

LECTIONES METEOROLOGICÆ

AVCTORE

R.P. AVGVSTINO DE ANGELIS

Congregationis Somaschæ,

IN COLLEGIO MACEDONIO Philosophiæ, ac Theologiæ Professore.

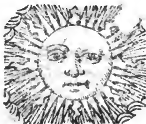

Cum duplici Indice Titulorum vno, Rerum, & Verborum Notabilium altero.

EDITIO SECVNDA CVM APPENDICE

Ad Cometam visum Mense Decembri Die 21. Cadentis Anni MDCLII.

NEAP. Typ. Francisci Sauij Typog. Cur. Arch. 1653

Superiorum Facultate.

Perillustri Domino meo Colendiss.

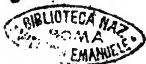
IOSEPHO PALATIO CRISPO.

AVGVSTINVS DE ANGELIS
Læta omnia, Fausta omnia.

Ouus hic, qui nostrum sub aspectum Cometes apparuit, veluti Cæli lingua, admonet oportunè, tua ergà nos omnes antiqua recolere Beneficia, enim verò singularis illa, qua Nostram complecteris Religionē, beneuolentia, Domine semper Colēdissime, mutuas etiam à nobis efflagitat amoris vices, & qui palam, & promiscuè Tuam nobis omnibus elargiris Munificentiam publicum etiā, ac præclarum obseruantiæ Nostræ monumentum promereris: licèt enim debitas Tuis referre Beneficijs gratias nostra nunquam patiatur humilitas, nostram tamen Tuis adstrictam nominibus in-

genuè profitemur Voluntatem. Tua siquidem Domus, vbi velut agnata cognatione domesticas hospitaris Pietatem, & Religionem, nobis vsquè patet, & prodest; vt ingruentes temporum calamitates, quibus vel ipsa succubuit opulentia, nostram nunquam attriuerint inopiã, cui tua penus, ac pecunia consuluit copiosè.

Verè CONSTANTIA Matre fæmina nullis vnquam præconijs ex merito laudanda Te genitũ agnoscimus, qui constantissimè retines ergà nos omnes, quam primis ab annis ebiberas Humanitatẽ, dum assiduus nostris in Collegijs familiarissimè diuersaris, vt nostra Te, Tuamque Gentem sibi voluerit aggregatam Religio, quo spiritalium nostrorum particeps habereris prouentuum, qui totũ Te nobis ex spiritu libentissimè dispertiris.

Viuit adhuc omnium in ore celeberrimus Gaspar Palatius olim Regius S.Claræ Consiliarius, ac integerrimus in Magno Vicariæ Foro Proregens, & Pater Tuus, cuius Innocentiam, ac tractãdis in negotijs æquitatem Ossunensium Dux, & in Neapolitano Regno Prorex D.Petrus Gironus adeò suspexit, & coluit, vt omnia deferret ad Gasparrum, & frequens vel domi conueniret, quem vnum vnicè iustum probauerat experimento. Diceres sanè Iustitia consulente decretum, quidquid Palatio Consiliario sanciebatur. Crederes Astræã, quæ præsens sua nos edoceret oracula sibi tantum ad stationem elegisse Palatium. Verùm nè tuis immo-

morer in laudibus, Tua iubet modestia, quæ laudari renuit, & laudibus vberrimum suggerit etiam in dies argumentum.

Meo igitur, & totius nostræ Religionis nomine Meteorologicas hasce Lectiones Tibi nuncupo, qui per septennium in Clementino Collegio *nostris innutritus disciplinis, tantam foues animo Sapiētiam, vt Clementinorum Syderum influxum Tibi in Horoscopo literarum fluxisse Clementissimū diuinemus ex euentu. Grandia Tuis debemus meritis, & sublimia pro viribus deuouemus, cùm in ipso nominis Aethymo Meteora sapiant sublimitatem.*

Mysticam tuæ beneficentiæ virtutem hoc expressam in Opusculo contempleris, qui nostram ad maiora prouehis tenuitatem; quando tenuissimis, & quidem elatis ab humo concrescunt ex athomis, quæ mirandis naturalium causarum arcanis in sublimi generantur. Vale semper, & nostris viue votis, quòd viues ad æternitatem. Ex Macedonio Collegio Die 8. Ianuarij Anni 1653.

AVDI-

AVDITORIBVS
AVCTOR.

TAndem aliquando, quæ vobis diù fuerũt in votis, Meteorologicæ Lectiones, vestras appetant manus, et publicam obtineant lucem, nè fatigata nimis expectando cupiditas vel mentem angat, vel ex animo penitùs euanescat. Difficillimis, & quæ maius exposcebant acumen ingenij, fuit acuendus Intellectus, vt solidam vel ad medullas vsque penetraret Sapiẽtiam, antequam iucundis hiscè titillãtis animi luxuriaret illecebris; quippè virtutis ad fastigium per aspera datur ascensus, & amæna Musarum ad oblectamenta per salebrosos abrupti Montis anfractus patet via: Imò faciliora hæc, & potius ad voluptatem expetita vix intelligi poterãt, aut capi, nisi difficiliores Vniuersæ Philosophiæ nexus priùs explicarentur in Scholis; veluti diuturnis antè laboribus implicatur, quàm equus ad ardua deportetur, & vecter ad Cœlum vsque ferendus est animus, vt ibi, quæ fiunt in sublimi, Meteora contempletur. Seiunctum à Philosophicis alijs Lectionibus, & actũ in Enchiridion hoc obijcitur Opus, nè vestris vnquã è manibus excidat, quando familiari nihil est in sermone,

mone,

mone, quòd occurrat frequentius, quòd Hominem humanā suprà conditionem efferat augustius, quod sublimium in agnitione Causarum cæteris uos indicet Sapientiores. Plura nec vestrum addiscendi studium, nec meum docendi patitur Institutum; Viuite, Valete.

APPROBATIONES.

D. PAVLVS CARRARA Præpositus Generalis Congregationis Somaschæ.

LEctiones Meteorologicas Reu. P. D. Augustini de Angelis nostræ Congregationis Theologi, Typis mandari præsentiū tenore cōcedimus, præhabita virorum grauium, quibus illarum examen commisimus, approbatione. Et in Fidem has literas manu propria subscriptas, sigilloq; nostri Officij munitas dedimus. Papiæ in Collegio S. Maioli 3. Kal. Septembr. MDCLII.

D. Paulus Carrara Prępositus Gen. Congregationis Somaschæ.

D. Hieronymus Gallianus Consil. & Procanc.

Re-

Reuerendissime Domine.

DE mandato Perrillustris, ac Reuerendissimi Domini Vicarij Generalis Neap. Ego Thomas Bottilierius vidi, legi, & attentè cōsideraui Lectiones has Meteorologicas R.P. Augustini de Angelis, & in illis nihil inueni, quod Fidei Cathol. & bonis moribus aduerfetur, imò iuxtà veram Philosophiā, ac SS. Patruum mentem eas ingeniosè, & fundatè pertractat, ideò dignas censui, quòd Typis mandentur. Hac die 19. Septemb. 1652.

D. Thomas Bottilierius S.T.D. Parochus S. Eligij Maioris Deputatus.

IMPRIMATVR.
Gregorius Peccerillus Vic. Gen.

Illustriss. & Excellentiss. Domine.

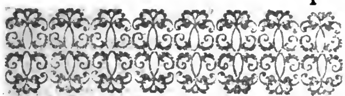
MEteorologicarum Lectionum Opus ab Ad. R. P.D. Augustino de Angelis eruditè conscriptum, & literariæ Reipublicæ ad apicē literaturæ quā maximè peraccomodum, Regiam cùm sarctè, sanèq; colat, & custodiat Iurisdictionem, vt lucis vsuram cum studiosorum fœnore lucretur, subscribit.

Excellentiæ Vestræ

Seruus humillimus
D. Vincentius Vitus Congr. Somaschæ.

IMPRIMATVR
Zufia Reg. Carac. Reg. Capy. Lat. Reg. Garçia Reg.
Prouisum per S.E. Neap. diē 13. Sept. 1652.
Tagliania.

Vid. Reg. Consf. & Præf. R.C. Io. Bapt. *A*mend.
super reuis. libr. *C*omm. Deleg. per *S.E.*
Io. Bap. Amend. Reg. Consf. & Præf. Reg. *Cam.*

LECTIONES METEOROLOGICÆ.

AVCTORE
REV. P. AVGVSTINO
DE ANGELIS
Congregationis Somaſchæ.

PROEMIVM.

Meteorologicæ Impreſſiones harum, ſcilicèt, Lectionum, Obiecta, Accidentia quædam Elementorum ſunt, vel, vt alijs placet, Imperfecta quædam Mixta.

Et quidem dicuntur Accidentia hæc, seù Mixta imperfecta, *Impressiones*, ducta similitudine, & Analogia à figura impressa Ceræ, *verbi gratia*, sicut enim Figura hæc haud diù consistit, sed facilè deletur, & defluit, ità Elementorum Accidentia hæc haud diù durant, sed facilè defluunt, citò euanescunt. Dicuntur *Meteorologica*, idest, locutiones de sublimibus, à loco sublimi, in quo fiunt, non quia omnes omninò Impressiones huiusmodi in sublimi, & supremo accidant loco, sed quia maior earum pars in supremo, & sublimi loco propè Cęlum, & Astra generatur, & fit. Deniq; & dicuntur, & sunt imperfecta quædam Mixta, quia ad ea generanda, & producenda, ità coeunt Elementa, vt non resultet noua quędam substantialis Forma distincta realiter ab Elementorum formis, vt Sententia probabilior defendit, contingere in cæteris Mixtis, quæ ob id Mixta perfecta dicuntur. DI-

DISPVTATIO I.

De Impreſſionibus Igneis.

Ab ijs Impreſſionibus, quę ex Igne, vel circà Ignem fiunt, tanquam circà primum, & nobiliſſimum Elementorum *ſumo harum* Lectionum *initium, & ne à ſolemni methodicè Philoſophantium, hoc eſt, ab vniuerſalioribus incipientiũ, Inſtituto, vſquè deflectam, Communiora prius quædam conſueta breuitate exponam.*

LECTIO PRIMA.

Cauſæ Meteorologicarum Impreſſionum Aſſignantur.

1 HArum Impreſſionum Cauſa efficiens principalis ſunt Cælum, & Aſtra; præcipuè verò Pater Luminum, & Planetarum Sol, qui Vapores, & Exhalationes calore ſuo ab Elementis euocat, & ſurſum attollit. Cauſa Inſtrumentalis varia eſt in varijs Impreſſionibus; nam Impreſ-

sionum Ignearum Instrumentalis Causa est Calor, qui Aerem, Aquam, & Terram peruadens, ac permeans, attenuat subindè, atque in exhalationes, Vapores, seù Halitus soluit, ac sursum eleuat; At verò in Impressionibus frigidis, vt sunt Grando, Glacies, Nix, Causa Instrumentalis est Frigus.

2 Materialis earundem Impressionum Causa est duplex: Remota, & Proxima. Causa remota potissimum sunt Terra, & Aqua; ex his enim extrahitur exhalatio, extrahitur Vapor, quæ sunt Materia proxima. Dixi, potissimum Terra, & Aqua, quia etiam Ignis, & Aer saltem per accidens, & quatenùs in Terræ visceribus, & Cauernis rarefiunt, aut condensantur, possunt esse materia remota exhalationum, atq; Vaporum. Materialis ergo Causa proxima est tùm exhalatio, tùm vapor.

3 Nam exhalatio, in sublimem Aeris regionem elata, quia calida, & sicca est, est quoque ad concipiendum Ignem aptissima; Si ergo exilis, ac tenuis sit, si æquè protensa, ardescit in faculas, si oblonga, in Stellas cadentes demittitur, si saltus edat, dum inflammatur, saltantium Caprarum sumit effigiem, si extendatur in longitudinem, & aliqua ex parte crassescat, Trabs, co-

lumna,

lumna, seù Iaculus, si volatum assumat, & Draconis figuram exprimat, Draco volans est, si detruncatis hominum capitibus, aut laqueo exanimatis assultet, Ignis fatui nomen habet; si Viuentium Capillis insideat, Ignis lambens dicitur; si Malo, & Antennis Nauium adhæreat, aut est Castor, & Pollux fratres, aut Helena vtriusq; Soror.

4 Si verò eadem exhalatio multa sit, crassa, & viscosa, in Cometam ignescit; detēta in media Aeris regione à frigidis Vaporibus, aut difflatur in Procellas, aut excitat Ventos, aut nubibus inclusa reboat in tonitrus, coruscat in fulgetra, cuspidatur in fulmina. Si Terræ demittatur in cauernas, & carcere quodammodo detineatur, Antiperistasi, vel alio modo rarefacta, vi sibi viā aperit, Terram concutit, & quatit, casum Turribus, Vrbibus ruinam. Regnis excidiū allatura.

5 Vapor verò in Mediam Aeris regionem elatus, & pristino frigori restitutus, quà spissatur, opacatur in nubes, quà mollescens eliquatur in imbres, quà rarescens, tenuatur in nebulas, quà disiectus, canescit in niuem, quà rigescens rotundatur in Grandinem, si stilletur, & cadat guttatim, resoluitur in Pluuiā, Pruinam, aut Rorem;

ſi dulceſcat,aut Mel, aut Manna eſt; ſi tandem iuncto fędere exhalatio, & vapor vnà coeant,concreſcunt in Mineralia,quarum aliqua Foſſilia ſunt,vt lapides,marmora, Saxa,pretioſæ Gemmę,Potentum gloria, Regum Pompa; aliqua Metallica, ferrum, æs,ſtannum,argentum, aurum,nobile auaritiæ incitamentum,mortalium lues.

Paracelſus. 6 *Paracelſus* inter fabuloſa ſuæ Philoſophiæ dicta, ponit, omnia Meteora eſſe fructus Syderum, ſicuti Arborum fructus ſunt Poma; at eorum materialem Cauſam eſſe Sulphur,Sal,& Mercurium: hæc omnia intrà Stellas contineri,quas propterea Cucurbitas appellat, & phialas. Verum iuxtà ſolidam, & Philoſophicam Doctrinam Materialis Cauſa proxima Meteororum nō eſt alia,quàm dicta exhalatio,& Vapor.

7 Eſt autem differentia notabilis exhalationem inter, & Vaporem; quia exhalatio ad ſupremam vſq; Aeris regionem aſcendit, ibiq, in Cometas, & igneas alias impreſſiones conuertitur, & tranſmutatur. At Vapor vix ad mediam Aeris regionem eleuatur: Ratio notabilis huius differentiæ eſt;quia exhalationis Calor cùm ſiccitate coniunctus eſt; ſiccitas calorem fouet, & à calore ſursū euehitur, atq; extollitur exhalatio

latio. Vaporis è contra Calor coniunctus est cùm humiditate, quæ calorem debilitat, & retundit, Calore ergo debilitato, & paulatim deficiente non potest ità in altum attolli, & erigi Vapor, necesse est ergo, vt in media Aeris regione subsidat, atq; consistat. Solet exhalatio appellari quoq; Spiritus, quia, vt benè notat *Cæsar Recupitus* Theologiæ iuxtà, & Eloquentiæ gloria nobilis Auctor *in suo Nuncio de Vesuuiano incēdio fo.*73. exiguo inclusa corpusculo vix sub aspectum cadit, ideoq; quasi è corporis concretione seiuncta, Spiritus formam gerit, & habet. *Recupitus.*

8 Exhalatio duplex est; Crassa, densa, ac proindè facilè inflammabilis, & diù ignē retinens, ex qua proindè generantur Cometæ. Altera exhalatio tenuis est, & rara, ex hac vtpotè minus apta ad concipiendum Ignem, & retinendum, aut aliæ inferioris ordinis impressiones fiunt, aut excitantur Venti, & Aera commouentur. Nonnulli, vt *Chrysost. Iauellus in Epit. Meteor. lib. 2. cap. 1.* ponunt triplicem Vaporem, nempè calidū, & humidum: frigidum, & humidum: frigidum, & siccum, atq; omnes huiusmodi Vapores aptos esse ad Impressiones. *Iauellus.*

9 Contradicit *Franciscus Le Reès hic* *Rodij*

disp. 1. quia ad excitandas Meteorologicas Impressiones omninò requiritur Calor rarefaciens, & sursum attollens, quod Frigus non potest præstare; quare solus Vapor calidus, & humidus est materia idonea, & apta ad Meteorologicas Impressiones concipiendas.

10 Causa formalis Ignearum Impressionum non est distincta à Formis substantialibus Elementorum, nam exhalatio facilè resoluitur in Ignem, & Terram, Vapor in Aquam; quod sanè haud ità facilè contingeret, & eueniret, nisi essent eiusdem formę substantialis cùm Elementis, è quorum sinu, & gremio extrahuntur.

11 Obijcies primò: Vapores, & exhalationes sunt raræ, calidæ, & leues. Aqua verò, & Terra sunt Corpora densa, grauia, & frigida, sed accidentia, & proprietates diuersæ, diuersas rerum naturas, & Essentias indicant, ergo non habent eãdem formam substantialem Elementa, & spiritus. Confirmatur quia halitus Rosarum, Carnium, & similium Mixtorum distinguuntur specie à Mixtis, è quibus efflantur, alioquin halitus Animalis essent Animal, quo nihil absurdius.

12 Respondeo: Vapores, & exhalationes

nes non ab intrinseco, & natiua earum virtute, raritatem, calorem, & leuitatem habere, sed ab extrinseco; ex actione Solis, qui Aquam, & Terram calefaciens, mascula sui caloris virtute eas qualitates ijs communicat, & impartit.

13 Ad Confirmationem dico. Vapores, & exhalationes facilè, & statim in Elementa, à quibus prodiere, conuerti, atq; resolui, non sic halitus Rosarum; & Carnium in Rosas, & Carnes transmutari, atq; conuerti, ideò non habemus idem motiuum ad asserendam diuersitatem specificam exhalationis, & Vaporis ab Elementis, quod habemus ad asserendam diuersitatem specificam halituum efflantium à Carnibus, & Rosis.

14 Obijcies secundò: ex *Arist.* 1. *Meteor.* 9. potest Vapor in Aquam conuerti, at nihil vertitur in rem eiusdem speciei, omnis enim mutatio fit inter contrarias, & repugnantes formas, ergo. *Aristoteles*

15 Respondeo: loqui ibi Philosophum de versione accidentaria, Vapor enim amissis proprijs quibusdam Accidentibus, facilè intrà se accidentia receptat Aquæ.

16 Obijcies tertiò. Ex eodem *Arist.* 2. *de Gen.* c. 3. t. 16. Ideò Aer est calidus, quia Va- *Aristoteles*

por est calidus, verba sunt. *Aer autem calidus, & humidus, velut euaporatio enim Aer*, Ergo Vapor magis accedit ad naturam Aeris, quàm Aquæ, quamuis ex Aqua prodeat.

17 Respondeo: Arist. ibi non dicere, quòd Aer sit Euaporatio, sed quòd sit veluti euaporatio, quãdam enim similitudinem habent adinuicem Aer, & Euaporatio, seù Vapor, quia Vapor est tenuis, & ascendit, similiter Aer tenuis est, & ascendit.

LECTIO SECVNDA.

Loci Meteorologicarum Impressionum Deputantur.

18 SI Elementum Ignis excipias, cætera, quæ remanent Elementa, Loci sunt, & receptacula Meteorologicarum Impressionum. Ideò autem in Elemento Ignis fieri non possunt Impressiones hæ, quia illùc, vel non ascendunt Exhalatio, & Vapor, quæ sunt harum exhalationum materia proxima, vel si illùc ascenderint, absumuntur statim ab Igne omnia sibi extranea deuorante, ac destruente.

19 Neq;

19 Neq; dici potest ab Igne ipso Vapores,& exhalationes extrahi,atq; educi;nam euaporare,& exhalare,est partes subtiliores à crassioribus secerni, in Igne verò partes sunt omnes æquè subtiles, ac tenues; Indè etiam fit,vt Marmor,& Lapis,*verbi gratia*, non exhalent,aut euaporent, quia earum partes omnes sunt ęquè crassę,ac densę. Eadem Ratio militat & in Aere: Quare solùm Aqua,& Terra sunt Corpora, & Elementa euaporabilia, quia in ijs aliquæ partes sunt densæ,& crassæ, aliquæ raræ, & tenues, seù subtiles; Aptus tamen est Aer ad receptandas impressiones, quia non ità calidus est, vt exhalationes ad ipsum elatas absumat; Igne igitur sublato.

20 Tria sunt Elementa,atque adeò tria, Meteorologicarum Impressionum receptacula, & loci. Primò quidem est Aer, *qui Cælum Terramque connectit,ima, & summa sic separat,vt tamen iungat;Separat,quia medius interuenit, iungit, quia vtrique per hoc consensus est; Suprà se dat, quidquid accipit à Terris;Rursus vim Syderum in terrena trāsfundit*; Ita Rhetorum lingua descripsit Aerem. *Seneca lib.2. Nat.quæst.c.4.* *Seneca*

21 *Plato in Timæo,Damascen.in Philos.c.13.* Aerē diuiserunt in duas Plagas,seu Regio- *Plato. D. Damascenus*

Aug.de Angelis nes;

Aristoteles. nes; Supremam, & Infimam. At *Aristoteles* 1. *Meteor.* 4. diuisit Aerem in tres maximas Regiones; cum *Aristotele* sentiunt Philosophi communiter omnes.

22 Sunt autem Regiones illæ; Suprema, Media, & Infima: Infima Regio est propè nos, & extenditur vsq; ad eā partem, quæ reflexione radiorū Solis nō incalescit. Infima hæc Aeris Regio calida est plusquam exigat Aeris natura triplici ex causa; primò quidem ex reflexione, & repercussione radiorum Solis, qui geminati, & validè ex Terra repercussi impensius calefaciunt. Secundò, quia Vapores, & Exhalationes ex Terra, & Aqua ascendentes excipit; Tertiò *Democritus. Seneca* demum quia, vt docent *Democritus*, *&* *Seneca lib.* 2. *Nat. quæst. c.* 10. *excipit hæc infima Regio plures Ignes non manufactos tantū, sed etiam opertos Terris, quorum aliqui eruperunt, alij in abscondito flagrant, atq; inde teporem eructant*; & quidem cernimus in cōspectu huius nostri *MACEDONII COLLEGII* *Macedoniū Collegium.* die, noctuq; è Vesuuiano Monte calidum fumum, & igneas exhalationes, conflagratione vltima, quæ accidit Anno Domini 1631. nondùm perfectè consopita, adhùc continuo eructare.

23 Potest addi ex *Democrito* quartam etiam

etiam causa, quia omne Corpus, quò solidius est, calorem citiùs concipit, & diutiùs seruat, Aer autem quò propinquior Terris est, eò crassior, & consequenter magis aptus ad concipiendum, & retinendum calorem.

24 Media Regio sic dicta, quia medium tenet locum Supremam inter, & Infimam. Media hæc Regio est infrà altissimos Terræ Montes, sicuti Suprema eminentior est Terræ Montibus altissimis. Ratio redditur quia; in Media Aeris regione Pluuiæ, Imbres, & Venti latè dominantur, & excurrunt, at in altissimorum Montium iugis Venti non excurrunt, Pluuiæ, & Imbres nō subsidunt, refert enim ex Antiquis *Solinus* c.4. in iugo Montis Olympi in Thessalia, esse relictos cineres toto Anno, & non fuisse à Ventis dispersos, aut pluuijs dilutos, vndè illud *Lucani* 2. *lib Pharsaliæ.* *Solinus* *Lucanus.*

Nubes excedit Olympus,
Pacem summa tenent.

25 Simile quid refert *Arist sect.* 26. *Problem.* 38. de Monte Atho in Macedonia; de Caucaso, & Atlante 1. *Meteor.* c. 13.

26 Ex Recentioribus *Franciscus Rodriq.* & *Surius* tradunt in Insula Tenariffa inter Fortunatas sitam, Montem esse tantæ altitudinis, vt ad 60. milliaria assurgat. *Co-* *Rodriquez.* *Surius.*

Aug. de Angelis. *lumbus*

Columbus. *lumbus* testatur, in Prouincia Beragua montes esse 500. milliarior. altitudinis. *Polo lib.* 2. *c.* 43. refert, in quadam Prouincia Indiæ Orientalis tàm sublimes esse Montes, vt vix triduò ab ijs in Valles fiat descensus. *Ioseph Acosta lib.* 3. *c.* 9. *Histor. Indicarum* scribit, de longissima illa catena Peruiæ Montium, quæ 500. Leucis protenditur, tātæ eos altitudinis fore, vt si cùm Italiæ Alpibus comparentur, hæ humiles Casæ, illi excelsa Palatia reputari debeant. Geographi omnium altissimum putant esse Montem Stoplum in Insula quadam propè Polum Arcticum, quem ob altitudinem appellant, Mundi Columnam.

Polo.

Acosta.

27 Dices primò: in Diluuio, quod Noë tēpore accidit, Aquæ fuerunt super omnes Montes, at illæ Aquæ fuerunt pluuiæ, ergo altissimi Montes sunt infrà locum generationis Pluuiæ.

Caietanus. 28 Respondet *Caietanus explicans illum locum Genesis*, ab Aquis Diluuij fuisse coopertos omnes montes, qui sunt infrà nubes, non verò alios superiores nubibus, & Pluuijs. Vel etiam dico, eam Aquarū multitudinem fuisse miraculosam.

Pererius. 29 Dices secundò: ex *Pererio in Gen. lib.* 12. *d.* 9. refertur, Frācifcus Philelphus olympum

pum conscendisse, ibiq; vidisse Aues, & aeris agitationem sensisse.

30 Respondeo:alios probatissimos Auctores in oppositum plures adducere experientias, idq; fuisse non ab vno tantum, sed à pluribus obseruatum, & exploratum. Vel etiam dico. Philelphum non conscendisse Olympum Montem Thessaliæ, sed alios inferioris altitudinis, quatuor enim fuisse Olympos narrat *Strabo* in Thessalia, in Peloponeso, in Asia, & in Aegipto. *Strabo.*

31 Hæc Regio frigidissima est ex *Arist. 2.Meteor.c.9.de Somno, & Vig. c.5.de Partibus Animal.lib.2.c.7.* Causæ huius frigiditatis plures assignantur; Prima est, quia Vapores cùm eò peruenerint, se reducunt ad pristinum frigus, aeremq; circumfusum refrigerant. Secunda est quia, Aer ità refrigeratus cùm ex inferiori, & superiori parte obsideatur à Calore, per Antiperistasim gelascit; Tertia demum, quia illuc nec reflexio Solarium radiorum, nec feruor Ignis Elementaris pertingunt. *Conimbric.* hic non reputant improbabile, initio Mundi iniectum fuisse à Deo Aeri in media Regione frigus ad faciliorem gignendorum Imbrium commoditatem. *Conimbricenses.*

32 Suprema demum Aeris Regio, quæ *Aug.de Angelis* altis-

altissimos quosq; Terræ Montes omninò exuperat, calidissima est: Primò ob ignis vicinitatem, & ob flammulas, & scintillas ab Igne decidentes. Secundò quia Cęli, & Ignis circumlatione continenter rapitur,& inflammatur. Tertiò quia exhalationibus calidis eò subeuntibus assiduè conspergi-
Seneca. tur. Audi *Senecam* tres istas Regiones sic describentem 2.*natural q.c.* 10. *summa pars eius siccissima calidissimaq; & ob id etiam tenuissima propter viciniam æternorum Igniũ, & illos tot motus Syderum, assiduumq; Cœli circumactum: Illa pars ima, & vicina Terris, densa, & caliginosa est, quia terrenas exhalationes receptat: Media pars temperatior, si summis, imisq; conferas, quantum ad siccitatem tenuitatemq; pertinet, cæterum vtraq; parte frigidior.*

33 Obijcies primò: Aer natura sua est calidus, ergo calore suo impediet, nè calores elati ad naturale frigus se reducant.

34 Respondeo: quòd media Aeris Regio non tantum frigus habet, vt possit impedire, nè halitus, & vapores se se ad naturale frigus reducant, sunt enim halitus hi, & Vapores maximè crassi, & dẽsi, atq; adeò Aeris actionem omninò retardant, ac impediunt.

34 Obij-

35 Obijcies secundò: Nihil Violentum durabile,& perpetuum ex *Arist.*1.*Cœli t.*18. Sed nimium frigus est contrà Naturam Aeris,& non nisi violenter inest illi , ergo non potest media hæc Regio tātum frigus diù, imò & perpetuò conseruare. *Aristoteles.*

36 Respondeo. Axioma *Arist.* communiter receptum, esse intelligendum,quando aliquid est violentum toti,& vniuersali naturæ,non quando est violentum alicui particulari naturæ,& Causæ ; hæc enim ob bonum,& commodum totius,cedit commodo proprio,& particulari , quia ergo frigus mediæ regionis conducit ad bonum, & cōmodum Vniuersi,ideò benè potest diù , & perpetuò in ea regione durare .

37 Obijcies tertiò: Si media Aeris Regio esset ità frigida , vt supponitur , esset quoq; summè grauis, nam omnia frigida , grauia sunt,ergo descenderet,atq; adeò ad nos deflueret.

38 Respondeo.Eam grauitatem Mediȩ Regionis non esse tantam , vt aerem deorsum vergat , nam grauior est , & densior eius infima regio .

39 Secundus locus , in quo Meteorologicæ Impressiones fiunt,est Aquæ gremiū, licèt enim illa ex sui conditione frigida

fit,alias tamen subit peregrinas affectiones, est enim calida,dulcis,amara, salsa, sulphurea,bituminosa, & similes alias affectiones ab extrinseco excipit.

40 Tertius demum locus est Sinus, seù Gremium Terræ, quæ de sui natura sicca, est in summo, sed alias assumit affectiones peregrinas,quia frigida est, calida, sulphurea,bituminosa;solida,fungosa, cauernosa, & alias similes qualitates assumit.

LECTIO TERTIA.

Quid Sint Cometæ, Explicatur.

41 EXòrdiòr à Cometa, quia præcipuum quoddam, & insigne Meteoron est. Mirum quàm variæ sint de Cometarum Natura,& Essentia Opiniones.

42 Antiqui, sicuti persuaserant sibi vera,& perpetua Astra, Deorum esse Mentes, & Animas, Iouem, Martem, Mercurium, Venerē, ità Cometas Astra ceteroqui tēporanea, & veluti tumultuaria, esse Animas, & Mentes Heroum, seù Semideorum crediderunt. Augustus tempore suo exortum Cometam putauit,esse Iulium Cæsarem,refert.

fert. *Suetonius in eius Vita,* & sentit *Bodinus lib. 2. Theatr.* Christum Dominum esse Solem illum visibilem, & corporalem, opinati sunt Manichæi, quos impugnat *D. Augustinus tract. 35. in Iohan. Non est Christus Dominus Sol factus, sed per quem, Sol factus est.*

Suetonius. Bodinus. Manichæi. D. Augustin.

43 His ergo tanquam omninò improbabilibus omissis.

44 Duæ sunt præcipuæ de Natura, & Essentia Cometarum Sententiæ Philosophorum, & Astronomorum.

45 Prima ponit: Cometas esse æthereæ, & cælestis regionis & naturæ. In Cœlo existere simul cùm Cæteris Astris. In qua Sententiâ sunt duo potissimum explicandi Modi.

46 Primus est eorum, qui ponũt Cometas esse Stellas, & Astra coæua Cęlo, & antiqua æquè, ac sunt alia, à quibus Cometæ per hoc solùm differunt, quòd Stellæ, & alia Astra ferè omnia sunt visibilia, & apparentia, Cometæ verò solùm certis temporibus videntur, & apparent.

47 Ità ex Antiquis *Apollonius Midius. Caldæi Astronomi, Pythagorei, Democritus, Anaxagoras, Seneca lib. 7. nat. q. c. 2.* Ex Recentioribus *Oddo Patauinus lib. 2. de Peste c. 4. Cornelius Frangipanius, Annibal Raimũ-*

Apollonius. Democritus. Anaxagoras. Oddo Frangipanius. Raimũdus,

Aug. de Angelis.

Colum. *dus, Ludouicus Columbus, Lycetus, Ioannes*
Lycetus *Echius, deniq; Camillus Gloriosus, & Reès*
Echius. *Glorio-* *disp. 1. sect. 1. art. 1.*
sus. 48 Secundus modus dicendi est eorum,
Rees. qui ponunt; Cometas esse Astra de nouo
Brahe. genita, & producta in Cęlo. Ità *Thijco Bra-*
Fromũ *Libau.* *he, & Fromundus opusc. 1. de Comet. c. 7. Li-*
Ke- *banius sing. tract. p. 3. c. de Cometis. Ioan. Ke-*
plerus. *plerus, Villebrordus, Snellius, Erycius Putea-*
Villeb. *nus, Lotarius Sarsius in Libra Astronomica, et*
Luel- *lius.* *alij* Recentiores Astronomi; qui Cęlum
Erycius ponunt corruptioni subiectum, & obnoxiũ.
Sarsius 49 Altera Sententia principalis ponit;
Aristot. Cometas esse Elementaris, & sublunaris
Ptolo- Regionis, in qua Sententia sunt tres modi
mæus explicandi, & dicendi.
Albu- *mazar* 50 Primus est *Aristotelis*, & eius Exposi-
Auic. torum communiter asserentium, Cometam
Alga- esse materiam, seù exhalationem accẽsam,
zeles & inflammatam, vel in suprema parte Ae-
Alex. *Philop.* ris, vel etiam in ipsa Sphæra Ignis.
Auerr. 51 Ità in primis *Arist. 1. Meteor. c. 7. Pto-*
Albert. *lomæus, & Albumazar lib. de Coniunct. Aui-*
Scotus. *cen. Algazeles, Alexander, Philoponus, Auer-*
Pōcius. *Conim.* *roes, Albertus lib. 1. tract. 3. c. 5. Scotus relatus*
Iauell. *à Fasano lib. 5. Arcan. Io. Poncius t. 3. disp. 6. q.*
Io. de 1. *n.* 8. Ex Recẽtioribus *Conimb. tract. 3. c. 3.*
S. Tho. *Iauellus lib. 2. c. 2. Io. de S. Thoma tract. 3. c.*

1. *Piccol.*

1.*Piccol.* 1.*Met.*1.*c.*8.*Auersa q.*42.*sect.*1. *Piccol.*

52 Secundus modus dicendi est eorum, *Auersa*
qui ponunt, Cometam esse partem quandam Aeris, aut etiam exhalationem, non quidem accensam, & inflãmatam, sed à Sole illustratam. Ità *Scaliger exercit.*79.*Marius Guiduccius de Cometis, Galilæus in libro, cui titulus, Il Saggiatore.* *Scaliger* *Guiduccius* *Galileus*

53 Tertius modus est eorum, qui ponunt aliquos Cometas esse exhalationes accensas; & alios esse exhalationes, aut partes Aeris illuminatas. Ità *Resta hic tract.*1.*lib.*1.*c.*4.*Nicolaus Cabeus* hìc. *Resta* *Cabeus*

54 Meam sententiam duabus Conclusionibus aperio.

55 Conclusio prima. Cometæ non sunt naturæ Cęlestis, & Aethereę.

56 Probatur primò quia. Si Cometa esset naturæ Cęlestis, & aliquod Astrum, vel esset ex Antiquis, & Cęlo coęuis, vel ex nouis, & de nouo generatis. Non primum, quia semper deberet apparere, vti apparēt Astra antiqua, Cometa verò aliquando apparet, aliquando non apparet, & non nisi rarò sub aspectum cadit, ergo nō est Astrum aliquod ex Antiquis. Sed neq; potest dici Secundum, quòd sit ex Astris de nouo in Cœlo genitis, quia Cęlum est omninò in-

Aug. de Angelis. B 3 ge-

generabile,& incorruptibile,ergo nihil potest in eo de nouo generari, aut corrumpi, ergo Cometa non est aliquod nouum Astrum,non est naturæ cælestis, & æthereę.

Seneca. *Apollonius.*

57 Respondebis cùm *Seneca*, & *Apollonio*.Cometam esse plurium Stellarum errãtium congressum,& vnionem, quæ vnio, & congressus aliquando fit, aliquando dissoluitur.

58 Sed contrà est primò quia: Stellæ errantes,& Planetæ solum possunt coniungi in Zodiaco, quia solùm in illo motus suos perficiunt, at Cometæ apparuerunt in alijs Cęli partibus, & in Zodiaco vel non apparuerunt omninò, vel pauci omninò in eo sunt visi,quia nimirum,cùm Cometarum materia exhalatio sit, hæc facilè dissipatur à nimio Calore Zodiaci.

59 Contrà Secundò;quia Planetarum inter se congressus,& vnio paruo tempore durãt,vt patet in coniunctione Solis, & Lunæ, at Cometa solet multis diebus, imò & & Mensibus durare;ergo.

60 Respondebis.Cometam esse vnum ex Planetis,exceptis Sole,& Luna; apparet enim Cometa, dum recedit, & digreditur à Sole;occultatur Cometa, dum appropinquat Soli,cuius lux maxima obumbrat Cometam.

58 Sed

61 Sed contra est quia: *Arist.* 1. *Meteor. c.* 6. refert, quòd omnes Cometæ suo tempore apparentes defecerunt absq; eo, quòd appropinquarent Soli; imò retrocedendo à Sole quidam Cometa cùm peruenisset ad Zonam Orionis, dissolutus euanuit. *Arist.*

62 Conclusio Secunda. Cometæ sunt naturæ Elemẽtaris, & sublunaris, sunt enim exhalatio calida, & sicca, pinguis, & benè condensata in suprema Aeris regione inflammata, atq; accensa.

63 Quòd sint naturæ Elementaris, & sublunaris. Probatur primò quia; Cometæ oriuntur, & occidunt, generantur, & corrumpuntur, sed talia sunt omnia elementaria, & sublunaria, ergo.

64 Confirmatur primò quia. Infrà Lunam fiunt aliæ Syderum apparitiones, vt Stellarum cadentium, Draconis volantis &c. ergo etiam fieri possunt apparitiones Cometarum; si enim hic generari potest Stella non crinita, quare non poterit generari Stella crinita, imò & barbata? Adde, quòd in propinquissima nobis, & Regione Aeris infima, Stellularum, & aliorum Igniũ apparentiæ contingunt plures, ergo etiam in suprema Aeris regione possunt Cometæ accendi.

Regio-montanus. *Vogelius.* *Replerus.* 65 Confirmatur secundò Auctoritate Astronomorum, nam *Regiomontanus*, & *Vogelius*, Cometas infrà Lunam se obseruasse, testantur; quod idem se obseruasse affirmant *Rothmanus apud Tychonem, Thadeus Agatius*, *Keplerus*, & *Fromondus.*

Rothmänus *Agatius.* *Fromödus.* *Dasipodius.* *Gēma.* 66 Confirmatur tertiò. Auctoritate Historicorum, refert enim Sennertus, Caudam Cometæ anni 1543. decidisse in riuum, quem Cometa ille hausit, & exsiccauit. *Conradus Dasipodius*, & *Cornelius Gemma* referunt, se vidisse Cometam, è quo scintillæ cadebant, & in aere extinguebantur.

67 Quòd sit exhalatio calida, & sicca, pinguis, crassa, & benè condensata, patet quia quà calida, & sicca, apta est inflammari, & accendi, calor enim, & siccitas sunt præuiæ dispositiones ad concipiendum Ignem; quà verò pinguis, crassa, & benè cōdensata, est apta diu durare, visi enim sunt Cometæ per sex menses, per integrum annum, per tres annos durasse.

68 Quòd deniq; hæc materia sit inflammata, & accensa, & non illustrata tantùm; patet quia, si esset illustrata tantum, non diù duraret, sicut Iris, quæ quia est nubes illustrata, haud diù durat.

LE-

LECTIO QVARTA.

Argumenta In Contrarium Soluuntur.

69 SOlutio Argumentorum aduersus dicta proderit maximè ad clarius explicandam, & intelligendam naturam Cometarum, eorumq; conditionem, & Statum.

70 Obijcies igitur primò: Non potest assignari à quo exhalatio illa inflammetur, ergo est tantum à cælesti lumine illustrata, & illuminata.

71 Respondeo. Eam exhalationem accendi, & inflammari vel per proprium sui motum, vel per motum aeris; vel ab igne proximo, aut scintillis ab eo decidentibus, aut deniq; à Fulmine aliquo ex nube in partem superiorem vibrato, & aiaculato.

72 Obijcies secundò. Si Cometa esset exhalatio crassa modo explicato inflammata, & accensa, maximè quando ad sex menses, aut per annos durat, notabilis Terræ pars ad tantum incendium absumeretur, at hoc est contrà experientiam, ergo.

73 Cõfirmatur quia, si Cometa esset accensa exhalatio, aer circà Cometã esset nu-

bilus, & densus, imò,& aspectus Syderum impediretur, at hoc est falsum,ergo.

74 Respondeo. Cometam nec esse magnæ molis, nec esse Terræ vicinum, ideò Terram, aut Terræ partem notabilem ab exhalatione accensa minimè consumi,causatur tamen apparente Cometa nimia Terræ ariditas, & squallor, vndè illud *Arati in Phænomenis*.

Crinitæ existunt multæ squallentibus annis.

75 Ad Confirmationem dico. Verè apparente Cometa aerem nubilum fieri, & densum,imò & turbidis Ventorum flatibus vndiq; agitari,& commoueri; non ità tamen aerem addensari,vt Syderum aspectus impediatur.

76 Obijcies tertiò. Cometa fit in loco altiori,quàm Fulmen, ergo eius materia est rarior,ergo citius deberet consumi, quàm Fulmen;at Cometa diù durat,ergo.Confirmatur quia.Cometa sui caudam Soli semper obuersam, & figuram constantissimè retinet,non est ergo tumultuarius Ignis ex leui materia accensus, sed potius æthereæ est,& stabilis Regionis.

77 Respondeo: Materiam Cometæ non esse rariorem materia Fulminis,licèt enim, dum ascendit, rarior fit, ideòq; ad superio-

rem

rem vsq; regionem extollatur, cùm tamen debet aptari, & conformari in Cometæ materiam proximam addensatur, ideòq; diutius durat, quàm Fulmen, cuius materia rarior, statim concipit Ignem, cùm sufficienter aptata sit ad illum concipiendum],

78 Ad Confirmationem dico. Etiam fumum leuissimum cæteroqui, & rarissimũ constantissimè retinere sui figuram pyramidalem, nisi à Ventis interturbetur, & impediatur. Præterea in Cometa militat alia ratio; quia eius materia maximè pinguis, & viscosa est.

79 Fortasse etiam accidit in Figura Cometæ maxima variatio ob aeris motum, licèt ea variatio ob distantiam à nostro aspectu non aduertatur.

80 Obijcies quartò ex *Seneca: lib. 7. nat. q. c. 22.* quæcunq; Aer creat, breuia sunt, nascuntur enim in re fugaci, & mutabili, quomodo enim potest in aere aliquod diù durare, cùm Aer ipse nunquam idem maneat? Fluit enim semper, & breuis illi quies est. *Seneca.*

81 Respondeò in primis, Infimam quidem Aeris rgionem esse ità fugacem. vt *Seneca* describit, sed non supremam, vbi generantur Cometæ. Præterea Cometæ

ma-

materia crassa est,& viscosa, ideò non potest cito dispergi,vt contingit in fulmine,& alijs Meteoris.

82 Obijcies quintò. Pleiadum septima aliquando apparet,aliquando occultatur;vndè illud *Ouid.4.Fast.* *Ouid.*

Pleiades incipiēt humeros releuare paternos,
Quæ septem dici sex tamen esse solent.

83 Ità quoquè testantur *Eusthatius Athenæus,Pherecides,* & nouissimè *Galilæus in Theloscopio,*sex esse Pleiades, ostendit.

84 Adde,quòd Planetæ duo Mars, & Mercurius rarò videātur,& breuè occultentur, ergo etiam Cometa potest sortiri eandem conditionem, idest,potest esse regionis æthereæ, & modo apparere, modò occultari.

85 Respondeo:hoc argumento probari,posse omnes stellas esse apparentes, nam non omnes semper visuntur: Præterea disparitas est;quia Pleiadum septima, Mars, & Mercurius obseruati sunt esse in loco longè superiori, & eminentiori, ac sit Cometa,qui non transcendit supremam Aeris regionem,vt peritissimi Astronomi longis obseruationibus adnotarunt. Sanè Cometa Barbatus obseruatus à me,& visus Anno Domini 1618. erat Vesuuiano Iugo adeò vici-

vicinus; vt ipsum contingere omnino videretur.

LECTIO QVINTA

Cometarum Species, & Accidentia.

86 DVę communiter assignantur Species Cometarum ab *Aristotele*; qui enim Cometæ rotundi sunt, propriè Cometæ à Græcis. Crinitæ appellantur à Latinis. Cometæ quidem, ideſt, Stellæ comatæ, ideſt, Coma, & capillis circum circà ornati; à Latinis dicuntur Crinitæ, ideſt Crines ornati. Qui verò Capillos in longum protrahunt Cometæ dicũtur, vel Barbati, vel Caudati; Barbati quidem, quando priùs Capillos, quàm Caput, ex Orizonte attollunt. Caudati verò, quando Caput prius, quàm Capillos in Orizonte veſperi demittunt, & abſcondunt. *Aristoteles.*

87 Cometa Barbatus diuiditur in quinque ſpecies, nam primus eſt AlKindus, vel potius dominus Aſconę ad modũ Cornu, à quo & nomen habet coloris cærulei cum Cauda longa, & participat naturam Mercurij: *Aurora*, ſeù matutinus

coloris rubei, cum Cauda longa quidem, ſed breuiori præcedentis, participat naturã Martis. Nubes, ſeù *Miles* habet crines, & magnum radium poſt ſe, participat Naturam Veneris. *Columna*, vel *Aconcia*, vel *Argentum* radios habet velut puriſſimum argentum, participat naturam Iouis. *Niger* cærulei coloris tendens ad plumbeum, & ſubnigrum, participat naturam Saturni.

88 Cometa propriè dictus quadruplex eſt. *Roſa*, ſeù *Chriſeus*, coloris argentei auro admixti, ſimilis eſt Soli: *Verù*, ſeù *Via* aſpectu terribilis, ſimilis eſt Caudæ Draconis. *Perſica*, figura oblongus, ſimilis eſt Capiti Draconis. *Tennaculum* raró apparens, plũbei coloris cùm duobus radijs; ſimilis eſt Ioui.

89 Accidentia Cometarum partim ſunt intrinſeca, vt Color, Figura, Motus: partim ſunt extrinſeca, vt Locus, & Tẽpus.

90 Colores Cometarũ iã deſcripti ſũt, & aſſignati; ſed Tres ſunt Colores, quibus Cometę frequentius apparent; vel enim apparent albi, & veluti argentei; vel rubri, ſeù ſanguinei, ac proindè minaces, toruoq; aſpectu; vel deniq; nigri, velut nigri carbones.

91 Cæterum hi colores non ſunt veri, & reales,

reales,quia non oriuntur ex temperie primarum qualitatum, sed sunt fucati, & apparentes,oriuntur enim Colores hi,eorumque varietas in Cometis ex diuersitate materiæ, quæ ardet, & in Cometas accenditur,ac resoluitur;si enim exhalatio sit rara,& tenuis, atq, adeò facilè inflammabilis, tunc apparet Cometa albus, & argenteus,sicut flamma rarior apud nos, candidum colorem refert. Si verò sit exhalatio adeò densa, vt difficilè inflammetur, nec ignem plenè concipiat, apparet rubeus, & cruenti aspectu, vt ferrum ignitum: Si deniq; adhùc densior sit,& crassior,ità vt nec ignem possit concipere, vel si concipiat Ignem,illum abscondit ob nimiam sui fumositatem, tunc apparet niger, & tristi aspectu, vt pomum viride, & humidum apud nos iniectum in flammas. statim denigratur in cortice.*Iauellus lib.2.c.2.Ioan.à S. Thoma tract.3.c.2.Conimb.tract.3.c.4.* *Iauellus.* *Ioan. à S. Tho.* *Conimbric.*

92 Circa Figuram Cometarum, præter dicta;notandum est,sæpè Cometas apparere Stellis,hastis, gladijs,& capitibus obtrūcatis circumdatos; sæpè Cometa gladij figuram induit.

93 Motus Cometarum variè assignatur iuxta varias,& diuersas Sententias.

94 Hi, qui Cometas faciunt regionis Cœlestis, & æthereæ, docent consequenter, Cometas moueri eo motu, quo mouentur Astra, & Cœlum; triplici nimirum motu, ab Ortu in Occasum, ab Occasu in Ortum, & denique motu laterali, seù trepidationis. Aliqui, quamuis Elementaris, & sublunaris regionis Cometas faciant; aiunt tamen, moueri triplici illo motu Cœli; & Astrorum; Ità *Conimb. & Ioannes à Sancto Thoma locis cit.* At hi videntur inconsequenter loqui, motus enim est passio corporis, conditionem ergò corporis sequitur; si ergo Cometa corpus est elementare, motu Elementorum moueatur; necesse est;

Conimb. *Io. à S. Thom.*

95 Alij volunt, Cometam moueri hùc, illùc ab Angelis ad nutum Diuinæ Prouidentiæ: ità *Thyco, & Rothmannus tract. de Comet.*

Thyco. Rothmanus

96 Alij concedunt Cometis motum rectum, & perpendicularem, quo ascendūt sursum. Ità *Lotarius Sarsius*: Alij admittunt in Cometis motum rectum per amplitudinem ætharis, sed negant eum esse perpendicularem; ità *Camillus Gloriosus lib. 5. cap. 2.*

Lottarius Sarsius *Camillus. Gloriosus.*

97 Denique alij ponunt, Cometā moueri ad motum Aeris, Ità *Carolus Piso apud* Glorio-

Carol. Piso.

*Gloriosum lib.3.c.3.num.16.& Seneca lib.7. natur.quæst.c.21.*cuius verba. *Nulli illi via est, sed quà illum vena pabuli sui duxit, illò repit, nec vt Stella procedit, sed vt ignis pascitur;* Aer autem est Ignis huius, seu Cometæ pabulum. *Glorio- sus. Seneca.*

98 Plures opinati sũt, Cometas stare immotos; sic fuit gladiatus ille Cometa, seu Xiphias, *vt Græci loquuntur*, qui tam firmiter, & tandiu super Ierosolymã pependit.

99 Ego sanè eius sum Opinionis, & Voti, vt putem, Cometas moueri quidem, sed motu adhuc incerto, & nondum cognito; si enim motum Cęli & Astrorum, quæ perpetua sunt, & semper conspicua, vix post longissimas obseruationes deprehenderũt Astronomi, neque adhuc vna est, & concors eorum de tali motu Opinio, mirum esse non debet, si nondum cognitus asseratur motus Cometarum, qui tumultuarij sunt Ignes, & rarò conspiciuntur. Audi *Senecam lib.7.natur.quæst. c.25. Deprehendi enim propter raritatem eorum cursus adhuc non potest; nec explorari, an vices seruent, & illos ad suum diem certus ordo producat,* & c. 26. eiusdẽ lib. *Erit qui demonstret aliquando in quibus Cometæ partibus errent, cur tam seducti à reliquis eant, quanti qualesque sint.* *Seneca.*

100 Si tamen aliquis motus certus assignandus Cometæ sit,is est ab Ortu in Occasũ virtute, & ministerio Angeli ad causandum eum motum destinati à Diuina Prouidentia; nam Cometa à me visus, & obseruatus Anno 1618.cum occidente Sole oriebatur,cum oriente occidebat, & abscondebatur; Præterea quia in hoc motu concedendo Cometis conueniunt plures è Nobilissimis Philosophis,& Astronomis.

101 Locus Cometarum in nostra Sententia,qui ponimus,Cometas esse regionis Elementaris, & Sublunaris, est suprema Aeris regio,& ea præcipuè pars Aeris,quę ad Septentrionem vergit, ibi enim, vt habet *Seneca loco citato*. Plurimum est Aeris pigri,& exhalationum.

Seneca.

102 Tempus,quo solent videri, & apparere Cometæ,est Autumnale, aut Vernum: Aestiuo, & Hyberno nunquam visi sunt Cometæ,quia Aestiuo tempore nimius calor exhalationes dispergit,ac dissipat; Hyberno verò tempore, exhalationes paucissimæ congregantur,nec possunt attolli sursum defectu caloris;Verno igitur tempore, & Autumnali,quia moderatus est calor, & congregantur,& sursum attolluntur Exhalationes,ex quibus Cometæ fiunt; frequentiùs

tiùs tamen Autumnali, quam Verno tempore visi sunt, & obseruati Cometæ, adeò vt *Maiolus Colloq.* 1. asseruerit, solo Autumnali tempore Cometas apparuisse. *Maiolus.*

103 Durant Cometæ spatio breuissimo septem dierum, vel longissimo 80. inquit *Plinius*: Docet *Seneca*, Cometas manere per sex menses: Cometa gladiatus per annum integrum suprà Hierosolymam durauit. Tempore Agathonis Papę tribus annis Cometa exarsit, & tribus annis sequentibus nō pluit Anno Domini 648. *Bellarminus p.* 2. *Chronol.* Apud KeKermannum Petrus Creuser Anno 1527. horrendum vidit Cometam, qui horam, & quartam horæ partem non excessit. *Conimbricenses* alium referunt, qui paulo postquam supra Orizontèm surrexerat, euanuit. *Plinius* *Seneca.* *Bellarminus.* *Petrus Creuser.* *Conimbric.*

LECTIO SEXTA.

Cometarum Effectus, Seù Præsagia.

104 NOn sumitur effectus hic in rigore physico, pro eo nimirū, quod accipit esse, seù influxum à causa, vix enim est assignabile, quid hoc modo à Co-

Auersa meta fiat,& originetur,vt benè notat *Auersa quæst.42.sect.1.versus finem*. Sumitur ergo effectus in præsenti pro omni eo, quod quocunque modo ad apparitiones , & ortus Cometarum, vt plurimum , & regulariter consequitur , & obseruauit consequi omnis ætas Mortalium .

105 Primus ergo effectus, quem apparēte Cometa præsagimus, & prædicimus, est *Ariditas. Terræ.* nimia Terræ siccitas,& Ariditas,cùm enim Cometæ materia sit exhalatio, quæ calida, & sicca est,signum est eius ariditatis,& siccitatis, quam durante,vel etiam dissipato Cometa experimur.Ità post Cometam,qui apparuit tempore Agathonis Papæ tribus annis non pluit,Anno Domini 678. *Bellar.* *Bellar.* *loco citato .*

106 Secundus effectus,qui sanè ex primo iam assignato oritur,est;turbidi Ventorum flatus,ijq; maximi,& potentes,cùm enim non omnes exhalationes euocatæ è Terris, in Cometam vertantur;illæ,quæ remanent, quæq; ad constitutionem Cometæ non *Venti.* concurrunt,abeunt in Ventos , qui Aerem vndiq; commouent,& cōturbant. Ità cùm in Oriente versus Septentrionem Cometes apparuisset , excitati sunt Venti adeò calidi,vt plures Homines diem obierint ;

Anno

Anno Domini 1358. *Benincasius tract. 3.c.* 29.& similiter cùm apparuisset Cometa Anno Domini 1533. consecuti sunt validissimi Vẽtorum flatus. *Idem Auctor.* Quòd si exhalationes non concurrentes ad Cometam, quæq; dissipato Cometa, remanent, in Terræ cauernas impingant, & liberum exitum non habeant, excitant frequenter Terræmotus. *Benincasius.*

107 Tertius ergo effectus, quem apparẽte Cometa, prædicimus, & præsagimus, est Terræmotus. Ità in Insula Cypro cùm Cometes apparuisset, ingenti Terrçmotu consecuto ad apparitionem Cometæ, tres Vrbes deiectæ sunt Anno Domini 78. Tres aliæ Vrbes conuulsæ sunt à Terrçmotu cõsecuto ad Cometam, qui apparuit Anno Domini 114. Deniq; Mediolani Cometes apparuit, Ciuitas tota Terrçmotu contremuit, ædes plurimæ deiectæ sunt Anno Domini 1474. *Benincasius vbi suprà.* *Terremotus.* *Benincasius.*

108 Quartus effectus Cometarum sunt Tempestates, hæ siquidem ab excitatis prius Ventorum flatibus in Mari, & fluminibus accidunt; Ità in Sicilia Cometa apparente, excitata est in Mari tempestas, ità vt latè inundauerit, & vrbes plurimas operuerit. Mediolani Cometes apparuit, ad *Tempestates.*

quem consecuta est fluminum inundatio. Anno Domini 1451. Tépore suo exortum Cometam refert *Seneca lib. 7. c. 16.* & paulò post Helicen, & Burin submersa esse.

109 Verū q̃a, euocatis sursū exhalationibus, subtrahitur à Terra pinguedo, & Aer turbidis Ventorum flatibus; & consequenter noxijs qualitatibus inficitur, oritur Sterilitas Terræ, ex sterilitate Penuria, ex Penuria Fames, ex Fame Pestis, & contagiosa lues, vrgente etenim fame, vrgente penuria Populares, & Plebei cibis noxijs nutriuntur, ad quam nutritionem noxiam pestis omninò sequitur, & lues contagiosa; Ità hic Neapoli experti sumus, nam cùm Anno 1648. sedato bello Ciuili, Penuria, & fames inualuissent, Anno mox cōsequenti, contagiosam luem, & frequentes morbos passi sumus.

Penuria. Fames Pestis.

110 Quòd autem apparente Cometa, penuriam, famem prænunciare liceat, patet; quia cùm hic in Italia Anno Domini 984. Cometes apparuisset, fames, & lues consecuta est; & similiter cùm apparuissent Cometæ Anno Domino 1010. penuria totam afflixit Europam; Fames Tusciam depopulauit. In Gallia Cisalpina Anno 674. Cometes apparuit, Pestis cōsecuta est, grassata est

ta est lues. Deniq; in Italia Anno 704. Cometa apparente, penuria afflicta est Italia, ipsa, Italiæ caput Roma lue, & peste deuastata est.

111 Ex nimia etiam exhalationum Copia, quibus ardent Cometę, seditiones quãdoque oriuntur, & Bella, taliũ enim Exhalationum siccitate, & caliditate augentur Cholera, & Bilis; hinc ad arma, & ad vindictam excitantur, geruntur Bella, ex quibus sæpè Regnorum mutatio, nouarum Sectarum, & Legum Institutio consequuntur. *Tolosanus de Rep. c.* 6. refert à Sybilla sic definitum Cometam, *Signum laboris, multiq; Belli, & Vastationis.*

112 Hinc Cometa visus in ditione Palatinatus An. 1527. cruentus, nube terribili, Stellis, gladijs, hastis, capitibus obtruncatis circundatus bella prædixit, & clades, nam irrupit Turca potenti exercitu, Roma capta à Borbonio, diripitur.

113 Refert *Cornelius Gemma.* In forma dimidiatæ Lunæ Cometes apparuit Anno Domini 1522. Genua ab Hyspanis diripitur; Rhodus à Turcis capitur. An. 1526. Cometes apparuit ad modum gladij; Victus à Turcis Vngarorum Rex, flumine submersus emoritur, Buda in Turcarum dominiũ, *Bella. Gemma.*

& ditionem cessit. Anno 1511. Mensibus Martio, & Aprili Cometes visus est; prælia-tum est propè Rauennam ipso die solemni Dominicæ Resurrectionis ab Hyspanis, & Gallis; Pratus, Tusciæ Ciuitas, ab Hyspanis diripitur, Galli Brixiam cedunt Hyspanis.

114 Sed has omnes Calamitates vnus Cometa prædixit; is nimirum qui Anno Domini 1618. Neapoli cacumini Vesuuiani Montis impendens apparuit, & à me eo tempore visus, & obseruatus; tunc enim initia fuerunt Belli Gallos inter, & Hyspanos in Insubria, & Sabaudiæ finibus: quòd adhùc durat sinè vlla spè secuturæ Pacis; Consequuta est lues contagiosa in quadrupedibus, & Gutturali morbo 50000. Neapoli solum ferebantur Infantes perempti, omissis ijs, qui in toto Regno eodẽ morbi genere, quod speciõ cõtagiosæ luis esse Medici definierunt obiere: consequuta est fames. & penuria non modo segetum, sed & pecuniarum, ob monetæ truncatæ, & priuata Hominum malitia detonsæ, commutationem; consecuti Terręmotus, qui fuerũt veluti leues velitationes, & apparatus ad illud prælium, quod eruptione flammarum, grandine lapidum, Cinerum pluuia, mo-

Sanguis D. Ianuarij.

uit

uit Vesuuius Mons paucis post Annis aduersus finitimas sibi gentes,& Oppida;absumpturus Neapolim, ni Sanguis Ianuarij Martyrum inuictissimi contrà stetisset.

Quapropter meritò decreti tãto Martyri publici Honores, institutæ supplicationes bis in Anno Vrbe tota,erectum Sacellum augustissimum Aere publico,solemni mox celebritate reseratum ab Eminentissimo Archiepiscopo Ascanio Philamarino, qui sicuti totus est in augendo Diuini numinis cultu,in Ecclesiastica Disciplina, Libertate, Immunitate tuenda, in ampliando Neapolitanorum Antistitum Domicilio, Censu; ità in promouenda Populorum ergà D.Ianuarium Religione, tanquam Vrbis Patronum,Regni Defensorem, Tutelarem sui pręcipuum à se toties expertum,probatum toties,dies,noctesq; insumit; ò Vtinam citò videamus,quod in illius votis est,dilatatam in laxiora spatia Maioris Templi formam, sicuti suspicimus, & miramur Neapolitanorum Antistitum Domicilium ex humili penè Casa in Palatium augustissimum Magnis expensis redactum, atq; extensum.

LECTIO SEPTIMA.

An Principum Interitus Cometa Præsignet.

115 ENumeratos in Superiori Lectione effectus præsignari à Cometis, extrà litem est, sed an Mortem, & interitus, Regum, Principum Cometæ prænunciēt, solemne litigium inter Auctores est.

Guinisius. Spinula. 116 *Vincentius Guinisius in Allocut. Gymnasticis integra Allocut. VI.* fusè, & more Rhetorum conatur, ostendere, Cometam faustum omen esse, & nullatenus Regum Mortes præsagire. Stephanus Spinula. *Disp. 6. in lib. de Gen. & Corrup. sect.* 1. putat, planè ridiculum, Principum mortem à Cometa præsagiri, quam enim, *inquit*, connexionem habet Cometa cum Principum morte? *M. Albertus.* *Magnus Albertus* 1. *Metror. tract.* 3. Cometa, *inquit*, magis significat Regum mortes, quàm pauperum; non quod ità sit, sed quia Regum, Diuitum, & Potentum mors magis obseruatur.

117 Sed contrà hanc Opinionem facit in primis Communis aliorum omniũ Scriptorum

torum sensus. Vnde illud *Lucret. lib.* 1.

Terris minitantem regna Cometem.

Secundò cõtrà eandem Opinionem faciunt *Sybillina Carmina lib.* 3.

Sole sub occiduo vero, vocitata Cometa,
Stella relucebit, gladij mortalibus Index,
Et famis, & mortis, præclarorumq; virorũ,
Atq; Ducum Interitus magnorũ, Nobiliũq;

118 Tertiò contrà hanc Sententiam testimonium dicit omnis ætas, nam si euoluamus priorum Temporum memorias, facilè erit ex Antiquitatis ruderibus eruere, & deducere per Sæcula, atq; annorum Centurias ab Inductione Argumentum; & quidem nè longiùs, quàm opus est, probatio distrahatur, huius Inductionis initiũ sumo, non à condito, sed ab orbe Redempto.

Primo igitur Sæculo An. 71. Cometa gladiatus super Hierosolymã apparuit, per annum durauit: consecutum est excidium Regni Hierosolymitani sub Vespasiano, & Tito Principibus. *Ioseph de Bello Iudaico lib.* 7. *Ioseph.*

119 Anno 80. Cùm apparuisset Cometa, Vespasianus Imperator occubuit. *Dio in Vita Vespasiani.* *Dio.*

120 Secundo Sæculo An. 132. Ardet Cometa, Carduela Tyrannus è Regno Angliæ

Aug. de Angelis. pelli-

Guin. pellitur; mox occiditur. *Vinc. Guin. Allocut.6.*

121 Tertiò Sęculo An. 231. Visus est vnus,& alter Sol,primus luminosus,atque adeò ætthereæ regionis, alter pallidus, atq; adeo colore,forma,aspectu verus Cometa, refert. *Xiphilinus in suis Epit.* eodem Anno facto tumultu militari occiditur Eliogabalus,idest, Solis Sacerdos; meritò à Cometa Solari prænunciatur interitus Imperatoris eius,qui prius Sacerdos Solis fuerat, vt vel AEthymō nominis indicat,nam Eliogabalus latinè ex Græcis redditur Solis Sacerdos, tùm quia id Cometæ genus rerum in melius commutationem designat; Eliogabalo Imperatori pessimo succeffit Alexander Seuerus optimus Princeps. *Greg. de Maur.fol.673.*

Xiphilinus.

Greg. de Maurtio.

122 Quarto Sæculo An. 337. Miræ magnitudinis,splendoris insoliti Cometes illuxit; è viuis Magnus Constantinus eripitur. *Picus in Vita Constantini. Eutropius lib. 10. Baronius ad an.*337.

Picus Europ. Baron.

123 Quinto Sæculo An.427. in Arabia visa est in sublimi tanta accensorum Igniũ Copia,(Cometarum vtique Genus) vt Cœlum omne ardere,Orbis ipse conflagratione extrema videretur extingui; Honorius

Impe-

Imperator interijt.*Greg.de Maur. in Encyclop.fol.*682. *Greg. de Mauritio.*

124 Sexto Sæculo An. 563. Cometa sub forma sanguinei Iaculi visus est: Mortuus est Chiribertus VII.Francorum Rex.*Greg. de Maur.Encycl.fol.*643. *Greg. de Mauritio.*

125 Septimo Sæculo An.674 duo Cometæ sibi cælum omne diuiserāt: Barbari partem orientalem Imperij Romani occupāt; paulò post Leoni IV.Romanorum Imperatori vitijs,& voluptatibus innutrita vita eripitur. *Greg. de Maur. in Encycl.fol.* 687.

126 Octauo Sæculo An. 725.paulò post apparitionem Cometæ à Carolo Martello Gallorum Rege Saraceni pelluntur, Regno priuantur. *Vinc.Guinisius Allocut.*6. *Guin.*

127 Nono Sæculo An. 882. Tribus diebus ab apparitione Cometæ, moritur Ludouicus Germanorum Rex.*Fr. Iunct. Cal. Astr.* *Fr. Iunct.*

128 Decimo Sæculo An. 981. apparente Cometa, moritur Benedictus VI. Summus Pontifex.*Greg.de Maur.in Encycl.fol.*646.

129 Vndecimo Sæculo An. 1003. Visus est Cometes. Ioannes XVII. cognomento Siccus,obijt; *Ciacconius in Vita Ioan.XVII.* *Ciacconius.*

130 An.1012.Ingens Flamma, seù Cometa sub Turris forma resplēduit. Capitur *Aug.de Angelis.* à Tur-

à Turcis, & vastatur Regnum Hierosolymitanum. *Greg. de Maur. Encycl. fol.* 647.

131 An. 1095. Cometes accenditur; recuperatur à Duce Buglionio Hierosolyma; Turcæ ex eo Regno pelluntur. *Tritem. Chron. Monast. Hirsaug.*

Triten.

132 Duodecimo Sæculo. An. 1163. fulsit tribus mensibus Cometa; Capitur Mediolanum à Federico Barbarussa, & vastatur. Mediolanenses eo Principatu priuantur. *Greg. de Maur. Encycl. fol.* 647.

133 Decimotertio Sæculo. *An.* 1292. *Accenditur* Cometa, & aliquot diebus visitur. Ptolomaida ab Infidelibus capitur, obit Nicolaus IV. Summus Pontifex. *Illescas Hist. Pontif lib.* 6. *c.* 34. §. 10.

Illescas.

134 An. 1274. Dum Fossanouæ in Campania fulget Cometa, D. Thomas Aquinas Theologorum Princeps, electus Archiepiscopus Neapolitanus, ac in Regno magnus Comes, & Baro ab Hominibus eripitur. *Dauid Romæus in Vita D. Thomæ.* Eodem. An. mortuus est D. Bonauentura Ecclesiæ Doctor, Cardinalis, & Episcopus Albanensis. *Bellarm. in Chron.*

Romæus.

Bellarminus.

135 Decimo quarto Sæculo An. 1337. Cometes apparuit; Legatus Summi Pontificis per summam iniuriam è Bononiæ di-

tione

tione pellitur, mox eum Principatum occupat Thadæus Pepulus. *Villan. Hist. lib.* 11. *cap.* 69. *Villan.*

136 An. 1336. Cometes fulsit, mortuus est eo Anno Alphonsus Siciliæ Rex. *Fazellus Hist. Sicil. p.* 1 *.lib.* 9. *Fazell.*

137 An. 1371. Cometa pallidus apparuit. Federicus Siciliæ Rex extinctus est. *Ioseph Buonfad. Hist. Sicil. p.* 1. *lib.* 9. *Ioseph. Buonf.*

138 Decimo quinto Sæculo An. 1472. Cometa fulgente, ad Cælestia raptus est Amadęus Nonus Sabaudiæ Dux Principatu iuxtà, ac Sanctitate illustris. *Picus in Vita B. Amadæi.* *Picus.*

139 An. 1458. Regnante Cometa, Regno, & Vita cessit Alphonsus Primus Neapolitanorum Rex Sapientissimus, Inuictissimus. *Summont. p.* 3. *lib.* 5. *Summõtius.*

140 Decimum sextum Sæculum non minus apparitione Cometarum, quàm Principum interitu præcedentium Sæculorum celeberrimum fuit; nam An. 1526. apparet Cometa: Capitur per summam iniuriam Ioannes Primus Summus Pontifex à Theodorico Gothorum Rege, carceri mācipatus emoritur. *Mariana Hist. Hysp. lib.* 5. *cap.* 7. *Mariana.*

141 An. 1534. Ortus Cometæ, Ioanni II. *Aug. de Angelis.* Sum-

Panuinius, Summo Pontifici occasus fuit. *Panuinius in Hist. Ecclef.*

142 An. 1539 in Hyspanijs fulsit Cometa: Isabella Imperatrix Caroli V. Vxor Heroina Religiosissima fato cessit. *Illescas hist. Pontif. lib. 6. c. 24. §. 10.* *Illescas.*

143 An. 1556. cùm per annos exarsisset Cometa, plures Principes obiere *Fr. Iunct. Cal. Astr.* *Fr. Iunct.*

144 An. 1558. Ardet Cometa, ægrotat Imperator Carolus huius nominis gloria V. Pietate, Religione, rebus gestis omnium Primus; moritur Carolus, Cometa dissolui- *Strada* tur. *Famianus Strada in Vita Caroli V. Summontius Hist. p. 4.*

145 An. 1577. Octuaginta dies Cometes exarsit. In Mauritania tres Reges interiere. Ernandus Hyspaniarum Princeps; Cardinalis Aretius Archiepiscopus Neapolitanus. Paulus III. Farnesius Pontifex Maximus, Henricus IV. Galliæ Rex obiere. *Summont. p. 4. lib. 11. c. 2.* Eodem Anno interempti sunt Sebastianus Portugalliæ Rex, & Mahamet Rex Mauritaniæ, mortuus est Abdamelech Marocchi Rex. *Summont. p. 4. lib. 12. c. 1.* *Summont.*

146 An. 1582. exarsit Cometa impendens Fortalitio, seù Turri, vbi Nabunanga

Iapo-

Iaponensium Tyrannus habitabat, paulò post Nabunanga necatur. *Ginnarus in Xauerio-Orientali p.1.lib.3.c.12.* *Ginnarus.*

147 Decimo septimo, & currente iam Sæculo An.1614. Cometa miræ longitudinis, & qui progressu temporis auctus est notabiliter, apparuit; mutati sunt Principes plures in Europa, & Asia. *Lancellottus in Libro Italico, l.Hoggi di dising.49.*

148 An.1618. In Iugo Mõtis Vesuuij Cometes ingentis Magnitudinis, omnium dirissimus apparuit; mortui sunt eo anno Paulus V. Burghesius Summus Pontifex. Philippus III. Hysp. Rex. Matthias Romanorum Imperator æquissimus, Inuictissimus. Rex Suetiæ, Anglorum Rex; Venetiarum Dux, Magnus Dux Hetruriæ Cosmus, Dux Parmæ, & Placentiæ Raynutius. Carolus Austriacus Ferdinãdi II. Imperatoris Primogenitus, Albertus Austriacus Belgij Gubernator, Rex Turcarũ Sultan Osman. Deniq; è viuis discessere nobilissimæ Heroinæ Vidua Vxor Sigismundi Battorij. Vidua Vxor Ferdinandi Austriaci Tirolis Comitis, & alij plures. *Torsellinus in Comp. Hist. Mundi.* Quare tot Principum interitus valdè verisimile facit id, quod refert *Camillus Gloriosus lib.1. de Cometis c.1.* eo An- *Torsellinus.* *Gloriosus.*

Aug. de Angelis. D no

no non vnum, sed tres apparuisse Cometas, dirissimos, funestissimos.

149 An. 1627. Cometa cruentus apparuit, nube terribili, Stellis, hastis, gladijs, etiam capitibus obtruncatis hinc indè circundatus, irrupit Turca potenti exercitu, Roma à Borbonio capta diripitur.

150 An. 1648. Marienburgi, quæ Vrbs Daniæ est opulenta, & nobilis, Cometes impendit; mortuus est eo Anno Christianus Daniæ Rex. *Gal. Guald. Hist. p. 4. lib. 7.*

Guald.

151 Quartò contrà eam opinionem facit, quòd, vt notat *Cabeus hic q. 7.* ferè nunquam Historici commemorare solent Regni alicuius, aut Imperij cladem, quin Cometam prænuncium fuisse, testentur; Cæterum Argumentum ab effectu, & per annorum Centurias obseruata experientia, quo crassius, eò firmius est, & efficacius.

Cabeus

Denique eam Opinionem sic reijcit in libro Italico, cui Titulus, *Scola di Verità*. Aloysius Iuglaris fol. 522. *Le Comete esser fiaccole da Dio contribuite, al Mortorio di qualche Impero; vna in Cielo non ne compare, che non faccia sparire qualche Monarca, è con la Induttione di 40. è più essempi nè hò dalle Historie la proua.*

Iuglarus.

152 Ratio autem, cur Cometæ mortem

Prin-

Principum prænuncient, non eadem ab omnibus redditur.

153 Volunt nonnulli, à Cometis induci Aeris intemperiem, quæ maximè Hominibus delicationis naturæ nocet, ac nimium noxia est;

154 Sed contrà est quia: delicatioris, & Infirmioris naturæ sunt multi Senes, & Infantes; plures etiam sunt, qui more Principum viuunt, & delicatius præ illis, quorum tamen interitus non dicuntur à Cometis prænunciari. Deniq; Aeris intemperiem longè facilius possunt Principes præcauere, quàm Priuati, minus ergo Principibus, quàm Priuatis nocet intemperies à Cometis inducta.

155 Alij volunt, quòd Reges, & Principes territi opinione iam vulgata, Cometarum apparitione eorum mortem prænunciari, valdè perturbentur cùm valetudinis iactura, ad quam proindè Mors ipsa consequitur, adeòque, quod prouerbio fertur, Imaginatio faciat Casum.

156 Sed contrà est quia: Nonnulli Principum, vel imperterritæ, vel stolidæ sunt Mentis, & animi, ac proindè imminentia pericula, vel contemnunt, vel non apprehēdunt. Ità Vespasianus apud *Dionem* malum *Dio.*

hoc omen Cometæ irrisit, nam tempore suo exortum Cometam dixit, non sibi, sed Parthorum Regi mortem prænunciare, quia Cometa ille Comatus erat, Vespasianus autem Caluus.

157 Similiter & Augustus gratissimè Cometam excepit, qui post cędem Iulij apparuit. Refert *Seneca lib. 7. c. 2.*

Seneca.

158 Denique alij probabilius opinantur: Cometas pręsignificare interitus Principum, & Regum, sic ordinante Diuina Prouidentia, vt se à peccatis auertant; familiare enim est Pietati Diuinæ, quoties flagellum arripit, flagelli prænuncium Cometam mittere, quasi Cometa Cæli lingua sit, quæ Reges doceat fugere à ventura ira. Ità notat *D. Damascenus lib. 2. fidei Orthod. cap. 27.*

D. Damascenus.

159 Et confirmari potest ex ijs, quæ legimus *Machabæorum* 2. cùm enim similia Cometis portenta apparuissent, Sancti illi Viri precati sunt Deum, vt in bonum monstra converteret.

160 Crinitis apparentibus fieri solitas supplicationes cùm solemni precatione Vrbe tota, circà omnia delubra, phanaquè, & puluinaria, quibus honos Dijs dabatur. Refert *Alexander ab Alex. lib. V. c. 27.* tàm

Alex. ab Alex.

altè

altè inerat Populis etiam falsa Religione imbutis fides, & opinio, à *Deo* Cometas exciteri in futurarum Calamitatum præsagia, quæ solus poterat auertere, & in melius commutare.

LECTIO OCTAVA.

Respondetur Argumentis In Contrarium.

161 VT opposita Sententia negans à Cometis præsagiri Regum, & & Principum interitus plenè confutata remaneat, & stabiliatur Opinio communis affirmatiua, soluenda hic sunt Aduersariorum Argumenta.

162 Obijcies ergo primò *ex Seneca lib. 7. nat. Quæst. c. 17. vbi ait.* Cometam visum initiò Imperij Neronis cæteris omnibus Cometis infamiam detraxisse, quia faustus Neronis fuit, quia non est eius mors consecuta. *Seneca.*

163 Respondeo: apparente Cometa non omnium omninò Regum, & Principum consequendos esse interitus, sed sufficere, quòd aliquis Princeps, aut Rex inte-

reat, licèt ergo consecuta non fuerit Mors Neronis, consecuta fortasse fuit mors alterius Regis, aut Principis, nisi velimus dicere à Cometa illo dirissimo prænunciatam esse mortem, interitum, & necem Matris à Nerone ipso; & filio iniquissime illatam, imò & mortem ipsius Senecæ, qui sanè tot erat auctus diuitijs, & potentia eo tempore apud Romanos, vt facilè Magnis Principibus nostri Temporis comparari potuerit. Deniq; si *Cornelio Tacito* fides est, paulo post apparitionem Cometæ, Nero lethali morbo laborauit, & parum abfuit, quin imperio à coniuratis Senatoribus priuaretur. *lib.* 14. *Annal.*

Cornelius. Tacitus.

164 Obijcies secundò. Stella, quæ Magos ad præsepe Christi Dñi perduxit, vel Cometa fuit, vel insigne aliquod Meteoron, nā nō fuisse æthereæ regionis, apertè tradunt plures ex sanctis Patribus apud *Conimb. hic lib.* 1. *tract.* 3. *c.* 7. sed Stella illa felicissimū ortum Seruatoris nostri prænunciauit, non mortem alicuius Regis, aut Principis, ergo.

Conimbric.

165 Respondeo; aliquos ex Sanctis Patribus asserere, quòd ea Stella, Angelus fuerit in forma Stellæ; & communis sensus Fidelium est, eam Stellam non fuisse Cometā, sed nouam Stellam, vel ætheteæ regionis;

vel

vel aereæ, sed à Deo miraculosè, & supernaturaliter efformatam; in præsenti verò est sermo de Cometis, qui vi naturalium causarum oriuntur.

166 Obijcies tertiò. Cometa est effectus merè naturalis, ergo non potest à Diuina Prouidentia adhiberi in signum, & prognosticon interitus Magnorum Principum, & Regum.

167 Respondeo, negando consequentiã; nam etiam Iris est effectus merè naturalis, & tamen à Deo adhibetur in signum fœderis, quod pepigit cùm Hominibus de non immittendo diluuio vniuersali super Terrã.

168 Obijcies quartò: à Cometis interitus Regum prædici, opinio vulgi est, non sapientum, vndè *Aristoteles ipse*, qui de Cometis ex professo tractat, præter tempestates, siccitates, & Ventos nihil aliud definit à Cometis prænunciari. 1. *Meteor. c. 7.* Antecedens probatur ex *Cornelio Tacito lib.* 14. Annalium, vbi habet, *Cometes visus est, de quo Vulgi opinio est, tanquam mutationem Regis portendat.* ex *Suetonio in Vita Neronis.* Summis illum ostensum potestatibus exitum portendere, vulgò putari.

Aristoteles. *Tacitus* *Suetonius.*

169 Respondeo. Simul cum Vulgo eiusdem esse Opinionis, & Sentẽtiæ plures no-

biles Philosophos, & Astronomos; Præterea Vulgi opinio, & vox, publica quædam naturæ, & vox Dei est; Tanti antiquitus Populi vox pendebatur, vt voce Populi côderentur Reges, crearentur Magistratus. Ad *Aristotelem* dico, non valere argumentum ab auctoritate negatiuè, licèt enim *Aristoteles* id non dixerit, haud tamen vnquam negauit à Cometis prædici Regum interitus, fortasse, vt rem, vel Vulgo notam, de industria prætermisit. Cęterum in Gręcia, quæ Aristotelis est patria, visis Crinitis supplicationes, & deprecationes fieri ad placãdos Deos solitas, refert *Alex. ab Alex. lib. 5. c. 27.*

Alex. ab Alexand.

170 Obijcies quintò. Plures Cometarum apparitiones, in quibus tamen nulla mors, aut calamitas est consecuta, sed potius publica fęlicitas, & faustitas; nam quo tempore natus est Magnus Alexander, Cometes apparuit; quo Regnum est consecutus, Cometes alter apparuit. De Mithridate Rege sic loquitur *Iustinus*. *Huius igitur futuram amplitudinem etiam cælestia ostenta prædixerant, nam quo genitus est anno, & quo regnare cœpit Stella Cometes per vtrunque tempus 70 diebus luxit, ità vt Cælum omne conflagrare videretur.* Anno Domini

Iustinus.

mini 132. Cometes apparuit;reuocatus ab exilio, quo fuerat iniquissimè damnatus, Vsuardus regius adolescens summa acclamatione Rex Angliæ declaratur,Carduela Tyrannus summa celeritate profligatur. Anno 725. singulis diebus Cometæ duo sibi Cœlum ità diuiserant,vt alter Soli præiret,tanquam Phosphorus,alter occidentē, tanquam Hesperus consequeretur; Carolus Martellus Gallorum Rex Regnum recuperat, profligantur Saraceni, & è Regno pelluntur. Anno 1238. Cometa inusitatę magnitudinis apparuit; natus est Eduardus Primus Anglorum Rex, & fuit Cometæ coæuus;& vt refert *Polidorus Virgilius*. *Vulgò creditum est,publicisque acclamationibus celebratum eo præsagio commonstrari futuram Principis, atque Imperij fœlicitatem*.

Carolus Martellus Rex.

Polidorus Virgilius.

171 Anno denique 1530. Cometa apparuit: *Carolus V.* Imperiali Corona donatur à *Cleme te VII.* Ferdinādus Archidux Austriæ Bohæmorum,Vngarorum, & Romanorum Rex salutatur. Turcarum Legiones quamplurimæ profligatæ ab vna Germanorum Legione.

Carolus V. *Clemēs VIII.* *Ferdinandus Arch. dux Austria*

172 Respondeo. Et ad primam historiā de Alexandro;Dico, Deum, & Naturam nihil producere, vt statim destruant; ideò

Cometam ortum simul cùm Alexandro non potuisse eiusdem Alexandri mortem præsignare; at hinc non sequitur, Cometã nullius Regis mortem prænunciasse, fortasse vterque ille Cometa, qui fęlix, faustusque Alexandro, & Macedoniæ fuit; Regi alteri, & Prouinciæ funestissimus illuxit, & sanè ità est, quot enim Alexander vix Regno Macedonio potitus Asiæ Reges, & Populos debellauit, subiecit? benè à *Guinisio* Alexander dictus est Magnus à Mundi paruitate, quem sanè breuissimo tempore occupauerat.

173 Ad secundam de Mithridate; dico, illi fuisse ab impijs Tutoribus omnia mortis genera intentata, vt idem *Iustinus* refert; mortem ergo Mithridatis intentatam prænunciauit Cometa, esto per accidens deindè consecuta non fuerit. *Iustinus.*

174 Ad tertiam, quartam, & quintam historiam dico, non contrà Vsuardum Angliæ Regem, sed contrà Carduelam Tyrannum; non contrà Carolum Martellum, sed contrà Saracenos funestissimè illuxisse Cometam, exarsisse in Malorum perniciem, & exterminium, & deniq; Turcarum interni cionem prædictam esse à Cometa, qui Anno 1630. apparuit; nõ verò prænunciatas

Ca-

Caroli V.& aliorũ Principũ fęlicitates 175.

175 Dices. Ad apparitionẽ Cometę æquè fęlicitates aliquorum, & aliorum Calamitates consequuntur; quare ergo Cometa debet potius dici Calamitatum Index, & non fœlicitatis Omen?

176 Respondeo. iuxtà doctrinam suprà adductam de Diuina Prouidentia excitante Cometas ad præsignificandas Calamitates, eo consilio à Cometis calamitates potius, quam fęlicitates præsagiri, vt admoniti Homines fugiant à facie Arcus, & liberentur, Deus enim non nisi coactus nostrorum scelerum acerbitate, non nisi prorsus inuitus, quos diligit, premit, vt ad bonam frugem reducat. Passim id docent Sancti Patres, Sacræ literæ, & Doctores; Cęteroqui difficile est huius rei physicam causam assignare.

Fateor, ad Diuina confugere non esse valdè physicum, vt vel ipsi Poetę decantãt.

Nec Deus intersit, nisi nodus vindice dignus Intersit.

Cum tamen effectus ipse aliam non prodit causam, aduocandæ sunt, quà patet aditus.

LECTIO NONA.

Galaxia, Seù Via Lactea.

177 Cometis Galaxiam, tanquam magnum quendam Cometam adiungimus, quia iuxtà opinionem Nobilium Philosophorum Cometæ species Galaxia est. Quid igitur Galaxia sit, seù Lactea Via

178 Si à Sensibns, pręcipuè à Sensu Visus. seù per Visum inuestiges; Candor quidam, seù albedo quędam est extensa in modum amplæ cuiusdam viæ, seù etiam Zonæ per totum Cœli ambitum diffusę. Est inęqualis, distorta, & obliqua; Hic latior, alibi strictior, & frequenter veluti scissa. Dicitur à Græcis Galaxia, idest, alba, seù pulchra; à Latinis dicitur Lac, seù Lactea Via, vel etiam Lacteus Circulus à Candore, & Albedine.

179 Quid Galaxia, seù Lactea via sit; Si quæras à Poetis.

180 Respondent hi more suo per fabulas; Iunonem, cum aduertisset, sibi dormien-

miẽti fuisse à Pallade vberius admotum Herculem, vt hausto lacte euaderet immortalis, indignabundam compressis mãmis plurimum lactis effudisse in eam Cęli partem,qua animabus iter est ad Cęlum, seù ad Elysios Hortos,vndè illud *Ouidij* 1. *Metamorph.*

Est via sublimis Cælo manifesta sereno.
Lactea nomen habet candore notabilis ipso.

181 Siuè Herculem in Cœli pauimẽtum proiectum ore lac effudisse. Vel eam albedinem esse partes ustulati Cœli ex Phœtontis incendio; vel eam viam,qua retrorsum Sol redijt ob Thyestis facinus.

182 Si denique quid sit Galaxia à Philosophis,& seriis ueri indagatoribus quæras.

183 Respondent aliqui. Viam Lacteam esse Cometam quendam magnum,atque perpetuum. Ita *Licetus lib.2.de veris Astris cap. 56. Franciscus Piccolomineus in Meteor. cap.9. Antonius Polus digres. de circulo Lacteo, Cæsar Cremoninus, & Federicus Bomau.in peculiari hac de re opusc.* Hæc Sententia attribuitur communiter *Aristoteli*; sed de eius mente, dicam in fine huius Lectionis. Interim.

Licet. Piccol. Polus Cramoninus Federicus Bomau.

184 Contra hanc Sententiam est quia:incre-

credibile est, tot annorum Sæculis, tantam exhalationum copiam è terra euocari, & attrahi eadem semper figura, & quantitate, ita vt candor iste semper eodem modo, & facie eadem appareat; maximè quia Hyeme paruissimæ exhalationes ob diminutionem caloris solaris à Terra extrahuntur, & ex alia parte constans hic, & firmus corporis Lactei tenor haud potest Aeri fluido, & semper agitato conuenire.

185 Contra secundò quia ex Cœli inuariabilitate, & incorruptilitate benè arguitur, Cœlum non esse materiæ sublunaris, ergo quia Lactea via semper eadem, inuariabilis, & incorruptibilis apparet, dicamus oportet, eam non esse elementaris regionis, nec ex materia elementari coalescere.

186 Contra tertiò quia exhalationes ex omni parte Terræ euocantur, atque adeò circa totum Cœli ambitum sparguntur, ergo in omni parte Cœli deberet via Lactea apparere, & conspici, sicuti Cometæ, quia sunt exhalationes accensæ ex omni Cœli parte conspiciuntur.

187 Contra quartò quia omnes, qui in quouis loco, & quouis tempore de Galaxia scripserunt, eam excurrere per Geminos, &

Sag-

Sagittarium, obseruarunt; at si Galaxia esset exhalatio, hæc facilè dissiparetur à vehemēti calore Solis per ea signa decurrentis, quod tamen non accidere, experientia ipsa demonstrat, ergo.

188 Respondent ergo Alij. Viam Lacteam, & Galaxiam esse in Octaua Sphæra, atque adeo, vel esse multitudinem minutarum Stellarum, quæ ob magnam propinquitatē, vt vna massa lucis, velut albedinis apparēt, eo modo, quo plures faces ꝓpinq; inter se, & approximatæ, siuè in remotiori loco aspiciantur, apparent vt vna cōtinua flamma; Vel esse partem aliquam Cœli sic per interualla Densarum partium illuminatam. Ita est communis Sententia in vtraque Schola, Philosophica, scilicet, & Astronomica. Ita *Iauellus in Epit. Alb.* 1. *lib. tract.* 2. *c.* 5. Ex Recentioribus hāc Sētentiam sequuntur *Rees*, *Conimbric. Resta*, *Ioannes à Sancto Thoma.* *Iauell.* *Albert.* *Rees* *Conimbrc.*

189 Probatur quia ex longissima Astronomorum obseruatione Galaxia mouetur eodem motu, quo Cœlum, & Astra, ergo est eiusdem naturæ, benè enim, & efficaciter ex motus identitate, vel diuersitate cōmuniter ex *Aristotele in libris de Cœlo* arguitur identitas, vel diuersitas Corporum *Resta* *Io. à S. Thom.* *Arist.*

Aug. de Ang. na-

credibile eſt,tot annorum Sæculis, tantam exhalationum copiam è terra euocari, & attrahi eadem ſemper figura,& quantitate, ita vt candor iſte ſemper eodem modo, & facie eadem appareat; maximè quia Hyeme paruiſſimæ exhalationes ob diminutionem caloris ſolaris à Terra extrahuntur, & ex alia parte conſtans hic, & firmus corporis Lactei tenor haud poteſt Aeri fluido, & ſemper agitato conuenire.

185 Contra ſecundò quia. ex Cœli inuariabilitate,& incorruptilitate benè arguitur, Cœlum non eſſe materiæ ſublunaris, ergo quia Lactea via ſemper eadem, inuariabilis,& incorruptibilis apparet,dicamus oportet, eam non eſſe elementaris regionis, nec ex materia elementari coaleſcere.

186 Contra tertiò quia. exhalationes ex omni parte Terræ euocantur, atque adeò circa totum Cœli ambitum ſparguntur,ergo in omni parte Cœli deberet via Lactea apparere,& conſpici, ſicuti Cometæ, quia ſunt exhalationes accenſæ ex omni Cœli parte conſpiciuntur.

187 Contra quartò quia. omnes, qui in quouis loco,& quouis tempore de Galaxia ſcripſerunt,eam excurrere per Geminos,&

Sag-

Sagittarium, obseruarunt; at si Galaxia esset exhalatio, hęc facilè dissiparetur à vehemẽti calore Solis per ea signa decurrentis, quod tamen non accidere, experientia ipsa demonstrat, ergo.

188 Respondent ergo Alij. Viam Lacteam, & Galaxiam esse in Octaua Sphæra, atque adeo, vel esse multitudinem minutarum Stellarum, quæ ob magnam propinquitatẽ, vt vna massa lucis, velut albedinis apparẽt, eo modo, quo plures faces ꝓpinq; inter se, & approximatæ, siuè in remotiori loco aspiciantur, apparent vt vna cõtinua flamma; Vel esse partem aliquam Cœli sic per interualla Densarum partium illuminatam. Ita est communis Sententia in vtraque Schola, Philosophica, scilicet, & Astronomica. Ita *Iauellus in Epit. Alb. 1. lib. tract. 2. c. 5.* Ex Recentioribus hãc Sẽtentiam sequuntur *Rees, Conimbric. Resta, Ioannes à Sancto Thoma.* *Iauell. Albert.* *Rees* *Conimbric.* *Resta* *Io. à S. Thom.*

189 Probatur quia ex longissima Astronomorum obseruatione Galaxia mouetur eodem motu, quo Cœlum, & Astra, ergo est eiusdem naturæ, benè enim, & efficaciter ex motus identitate, vel diuersitate cõmuniter ex *Aristotele in libris de Cœlo* arguitur identitas, vel diuersitas Corporum *Arist.*

naturalium, ergo.

190 Mitto alias Antiquorum opiniones de Galaxia, quia eas, & relatas, & refutatas habetis sufficienter ab Aristotele 1. *lib. Meteor. c.* 8 *à Conimb. tract.* 3. *c.* 1. & ab alijs pluribus, quos citant ipsi *Conimb.* loco vbi supra.

Conimb.

191 Obijcies primò. Galaxia non potest esse multitudo Stellarum, nec pars Cœli densior illuminata, ergo est naturæ, & originis Elementaris, non Cœlestis. Probatur Antecedens; & primò, quòd non sit multitudo Stellarum, quia Stellæ, quæ de nouo apparuerunt, & ope Thelescopij sunt deprehensæ, non albi, sed fusci coloris apparent, quia minimæ, imò & antiquæ Stellæ aliquot, quia minimæ, & non tantæ magnitudinis, nebulosæ sunt, & fuscæ, non albicantes; at Galaxia albi, & candidi coloris apparet, ergo. Deinde, quòd non sit pars Cœli densa illuminata, patet ex eo quia, si pars Cœli illuminaretur, iam reciperet qualitatem aliquam de nouo, alteraretur ergo, & ad corruptionem inclinaret; at hoc est falsum, ergo.

192 Respondeo, Stellas minutas, siue nouas, siue Antiquas, fuscas apparere, quia vicinas habent alias Stellas maiores sibi pro-

propinquas, à quibus earum lumen infuscatur, & ita etiam obseruauit *Fromondus*, Lunam, cum lumine redundat, & Cancro, aut Sagittario accedit, Galaxiæ albedinem infuscare. Fromōdus.

193 Ad id, quod dicebatur de alteratione facta per receptionem lucis, patet iam Lunam & alia Astra illuminari à Sole; nec tamen ad interitum, & corruptionem disponi, sola ergo alteratio, quæ à contrarijs qualitatibus originatur, ad corruptionem disponit, vt in *Lect. Philos. Disput. de Cælo* fusè explicaui.

194 Obijcies secundò. Galaxia extrà Tropicos est amplior, non intra Tropicos, vbi Solaris ardoris vehementia exhalationes illas sursum eleuatas, facilè dissiparet, atque dispergeret; ob quam etiam ratione Cometæ non intrà Tropicos, sed extra semper apparent. Præterea via Lactea subest maximo Stellarum Cætui, ergo maximè verisimile est, eam esse exhalationem ab Astris eleuatam, & accensam; consequēter ab hac ipsa Stellarum multitudine haberi constantem illam Galaxiæ perpetuitatem, ergo.

195 Respondeo; quòd si vehementia ardoris Solaris tanta est, intra Tropicos, vt

exhalationes eleuatas dispergat, iam intra Tropicos nullo modo deberet via Lactea apparere, sed apparet, ergo ratio adducta non subsistit. Deinde exhalationes eleuatę à Sole accenduntur in Cometam, qui ad summum per tres annos edurat, quomodo ergo à minutioribus Stellulis exhalationes eleuatæ possunt tandiù stabili tenore perseuerare, ac perdurare?

196 Obijcies tertiò. Auctoritatem *Arist. 1. Meteor. c. 8.* vbi docet, Circulum lacteum in aere, non in Cęlo consistere, atq; adeò esse latè diffusam, & exuberantem concretionem exhalationum inflammatarum admodum frequentium Stellarum, quæ sunt in ea Cęli parte, in qua Circulus lacteus apparet.

197 Respondent Nonnulli, Codicem Aristotelicum, quem nunc habemus, esse corruptum, quia secundum antiquã translationem, quam sequitur *Albertus*, Galaxia ponitur in Octaua Sphæra. Ità *Ianellus in Epit. lib. 2. c. 1. Louanienses, & Parisienses Doctores.*

Albert. Ianell. Louanienses Paris. Doctores.

198 Respondet *Ioan. à SanctoThoma.* Galaxiam esse in Octaua Sphæra quò ad substantiam; quò ad colorem verò, & candorem in aere apparere, nam sicuti Sol, & Lu-

Io. à S. Thoma

na

na cùm oriuntur ratione aeris intermedij, rubra apparent, cùm talia reuerà non sint, ità multitudo minimarum Stellarum, quæ ex Galaxia, apparet alba,& candida ratione aeris intermedij tenui luce perfusi,& illuminati.

199 Sed, vt benè notat *Ioan. Poncius disp. 6.q.2.* in easdem incidit difficultates, quomodo enim tales exhalationes possũt tàm continuè,& vniformiter in aere consistere, & efficere, vt eodem modo Galaxia semper appareat? *Io. Pontius. Ibern.*

200 Respondent *Conimbr. hic tract.4. c.1. in fine.* Humanum esse errare, & Aristotelem, quamuis acuto, & perspicaci ingenio lapsum esse in hac re,& omninò errasse. *Conimb.*

201 Verùm si in re minima errasse concedamus Aristotelem, in rebus maioris momenti, quam fidem Aristoteli habebimus?

202 Respondent Alij Aristotelem non asseueranter, sed dubitatiuè locutum, Ità *Fasanus lib.5. Artan. Scoti versus finem.* Deniq; Auerroes, qui nunquam Aristotelem insigniter errasse putat, dari huius rei intelligentiam exoptat. *Fasan.*

LECTIO DECIMA.

Tonitrui Natura, Et Duratio.

203 TOnitruum ab Antiquis dicebatur Auttonum. In Sacris literis dicitur vox Dei. Psal.28. Deus maiestatis intonuit. Iob.c.37. Tonabit Deus voce sua mirabiliter. Tonitruū dici à terrore, quem causat, ait *Isidorus in Aeth.* De natura Tonitrui variæ sunt Sententiæ.

Isidor.

Rabini

204 Primò Rabinorum Aliqui posuerunt, Tonitruum esse Sonitum Aquarum ex vna in alteram nubem proiectarum.

205 Sed contrà est quia; nubes non sunt solida corpora, quæ Aquam veluti Conchæ excipiant, rursusq; proijciant. Et ex alia parte, si ex vna in alteram nubem Aquæ proijcerentur, in aere quodammodo flumina discurrerent non minùs, ac in Terris videmus; at hoc esse absurdum de se patet, ergo.

Paracelsus.

206 Secundò *Paracelsus* posuit; Tonitruū fieri in Firmamēto, ibiq; resonare non aliter, ac si Bōbarda sub textudine laxaretur.

Sed contrà est quia: si fieret Tonitruum

nitruum in Firmamento, à nobis non exaudiretur ob maximam distantiam; aut si exaudiretur, valdè tenuis, & vix sensibilis sonus ederetur; at experientia ipsa demonstrat, ingentem sonitum, ac si omninò propè nos efficeretur, edi, & exaudiri, ergo Tonitruum non fit in Firmamento à nobis remotissimo, & per spatium ferè infinitum distanti.

207 Tertiò Empedocles, & Anaxagoras, quos refert. *Resta hic lib. 1. tract. 2. c. 10. Plinius lib. 2. c. 42. Anaximenes*, quem refert *Seneca lib. 2. nat. q. c. 17.* ponunt; Tonitruum fieri, & eum sonum edi, quia exhalatio calida in nube humida extinguitur, quomodo stridet ferrum candens in Aquas immissum, & multo cùm murmure extinguitur. *Empedocles. Anaxagoras. Resta. Plinius. Anaximenes. Seneca*

208 Sed contrà est quia. In Tonitru potius producitur Ignis, quàm extinguatur, tunc enim Ignis, qui non erat, apparet, & erumpit, ac emergit è nube potiùs, quàm in ea extinguatur, è nube enim fulmen egreditur, ac per aerem discurrit.

209 Contrà secundò quia: Si Sonitus Tonitrui consisteret in extinctione Igneæ, & calidæ exhalationis, oriretur indè fumida, & obscura coruscatio, sicut accidit, cùm

ferrum candens in Aqua extinguitur, ac potiùs apparet clara coruſcatio, ergo.

Lucretius. *Reſta.* 210 Quartò *Lucretius apud Reſtam* ponit, Tonitruum fieri, cùm exhalatio calida, & Ignea cadens in nubem aridiorem, eam incendit, & ex tali incenſione fit ſonitus, qua ratione laurus, dum incenditur, & comburitur, crepitat.

211 Sed contrà eſt quia. Nubes non eſt arida, ſed húmida, & aquis grauida, vndè tantum abeſt, quòd ardeat, & Ignem concipiat; quin potiùs in Aquas reſoluitur: Imò & Tonitrua pluuio tempore accidũt, & quò valentiora, ac validiora ſunt, eò fiunt imbres vehementiores, & abundantiores pluuiæ.

212 Nec etiam poteſt ſubſiſtere, quòd idem *Lucretius* alio modo explicat; Tonitruum fieri, quia Venti nubes agitant, & diuerberant eo modo, quo ſuſpenſam veſtem, aut Cartam Venti feriunt, & verberant, indèq; ſonitus editur, non enim id ſuſtineri poteſt, quia Tonitrua ſæpè fiunt, quando nulli ſunt Venti, & ex alia parte, nubes non ità tenues ſunt, & ſubtiles, vt Carta, atq; adeò non poſſunt ità, vt Cartæ, ſtridere.

213 Quintò *Seneca loco cit.* poſuit. Tonitruum

truum fieri ex nubium collisione, quemadmodum enim collisæ manus inter se plausum edunt, ità quando colliduntur inuicem nubes, sonicum edunt.

214 Sed contrà est quia. Nubes sæpè colliduntur cùm iugis Montium, & tamen sonus non editur; deberet autem edi maior sonus, quia alterum corpus esset solidum, atq; adeò magis aptum ad reddendum sonum. Prætereà vna ex conditionibus requisitis in corpore ad edendum sonum, quod debet sonare, est, quòd sit aptum tremiscere, ideòq; Campana suspensa meliùs sonat, quàm si humi iaceret: Deniq; vt Corpus sit sonabile debet esse aridum, & siccum, vt ostendi in *Lect. Philos. disp.* 15. *Lect. VII.* At nubes neq; est Arida, neq; Sicca, neq; est apta tremiscere, ergo.

215 Sexto igitur *Aristoteles* 2. *Meteor. sum.* 4 c. 1. ponit. Tonitruum fieri ex eo, quia exhalatio crassa, & sicca ignitur, & inflammatur, vel ob Antiperistasim, & obsidiorem frigoris mediæ Regionis, vel ob motum ipsum earundem exhalationum, vel ob particulas Ignis decidentis ex alto; inflammata rarefit, & ampliorem quærit locum, ideò intrà nubem agitatur, latera nubis percutit, & tandem magno impetu nu- *Arist.*

bem ſcindit; ex hac ſciſſione ſonitus redditur, non ſecus ac exhalatio intrà caſtaneam incluſa, cùm igneſcit, & inflammatur, corticem diſrumpit, & ſonum edit; non ſecus ac puluis tormento bellico incluſus, incenſus, & inflammatus magna vi erumpit, & validum edit fragorem. Ariſtotelem ſequuntur *Recupitus in ſuo Nuncio Veſuuiano fol. 73. Reſta lib. 1. tract. 2. cap. 10. Ioan. à S. Thoma tract. 3. cap. 3. Rees art. 2. Auerſa ſect. 2.*

Recup. Reſta. Ioan. à S. Tho. Rees. Auerſa

216 Dices. Diſparem eſſe rationem in allatis exemplis, quia exhalatio coercetur à corpore ſolido, & denſo, ideò editur fragor, cùm ſpiritus, & exhalatio per vim ſibi viam quærit, & aperit.

217 Reſpondeo: Sonitum edi non quia corpus æneum, & ſolidum Bellici Tormenti diſrumpatur, ſed quia fit percuſſio pulueris, & Aeris in bellico Tormento; corticis, & exhalationis in Caſtanea.

Tonitruorũ ſpecies.

218 Tonitruorum tres ſunt ſpecies; Nam aliud eſt Tonitruum Crepans, aliud Stridēs, & aliud denique tumultuans, ſeù murmurans. Sumitur hæc diuerſitas ex triplici ſciſſione, & agitatione, nam vel exhalatio, ſeù ſpiritus vno ictu nubem totam ſcindit, & ſic habetur prima Tonitrui ſpecies. Vel

ſpiri-

spiritus findit nubem pluribus ictibus, & sic oritur secunda species; vel tandem spiritus,& exhalatio intrà latera nubis volutatur, & agitatur, & sic habetur tertia species Tonitrui, quæ vt plurimum, & regulariter breuis esse solet; durat tamen aliquando vsque ad duas horas, vt notat *Cardan.* 15.*de Variet.cap.*85.Id verò ex eo contingit, quòd pluribus in partibus scinduntur nubes, ideòq; plura Tonitrua fiunt,quæ videntur esse vnum,quomodo plures voces videntur esse vnus Sonus. In Regionibus Indiarum Tonitrua plurimum superant ea, quæ in Europa fiunt; in Tartarorum Regionibus adeò horrendi fragores excitantur, vt sępè homines perimant. *Card.*

LECTIO VNDECIMA.

Tonitrui Effectus, Præsagia, Remedia.

219 BEnè notat *Albertus de Passionibus Aeris*. antè Tonitrua esse validos, & fortes Ventos; non enim incēderetur,aut inflammaretur exha- *Albert.*

Aug.de Ang. latio

latio intrà nubes inclusa,nisi ventis validis agitaretur, & commoueretur nubes, ex qua commotione, & agitatione calor oritur, & ex calore illa inflammatio exhalationis, & spiritus.

220 Primus effectus Tonitrui est, nasci Tubera; ita referunt *Plinius lib.19. cap.3. Dioscorides lib.2. Iuuenalis Satyra 5.* Audi *Plinium, Tubera,cum fuerint Imbres Autumnales, aut Tonitrua crebra,nascuntur,& maximè à Tonitruis,nec vltrà annum durant.* *Iuuenalis* carmina sunt.

Plin. *Dioscorides.* *Iuuenalis.*

Post hunc traduntur tubera,si Ver
Tũc erit,et faciẽt optataTonitrua Cœnas
Maiores.

221 Secundus effectus est. Conchas margaritarum ex Tonitruis expauescere,ac repentè compressas efficere physemata, quæ sunt Concharum abortus. refert *Plin.lib.9. cap.35.*

Plin.

222 Tertius effectus est, adiuuare quædã Animalia ad pariendum, præcipuè verò Ceruos, iuxtà illud *Psal.28. vox Domini præparantis Ceruos.* Notat *Galenus lib. de Theriaca ad Pisonem.* aliquando Mulieres prægnantes audito Tonitruo emittere fœtũ. Refert *Aristoteles lib.6. de Hist. Anim. cap.2.*

Galen. *Arist.*

Si

Si Gallina incubante tonuerit, oua aut pereunt, aut ſterilia euadunt.

223 Quartus effectus. Vinis Recentibus Tonitrua nocent, quia nimia Aeris agitatio Vina commouet, vndè fęces agitantur, & nimium inficiunt.

224 Quintus effectus; Homines, quos ingens Tonitrui ſtrepitus, attonitos fecit, aut intereunt, aut dementes fiunt. Ità *Alex. Aphrodiſæus lib.* 2. *numer.* 88. & Ratio eſt quia, ictus immodicus Aeris cerebrum, atque ſpiritum Animalem per aures ſubit, quare ſpiritus ille contrahitur, craſſior fit, & ineptus redditur ad Vitę intellectiuę functiones præcipuas; & ſi nimium craſſeſcat, etiam Animam pellit è corpore. *Alex. Aphrodiſæus.*

Præſagia ſunt.

225 Primò quidem; cùm tonuerit Cęlum; expectanda breui pluuia eſt, & Imber; imò & Venti, ſi enim æſtate vehementius tonuerit, quàm coruſcauerit Cęlum, Ventus denunciatur ex ea parte, qua tonuit; at ſi minus tonuerit, Imber & Pluuia. Addunt *Plinius*, & *Theophraſtus opuſc. de Signis Pluuiarum*; Tonitrua matutina Ventum ſignificare, Veſpertina Imbrem. *Plin. Theophraſt.*

Aug. de Ang. 226 Se-

226 Secundò. Cùm Autumno, & Verè multa fiunt Tonitrua, æstate Messes perfectæ, & abundantes colliguntur; cùm verò non tonuerit, fruges magna ex parte deficiunt. *Ambrosius Nolanus problem.*62. *Plutarch.*4. *Sympat.q.*2.

Ambr. Nolan.

227 Tertiò docet Hermes Trimegistus. Si Sole currente per Arietem tonuerit, herbæ abundabunt, quadrupedia multiplicabuntur. Sed bestiæ Agri minuentur. Currente per Geminos, abundabunt legumina, bestiæ lanigeræ paucæ, reptilia multa. Per Cancrum; fames inter Gentes; locustæ vastabunt fructus. Per Leonem, annona Cara; Per Virginem, quadrupedia morientur; Per Sagittarium, fructus Arborum cadent Per pisces, erit Siccitas, & fructuum inopia, abundabit vinum. Notat tamen *Leopoldus ex Suessano in opusc.de signis temporum. cap.*1. quod tonitrua sequentis mensis delent portenta prioris, nam si secundo mense tonuerit, præcedentium mensium significatio perit.

Trisme gist.

Leopol. Suess.

228 Quartò refert *Alex. ab Alexandro lib.* 5. *cap.* 13. *Gen. Dierum.* apud Romanos, si læuum intonuisset, prosperi euentus augurium fore; similiter, si Tonitrua fuissent imparia, aut si post preces sereno

Alex. ab Alexand.

Cęlo tonuisset, fęlix esse omen, & augurium: Contra, si paria fuissent tonitrua, aut grassante tempestate tonuisset, malum omen, & augurium, vndè nec Comitia habebantur, & si cęptis iam Comitijs tonuisset, creditum est, vitium oblatum creandis Magistratibus, & ideò obnunciari oportere.

Remedia sunt.

229 Aduersus vim Tonitrui Græcos pateris vina effundere; Thraces in Cœlum sagittas intendere solitos, refert *Idem Alexander loco citat.*

LECTIO DVODECIMA.

Fulgur, Seù Coruscatio, Eius Præsagia, Remedia.

230 FVlgur, seù Fulgetrum, & Coruscatio, exhalatio ignita est statim euanescens; seù exhalatio ignita est; *Aug. de Ang.* quæ

quæ vibratur, vibratur, inquam, quia emittitur, & statim regreditur, vndè illud Prophetæ *Ezecchielis c.1. Splendor Ignis, & de Igne fulgur egrediens, & animalia ibant, & reuertebantur in similitudinem fulguris coruscantis.*

231 Cognata, & valde affinis Coruscatio est Tonitruo, & Fulmini, nam eadem exhalatio ignita, prout disrumpit nubes, & fragorem edit, Tonitruum est; prout è nube rupta exit, & vibratur, Fulgur, Fulgetrum, seu Coruscatio est. Deniq; si eadem exhalatio spissior sit, densior, & ad Terram excurrat, Fulmen est. Audi *Recupitum in suo Nuncio fol. 61. Tolluntur spiritus calidi ui Solis è Terra, aquosis immixti vaporibus, atque vnà quodammodo peregrinantur, dumque in Aeris regione Media, vbi Grando, Niuesque gignuntur, incremento frigoris constipati vapores humidi concrescunt in nubem. Spiritus quasi hoste obsidente per Antiperistasim, inter se se coeunt, & collecta ui acriùs incalescunt. Vt incaluere, laxantur, laxati spatiosiorem sedem exposcunt; nubes nè perrumpat, obsistit; illi ad latera nubis elisi, atque ipsamet conflictatione ac motu succensi, nube tandem disrupta, eduntur in Tonitrus, micant in Fulgetra, erumpunt in fulmina, terrores mortalium;*

Recupitus.

excidia

excidia Turrium, Clades Mortalium. Sed meliùs rem eandem expressit *Seneca lib. 2. nat. Quæst. c. 12. Tria sunt, quæ accidunt, fulgurationes, fulmina, & Tonitrua, quæ vna facta, serius audiuntur; fulguratio ostendit ignem, fulminatio emittit, illa, vt ità dicam, comminatio est, & conatio sine ictu, ista iaculatio cum ictu.* **Seneca**

232 Sicuti autem tria hæc cognata sunt, & affinia, ità semper concomitanter se habent, simul enim sunt, & apparent Fulgura, & Fulmina; simul quoque audiuntur Tonitrua. Raró accidit fieri Coruscationem sinè Tonitru, quia ex debilitate nubis resistentis, vel ex debilitate exhalationis, fit sonus adeò tenuis, vt ad nostras aures non pertingat.

233 Licèt autem priùs fiat, & generetur Tonitrus, quàm fiat, & generetur Fulgur, seù Coruscatio; priùs tamen videtur Coruscatio, quàm exaudiatur Tonitrus; & Ratio redditur ab *Aristot. lib. 2. Meteor. sum. 2. c. 1.* quæ & recipitur communiter, quia Visus velocior est auditu; verba Aristotelis sunt. *Fit autem post percussionem, & posterius Tonitruo, sed videtur priùs, quia visus anticipat auditum; patet autem in remigatione triremium, iam enim sursum ferentibus iterum remos, primus pertingit sonus remigij.*

234 Ideò autem velocior est visus Auditu;quia velociores sunt species visibiles, speciebus soni.

Albert. Magn. 235 Docent *Albertus Magnus tract. de Meteor.c.4.*& experientia; noctu magis fieri Coruscationem,quia frigus noctis addẽsat nubem,& nubes densior magis comprimit spiritum; vndè fit maior accensio; Vel etiã,quia, Lux diei hebetat fulguris Lucẽ.

236 Refert *Cardanus* 14. *de Variet. c.* 69 Fulgetra frequentiora esse omnibus igneis meteoris,quæ in Italia centies vna die Vesperi spectantur.

237 Species Fulgetrum plures assignantur à Nonnullis apud *Alexãdrum Gen.Dierum lib.*5.*c.*13. Nam quædam publica adnotantur,alia priuata:Publica, non vltra trigesimum portendere annum, nisi in deditione Oppidi;priuata,nõ vltra decimum augurium facere,nisi in sponsalibus, & natali die auspicata, ex quibus quædam postularia,alia pestifera, pleraque consiliaria dicta sunt,aut monitoria,vel auxiliaria,hospitalia,vel regalia,nonnulla peremptalia, quæ superuenientium fulgurum significationem perimunt. Ea enim tantam vim habent,vt quicquid alia portenderent,illorum interuentu tollatur.

Alex. ab Alex.

Præ-

Præsagia Sunt.

238 Primò. Vt refert *Suessanus loco citato*, tempore magnarum Coruscationum, copiosam esse Anguillarum piscationem, quia nimirum, tunc Aquæ Cauernarum, in quibus Anguillæ condebantur, fiunt, insipidæ, atque adeo illarum nutrimento disconuenientes, & sic à cauernis fugientes capiuntur. *Suessanus.*

239 Secundò. In magnis Coruscationibus fas est prænunciare, Herbarum, & Florum ariditatem.

240 Tertiò. Docet *Stephanus Breuentanus*. Ex frequentibus Coruscationibus prædici Vuarum maturitatem ob calidos spiritus, qui per Aerem disperguntur. *Breuentanus.*

241 Quid verò publica, quid priuata, quid peremptalia Fulgetra indicent, mox ex *Alexandro* narrauimus.

242 Quartò. Fulgetra si fulserint, non esse habenda Comitia: vel si dum haberentur Comitia, fulsissent, vitiatam esse Magistratuum electionem, atque adeò alios Magistratus fore eligendos. Referunt *Cicero 2. de Diuin. & Alexander lib. 5. c. 13.* *Alex.* *Cicero.*

Remedia Contra Fulgetra.

243 Primum est; Fulgetra adorare, ità *Plinius apud Alexandrum*, vbi suprà; *Aug. de Angelis*

F Se-

Secundum, popyſmatibus obſtrepere; eſt autem popyſma ſibilus tenuis ore emiſſus. Tertium remedium, quod erat omnibus Igneis Meteoris commune, ſupplicationes, & precationes publicas indicere, adire Templa, phanaque, in quibus Dijs dabatur honos. Ità Gentiles. Nos aduerſus Fulgetra illud vnum habemus remedium; verum Deum priuata ſupplicatione precari, ad Eccleſiam confugere.

Plinius Alex.

LECTIO DECIMATERTIA.

Quid Sit Fulmen, Explicatur.

244 POpularis, ac Plebeia Opinio eſt, Fulmen eſſe lapidem ignitum ex nubibus delapſum, vel etiam ferrum, quo veluti Bombardæ globo Turres deijciuntur, finduntur arbores, aliaquè deuaſtantur.

245 Non deſunt è Philoſophis Nobiliſſimi, qui Popularem hanc opinionem fundarunt; *Auicennas hic, Albertus Magnus cap.*

21.*Iauellus in Epit. p. 2. c.4. Sueſſanus loco vbi ſupra Cardanus lect.41 in Hypocr. Auerſa quæſt.42.ſect.2.*& ratio eſt quia, vt benè aduertit *Georgius Agricola lib. 4. de rerum ſubter.ortu,& Magnus Albertus lib.3.tract. 3.c.23.*poſſunt exhalationes concreſcere in metalla,ergo à fortiori poſſunt concreſcere in lapides, qui vnà cùm Fulmine, tanquam Bombardarum globi,& pilę trudantur.

Auicenna. M. Albertus. Inuellus. Sueſſanus. Cardanus. Auerſa Georg. Agricola. Magn. Albert.

246 Adde experientiam, ſæpè enim in locis,in quibus cecidere Fulmina,reperta ſunt corpora ſimilia ferro,& æri, ſæpè etiã reperti ſunt lapides,pumicei tamen,& aduſti,ſimiles omninò i[illegible] quos Veſuuius Anno Domini 1631. cùm ingenti omnium terrore,ac ſtupore eiectauit.

247 His non obſtantibus altè retinenda eſt Ariſtotelica Sententia,quę in Meteororum Libris paſſim, præſertim verò lib. 3. ſæpè repetit;Fulmen ſpiritum eſſe ſubtiliſſimum, & igneum. *Ariſt.*

248 Probat id ex quadam experientia,& obſeruatione à ſe facta in conflagratione Templi AEphefini à fulmine cauſata, vbi manifeſtè deprehendit, fulmen eſſe flammam,& fumum ardentem.

249 Probari etiam poteſt ex varijs, iiſq;

subtilissimis effectibus, quos causant fulmina, sæpè enim Corpora transeunt, & nullũ relinquunt scissionis suæ vestigium, sic penetrant dolium, & vinum absumunt illæso dolio, aurum, & argentum colliquant illæso tegumento, & alij similes, ac mirabiles effectus fulminis referuntur; Confirmatur quia; fulmina non rectà descendunt, sed transuersos illos agit vis propria, & natura; excurrunt hinc indè quàm citissimè; at varij motus hi faciliùs leuissimo Igni, quàm lapidi, aut ferro, aptari possunt, ergo.

250 Hinc benè notat *D.Chrysost.in Psal.* 134.Fulmẽ esse Ignem Solari acutius, nam solares radios aliquantisper sustinemus, impetum fulminis nè tantillum quidem ferre possumus. *Tertullia. in Apolog. contrà Gentes c* 47.docet, Ignem fulmineum non differre ab Igne Infernali.

D.Chrysost. *Tertullianus.*

251 Et sanè experientia docet, Ignem fulmineum non differre in odore ab Igne Infernali, sulphureus enim odor sentitur in loco, per quem transierit fulmen; & ratio est quia, eius spiritus materia sulphurea est.

252 Confirmatur ex *Seneca lib. 2. nat. q. cap. 12. Quid est Fulmen? acrioris,*

Seneca

den-

densiorisque spiritus cursus .

253 Non nego aliquandò cùm fulminibus saxa,& lapides cecidisse,ostensus enim mihi aliquando fuit lapis figuræ oualis, in eo loco repertus,in quo Fulmen paulò antè ceciderat;sed sanè lapides hi aliundè fuerunt à Ventis asportati in aerem,& ab aere per Fulmen ad Terras extrusi, non absimili ratione,qua spiritus accensus in cauernis subterraneis Montis Vesuuij lapides prægrandes terribili cùm sonitu ad radices Montis,ad litora maris extrusit. Do etiam posse aerem addensari, et indurari, ità vt lapis fiat durissimus,sed raro id accidit.

254 Verum quo modo exhalatio ista,& spiritus accendatur, & in fulmen vertatur, varias accipe Sententias.

255 Primò. Nonnulli Hæretici, quos damnat, *Bracarense Concilium*, dixerunt; Dęmones propria auctoritate fulmina condere,& Tonitrua. *Bracarense. Concilium.*

256 Secundò.*Bodinus lib.1.Theatr.*docet. Aereos Dęmones, & superiores Potestates agitare exhalationes, & deorsum expellere. *Bodin.*

257 Tertiò. *Albertus Magnus 3 Meteor. c.*23.refert Aliquorũ Sententiam asserẽtiũ, fulmen nõ esse naturale; sed supernaturale. *Albert. Magn.*

258 Quartò. Antiqui Poetę fabulati sunt, à Vulcano Fulmina elaborari; & ad Iouem mitti, à quo subindè ad Terras immittuntur, vt terreat eos, qui sunt in imò, & Tartaro.

Aristoteles. 259 Quintò. Sententia *Aristotelis*, omniū Philosophorum, & vera, est; exhalationes, & spiritus accendi eodem prorsus modo, quo accenditur exhalatio, quæ Tonitruum est, & Corufcatio, seū Fulgetrum.

260 Fatemur Catholici Philosophi omnes, vti aliquandò Deum hisce naturalibus effectibus ad excitandos in perditis Hominibus veræ Pænitentiæ stimulos; Imò aliqui etiam, Sancti cæteroqui Homines, his effectibus territi, & excitati consueuere Cœlo tonante, fulgurante, fulminante, ad Ecclesias, ad orationes confugere, vt de D. Thoma legitur in eius Vita, & de Sancto *Beda.* Ceadda refert *Beda Hist. Anglic. lib.* 4. *c.* 3.

Aristoteles. 261 Duas Fulminis species assignat *Aristoteles*; nam aliud Fulmen est clarum, siuè Arges, aliud fumosum, siuè Psoloen.

262 Primum tenuioris substantiæ, & minoris caliditatis, vndè facilè penetrat, sed tamen non facilè adurit, ratione enim tenuitatis parum moratur in transitu, atq; ità illæsa manent Corpora.

263 Se-

263 Secundum verò crassioris substātiæ, & maioris caliditatis, & cū tardius penetret, propterea adurit,& cōsumit Corpora.

264 *Scotus 3.Met. q. 2.art. 3.* Tres assignat Fulminum species, nam aliud est Fulmen terebrans, quale est cadens super lignū, quod nō comburit,sed per poros eius transit. Aliud est dissipans, quia absque combustione Corpora frangit. Aliud deniquè est adurens, quod comburit Corpora, quæ tangit. *Scotus.*

LECTIO DECIMAQVARTA.

Fulminis Accidentia, & contrà Fulmen Remedia.

265 FVlminis Accidentia tria præcipuè enumerantur; nimirum Motus, Tempus, Locus. Quoad motū, Primū dubiū est, à quo motus Fulminis causetur; secundum est, quare motus Fulminis sit obliquus, & tortuosus, non rectus,& perpendicularis.

266 Motus Fulminis deorsum, & ad Terras sinè dubio est illi Violentus, cùm

enim Igneæ naturæ sit,& leue, deberet potiùs sursum ascendere; & versus Cęlum, non enim semper Fulmina violento motu feruntur, sed aliquando mouentur motū naturali; & versus Cęlum, alioquin frustrà esset naturalis eius inclinatio ad motū sursum, & versus Cęlum. Violentus ergò Fulminis motus ad inferiora hæc, & versus Terram varijs causis attribuitur.

Plutar. 267 Primò *Plutarchus in Quæst.Platonicis* ponit.Motum istum Fulminis violentum esse ab Aere, qui à tergo accurrens, versus Terram Fulmen impellit.

268 Sed contrà est quia: Aer à tergo accurrens nihil aliud prorsus aut facit, aut potest facere, quàm adiuuare motum, & impulsum Fulminis,vt citius fiat,ergò non potest esse causa motus præcipua,& principalis. Probatur Antecedens,quia Aer, qui à tergo est, nihil aliud intendit, quàm occupare locum relictum à mobili,& vacuum impedire, ergò non incipit Aer ipse motū Mobilis, sed motum vel ab alio,vel ab ipsomet Mobili incæptum adiuuat, & fortassè reddit velociorem.

Plin. 269 Secundò *Plin. lib.2. cap.* 38. ponit Fulminis motum esse à ventis.

270 Sed contrà est quia; sæpè fiunt Fulmina,

mina, cùm in Aere Venti non sunt, ergo tunc à Ventis fulmina non deijciũtur, nam vt benè notauit *Philosophus 4. met. t. 16. ea, quæ non sunt, quomodo loquentur, aut ambulabunt?* quæ non sunt, non possunt motum, aut aliam quancunque operationem causare, & efficere. *Arist.*

271 Tertiò *Magnus Albertus cap. 17.* tribuit eum motum materię compressæ, & densæ, in qua tanquam in alieno subiecto ignis reperitur; nam quando Ignis est in ferro, aut ligno deorsum fertur. *M. Albert.*

272 Sed contrà est quia: quando Ignis ratione subiecti extranei, & sibi alieni descendit, recto fertur motu, & perpendiculariter, sicuti tale subiectum habet naturaliter moueri; at Fulmen tortuosè, & obliquè fertur, quando descendit, ergò talis motus refundi non potest, nec debet in subiectum extraneum, in quo Ignis fulmineus reperitur.

273 Quartò: *Cardanus ponit*; Ignem Fulmineum descendere, quia resilit è nubibus, in quas impingit, dùm naturali vi latus ascendit. *Card.*

274 Sed contrà est quia. Si fulmineus Ignis impingeret in nubes, illas facilę penetraret, & non resiliret, in tantum enim Pi-

la proiecta in parietem resilit, in quantum parietem penetrare nequit; Ignis fulmineus omnino potest, & valet nubes penetrare, non ergo ex illis resilit, & retrocedit.

Rest. 275 Quintò: *Resta lib. 1. tract. 2. cap. 3.* probabile putat, talem motum causari à raritate, ad quam se extendit Ignis intrà nubium angustias inclusus, quomodo à Bombarda Ignis subito impetu erumpit, non quà fert Ignis, aut grauis corporis, cui adiungitur, natura, sed quà patet exitus.

276 Sed contrà est quia: Si à raritate explicato modo motus fulminis causaretur, rectè, & perpendiculariter, non obliquè, & tortuosè ferretur, vt patet in Pila, quam Bombarda magnò impetu explosit, at fulmen obliquè fertur, & tortuosè, ergò.

Arist. 277 Sextò *Aristoteles 2. Meteor. cap. 9.* ponit talem motum causari à constipatione, & constrictione nubium; nam hæ dum addensantur, & comprimuntur, excutiunt, & extrudunt magno impetu exhalationes igneas, quas intrà se continent, sicuti cerasarum nuclei exploduntur è digitis. Verba sunt, *Quamobrem fulmina, procellæ, eius-*

dem-

demque generis omnia deorsum deturbantur, quamquam omne caloris genus suopte nutu in sublime feratur, sed necesse est, ipsum elisum in contrarium rei densæ partem effici, vt nuclei, qui è digitis proiecti exiliunt.

278 Sed remanet explicandum, qua ratione fiat, vt Fulminum ictus non rectus, & perpendicularis, sed obliquus, & tortuosus fiat. Facilè redditur à *Seneca lib.* 2. *nat. Quæst. cap.* 58. Causa huius tortuositatis, & obliquitatis. Audi verba *Obliquè Fulmen fertur, quia spiritu constat, spiritus obliquus est, flexuosusq; & quia natura Igne sursum vocat, iniuria deorsum premit, incipit obliquus esse*: Patet experientia. quando inuiti mouemur, & ambulamus, non recta via, sed obliquè, & tortuosè ferimur. *Seneca*

Quòad Tempus Fulminum.

279 NOn cadunt Fulmina regulariter, & iuxtà ordinarium naturæ cursum, nisi obscœno Cœlo, & nubilo, exploduntur enim ex nubibus Fulmina.

280 Dixi, *regulariter* ; *& iuxtà ordinarium naturæ cursum* ; quia aliquandò miraculosè virtute Dei, aut etiam opera, & Arte Dæmonis extrà ordinarium naturæ cursum fulmina cecidisse sereno Cœlo Historici plures referunt; vel etiam si

vnquam sereno Cœlo fulmina cadunt, id accidit, vel quia nubes, ex qua expressum est Fulmen ob sui altitudinem, aut ob terræ tumorem, aut ob infuscatum Aerem vaporibus non videtur, vel quia licèt Fulmen ex nube sordida, & nigra explosum sit, in parte sincera, & pura Aeris, in quam descendit, visitur. Ità *Seneca lib. 2. nat. Quæst. cap. 26.* Huius generis fulmen est, quod *Bartholomæus Crescentius in sua nautica lib. 3. cap. 18.* refert, suprà Triremes Sixti V. Pontificis Maximi in Prochyta Insula propè Neapolim circa Meridiem sereno Cœlo cecidisse, & tres Remiges percussisse.

Seneca

Barthl Crescentius.

281 Non hyeme, sed Aestate, Vere, aut Autumno cadunt Fulmina; Ratio est, quia Hyeme exhalationes à Terra frigore, aut niuibus constipata, non euaporant; nec ascendunt; In locis calidioribus, vti sunt Roma, & Neapolis, hęc regula exceptionem admittit, quia in ijs etiam Hyeme Fulmina cadunt; Terra enim neque frigore nimio, neque niuibus constipatur.

Roma. Neap.

Quòad locum Fulminis.

282 Si sermo sit de loco, in quo fiunt Fulmina; certum est; hunc esse Aerem, & præcipuè eam Aeris Plagam, seu Regio-

nem

nem, in qua sedent nubes, non est vlla apud Auctores Difficultas. At si sermo sit de loco, qui solet à Fulmine percuti, & tangi.

283 Docent primò Auctores probatissimi, & experimenta plura demonstrant; loca frigida, Regiones Aquilonares immunes esse à Fulmine; & si aliquando illic cadant Fulmina, haberi casum Fulminis, vt quid insolitum, & prodigiosum: Sanè, quia rariora sunt in ijs Regionibus Fulmina, sūt quoque nocentiora, & tanti roboris, vt plures Homines Fulmen vnum exanimauerit. Italia nostra, Neapolis præsertim, Fulminibus subiecta est, quia verna semper temperie, & Cœli gaudet benignitate. *Neap.*

284 Docent secundò: Alta, & sublimia frequentiùs, quàm humilia Loca Fulmine tangi, quia proximiora sunt Aeri, & nubibus, ex quibus prodeunt Fulmina; Columna tamen, quamuis eminentissima, Fulminum vim eludit, quia ratione rotunditatis ictus elabitur. Auctor est *Cardanus*. *Card.*

285 Dum hæc scriberem; in Calabria cecidisse duo fulmina, & Templum D. Bernardino Sacrum cæteris augustius, & eminentius disiectum, in saxa resolutum, fama

vulgauit, tùm certior Nuntius retulit, id accidisse Rusciani, quæ est illius Prouinciæ Vrbs opulenta, & nobilis sub ditione nobilissimæ Heroinæ D. Olimpiæ Aldobrādinæ, quæ quatuor Summorum Pontificum, Clementis VIII. Gregorij XV. Pauli V. & Innocentij X. nunc fæliciſſimè Regnantis agnata sanguine, quà corporis forma, quà Ingenij sagacitate, quà liberalium Artium disciplinis, ętate nostra parem non habet.

D. Olimpia Aldobrandina.

285 Remedia contrà vim Fulminis, seù ea, quæ à Fulmine tangi non possunt, probati Auctores testantur esse: Primò Aquilam quæ propterea Iouis esse Armigera, & fulmina ministrare ponitur à Poetis, quia inoffenso vngue pertractat fulmina: Secundò Vitulum marinum, vndè Augustus nimium timidè expauescens fulmina, semper pellem vituli marini gestasse, refertur. Seuerus Imperator Lecticam simili pelle contectam voluisse, fertur. Tentoria ex huiusmodi pellibus conflata valere contrà fulmina, narrat *Plinius apud Cabeum lib. 3. q. 4. Meteor.* Tertiò Corallium, quod propterea Infantium dorso, vel collo appingitur. Quartò Laurum, qua coronari Tiberium Cæsarem, refert *Plinius lib. 2. c. 56.* Columella

Plin.

Plin.

mella lauri folia Gallinæ oua fouenti subijcit contrà fulminum pericula; & ratio reddi potest, quia simul cùm fulmine aer spirat pestilens, qui sanè à lauro virenti præsertim,& vegeta abigitur,ideòq; Commodus Imperator inter laureta vixisse tẽpore pestilentiæ ex Medicorum consilio, refertur. Quintò Ficum,Hyacinthum,Dormientes, fœminas tùm menstruatas, tùm prægnantes à Fulmine minimè tangi,fama est,& communis opinio.Græci, vt speciem fulminantis Cœli auerterent, pateris vina effundebant.Incendebant Thraces sagittas in Cœlum,refert *Alex. ab Alexandro lib.* 5. *cap.* 13. *Alex. ab Alexand.*

287 Verum difficilè redditur ratio naturalis, cùr in hisce animalibus, Plantis, Gemmis uis insit tanta,vt fulminis ictum auertant;si enim experientiam pro ratione adducas, in contrarium etiam aliæ experientiæ adduci possunt,præcipuè verò de Lauro,refert *Cardanus* sua ætate Laurum Romæ fulmine percussam. Fortasse, & aliæ laurus fulmine tactæ sunt, quas nec homines obseruarunt, nec Auctores scripserunt, notat *Cabeus lib.3.Meteor.q.4.* *Card.*

288 Tutum est, quòd habet *Plinius*, cadente fulmine, confugere ad subterranea *Plin.*

Aug.de Angelis. loca

loca, experientia enim infallibili compertum est, Terram non amplius quinq; pedibus à Fulmine penetrari.

289 Tutius remedium est, quod Sancta Mater seruat Ecclesia, imminente Fulmine Campanarum pulsus; duplex enim indè sequitur effectus, Physicus, & Moralis; Physicus quidem, quia sonus ille variè Aerem commouet, & agitat, quę agitatio dispergit exhalationes calidas, & fulmen auertit. Moralis effectus, isq; certior est, eo sono fideles excitari ad fundendas pias preces, quibus à Deo impetrant Fulminis auersio-
S. Tho. nem. Hinc Sanctissimus *Thomas Aquinas* ad fulminum prænuncia procumbens in genua summa animi demissione, sic Deum precabatur. *Te ergo quæsumus tuis famulis subueni, quos pretioso sanguine redemisti.*

LECTIO DECIMAQVINTA.

Mirabiles Fulminum Effectus, Præsagia.

290 CReditum est ab Antiquis Romanis Moralem effectum fulminis esse, consecrare, & sanctificare ea corpora, & loca, quæ essent à fulmine tacta

cta; Hinc corpora ictorum à Fulmine non cremari, refert *Alex.ab Alex.lib 3.c 7.* & loca fulmine icta illicò Religiosa, & tanquam à Deo consecrata, fuisse habita. Refert *idem Alex.lib.VI.c.14.*

291 Sed Moralibus hisce effectibus tanquam omninò superstitiosis, omissis, venio ad reales, & Physicos.

292 Primus ergo Fulminis effectus est; Corpora solidiora, & densiora, quæq; magis resistunt, magis lædi à Fulmine, quàm rariora, & facile cedentia; hinc est, quòd Fulmen illesis loculis, argentum, aurum, aliaq; metalla in ijs inclusa demolitur, & in vnam massam colliquata vrit. Comminuit, & liquefacit; vel etiam multis foraminibus terebrat gladium in Vagina, quam nihil lędit. Id sibi contigisse narrat. *Muretus in notis ad Senecam nat.q.2.c.71.* Illæsis vestibus Hominem consumit, idq; accidisse toto exercitui Sennacherib narrat *D. Hieronymus ad cap.* 10. *Isaiæ.* Aliquando carne nil læsa, fulmen ossa comminuit. *Muret.* D.*Hieronym.*

293 Ratio horum effectuum est, quia in corporibus solidioribus moratur fulmineus Ignis diutius, in rarioribus non moratur, sed statim transit.

294 Sæpè fracto dolio non lęditur Vinũ;

ſed neq; effunditur, quia extinctus ignis fulmineus in ipſo vino, ariditate ſua, & ſiccitate conſiſtentiam in ſuperficie, veluti cruſtam facit, quæ incruſtatio ad tres dies durare, dicitur. Simile quid videre eſt in Aqua, dùm à frigore congelatur, & concreſcit. Aliquando contrà accidit, exhaurit enim Vinum illæſo dolio, quia nimirum moratus in vino craſſo, & denſo per meatus, & poros à ſe factos in dolio, vinum effundit, remanente dolio non quidem prorſus illæſo, ſed foraminibus varijs terebrato.

295 Secundus effectus eſt. Homo abſque vulnere à fulmine occiditur. Redditur ratio à *Plutarcho lib. 3. q. 4.* quia homo in tali caſu timore nimio moritur; Verum, licèt id aliquando contingat, poſſibile tamen eſt, necari hominem à fulmine abſq; eo, quòd vulneretur, tranſit enim per meatus, & poros fulmen, & vel calorem naturalem, vel radicale humidum, in quo vitam hominis conſiſtere, diximus in Lect. Philoſ. *diſp.* 15. *Phyſ. Lect.* 1. extinguit, vel abſumit.

296 Tertius effectus. Occiſi à fulmine intumeſcunt, quia Fulmen ventoſa quædam materia eſt, ideo Fulmine percuſſum corpus inflatur, & intumeſcit, vel quia ex inten-

tensissimo summis caloris, vacuitas quædam consequitur in interioribus partibus Corporis.

297 Quartus effectus. Percussi fulmine vertunt caput, & faciem contrà Fulmen: quia nimirum sentientes motum Spiritus, qui præcedit fulmen, conuertunt caput ad illam partem, vt cognoscant, quid sit, & sic percutiuntur fulmine; neque possunt faciē auertere, aut situm mutare, quia subitanea vis fulminis statim enecat, nec permittit in vulnerato fieri mutationem aliquam. Mirabile est, quod in huius rei exēplū narrat. *Cardanus lib.8.variet.c.43.* in Lemno Insula octo Messores sub quercu exnantes, fulmine extincti, reperti sunt in eadem imagine, & figura, quam habebant in cęna; Vndè quidam manum ori admouebat, alter poculum sustentabat, sicque imagines totidem statuarum repræsentabant. Hinc etiam redditur ratio, cur dormiens fulmine percussus moriatur apertis oculis, vigilans vero clausis; quia dormiens ex metu expergiscitur, sicque oculos aperit; Vigilans oculos claudit, ne fulmen videat, vterquè autem obit in tali statu, & situ. **Cardani**

298 Quintus effectus. Homo fulmine tactus non putrescit; refert *Plutarch. 4. Symp. q.2.* *Aug. de Angelis.* **Plutarchus.**

q. 2. Ratio est quia, summus fulminis calor absumit humores, à quibus putredo est, sicut maxima vitæ parcitas idem aliquando præstat.

299 Sextus effectus. Serpentes, & alia animalia venenosa icta fulmine, venenum omne emittunt, quia venena frigida cum sint, à summo fulminis calore, absumuntur.

300 Septimus, & satis notus effectus est; magna incendia causari, quia scintillę ignis in trabibus, & lignis relictæ à fulmine, amplas domos, Templa, & Palatia incendio vastant, & perimunt. Omnia, antequam fulmine percutiantur, intremiscunt, quia, vt benè notat *Arist. 3. Meteor. cap. 1.* semper putare oportet, sequi fulmina spiritum, & præcedere, sed non videtur, quia sine colore est, quapropter & quæ debet percutere, mouentur priusquam percutiantur, tanquam priùs inuadente principio spiritus.

Aristoteles.

301 Licet ex fulmine quædam etiã prænunciare, & prę̨sagire. Nam in primis apud Antiquos fulmen in somnijs visum prænunciabat celebritatem nominis, & magnarum rerum Omen erat; hinc Olympiæ Alexandri Matri fulmen per somniũ oblatum futuræ in Filio claritatis indicium fuit: Euripidis Poetæ Tragici, Lycurgi, Horatij

ratij Coclitis, Probi Imperatoris, Taciti, & Floriani Sepulchra, & Statuæ, quia Fulmine tactæ sunt, prænunciarunt insignium horum hominum, vel ex Poesi, vel ex ferendis legibus, vel ex rebus fortiter gestis, vel ex Historijs elegantissimè descriptis, nomina, futura esse consequenti posteritati celeberrima.

302 Non deest Fulmini moralis etiam significatio; nam fulmina in Summi Iouis dextera descripta, & collocata, Summum Imperium; fulmina in Antonini Pij, atque etiam in aliquot Neruæ nummis collocata in Toro, Clementiam; Fulmina in equis descripta, summam velocitatem, significabant; refert *Pyerius Valerianus lib.* 43. *Pyerius Valerianus.*

303 Antiqui putantes à Ioue fulmina emitti, quando persuadebant sibi fulmen aliquod à solo Ioue, non adhibito Deorũ consilio immissum, bonum Omen esse, & placabile arbitrabantur; perniciosum verò, & malum omen esse fulmen illud, de quo deliberauerat, & alijs quoque Dijs Authoribus miserat. Refert *Alexander ab Alex. lib. V. c.* 13. *Seneca nat. q. lib.* 2. *c.* 43. *Alexander ab Alex. Seneca.*

LECTIO DECIMASEXTA.

Ignitæ Aliæ Impressiones.

304 PLures alias Impressiones Ignitas hic breuiter enumerando præstringemus; quia leuioris momenti sunt, & non ita famosa, vt ea, quæ in superioribus sunt explicata, atque discussa.

305 Hæ sunt, flamma, seu Fax; Trabes; Capræ saltantes; discurrentia Sydera; Ignis Fatuus; Draco volans; Castor, Pollux, Helena; denique Ignis lambens: quæ Impressiones, tùm inter se, tùm ab alijs suprà enumeratis specie non differunt, aut natura, quia omnes sunt exhalationes calidæ, & siccæ, inflammatæ, & accensæ; differunt solùm accidentaliter, vel quia diuersas habét figuras, aut diuersos motus; vel quia earum materia magis, vel minus densa, magis vel minus viscosa est; notum est autem in Scholis magis, vel minus, signa non esse specificæ differentiæ, aut naturæ diuersæ.

306 Prima igitur inter eas, quæ leuioris sunt momenti, exhalationes; est Fax, seu flamma, quam alij, meritò Stipulas ardentes,

tes, vocant; fit, cum exhalatio in longum, & latum æquè extensa, & æqualiter ad Ignem disposita secundum totam suam dimensionem ardet, & repræsentat incendium stipularum in Aere: Lucidius est hoc Meteoron præ alijs, vndè si appareat noctu, vel ipsa Nox, vt Dies illuminatur. Refert *Plinius lib. 2. c. 26* Germanico Cæsare gladiatorium edente spectaculum per ora Populi circumstantis hâc transcurrisse Facem, & flammam. *Plinius*

307 Secunda dicitur Trabs: hæc fit, cum materia breui, & æquali crassitie in altitudinem porrigitur, & quasi stare immobilis videtur; & quidem quando stat, dicitur Columna; quando iacet, & extenditur in planitiem, Iaculum dicitur, seù Lãcea. Hoc Meteoron apparuit, quando Lacedęmones classe victi Græciæ Regnum amiserunt; Ità *Plinius apud Restam hic tract. 3. c. 2.* Simile quid apparuisse anno 1560. Refert *Gemma in Cosmographia*. Ad hoc Meteoron reducitur Clypeus ardens, quem transcurrisse ab Ortu in Occasum C. Valerio C. Mario Consul. Refert *Seneca lib. 2. c. 34.* *Plinius Resta.* *Gemma* *Seneca.*

308 Tertia dicitur; Capræ saltantes. Putat *Seneca lib. 1. c. 1.* Capras saltantes esse globum ignis, & talem fuisse formam, seù *Seneca.*

Aug. de Angelis. G 4 figu-

figuram eius exhalationis, quæ Paulo gerente bellum aduersus Perseum Lunari magnitudine apparuit. Sed *Aristoteles*, & alij omnes post eü Meteorologici Scriptores, Capras saltantes ponūnt, esse exhalationem in longum protēsam, neutiquam interruptam, habentem ad vtrumque latus fila quædam inter se distincta, & disiuncta, ad quæ cum flamma simul accēditur, exarsiones quasdam, & veluti saltus edit ad similitudinem emicantium scintillarum; ideòquè Capræ saltantes dicuntur exhalationes hæ, quia propter huiusmodi excursiones more Caprarum desiliunt; qua etiam ratione Medici pulsum salientem, Caprinum vocant.

309 Placet alijs, vt *Philopono, & Olimpiodoro relatis à Conimb. hic* similitudinem Capræ in eo ponere, quòd appendices emicantes villorum, ac barbulæ Caprinæ in morem, & similitudinem pendeant.

310 Quarta est; Sydera discurrentia: fiūt autem discurrentia hæc Sydera duobus modis ex *Arist. hic.* Primò quidem, cum flamma in exhalatione in longum protensa accenditur, & per successiuam adgenerationem diffunditur, dum vna pars alteri celeriter Ignem communicat. Secundò; *Arist.*

cum

cum exhalatio ipsa ab vno latere ad aliud latus fertur, vel quia accensa fiat leuior, & nullo obsistente in altum commeat, ideòque videtur sydus volare, seù sursum ascendere, quia scilicèt, Aeris, vel etiam Nubis frigore compressa, aut in latus fertur, aut deorsum resilit, & descendit, aliquando tanto impetu, vt emissi de superiori loco iaculi exhibeat speciem: & hinc est, quòd sæpè apparuisse Sydera in Mare, vel Terras cadentia, referat *Virgilius* 1. *Gorg.* *Virgilius.*

Sæpè etiam Stellas Vento impendente videbis.
Præcipites Cælo labi, Noctisque per vmbras.
Flammarum longos à tergo albescere tractus.

311 Non debet de his Stellis, nec potest intelligi illud Euangelij *Lucæ* 21. *Stellæ cadent de Cælo*; nam id prædicitur tanquam extremorum malorum signum, ac propterea debet intelligi de casu verorum sydevum, qui sanè casus insolitus est, & omninò mirabilis, cum aliàs casus ille Syderum apparentium frequenter, & sine magna admiratione noctu, vel etiam interdiù, & sereno Cœlo, appareat.

312 Quinta est Ignis Fatuus; accenditur hic ex putridorum corporum halitibus; ideòque non nisi circà sepulchra, & patibula apparet. Dicitur Fatuus, quia fal-

Aug. de Angelis. tus

tus quosdam incompositos more fatui, & dementati hominis edit;dicitur etiam ambulo,& erraticus, quia regulatum, & constantem motum non seruat..

Bodin. 313 *Bodin.lib.2.Theatr.* Opinio est; Ignes Fatuos Dęmones esse,nã sibilo vocati huiusmodi Ignes, citissimè aduolant, & vocantem enecant,aut crudelissimè torquent,nisi fenestram,qua venientes videt,repente quis occludat; Viatores etiam in Flumina, aut Nizaldus. periculosa præcipitia sequentes deducunt. Addit *Nizaldus relatus à Resta vbi supra*, ab Resta. his ignibus referri quandoque voces, & effigiem pueri se mouentis.

Aponensis. 314 Refert *Aponensis ad probat.2. Aristot. sect.25.* Vulgi opinionem esse, has Sepulchrales faces esse expiatorium ignem, quo Animæ Purgatorij circumobligatæ oberrant.

315 Verum neutram ex his Opinionibus Schola(quæ omnia Lydio veritatis lapide probat)recipit,vel commendat.

316 Sexta est Draco Volans;hæc est exhalatio accensa repræsentans figura, & externa facie draconem,terrestre animal,& serParacelsus. pentis genus. *Paracelsus* seriò sibi persuasit, Draconem in nubibus apparentem verum esse animal igneũ, in Elemento Ignis productum,

ductum, vt ſunt muſcæ in Aere, & vermes in Terra; ſed ſeriò decipitur, patet enim diſſolui aliquando hanc exhalationem, & ad nos deſcendere cineres, non animalia, aut animalium fruſta, & partes à reliquo corpore deciſas.

317 Septima eſt, Caſtor, & Pollux Fratres, & Helena vtriuſque Soror; ità Antiquorum narrant hiſtoriæ; Apud Meteorologicos ſunt exhalationes accenſę ex halitibus marinis, aut alia Nauium pinguiori materia compactæ, ac proptereà Malo, Antennis, & Velis Nauium inſidere videntur; & quidem quādo duo apparent Ignes, hi ſunt Caſtor, & Pollux; quando vnus, hic eſt Helena. Similiter quando duo apparent Ignes, fauſti ſunt ominis, & ſedare tempeſtatem creduntur, quia cum nauigarent illi ſimul cum cęteris Argonautis ad Vellus aureum conſequendum, & aſportandum, orta ingenti tempeſtate, dum alij metuunt, Orpheus bono eſſe animo iuſſit, tum pro eorum ſalute Dijs Samotracijs emiſſis votis, duæ ſtellæ ſupra Capita Iuuenū Caſtoris, & Pollucis apparuerunt, ad quā apparitionē ſubſecuta magna maris trāquillitas; Hinc creditū eſt, aliquid Diuinitatis ijs Iuuenibus ineſſe contra Maris pericula. *Caſtor, & Pollux Helena* *Orpheus.*

Aug. de Angelis. E con-

318 E contra cum vnus Ignis Malo nauis, vel Antennis insidet, haud boni ominis est, quia Helena olim magnorum malorum fuit causa, & origo, vt ex antiquis Historicis patet.

319 Fidelium Pietas prophanos hos ignes Patrocinio Sancti Hermetis, vel Sancti Elmi, aut Hermi consecrauit; quando enim ignes hi in Antennis, aut Malo nauis apparēt, certò credunt, se ab omni tempestate securos, faustè eos patrocinantē Sancto Petro Consaluo Dominicani ordinis, qui obijt anno 1246. & qui ab Oppido, vbi natus est Sanctus Hermes, vel Elmus, vel denique Thelmus à nautis appellatur.

S. Petr. Consaluus.

320 Octaua demum, & nobis valde familiaris, est Ignis lambens, hic enim circa hominum capita apparet; est ergo exhalatio tenuis, & subtilissima pluribus spiritibus referta. Fausti ominis esse creditur, nam vt refert *Plinius lib. 7. cap.* 107. Seruio Tullo in pueritio hic ignis exarsit, & regiæ dignitatis Romanorum, quam ille est cōsequutus, prænūtius fuit. Ex *Virgilio 2. AEneid.* In Ascanio AEneę filio eadem flamma, seù Lambens ignis, regiam dignitatem præmonstrauit.

Virgil.

321 Catholica Ecclesia Magistra Verita-

tis,& Fidei,capita eorum quos,vt Sanctos colit,& per æternitatem fęlicissimos credit;splendoribus,& flammis coronat. Denique vel ipsum,qui Sanctorum tenet Principatum,Spiritũ Sanctum,in linguis igneis super capita orantium Apostolorum apparuisse, Actuum Apostolicorum narrat Historia,& Fides tenet. *Actuum c 2.*

LECTIO DECIMASEPTIMA

Ignes Subterranei.

322 MEteorologici Scriptores Igneis impressionibus Subterraneos, & Sepulchrales Ignes adnectunt,quia reuera Ignes hi habent cum illis Impressionibus cognationem quandam, & affinitatẽ, & quia timorem similem,& non dissimilem pariunt in animis mortalium admirationem.

323 Adde, quòd vel ipsa Ignis natura in se miraculis plena est;solus Ignis fęcundissimus sui est,ipse se parit, minimis cre-

Aug.de Ang. sçit

ſcit ſcintillis, voracitatem in Vniuerſo auidiſſimam ſinè ſui damno paſcit; innumerabiles vbiquè patent Ignes; vno proſpectu deſcriptam Mundi Mappam ſi aſpexeris, luſtraueris, vbiquè Terrarum, vbiq; Gentiũ Ignes plurimos inuenies; Terra vel ipſa flammis inardeſcit; ſi carbo in ſubiectos Aricię aruos cadat, tota protinus terra illa flammis ardet, in Aquis non modo ſeruatur Ignis, ſed & creſcit, fertur enim in Nymphæo exire è petris flãma, quę pluuijs accendatur, & creſcat. *Plinius lib. 2. c.* 107. Miraculum ſanè eſt, quod omnia miracula ſuperat, cùm tot ſint vbiq; locorũ ignes, nullum diem adhùc fuiſſe, quo non omnia conflagrauerint.

324 Sed ad Ignes ſubterraneos redeamus. Sanè hi nulli Mortalium magis, quàm nobis, qui Neapoli ſumus, familiares, & veluti vſuales ſunt.

325 Nam ex parte vna, & latere Mons imminet Veſuuius, tetrum fumum aſſiduè euomens, candidos cineres continuò eructans, nigris arenarũ lapillis latè Cãpos, & finitima Oppida conſpergens. Ex parte altera, & altero latere ſedet Mõs, & ager Puteolanus, totus Sulphureus, Igneus totus.

326 Excipimus in dies ex remotiſſimis

Vni-

Vniuersi Regionibus aduentantes Peregrinos,quos horum Ignium celebris fama vocauit.

327 Vesuuianum,& Puteolanum Ignem per occultos Terræ meatus,& cuniculos se se contingere,ac continuari,atque adeò ex ijs vnum Ignem effici; opinatur *Recupitus in suo Nuncio fol.* 38. Si ità res se habet,quis negabit Neapolis fundamenta esse subterraneos Ignes,sicut Venetiarum fundamenta sunt Aquæ? *Recupitus.* *Venetiæ.*

328 Horum ergo Ignium causam inuestigemus,& originem,nè dum ea, quæ à Nobis remotissima in sublimi contingunt, perspecta habemus, & nota; quæ apud nos sunt, quæque debemus timere magis, ac formidare,non sine magno discrimine nesciamus omninò,& ignoremus.

329 Causam materialem horum Ignium subterraneorum esse magnam Copiam Nitri,Sulphuris, Bituminis asserunt cùm *Cardano Lect.* 39. *Hyppocr. de Aere,* communiter omnes. Nam tria hæc Corpora sunt facilè inflammabilia,facilè,& celerrimè Ignem concipiunt. *Carda.*

330 In primis enim Nitrum succus est concretus Sali finitimus,vndè & Salnitrum dici solet; calidissimus,& siccissimus est;ex

Aug. de Angelis. eoq;

eoq; fit puluis tormentarius. Sulphur, genus est Terræ concretæ, aptissimum est ad concipiendum Ignem, patet enim familiari experientia, è petra focaria elicitum Ignem illicò in præparatum, & dispositum Sulphur illabi. Deniq; Bitumen tenacissimus limus est, aptus quidem natus ad concipiendum Ignem, sed longè aptissimus ad nutriendum, adeò vt etiam si mergatur in Aquam, bitumen ignitum non extinguatur, sed ardens inter aquas flagret. *Maiolus colloq.*18. *Recupitus in suo Nuncio fol.*63. *Conimb. hic tract.*13. *c.*1.

Maiolus. Recupitus. Conimbric.

331 In hac vltima Vesuuij Montis conflagratione Anni 1631. bitumen ardens, & accensum inter Aquas è iugo Montis, in planitiem, & ad mare defluere, obseruarũt non sinè magno Vitæ periculo finitimi Populi ad radices eius montis circumfusi.

Ioseph.

332 Narrat *Ioseph de Bello Iudaico lib.* 5. *c.*9. Lacum Asphaltitem in regione Sodomorum Bituminis magnam vim emittere Aquæ supernatantis. Naphta bituminis genus, teste *Plinio lib.*3. *cap.*103. non secus, ac Magnes ferrum, procul ad se Ignem pertrahit.

Plinius

333 Difficultas est in assignanda Causa effe-

effectiua, quæ materiam hanc viscosam, sulphuream, & bituminosam inflammet, atq; accendat, itàut sub terrâ Ignis degat, & nutriatur.

334 Primò nonnulli ponũt; Ignes huiusmodi subterraneos à Deo excitari, & incendi. Ità *Resta hic lib.* 1. *tract.* 4. *c.* 2. *Resta.*

335 Sed contrà est quia, magis peccare in Philosophiã videtur, qui pro effectu merè naturali; & pro accensione horum Igniũ recurrit ad Deum, & Causam primam, quã si recurratur ad Astra, & occultas influentias; Sed *Resta* reprehendit *Auersam*, eò quod horum Ignium accensionem refundat in occultas influentias; ergo non minùs reprehendendus *Resta* est, quòd horum Ignium accensionem in Deum refundat.

336 Secundò alij ponunt: calidas exhalationes intrà Terræ viscera inclusas Antiperistasi, & obsessione frigoris externi accendi, & inflammari; Ità *Bodinus lib.* 2. *Theatr. Albertus*, & *Auersa hic*, id putant probabile. *Bodin.* *Auersa* *M. Albertus.*

337 Sed contrà est quia: obsessio frigoris externi non fit, nisi tempore hyberno; at Ignes subterranei etiam æstate calidissimâ perdurant, vt patet in AEtna, in Insulis Vulcanijs, & alijs Montibus, & locis conti-

nuò flagrantibus,& ardentibus, ergo.

338 Tertiò alij probabilius ponunt. Spiritus,seù Ventos,& flatus per cauernas, & cuniculos Terræ discurrentes exhalationes accendere, & sic ignes subterraneos causare. Ità ex Antiquis *Democritus apud M. Albertum lib. de Prop. Elem. tract. 3. c. 3. Antonius Philalthæus in Typographia AEtnæ. Ludouicus Viues in Scholijs ad D. Augustinum lib. 21. de Ciuit. Dei c. 4. Surius in Comm. ad an. 1537.*

Democritus. Philalthæus. Viue. Surius.

339 Huius rei non leue argumentum est,quòd non nisi in cauernosis locis tales Ignes reperiuntur; ità sunt hic in Campania Puteoli, Vesuuius:in Sicilia,AEtna,Insulæ Vulcaniæ.

340 Sed cōtrà est quia: exponat quis validissimis Ventis, exponat Vento Aquilonari puluerem tormentarium, exponat, si placet,etiam bitumen,non videmus incensionem, aut inflammationem aliquam fieri,ergo intrà Terræ viscera, & cauernas, in quibus fortasè non ità validi sunt venti, non potest Ignis à Ventis excitari.

341 Mihi satis probabile est. Materias illas calidissimas actione Solis inflammari,atq; adeò Ignem excitari, si enim actione Solis Aurum, & alia Metalla in Terræ visce-

visceribus gignuntur, vt Communis Sententia est, facilius potest admitti, actione Solis materias de se facilè inflammabiles accendi, & ignescere.

342 Qui suo lare, & domestico Igne minimè contentus, alias Regiones, & remotas Mundi Plagas, in quibus Ignes subterranei perpetuò flagrant, nosse cupit, legat *Strabonem lib.* 12. *Plinium, Maiolum, Restam, & alios Historicos, ac Geographos.* *Strabo. Plinius Maiolus. Resta.*

343 An subterranei Ignes hi cùm Igne Inferni sint eiusdem Speciei, conditionis, & naturæ, & an Animæ Damnatorum hisce Ignibus torqueantur; Affirmatiua opinio Probabilis redditur. Primò ex Auctoritate Sanctorum Patrum. *D. Bernardinus Senensis t.* 2. *ser.* 65. *art.* 1. *c.* 3. *est etiam Ignis, quem conditor Benedictus creauit in hac habitabili Terra, & dicitur Ignis ille esse in Regno Siciliæ, vel propè illud. D. Bonau. in* 4. *d.* 44. *p.* 2. *art.* 7. *q.* 1. *ait, Ignem Montis AEtnæ esse euidentissimum exemplar Ignis Inferni. D. Isidorus lib.* 19. *Orig. c.* 9. *& lib.* 4 *c.* 8. *Mons Aetbna ex Igne, & Sulphure dictus, vndè & Gehenna*. Simile quid habent *Tertullianus aduersus Gen. D. Augustinus* 21 *de Ciuit. c.* 4. *& lib.* 22. *cap.* 11. *D. Gregorius lib.* 4. *Dialog. cap.* 35. *D. Bernardus. D. Bonau. D. Isidorus. Tertullianus. D. Aug. D. Gregor.*

344 Secundò Auctoritate Insignium Theologorum. Nam *D. Thomas in 4. d. 21.* distinguit duplex Purgatorium, vnum secundum legem communem, & est locus inferior; alterum secundum dispensationem, & sic aliqui dicuntur puniri in diuersis locis ad Viuorum instructionem, ergo similiter distingui potest duplex Infernus; inferior, scilicet, & communis, alter in locis particularibus, vbi sint Ignes hi subterranei, nam etiam communis Sententia est, aliquos Dęmones torqueri in hoc Aere; *Bellarmin.* quod apertè docent *Bellarm. to. 1. Controu. lib. 7. c. 6. Mayron. in 4.*

Mayron. 345 Tertiò auctoritate Historicorum. *Maiolus.* *Maiolus in colloq. Conic. to. 1. Surius in Com. ad an. 1536. Henricus Korman in suo naturæ* *Surius.* *Templo consid. 10. de Igne. Olaus Magnus in* *Korman.* *descrip. Islandiæ. Iulius Cæsar Capacius in descrip. Agri Puteolani.* *Olaus.* De Vesuuio refert *Capac.* *Petrus Damianus epist. 9. ad Nicolaum II.* *P. Damian.* Pãdulphum Capuę Principẽ, & Ioan: Magistrum equitum Ciuitatis Neapolitanæ, Salernitanum Principem, Matrem cuiusdam Præsbyteri, & alios plures in eius Montis ignes fuisse iniectos, & à Dęmonibus asportatos.

Recupitus. 346 Refert *Reçupitus* fol. 41. antè vltimam

mam

mam Conflagrationem eius Montis à Viris fide dignissimis visos esse propè eum Montem nigros AEthiopes fænum deferentes, armatos equites ad bellum Instructos: Ioan. Camillum, Rusticum ceteroqui Hominem, & simplicitatis antiquæ, in Cauernas Montis introductum à Iuuene quodam aspectus Elegantissimi (qui putatus fuit *D. Antonius Patauinus*) & ex cauernis illis egressum prænunciasse antè duos annos cladem futuræ conflagrationis, & incendij. *D. Greg. lib. 4. Dialog. c. 30. & 35.* refert. Theodoricum Regem Arianum demersum fuisse in Lyparitanum Ignem. Famosa est historia *Sancti Patritij* Hybernorum Apostoli; imò in illis locis sæpè exauditi sunt gemitus, & clamores Animarum flentium, & soluentium pęnas.

D Gregor.

S. *Patritius.*

347 Quartò demum Rationibus, quia in hoc nullum apparet, vel minimum absurdum, & ex alia parte id maximè conducit ad terrendos Homines, eosq; à peccatis auertendos; cùm vel oculis cernant parata esse, & prompta supplicia peccatorum.

LECTIO DECIMAOCTAVA.

Ignes Sepulchrales, Seù Lucernæ Æternæ.

348 NOn ſolum Scriptores grauiſſimi,qui auctoritate fidem extorquent, ſed etiam oculata experientiā probant,dari quoſdam Ignes in Antiquorum Sepulchris repertos, quos neceſsè eſt, fateamur, per multas annorum myriades inibi accenſos perduraſſe,& exarſiſſe; talis fuit Lucerna Romæ tempore Pauli III. reperta in Sepulchro Tulliolæ Ciceronis filię, vt refert *Fortunius Licetus in Vol.integro de his Lucernis*. In Neſide Inſula propè Neapolim in Marmoreo Sepulchro aliam fuiſſe repertam Lucernam vaſe vitreo incluſã, refert *Ioan.Baptiſta de Porta*, quæ tamen̄ conſpecto Aere extincta eſt. Propè *Romam*, Anno 1401. in Sepulchro marmoreo reperta fuit Lucerna,quę conſpecto aere,imò flantibus ventis,& Aquis aſperſā, ſemper ardens perdurauit, nec potuit extingui,niſi rupto eius fundo, & effuſo, qui ardebat liquore.Talis etiam fuit Lucernā in

in quodam Templo Veneris reperta, quæ nulla Venti, aut Aquæ iniuria extingui potuit. Refert *D. Augustinus* 21. *de Ciuit. Dei cap.* 6. *D. Aug.*

349 At quomodo id possibile sit, & qua ratione possit per tàm longum tempus Ignem in huiusmodi lucernis sinè pabulo perdurare, haud vacat difficultate.

350 *Resta hic lib.* 1. *tract.* 4. *cap.* 6. *Flauius Querenus* in Libro Italicè inscripto. *Delle Lucerne de Sepolchri Antichi. Aresius lib.* 2. *c.* 7. *Delle Imprese Sacre. Gotherus lib.* 2. *de iure Manium.* 32. *Maiolus Colloq.* 22. negant, tales Lucernas accensas per tam longum tempus durasse. *Resta. Querenus. Aresius Gotherus. Maiolus.*

351 Et quidem *Resta*, & *Gutherus* audacter enunciant; Lucernas fuisse accensas in eodem illo Instanti, quo effossa terra apertus est locus, idq; accidisse afflatu Aeris externi.

352 *Maiolus* loquens de Lucerna, quæ Acdessæ in Syria intrà parietem antè Christi Domini Saluatoris Imaginem post 500. annos reperta fuerat, id refert ad miraculum.

353 Deniq; Alij ad operam Dęmonum id retulerunt; vt *D. Augustinus* vbi supra loquens de Lucerna, quæ in Templo Vene- *D. Aug.*

Aug. de Angelis. H 4 ris

ris fuerat reperta. Vt quid sentiam de his Lucernis, aperiam.

354 Primò Dico. Fidem nec Antiquissimis Auctoribus, qui fuisse repertas has Lucernas semper accensas, testantur, nec oculis ipsis esse negandam, alioquin neq; alia plura, quæ ab ijsdem Auctoribus referuntur, neq; oculatæ experientiæ esset vnquam credendum, cùm tamen per *Aristotelem* 1. *de Gen.t.*19.*Sensus scientiæ habeat rationem.* Quod maximè de sensu visus verificari debet, cuius actus, & visio adeò certa est, vt actus aliorum sensuum, & ipsamet Intellectualis cognitio in vtraque Schola, Philosophica, & Theologica, dicatur Visio.

Aristoteles.

355 Secundò dico. Aliquas Lucernas, vel opera Dęmonis, vel virtute Dei perseuerasse accensas. De Lucerna in Templo Veneris reperta testimonium dicit *D. Augustinus loco cit.* ità perdurasse ad decipiendos Idololatras. De Lucerna reperta antè Imaginē Saluatoris fatetur *Maiolus* vbi suprà, virtute Dei ad firmandam Fidem Credentium ità fuisse seruatam, vti etiam narratur de Lampade, vicibus decem, & octo accensa ab Angelo antè Sepulchrum Ioannis Spirensis, Ordinis Sancti Francisci virtutibus, & miraculis clari. Refert *Marc Lisbon. Cron.*

D. Aug

Maiolus.

*Cron.p.*1.*lib.*1.*c.*36.& de Lampadibus, quæ finè oleo antè Sepulchrum D. Fràcisci Xauerij inclytæ Societatis Iesu Indiarum Apostoli perseuerant accensæ. Hinc tamen non licet inferre,& extendere horum testimonium ad alias Lucernas,quas posse virtute naturali ità accensas perdurare,docet vera Philosophia;

356 Tertiò dico: præmissa distinctione eius Lucernæ, quæ conspecto aere extincta est, & alterius Lucernæ, quæ nulla Aeris, Ventorum, aut Aquarum vi potuit extingui,diuerso enim modo philosophandum est de prima,ac de secunda Lucerna.

357 Lucerna primi generis, accensa perdurauit, quia cùm Aer subintrare nequeat ad replendum Vacuum Ignis extincti, si extingueretur Ignis, deberet dari Vacuũ. Nè ergo Vacuum detur,necesse est,vt Ignis accensus duret.

358 Hinc est,quòd ad Ingressum Aeris, statim Ignis extinguatur. Ità Philosophatur. *Ioan.Baptista de Porta lib.*1.*Magiæ nat. cap.*13. *Io. Baptista Porta.*

359 Lucerna verò secundi generis durat accensa,nec timet iniuriam, aut Aeris, aut Vẽti,aut Aquæ, quia talis materia accensa est,quę Ignem pertinaciter tenet,& seruat.

Aug.de Angelis. 359 Si

ris fuerat reperta. Vt quid sentiam de his Lucernis, aperiam.

354 Primò Dico. Fidem nec Antiquissimis Auctoribus, qui fuisse repertas has Lucernas semper accensas, testantur, nec oculis ipsis esse negandam, alioquin neq; alia plura, quæ ab ijsdem Auctoribus referuntur, neq; oculatæ experientiæ esset vnquam credendum, cùm tamen per *Aristotelem* 1. *de Gen. t.* 19. *Sensus scientiæ habeat rationem*. Quod maximè de sensu visus verificari debet, cuius actus, & visio adeò certa est, vt actus aliorum sensuum, & ipsamet Intellectualis cognitio in vtraque Schola, Philosophica, & Theologica, dicatur Visio.

Aristoteles.

355 Secundò dico. Aliquas Lucernas, vel opera Dęmonis, vel virtute Dei perseuerasse accensas. De Lucerna in Templo Veneris reperta testimonium dicit *D. Augustinus loco cit.* ità perdurasse ad decipiendos Idololatras. De Lucerna reperta antè Imaginē Saluatoris fatetur *Maiolus* vbi suprà, virtute Dei ad firmandam Fidem Credentium ità fuisse seruatam, vti etiam narratur de Lampade, vicibus decem, & octo accensa ab Angelo antè Sepulchrum Ioannis Spirensis, Ordinis Sancti Francisci virtutibus, & miraculis clari. Refert *Marc Lisbon. Cron.*

D. Aug

Maiolus.

*Cron.p.*1.*lib.*1.*c.*36.& de Lampadibus, quæ sinè oleo antè Sepulchrum D. Frãcisci Xauerij inclytæ Societatis Iesu Indiarum Apostoli perseuerant accensæ. Hinc tamen non licet inferre,& extendere horum testimonium ad alias Lucernas,quas posse virtute naturali ità accensas perdurare,docet vera Philosophia;

356 Tertiò dico: præmissa distinctione eius Lucernæ, quæ conspecto aere extincta est, & alterius Lucernæ, quæ nulla Aeris, Ventorum, aut Aquarum vi potuit extingui,diuerso enim modo philosophandum est de prima,ac de secunda Lucerna.

357 Lucerna primi generis, accensa perdurauit, quia cum Aer subintrare nequeat ad replendum Vacuum Ignis extincti, si extingueretur Ignis, deberet dari Vacuũ. Nè ergo Vacuum detur,necesse est,vt Ignis accensus duret.

358 Hinc est,quòd ad Ingressum Aeris, statim Ignis extinguatur. Ità Philosophatur. *Ioan.Baptista de Porta lib.*1.*Magiæ nat. cap.*13. *Io. Baptista Porta.*

359 Lucerna verò secundi generis durat accensa,nec timet iniuriam, aut Aeris, aut Vẽti,aut Aquæ, quia talis materia accensa est,quę Ignem pertinaciter tenet,& seruat.

360 Si enim lapis Amiantus, & Asbestus nascens in rupe Charistia, lapis Cyprius, linum viuum, Alumen Scariolæ, villæ Salamandræ tenacissimè Ignem retinent; possibile est etiam tale Elychinum, talem materiam ex his, & similibus ingredientibus præparari, quæ ignem, & flammam per multos annos retineat.

361 Et quidem Auctor Scholiorū apud *Andræam Libauium lib. de Naphta c.* 5. assignat duos modos, quibus parari possit oleum inextinguibile: Alium modum refert *Licetus lib.* 3. *c.* 23. ex mixtura olei cōmunis, & calcis viuæ sæpius distillatæ. Mihi satis nota experientia est, oleum sali communi admixtum diù accensū durare.

Andr. Libau.

Licetus

362 Non ergo sinè pabulo durat Ignis, sed pabulo inextinguibili nutritur. Præterea non desunt probatissimi Philosophi, qui non semper Ignem pabulo indigere defendant, & afferant, maximè quando is est in propria sui Sphæra, & Centro, vbi nullum habet contrarium, contrarium enim contrario alitur ex *Aristotele* 2. *de Animâ t.* 43.

Arist.

DI

DISPVTATIO II.

De Aereis Impressionibus.

Aerearum Impressionum nomine non intelliguntur Impressiones, quę fiunt in Aere, tanquam in extrinseco subiecto, nam in hoc Sensu etiam Impressiones Aqueæ, vel Igneæ dici possunt Aereæ, sed nomine Aerearum Impressionum intelligimus eas, quæ ex Aere quoquo modo constant, & componuntur, tales sunt Venti omnes, Colores apparentes, vt Iris, Virgæ, Parelię, Specus, Seù Fouea, Halon, seù Corona, & aliæ nonnullæ Imagines prodigiosæ, atq; mirabiles.

LECTIO PRIMA.

Iris, Seù Arcus Cęlestis.

1 Dicitur Iris à verbo Græco εἴρειν, quod est nunciare; vndè à

Poetis

Poetis olim, Deorum nuntia credebatur.

Dicitur arcus cęlestis; Arcus quidē à Figura, quam repręsentat; Cœlestis, sumpto Cœlo pro Aere, ex quo Iris aliquo modo constat; & quia inuolutæ, non minus, quàm mirabilis naturæ est, ideò à *Platone in Theæteto* dicta est Thaumantis, idest, Admirationis filia. *Isidorus lib.13. Orig.* ait, Iridem dici, quasi Aerem, quia per Aerem ad Terram descendit. Iridem mirabile opus esse, & eòusque speciosum; vt Homines facilè moueat, & pertrahat ad benedicendum, & laudandum Deum, testatur *Ecclesiastes c.43* *Vide Arcum, & benedic Deũ, qui fecit illum, valdè speciosus est in splendore suo.* Iridem Arcum Dęmonis appellat Albumasar, quia à Dęmone, & Angelo solùm abstrusa eius natura cognosci potest. *Albumasar.*

2 Est ergo Iris in communi omnium conceptu, & sensu apparentia quædam certorum Colorum sub circulari figura per modum Arcus in aere existentium; Communis iste conceptus, qui sanè formalis, & quidditatiuus est, tunc erit nobis meliùs perspectus, & notus, cùm causam materialem, & effectiuam Iridis apprimè explicauerimus.

3 Materialis ergo Causa, seù subiectum,

ctum,ex quo fiunt apparentes illi Colores.

4 Nonnulli assignant Nubem, non quãcunq;sed Nubem talem,quæ sit rorida, concaua, in parte exteriori diaphana, in parte posteriori opaca; Debet esse rorida, idest, proximè disposita, vt soluatur in Aquam;debet esse concaua, ad hoc vt radios Solis melius excipiat; debet esse diaphana in parte anteriori, vt possit à Solaribus radijs,& lumine ipso permeari: debet esse in parte posteriori opaca, vt reddat,& reflectat lumen ad instar speculi: Doctrina est *Aristotelis* 3.*Meteor*.c.3.en verba.*Necessarium,cùm incipiat pluere, & iam quidem cogatur in guttas,qui in nubibus est aer,nondũ autem pluit;si ex opposito fuerit Sol, aut aliquid aliud sic fulgidum, vt fiat speculum, nubes.* Et lib.de Mundo ad Alexandrum. *Arcus est Imago secti, vel Solis, vel Lunæ in nube,quæ vda,& caua sit, & quæ ad visionẽ perpetuò extenta, quasi in speculo aspiciatur per orbis complexum.* *Arist.*

5 Quidam.vt *Auersa hic sect* 5. *Ioan. à S.Thoma tract*.4 c.1.colligunt, Iridem non in ipsa nube, sed in guttis Aquæ stillantibus, & paulatim decidentibus fieri, apparere tamen esse in nube, quia propter nimiam distantiam oculus non discernit *Auers Io.à S. Thoma.*

Aug.de Angelis. guttas

guttas illas à nube rorida, quando enim corpus videtur iuxtà aliud à longè, videntur ambo veluti in eadem superficie.

6 Sed videntur hi manifestissimè contradicere Aristoteli, nam locis cit. apertissimè docet, Iridem fieri in nube ipsa, non in guttis decidentibus; esto possint, & aliæ Irides minores fieri etiam in ipsis guttis decidentibus, & in Aqua; sed maior Iris, illa nimirum, quæ in Aere conspicitur, in nube fit, non in guttis, ità indicat sensus, qui Scientiæ habet virtutem ex *Arist. 2. de Gen. t. 19.* Et sanè tunc duo Corpora vicina à longè videntur in eadem superficie, quando sunt sensibile commune, & videntur, vt Corpora, non verò quando sunt sensibile Proprium; & videntur, vt colorata, quia circà sensibile Proprium non errat Visus; In casu nostro videntur Stillæ decidentes, & nubes, vt coloratæ sunt, non secundum quod corpora, aut magnitudines sunt, non ergo videntur esse in eadem superficie, sed discernitur situs earum, & verè nubes apparet esse suprà guttas descendentes, & Stillantes.

Arist.

7 Maneat ergo Iridem fieri in nube dicto modo disposita, & præparata, vt cùm *Aristotele* sentiunt *Algazel in Physica*, *Keplerus*

Arist. Algazel.

plerus c.4.*in Vitellionem.Ioan.Poncius Ibernus disp.*6.vbi etiam citat *Scotum*. *Replems Vitel-lio Ponti-us.*

8 Dices primò;Surgere ſæpè ſolet Arcus ex loco nobis valdè propinquo, ideſt, ex Terra,vel aliqua Valle, ſed hic non poteſt eſſe nubes,ergo. Confirmatur quia, vnuſquiſque experiri poteſt, ſi auerſus à Sole Aquam ex ore ſpargat in aerem, in minutas Stillas diſſipans Aquam, videbit in tali aſperſione Colores ad inſtar Iridis; ergo.

9 Confirmatur ſecundo quia, quando remis in altũ ſpargitur,& diſſipatur Aqua, quando etiam manu ſpargitur inter Solem,& locum vmbroſum,in ipſa Aqua Iris inſpicitur,ergo.

10 Deniq; extant aliqui artificioſi Fontes,in quibus Aqua decidens minutiſſimè conciditur,aſpergitur,& apparet Iris, ergo.

11 Reſpondeo his, & ſimilibus experientijs ſolum probari, fieri minores Irides in Aqua ipſa, & in guttis decidentibus, quia vdæ ſunt Aquæ, at non tollitur, quin etiam in Aere; & nube rorida, quæ maximè vda eſt,Iris fiat. Et quidem in præſenti ſermo eſt de Iride iſta majori,quę in Aere apparet, non de alijs minoribus,

Aug.de Angelis. &

& inferioris conditionis.

12 Dices secundo. Plus valet Aqua reflectere lumen, quàm aer, vel caligo, seù quàm vda nubes, vt patet experientia, ergo Iris potiùs fit in Stillicidijs, & Aqua, quàm in nube.

13 Respondeo. Negando consequentiam, licèt enim plus valeat Aqua ad reflectendum lumen, indè tamen non sequitur, reflexionem luminis in Nube non fieri; nec sequitur, quòd hæc reflexio non sufficiat ad causandam apparentiam eorum colorum, quos videmus in Iride.

14 Causa efficiens Iridis notissima est Sol, & raró Luna. In hoc conueniunt omnes Philosophi. Sol enim immittens radios in nubem cauam, & vdam efficit illam colorum apparentiam; nam ex varia lucis solaris incidentia, seù ex varia reflexione, aut refractione radiorum Solarium, certum est fieri, & originari varios, atq; diuersos colores apparentes. Cæterum tunc dicitur radius, seù lumen reflecti, cùm impingens in obstaculum, redit in seipsum, vel ad latera flectitur: Tunc refrangitur, quando deciditur quodammodo, frangitur, & veluti multiplicatur, ideòque necesse est, vt varij, & diuersi colores appareant,

vt si Aeneidos cecinit maximus Poetarū.

Mille trahit varios aduerso Sole Colores.

& *Claudianus.* *Claudianus.*

Aut Arcum variata luce nubentem,
In quo diuersi niteant cùm mille Colores.

15 Et quia Iris efficitur per reflexionem radiorum Solis, semper formatur directè è regione Solis, & non conspicitur, nisi ab ijs, qui positi sint Solem inter, & Iridem. Dixi suprà, *& rarò Luna.* Quia etiam Luna, licet rarò, Arcum suum efficit, vnius tamen Coloris, idest, semper albicantem. *Aristoteles 3. Meteor. cap. 3.* testatur in annis supra quinquaginta bis solùm se comperisse hunc Arcum. *Arist.*

16 Sunt autem in Iride Solari, Colores numero tres; Videlicèt, puniceus, viridis, & purpureus. Extremus Color ex parte exteriori arcus est puniceus. Medius est viridis, alius extremus ex parte interiori est purpureus. Ratio huius diuersitatis Colorum oritur ex diuersis opacitatis gradibus, nam quia in parte externa est minor opacitas, fit color flauus, seù puniceus; quia in parte interna maxima opacitas est, fit color purpureus; deniq; quia in medio est moderata, seù media Aeris opacitas, fit color viridis.

17 Figura Iridis est circularis, & per modum Arcus, ideò enim Iris dicitur Arcus, quia Arcus figuram exhibet. Verum circularis figura hęc non perficit integrũ circulum, nec excedit semicirculum; licèt aliquando sit minor semicirculo.

18 Ratio est quia; Iris directè opponitur Soli, ergo non potest referre, & exhibere integrum Circulum, quia aliàs semicirculus deberet penetrare profunditatem Terræ, quod non est possibile. Sole existente in Orizonte completur integer semicirculus; accedente Sole ad Meridianum plus, minusuè, maior, minorue fit portio semicirculi, vt benè notauit *Aristoteles* 3. *Meteor.c.*4. quia nimirum, quò Sol magis eleuatur ab Orizonte, eò profundius ex parte Soli opposita sub Orizonte absconditur centrum semicirculi, quem in Iride concipimus: Quòd si Sol sit in Meridiano ipso, vix efficitur Iris, quia tunc Temporis altissimus est ab Orizonte Sol.

Arist.

19 Dices. Sole existente in Meridie, visæ sunt duæ Irides, vna versus Orientem; altera versus Occidentem; imò & sex, tres ex parte vna, & tres ex parte altera, ergo.

Auersa 26 Respondet *Auersa*. Hic sect. V. id contigisse tempore hyemali, non tempore æstiuo.

21 Sed

21 Sed contra est quia; æquè Sol est in meridie quocunque tempore, siuè æstiuo, siuè hyemali, ergo æquè distat à Terra, ergo vel nulla causatur Iris, vel sex causantur omni tempore.

22 Respondeo: omni tempore, quo Sol est in meridie directè duas causari Irides, sed valdè debiles, & tenues, maximè propè Terram, si ponantur esse duæ nubes vdæ, & cauæ, vna versus Orientem, altera versus Occidentem, quòd si ponantur tres nubes vdæ, & cauæ ex vna, & altera parte, fient tres Irides in qualibet parte, sed reflexè, quia ex reflexione vnius Iridis potest effici alia, & alia vsque ad numerum ternarium; sed in hoc casu, Iris, quæ fit ex reflexione, fit coloribus inuersis, nam externus est purpureus, internus puniceus, flauus, seù citrinus, sicut & in speculo concauo inuersæ redduntur imagines, & figuræ.

LECTIO SECVNDA.

Effectus Iridis, Et Præsagia.

23 PRimus Iridis effectus narratur; quòd Plãtis, & Arboribus odorem impartiat, maximè in aspalatho. Ità communiter om-

omnes Meteorologici Scriptores, & præterea *Plinius lib. 12. c. 24. & lib. 17. c. 5. Cardanus lib. 4. Variet.* Se id expertum esse narrat; verba sunt; *Ego quandoque in æstate in Matutino vidi Rosæ arbore iam arescente, quod ex Iride factum narratur, tantus enim ex rore intra Iridem flagrabat odor, vt vix ei quicquam ausim comparare.*

Plin. *Carda.*

24 Secundus effectus narratur; quòd Iris mella pluat. Ità *Plinius lib. 14. cap. 14. Arist. verò lib. 5. de hist. Animal. c. 22.* loquẽs de Apibus ait. *Construunt fauos ex floribus, Ceram ex lacrima arborum, fingũt, mella ex rore aeris, Syderum exortu potissimum, & Arcus Cœlestis incubitu contrahunt.*

Plin. *Arist.*

25 Quare Iris tres insigniter delectat sensus, Colorum varietate Oculos, suauitate odorũ Nares, Ora melle, & dulcedine.

26 Tertius effectus est; quòd fæcunditatem, & vegetationem Terræ, & Plantis conferat. Ità refert *Bartol.* Anglic. *de Propriet. lib. 2. c. 5.*

Bartol.

Quòad Præsagia.

27 Primò præsagit, & prænuntiat Iris Ventos, & Tempestatẽ, vndè illud *Virg. v. Aeneid. Irim de Cœlo misit Saturnia Iuno, Iliacam ad Classem, Ventosq; aspirat eunti.*

Virgil.

28 Hinc ex Hesiodo in Theogonia habe-

habetur, fabulatos fuisse Antiquos, Iridem fuisse Harpyarum, ideſt, Ventorum Sororem. Id verò præcipuè verificatur de Iride Lunari, vt refert *Iauellus* in ſuo *Epit. lib. 7. & Albertus in 3. lib. tract. 4. c. 22.* & ratio ab his redditur quia, Iris Lunæ non apparet, niſi cum magna materia humoris, quæ eſt ex Vento inter Auſtralem, & occidentalem plagam ſiante. *Iauellus. M. Albertus.*

29 Secundò prænuntiat Serenitatem, Pluuiam; qui cùm ſint duo effectus contrarij, non ab eadem Iride poſſunt prænuntiari, vt benè notat hic *Ioannes Poncius diſp. 6. q. 11. num. 23.* *Pontius.*

30 Iris ergo matutina, & non præmiſſa pluuia, prænuntiat Solem incipere reſolutionem nubium, vndè pluuia conſequitur. Iris veſpertina, & poſt pluuiam ſignificat tunc Solem perficere, & complere nubium reſolutionem, ad quam Serenitas cõſequitur. Audi *Senecam lib. 1. c. 6. non eaſdem vndecunque apparuerit Arcus minas affert: à meridie ortus magnam vim Aquarum vehet, vinci enim non potuerunt nubes à calidiſſimo Sole, tantum eſt illis virium; Si circa occaſum retulerit, rorabit, & leuiter implu[i]t; ſi ab ortu, circauè ſurrexerit, ſerena promittit.*

31 Tertiò prænunciat securitatem ab Vniuersali Diluuio, quod, scilicet, vniuersam Terram occupet, quale fuit illud tempore Noè. Dixi *à Diluuio Vniuersali*: quia Prouinciale Diluuium sæpè contigit, quale fuit illud in Thessalia sub Deucalione annis circiter octingentis post generale Diluuium. Sed an ista prænunciatio naturalis sit, an verò ex Diuino Beneplacito, variant Auctores.

Iauellus. D. Th. Caiet. 32 *Iauellus hic lib. 7. ex Auctore Prospectiuæ 3. p. propositione 21. S. Thomas quodlibet 3. art. 30. Caiet. ibidem* agnoscunt naturalem connexionem inter Arcum, & exclusionem generalis Diluuij, Iris enim fit ex nube vda, & caua, seù ex nube leuiter rorida, non ex nube omninò plena, & nimium referta aquis, quoties ergo apparet arcus; signum est, non futuras magnas, & immoderatas aquas.

33 Sed contrà hanc Doctrinam stat communis sensus aliorum Philosophorũ; quia Vniuersale Diluuium non accidit, nisi supernaturaliter, at nihil naturale potest naturaliter significare non futurũ aliquod supernaturale. Deindè esto Iris significet, non futuras magnas pluuias, non indè sequitur, non significare, aut excludere Di-

luuium,

luuium,quia post Iridem apparere possunt nubes valdè grauidæ,& plenæ Aquis,à quibus poterit causari Diluuium.

34 Dicendum est ergo', Iridem excludere Diluuium Vniuersale ex Diuino Beneplacito,& ex pacto, quod fecit Deus cū Noè de non inducendo in posterum ob hominum peccata Diluuio; sicut Aqua Baptismi solum ex Diuino beneplacito Gratiam significat.

35 Et licèt in Signum talis promissionis,& pacti potuerit Deus aliud Meteoron assumere, Arcum potiùs assumpsit, quia habet Arcus simboleitatem quandam cum Diuina Clementia;est enim Arcus sine sagitta,nec ad Terram, sed ad Cęlum directam chordam habet; vt sciamus hinc illum ob nostra scelera ad vindictam armari;& quia eadem Diuina Clementia à Iustitia nunquam secernitur, cum sit cum illa realiter identificata, ideò Arcus hic etiam extremi Iudicij tempus designat;habetur enim ex traditione Sanctorum in *Historia Scholastica c.*35. quòd quadraginta annis ante Diluuium non videbitur Arcus Cęlestis:vel vt *Diuus Gregorius Hom. 8. in Ezech. & Strabus in* 1. *c.Gen.* volunt; color purpureus in Iride, consummationē *Histor. Scolast.* *Strab.* *D.Gregorius*

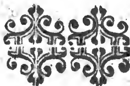
Sæculi per Ignem designat; Color viridis, & puniceus transactum iam Iudicij tempus præmostrant.

36 Denique Arcum esse signum duorum Iudiciorum, Aquæ nè timeatur, Ignis, vt expectetur, ostendit in Scripturis Sacris versatissimus, & nostri Sæculi Lumen Don Aloysius de Sancto Seuerino Bisignani; & Literatorum Princeps.

Aloys. de Sancto Seuerino.

37 Postremò referamus ex *Cælio Rodigino* rusticana præsagia Iridis. Si fuerit color rubeus in albente, fertilitatem sibi rustici ominantur, quia is color fit ex materiæ raritate, rara autem materia à Sole facile resoluitur, & ideò nō sequuntur pluuiæ immoderatæ, quibus agrorum fertilitas nimium impeditur. Quando color viridis amplior solito est, Olei, & Oliuarum vbertatem expectant. Cùm amplior est color puniceus, frumenti; cùm amplior color purpureus, Fructuum futuram copiam ominantur.

Cœlius Rodig.

LE-

LECTIO TERTIA.

Aliæ Imagines, Et Aereæ Apparentiæ.

38 PLures aliæ Imagines, seù Figuræ, seù etiam Apparentiæ cõspiciuntur; & fiunt ex varijs coloribus non quidem realibus, sed apparentibus. Sunt autem, vel fiunt Colores apparentes, cum in exhalationes, vel vapores sursum Eleuatos, vel etiam in Aquam, aut Aerem addẽsatum incidit lux, adeò vt pro varia lucis incidentia in materiam, variè, & diuersimodè affectam varij, atq; diuersi gignantur, & appareant colores.

39 Si ergo in Aerem valdè densum lux impingat, vmbrosum quid, & obscurũ apparet; quòd si parum densum, simulque humidum existat, colorem cæruleum recipit, deniquè si aerea concretio adhùc minus spissa existat purpureũ colorẽ imbibit.

40 Ex diuersitate igitur, & varietate horum colorum variç apparent Imagines, & Figuræ, de quibus *Aristoteles hic lib. 1. cap. 5. lib. 3. cap. 2.* *Arist.*

41 Sũt autẽ Fouea, Virga, seù Virgç, Corona, Parelia, & spectra alia valdè notabilia

42 Primò igitur, cum ſerena nocte multæ exhalationes in Aere conſtipatæ conſtituuntur intra noſtrum aſpectum, & Aſtrorum lumen, itaut in medio quidem ſint denſiores, reliqua facie rariores, figura fouea, ſeù ſpecus repræſentatur, quia in medio, cùm ſint exhalationes illæ denſiores, atri ſunt, & obſcuri coloris, reliqua facie, cum ſint rariores, albi ſunt coloris; obſcurum autem, & atrum, dum propè aliud conſpicitur, profundum apparet, & valdè remotum tanquam fouea quædam, & ſpecus, vndè & Pictores antrum, ſeù ſpecū, & puteum in plana tabula repræſentaturi, nigrum, & atrum colorem in medio, clarum, & album in gyro aptè diſponunt; Cæterum huiuſmodi Fouea, ſi parua ſit, appellatur Hiatus; ſi magna, appellatur Vorago;

Pictores.

Bonau.

43 *Federicus Bouau. ad opuſc. Theoph. de ſignis Vent.* oppoſito modo hiatus, & foueas depingit, nimirum opponendo atrum circa album, & miratur alios non eodem modo ſentire.

44 Verum quia credendum eſt in Arte peritis, Pictores hac de re conſulti, priorem colorum diſpoſitionem, antrum, ſeù Puteum delineaturi, ſe obſeruare fatentur,

non

non eam, quam Federicus assignat.

45 Notat *Aristoteles* ex his cauitatibus, & Foueis trabes igneas exijsse aliquãdo, si enim magna sit concretio, & constipatio, exhalatio inclusa incenditur, & exilit rumpendo crassiorem Aerem, qui profunditatem repræsentabat, ideòque videtur ignis ex illa profunditate, & fouea prodire. Indè fit, vt è voragine potiùs, quàm ex Hiatu talis eiectio fiat, quia Vorago est ex maiori obscuritate, quæ sanè indicat maiorem crassitiem, & consistentiam.

46 Apparere possunt Montes contrario modo, ac Hiatus, cum, scilicèt, Aer illustratus ab obscuriore colore tingitur; nigrum enim ambiens, recessum quendam repræsentat, & medium illustre, & clarum apparet, ac si emineret.

47 Secundò si eadem, quæ in Iride per reflexionem luminis Solaris, colorum apparentia fiat, quæ tamen non curuetur in Arcum, sed in directum porrigatur, repræsentatur in Aere Virga, ità apertè docet *Arist. lib. de Mundo ad Alex*: *Virga est Arcus Cœlestis exhibitio in directum conformata*; & quia solent plures huiusmodi simul apparere, vt fatetur *Arist. 3. Meteor. c. 5.* ideò plurali nomine Virgæ dicuntur. *Arist.*

Aug. de Angelis. 48 Ter-

48 Tertiò. Ad latus Solis ex nube bene compacta refertur aliquando Solis Imago, ità vt videatur alter Sol; & sæpè talis apparentia fit ex vtroque Solis latere, ità vt tres Soles simul appareant; tales apparentiæ appellantur Parelia, vox partim latina, partim Græca, quasi pares Aelio, idest, Soli. Visa est hæc Solis Triplicatio Romæ Anno Domini 1622. die 11. Februarij, & quidem visa est ipso meridie, & per duas ferè horas post meridiem, refert *Auersa hic q.42. sect.5.* & quia aliquando vnus ex his parelijs illustrius est alio, cēset *Auersa*, vnum ex alio fieri, & non immediatè omnia à Sole oriri. Eodem modo, & simili etiam ex causa plures aliquando apparuisse Lunas, probatæ Fidei Auctores narrant.

Auersa

49 Quartò. Circà Solem, aliquando etiam circa Lunam, vel aliud Astrum ex splendidioribus, fit quædam Area lucida, & veluti Corona, quam Græci dicunt ἅλον. hoc autem tunc accidit, cùm exhalationes, & vapores circà Solem, vel Lunam, aut aliud astrum congregati ab incidentibus luminis radijs illustrantur, & illuminantur. Cornelius *Gemma lib.2. de Diuinis nat. Charect. cap.8.* sic refert, atque describit no-

Gemm.

notabilem quandam huius generis apparentiam. Sub Imperium *Augusti Cæsaris, vt Auctor est Plinius, ingẽs circulus circa Solem, seù radiantibus Stellis insignis Corona apparuit, deinde & alij duo, vt ex Suetonio patet, atque Dione, quorum alter Iridis elegãtissimæ formam, alter ex spicis triticeis sertum præferebat.*

50 Quintò, Visæ, & conspectæ sunt prodigiosæ quædam Imagines Hominum, & militum in Aere pugnantium; ità *Henricus Kormannus lib. de mirac. mortuorum cap.76. ex Nauclero*, Anno Domini 1123. refert, circa Vicum Vormatiensem visos esse equites armatos. In Germania visa sunt ab Anno 1624. vsque ad annum 1648. agmina bellantium militum, exauditi tubarum Sonitus, hinnitus equorum, & armorum strepitus. refert *Pausanias* post pugnam inter Persas, & Athenienses in loco pugnæ sequentibus temporibus armorum strepitus, & hinnitus equorum esse auditos; omnium illustrior, & omnino vera est insignis apparitio illa, quæ 2.*lib. Machab.* 3. sic narratur. *Contingit autem per Vniuersam Ierosolymorum Ciuitatem videri diebus* 40. *per aera, equites discurrentes auratas Stolas habentes, & hastis quasi cohortes armatos, &*

Korm.

Pausa.

Machab.

cur-

cursus equorum per ordinem digestos, & congressiones fieri cominus, & scutorum motus, et galeatorum multitudinem gladijs districtis, & telorum iactus, & variorum armorum splendorem, omnisque generis loricarum. Consequuta est ad hanc apparentiam pugna Iudęos inter, & Græcos sub Antiocho Rege; quare, vt ex historijs relatis patet; tales apparentiæ, vel futura, & imminentia bella, vel gesta iam, atque peracta significant.

51 Sed an virtute naturali, vel potiùs supernaturaliter, & Diuinitùs tales apparentiæ excitentur. Probabilior est communis Sententia, eas à Deo excitari ad hominum salutem, & instructionem.

52 Sextò apparuit aliquando, & visa est diei obscuratio, & noctis illuminatio. Et *Plin.* quidem diei obscurationem, refert *Plin. lib. 2. cap. 30.* occiso Cæsare Dictatore Solem *Zonar.* integro anno expalluisse, Refert *Zonara in Irene*, Solem per dies 18. non resplenduisse, offuscato Aere atra caligine, & densis, atque atris exhalationibus obscurato.

53 Insignis fuit Solis, & diei obscuratio, quę accidit die mortis Christi Domini, & Saluatoris nostri, quando tenebræ factæ sunt super Vniuersam Terram.

Denique insignis, & memorabilis diei ob-

obſcuratio contigit hic Neapoli Anno 1631. die 16. Decembris, quando è Veſuuio erumpentes Flammas præceſſit turbo cinereus, ita conſtipatus, & denſus, vt omninò verterit in noctem, diem: eodẽ tempore Lupijs duabus ante Solis Occaſum horis offuſa nox viſa eſt ſolito celeriùs maturaſſe, ſubducta repentè lux nocturnis in die tenebris, vt accidiſſe olim in eiuſdem Montis incendio in Chronico *Marcellinus* tradit; & vt de eodem incendio Dio in Tito ait; *Occultatus Sol non aliter, quàm ſi defeciſſet.* Noctis è contra illuminationem. Refert *Plin. lib. 2. cap.* 35. lumen de Cœlo noctu viſum eſt C. Cæcilio, & En. Papirio Conſul. & ſæpè aliàs, vt Diei ſpecies noctu luceret. Anno Domini 1238. obſcuratum Solem in Meridie, & Stellas apparuiſſe. Refert *Vill. hiſt. lib. 6. cap.* 28. & idem cõtigiſſe 1239. *refert Mariana hiſtor. Hiſp. lib.* 12. *cap.* 1. Notabilis eſt noctis illuminatio, quæ accidit nocte Natiuitatis Chriſti Domini, quando, ſicut Propheta prædixerat, nox ſicut dies illuminabitur, Paſtores claritas Dei circumfulſit, *& facta eſt vox Angelorum laudantium Deum. Lucæ* 3.

Lupiæ.

Marcellin.

Dio.

Plin.

54 Septimò. remanet Crepuſculum, ſeù dubia Lux (crepera enim vox Antiquis,

Aug. de Ang. idem

idem est ac,dubium)est ergo Crepusculum dubia quædam lux, quæ mane ante Solis Ortum,& vespere post Occasum colorat vapores.& quamuis vox ista,*Crepusculum*, communis sit Matutino, & Vespertino Tempori, tamen Vespertinum retinuit cōmune nomen; Matutinum verò in Auroræ nomen commutatum est. Dicitur autem Aurora, quasi aurea Hora,quia vt aurum fulget Aër matutino tempore illustratus à Sole; vel quasi aura rorans, quia eo tempore ros ex Aere pluit; vel denique, ab aura, quia matutino tempore leues auræ, & flatus excitantur.

Crepusculum Auror.

LECTIO QVARTA.

Quid sint Venti, explicatur.

55 ABstrusam, & reconditam esse naturam Ventorum testantur Sacræ Literæ, Sancti Patres,& Philosophorum Primi; ex Sacris literis plures possent textus adduci, præcipuus est *Ecclesiastici cap.11.quomodo ignoras,quæ sit via spiritus,sic nescis opera Dei*: ex Sanctis Patribus satis sit afferre verba,

quæ-

quædam valde notabilia *D. Augustini in* *D. Augus.*
illud Psal 134 *qui profert Ventos de Thesauris suis*, vbi sic habet, *quia flat Ventus, sentimus, qua causa perflet, vel de quo Thesauro rationis eductus sit, nescimus*; Denique Philosophorum Maximus *Aristoteles* tractaturus de Ventis protestatur, se agere de his, de quibus maximas habebat dubitationes. *Arist.*

56 Et sanè nomine Venti ex communi conceptu, & rudium, & Philosophorum agitatio, & commotio quædam venit, quã in Aere sentimus. In qua commotione, & agitatione duo sunt, materia ipsa, quæ agitatur, seù commouetur, & causa efficiens talis commotionis, & agitationis. Maior difficultas est de ipsa causa effectiua, seù efficiente eius commotionis, & agitationis: sed quia solutio secundæ huius difficultatis pendet ex resolutione primæ; videamus prius, quæ sit Ventorum materia.

57 Primò ergo, qui pro Aristotele stant, & se Peripateticos esse, gloriantur, materiam Ventorum statuunt esse exhalationem calidam, & siccam, quam Aristoteles vocat fumum ad differentiam vaporis aquei, qui calidus, & humidus est, quando ergo calida hæc, & sicca, seù fumosa exha-

latio hùc, atque illùc excurrit, Ventus est.

58 Ita cum *Aristotele 2. Meteor. cap. 1.* discurrunt *Diuus Thomas lect. 7. Ioannes à Sancto Thoma tract. 1. cap. 5. Iauellus in suo Epitome tract. 5. cap. 1. vbi pro se citat Albertum lib. 2. tract. 1. cap. 5. Franciscus de Rees disp. 1. art. 2. § de Ventis. Conimbricenses tract. 6. cap. 2. Recupitus in suo Nuncio fol. 113.*

D. Tho. Io. à S. Thom. Iauell. M. Alber. Rees. Conim. Recup.

59 Sed contrà hanc Sententiam. Primò facit, quia Aristoteles loco cit. non dicit, Ventum esse calidam, & siccam exhalationem, sed à calida, & sicca exhalatione Ventum excitari, ergo calida exhalatio potiùs est causa effectiua Ventorum, quàm materialis in Sententia, & opinione Aristotelis, en verba: *Exhalatio principium fluentis Aquæ est, sicut dictum est priùs, sicca autem flatuum principium est, & natura omnium,* idem habet in probl. sect. 26. quę est de Ventis.

60 Contra secundò est, quia, Flabello excitatus, & commotus Aer, Ventus est, perflat enim, & refrigerat, qui sunt proprii effectus Venti, ergo iam Ventus non est exhalatio calida, & sicca, quę potius calefaceret, & inflammaret, sed Aer ipse agitatus, & commotus.

61 Re-

61 Respondebis, Aerem Flabello cō-motum, non esse ventum propriè dictum, sed quid simile Vento.

62 Sed contrà hanc responsionem est quia: licèt Aer Flabello commotus non sit è numero Ventorum principaliū, quos natura ad Elementa purganda destinauit, est tamen verè & propriè Ventus eiusdem naturæ, & conditionis, cuius sunt Venti principales, & generales; nam etiam in Sententia eorum, qui exhalationem calidā faciunt materiam Ventorum, non quæcū-que parua, & modica exhalatio est Ventus principalis, & generalis, sed est Ventus paruus, eiusdem tamen conditionis cum generalibus, & principalibus Ventis.

63 Deinde Aer Flabello commotus præstat eosdem effectus, quos præstant Venti principales, vt experientia ipsa ostē-dit; & ex alia parte nulla ratio conuincit, Aerem sic agitatum non esse Ventum, ergo si iudicio sensuum standum sit, non calida exhalatio, sed Aer cōmotus Vētus est.

64 Secundò alij docent; Ventum esse Vapores Aqueos, qui in sublime elati, & in magna copia aucti, cum non possint præ loci angustia consistere, magno impetu ruunt, & perflant.

Teles. *Tasso-nius.* 65 Ità *Bernardinus Telesius tract. de his, quæ in Aere fiunt* c.4. quam Sententiam ex parte sequitur *Tassonius lib.4.q.8.* docet enim, Ventos esse exhalationes frigidas, & humidas (& in hoc conuenit cum *Telesio*) sed motum harum exhalationum esse; quòd cum violenter eleuentur è Terra, & Aqua, vt redeant ad Elementa, è quibus fluxerũt, magna agitatione totum Aerem commouent, atque agitant, & in hoc *Tas-* *Teles.* *sonus* non conuenit cum *Telesio*, qui aliam causam huius commotionis assignat.

66 Sed contra *Telesium* est quia. Vapores sursum eleuati resoluuntur in pluuiam, & in Aquas, nõ in flatus, vnumquodque enim resoluitur in ea, ex quibus constat, Vapor autem constat ex Aquis, & eiusdem est naturæ cum Aqua, non ergo resolui potest in flatus; deindè debet assignari ratio à *Telesio*, cur Vapores hi modò versus Austrum, modò Aquilonem versus perflent.

67 Contra *Tassonium* est quia; videtur omnino confundere exhalationem cum Vapore, dicit enim exhalationes è Terra, & Aquis euocatas esse frigidas: deinde neque Vapor est frigidus, sed calidus est, & humidus. Prætereà non reddit rationem, cur

cur exhalationes hæ frigidæ potius in vnam, quàm in alteram partem moueantur, & persilent, ergo non benè pro Ventorum materia assignatur exhalatio frigida, & humida.

68 Tertiò igitur probabiliùs alij Vẽtum dicunt, esse Aerem agitatum, atquè commotum, itaut ipsemet Aer, vt agitatus, atque commotus formaliter Ventus sit.

69 Ità philosophati sunt omnes Antiqui *Anaximenes, Speusippus, Seneca, Stoici omnes.* Ex Sanctis Patribus hanc Sententiam docuerunt. *Diuus Isidorus lib.* 13. *D. Damascenus lib.* 2. *Fidei Orthod. c.* 8. *Athanasius q.* 81. *ex Veteri Testamento. Beda de natura rer. c.* 26. *Orig. c.* 11. *Anastasius Sinayta* 1. *Exam. Theod. in Gen. q.* 8. *D. Augustin. lib. de quant.* An. Ex recentioribus Philosophis docent hanc Sententiam. *Poncius hic q.* 3. *vbi pro se citat Cardanum, & Arcsium: Gaspar Aragonius in Enchiridio fol.* 36. *Octauius Durantes in suo lib. Principis Virtuosi disc.* 12. *Didamus Squilla Settimontanus in Epilogismo Philosophiæ tract. de Ventis. Ioannes Bodenus in suo tract. vniuersæ naturæ lib.* 2. Ex parte etiam sequuntur *Auersa hic sect.* 4. *de Ventis. Resta tract.* 2. *de Ventis c.* 1.

70 Puto dicendum Ventum esse Ae-

Anaximenes. Speusippus. Seneca Damascenus. Isidor. Beda. Orig. Synaita D. Aug. Ponc. Arcsius. Carda. Arag. Durãtes. Settimont. Boden. Auersa Resta

Aug. de Angelis. K 3 rem

rem commotum,& agitatum.

71 Probatur primò auctoritate *Aristotelis,qui sect.25.problem.17. 36. sect. 23. problem.11.sect.26.problem.2.*definit; Ventum esse *A*eris impulsum.

72 Probatur secundò. Experientia, quia Aere quiescēte ex motu alarū Auis, leuis Ventus formatur. Vndè habet Sapiēs c.5. *Auem alis verberare leuem Ventum*, sed planè Auis verberat Aerem, ergo Aer idem est,ac Ventus.

73 Confirmatur altera satis familiari experientia flabelli, qui Aerem commouendo Ventum causat, Vndè illud *Terentij* in Eunucho.

Terentius.

Cape hoc flabellum,& Vētum huic sic facito.

74 At dices. Hos Ventulos esse artificiales,nec de his esse quæstionem, sed de validioribus,& principalioribus, quos natura efficit.

Vitruuius.

75 Respondet *Vitruuius lib.1.cap. 6.* à paruulo, breuissimoq; spectaculo de magnis, & immanibus Cęli, ventorumque natura rationibus scire, & iudicare licet; sicuti enim Ventulus ex leui Aeris commotione excitatur, ita Ventus, quamuis validus, ex maiori commotione proportionaliter excitatur.

76 Pro-

76 Probatur tertiò Ratione; quia nulla materia potest esse aptior ad ventum ipso Aere, qui tam facilè hùc, atque illùc fluctuat, & commouetur, rarus est, & valdè fluxibilis Aer, atquè in omnem partem versatilis, ergo aptissima Ventorum materia est.

77 Dices primò. Ventus est siccus, Aer est naturaliter humidus, ergo ventorũ materia non est Aer. Confirmatur quia; Si Ventus esset aer, esset continuus, Aer enim continuus est, sed patet Ventum non esse continuum, ergo Aer non est Ventus.

78 Respondeo: Aerem esse humidum naturaliter, sed tamen non humectare, nisi quando hæret corpori; at quando cómouetur, & agitatur, non est hærẽs corpori, ideò tunc non sentitur humidus, sed potiùs siccus: Præterea Aer ferè nunquam est purus, sed semper permixtus extraneis qualitatibus, calore præsertim, & calidis exhalationibus, quæ siccæ sunt.

79 Ad Confirmationem dico: Aerem non esse Ventum quomodocunque, sed Aerem commotum, & quia non semper, & continuò commouetur Aer, ideò non continuò est Ventus.

80 Dices secundò. Si Ventus esset Aer,

omnes Venti simul ex omni parte flarent, quia Aer simul, & omni ex parte commouetur; at hoc est falsum, quia Venti sunt inuicem contrarij, atque adeò non possunt simul flare, ergo.

81 Respondeo: Ventos esse contrarios, non ratione materię, quę est *Aer*, sed ratione formæ, quæ est motus *Aeris*; quia ergo motus contrarij simul esse nō possunt, ideò non simul ex omni parte commouetur, & agitatur *Aer*.

82 Dices tertiò: Cymbalis sonantibus, & tormentis bellicis ingenti strepitu, commouetur *Aer*, & tamen non causatur Ventus, ergo Ventus non est *Aeris* cōmotio, & agitatio.

82 Respondeo. Verè talem commotionem Ventum esse, non quidē Magnum, & principalem, sed minus principalem, & tenuem flatum, quem etiam non solum flabello, sed etiam follibus excitamus plus, minusuè validiorem iuxtà Instrumentorum magnitudinem.

LE-

LECTIO QVINTA.

Efficiens Causa Ventorum.

83 SOlutio huius difficultatis pendet à solutione prioris mox examinatæ de Ventorum materia; variæ sũt igitur, & diuersæ Opiniones de Causa effectiua Ventorum iuxtà varias Sententias de Causa eorum subiectiua, & materiali.

84 Illi ergo, qui materiam Ventorum faciunt exhalationem calidam, & siccam, consequenter docent; *C*ausam effectiuam Ventorum esse mediam *A*eris regionem, hæc enim frigidissima cùm sit, si ad eam peruenerit exhalatio, nec possit vltrà conscendere, expellitur à frigore sui contrario, & ideò recedit, ac deorsum fertur, sed quia leuis est, non potest ad Terras vsque descẽdere, & iterum se recipere, vndè discesserat, ideò fertur obliquè, & per medium aeris discurrit, atque ità fiunt flatus, & Venti.

85 Sed cõtrà hãc Sententiã est quia: Si hoc modo fierent flatus, & Venti, deberet à frigore pulsa exhalatio æqualiter per totum spargi, nec deberet ad sinistram potiùs

tiùs, quàm ad dexteram vergi, ficuti accidit in fumo eleuato ex ignitis lignis in cubili, vbi nullus spiret Ventus, ibi enim fumus neque ad dexteram vergit, neque ad finiftram, fed æqualiter impeditus furfum afcendere à laqueari domus, fpargitur per totam domum æqualiter.

86 At videmus Ventos nunc ad dexteram, nunc ad finiftram, nunc ex Auftro, nunc ex Aquilone fpirare, & excurrere, ergo alia eft affignanda Caufa ventorum effectiua.

87 Hi, qui materiam Ventorum faciũt Vapores calidos, & humidos, aut etiam frigidos, & humidos, Caufam effectiuam Vẽtorum faciunt rarefactionem, nam rarefacti Vapores illi, ampliorem exigunt locum, & ità per aeris medium excurrunt; hæc excurfio vaporis frigidi, & humidi, Ventus eft.

88 Sed contrà hanc Sententiam militat impugnatio mox adducta, quia talis excurfio Vaporis æqualiter fit per medium Aerem, & per omnes Aeris partes quaquà uerfum, fed Venti modò ad vnam partem Aeris, modò ad alteram, modò verfus Auftrum, modò Aquilonem verfus excurrũt; non ergo excurfio ifta æqualiter facta per

omnes

omnes Aeris partes Ventus est.

88 Deniq; hi, qui materiam Ventorum faciunt Aerem, & Ventum dicunt esse Aerem commotum, non conueniunt in assignanda Causa effectiua cõmotionis, & agitationis Aeris.

89 *Didamus Squilla Settimontanus* Causam Motus in Aere docet esse Ebullitionem quandam Aeris, sicuti enim quando feruet Aqua, impetuosè hùc, & illùc mouetur; ità ob nimium calorem feruet, & ebullit Aer, atq; adeò hùc, & illùc mouetur, hic motus Ventus est. *Diddamus Squilla*

90 Sed contrà est quia: quando ebullit Aqua, in gyrum se mouet, ergo quando ebullit Aer in gyrum se mouebit; at Venti non sunt Motus Aeris in girum, quia Venti sunt, cùm Aer ab oriente in occidẽtem, ab Aquilone in Austrũ mouetur, ergo.

91 *Alexander Crau.* 20. *Buccafer. Lect.* 42. *Buridana*, & alij. Docent, Aerem moueri, & agitari raptu Cœli. *Alex. Buccafer. Buridana.*

92 Sed contrà est quia. Venti nõ fiunt in gyrum, sed vt experientia ipsa clarè demonstrat, Ventorum motus est ab Austro in Aquilonem, ex Aquilone in Austrum.

93 Motus ergo causatus à raptu Cęli non est sufficiens ad generationem, & effe-

ctionem Ventorum.

Auersa Recta. Reès.

94 *Auersa, Recta, Reès*; Motum Aeris refundunt in Sydera, & Astra immittentia occultas qualitates, quibus Aer cõmouetur modo in vnam, modo in alteram partem; ideòq; modo Aquilonares, modo Australes fiunt Venti.

95 Sed contrà uidetur esse quia. Agitationem, & commotionem Aeris in occultas qualitates refundere, nihil est aliud, quàm ingenuè, & sincerè fateri, nobis esse omnino occultam, & absconditam Causam effectiuam Ventorum.

Gaspar Aragonius.

96 *Gaspar Aragonius in suo Enchir. cap. de Ventis*; omnium probabilissimè Philosophatus, talis agitationis, & commotionis Causam ponit in fuga calidi à frigore, & frigidi à calido; hoc modo. Die, & existente Sole suprà Terram nimium calefit Aer, occidente Sole, & nocte, introducitur in Aerem frigus, à quo quia fugit calor, tanquam à suo contrario, commouet, & agitat aerem: rursus Oriente Sole, inuenitur Aer nimium frigefactus, sed iam incipit à Sole calefieri; fugit frigus à calore, tanquam à suo contrario, & fit commotio, & agitatio Aeris, quæ est Ventus.

97 Hinc est, quòd æstate rari sunt Venti.

ti,& pauci,(quia noctu parum infrigidatur Aer;Similiter,& hyeme pauci, & rari sunt Venti,quia parum calefit Aer.

98 Vere,& Autumno, sed Vere præsertim, maximi, & frequenter excitantur Venti,quia nimium infrigidato aere tempore hyemis, adueniente Veris tepore, & calore,fugit frigus,fit maxima Aeris commotio,& maximi excitantur Venti.Sic pariter valdè calefacto aere per æstatem, adueniente Autumni frigore,fugit calor,maxima causatur Aeris agitatio, & maximi consequenter fiunt Venti,sed minùs,quàm Vere,quia calor minus resistit, quàm resistat frigus;

99 Hinc redditur ratio,cur potiùs ad Austrum, quàm ad Aquilonem fiat aliquando Ventus; quia nimirum si Aer sit frigidus,& incipiat calefieri ex parte Australi,fugit frigus in oppositam partem, quæ est Aquilo,& consequenter fit Ventus Aquilonaris; quòd si calefieri incipiat ex parte Aquilonari,fugit frigus in oppositã partem *A*ustralem,& consequenter fit *A*ustralis Ventus.

100 Hinc etiam redditur ratio,cur æstate in locis maritimis, præsertim hic Neapoli,& in amænissima Plaga Pausilippi, *Neap.*

Aug.de Angelis. Mar-

Margellinæ, Montis Echiæ, & in Platea hac S. Luciæ ad mare, vbi situ eminentiori veluti pſidet *MACEDONIVM COLLEGIVM* vtrinq; positis nobilium Palatijs, & Mari; suauissimi, ac placidissimi perflent Venti Manè, & Vespere; manè quidem, quia tota nocte, quæ æstate quoq; calidissima esse solet, parum è marina Aqua infrigidatus *Aer*, Oriente Sole incipit calefieri, & fugit frigus, sed quia parū est, quia tenue est, parua fit aeris commotio, tenuis agitatio, placidus, suauis est Ventus. Similiter Vespere à marina *Aqua* infrigidatur parum aer, quia ex aqua eo tempore calidissima, parum frigus exurgit, fugit ergo leuiter calor, placidus, tenuis, & suauis Vetus generatur. Et quod sæpius obseruaui, aditus ipse, & Porticus Palatij Io. Baptistę *Amēdolæ*, Regij Cōsiliarij, Regiæ Cameræ Pręsidis ea parte, qua Mare prospectat, mirū, quàm placidè flatibus frigidissimis sūmo ipso Diei feruore refrigeretur, & deferuescat; hinc ad negotia expediēda, quæ plura, quæ maxima tāto Ministro deferuntur, aduentantes Causarū Actores, & Patroni ex Vrbe tota, ipso in aditu futuræ, quam sperant ab Amendola, plenissimæ iustitiæ, placidissimæ humanitatis auram præsentiunt.

Macedoniū Colleg.

LE-

LECTIO SEXTA.

Ventorum Numerus, & Qualitates.

101 QVamuis Vniuersum hoc vnum sit, in quatuor tamen partes diuiditur; Hæ partes dicuntur communi Vocabulo Regiones, seù Mundi Cardines; vnde Sol oritur, oriens nuncupatur, seù ortus; quo demergitur, Occidens, siuè Occasus; quà decurrit, siuè eius, *vt ità dicam*, latera, Meridies sunt, & Septentrio.

102 His quatuor Mundi Regionibus, seù Cardinibus, quatuor Principes Venti assignantur, qui propterea dicuntur, Cardinales. Eorum nomina, & Regiones, è quibus perflãt, & spirant, accipe ex *Ouidio de Trist. lib. 1. Elegia 2.* *Ouid.*

Nã modo purpureo vires capit Eurus ab ortu
Nunc Zephyrus sero, Vespere missus adest,
Nũc gelidus siccà Boreas bacchatur ab Arcto;
Nunc Notus aduersa prælia fronte gerit.

103 Primus hos quatuor Ventos obseruasse fertur Æolus à *Plinio lib. 2. c. 47.* Græca sunt hæc Vocabula, & Ventorum nomina. *Aeolus. Plin.*

104 Latinis ab Septentrione flans, dicitur Aquilo; ab Oriente Subsolanus; à Me-

ridie Auſter;ab Occidente Fauonius.

105 Quatuor hi Cardinales Venti in alios,& alios minores,& minùs principales ſubdiuiduntur, tàm ab Antiquis,quàm à Recentioribus Philoſophis, & Geographis,qui Ventorum naturam diligentiùs,& ad vſum nauticum exquiſitius pertractantes,nauigantibus Mare Internum, ſeùMediterraneum ſexdecim Ventos aſſignant; En nomina ,Oriens,Occidens, Septentrio, Auſter, Circius , Subcircius, Vulturnus, Aquilo,Boreas,Corus,Africus,Auſter africus,Eurus,Eurus auſter, Subſolanus,Fauonius.

Ariſt. Aragonius.

107 Nauigantibus verò Oceanum, ſeù externum Mare Germanis, & Hollandis eorum lingua triginta duos Ventos aſſignant,qui propriè Venti non ſunt,ſed potius Quartæ Ventorum.

108 Quòad Ventorum qualitates, & affectiones ſpectat. Si Sermo ſit de qualitatibus, & affectionibus, quæ locum teneant veluti Proprietatum,variæ debent aſſignari iuxtà varias Sententias de Ventorum natura,& Eſſentia;nam hi, qui Ventos dicunt calidas exhalationes,& ſiccas,debent Ventis omnibus loco proprietatū aſſignare Calorem,& Siccitatem. Qui Ventos dicunt

cunt esse Vapores frigidos, & humidos, frigus, & humiditatem. Qui probabilius ponunt Ventum esse Aerem, assignent necesse est, Calorem, & humiditatem, quæ sunt Aeris Proprietates.

109 At si Sermo sit de qualitatibus Ventorum, ipsis ceteroqui peregrinis, & extraneis; conueniunt omnes

110 Primò; quòd Venti secũdum varias regiones, per quas transeunt, varias accipiunt qualitates; Hinc Venti Septentrionales, quia per loca niuosa, & frigidissima transeunt, frigidissimi sunt, & sicci. Qui per mare, & loca humentia, & calida transeunt, sunt quoq; calidi, & sicci. Hinc fit, vt Venti pro qualitatum excessu, quibus imbuuntur, mediocritate, vel temperie, alij sint Salubres Corporibus, alii sint noxij; alij hoc, alij diuersum morbi genus inuehunt.

111 Oppidani Mitilene in Insula Lesbo flante *A*ustro ægrotant, flante Coro, tussiunt, flante *A*quilone, Saluti restituuntur. Occidens Ventus in Apulia auditum grauat, ventrem dissoluit, herbas dissipat, vbi in alijs regionibus saluberrimus est. Vniuersaliter *S*alubres Venti sunt, *S*eptentrio, & Fauonius, noxius semper est *A*uster.

112 Secundò conueniunt communiter omnes in aſſignandis quibuſdam priuatis Ventorum affectionibus, nam Auſter in Luſitania, & hic Neapoli nubes cogit, & pluuias eſt; Idem in Africa nubes diſſipat, & Serenitatem inducit. Septentrio in Helleſponto, & apud Cyrenem pluuiam creat; hic Serenus eſt; Fauonius placidè ſpirat maximè Vere, & Autumno, cùm aduesperaſcit. Cori violenta vis eſt, & grandinem importat. Subſolanus Tonitrua æſtate importat, in Portu Neapolitano tempeſtates excitat. Aeteſiæ calorem temperant.

113 Tertiò conueniunt omnes communiter in eo, quòd admittunt Ventos aliquos eſſe Prouinciales, ideſt, quibuſdam in Prouincijs, & non vltrà excurrere, nam Atabulus, vt ait *Seneca lib.5.nat.q.c.17.* Apuliam infeſtat, ſimiliter & Ventus dictus Calaber, *teſte Gaſpare Aragonio. vbi ſupra fol.* 70. Calabriam infeſtat: Pamphiliam Catægis, Galliam Circius, vt referunt *Conimb. tract.6.c.6.*

Seneca. *Aragonius.* *Conimb.*

114 Quartò conueniunt in eo, quòd aliqui Venti ſint Anniuerſarij; quia quolibet anno ſtatis diebus perflant, & excurrunt; ideòque dicuntur Aetheſij, nam Etos ἔτος Græcis, Annus eſt. vndè è ἐτησια;

ideſt

ideſt, anniuerſarius; ſeù annuus. In noſtri hoc *MACEDONII COLLEGII* ſitu ab hora diei tertia vſq; ad primã circà noctis horã Aeteſios placidiſſimè flantes ęſtate calidiſſima ꝓbatis, & ſingulari hoc priuilegio præ alijs longè à Mari habitantibus quotannis vos ipſi fruimini, quotquot hic adeſtis Auditores optimi. *Macedonium Colleg.*

115 Denique Venti alij dicuntur Apogæi, & Tropæi; & hi frequenter excurrunt in noſtro hoc Mari Neapolitano æſtate; fiunt autem, cùm Aura, ſeù leuis flatus ſurſum in Mari è terris eleuatur, & iterum ad Terras deſcendit è Mari: & ſanè quando Aura ità aſcendit, dicitur Apogæus, ſeù Altanus; quando regreditur ad Terras, & conuertitur quodammodo, dicitur Tropæus, vel Tropæa, à Tropos Græca voce, quæ Latinis eſt, Conuerſio; & ſæpè Tropæa mare commouet, pluuias importat, ſed citò tranſit, momento diſſipatur. *Apoæi. Tropæi Venti.*

LECTIO SEPTIMA.

Ecnephias, Typhon, & Præster.

116 NOmina hęc sunt Ventorum, qui quoniam repentè,& citò enaſcuntur, repentini quoque dicuntur. Sed ſanè tanto ſæpè cùm impetu, & violētia,vt Mari tempeſtates, Turribus ruinas, nauibus ſubmerſionem, Satis ariditatem, Hominibus perniciem importent. In Scripturis ſanctis hi Venti dicuntur, ſpiritus procellarum, *Ignis,grando,nix, ſpiritus procellarum.* Pſ.148. & alibi, *poſuit procellam eius in auram.* Dicitur Procella, vt *Iſidorus* notat. quia procellit;ideſt,percutit,& euellit. Accidunt hi Venti quolibet Anni tēpore,ſed præcipuè Vere,& Autumno. Procellarum ſpecies tres ſunt, Ecnephias, ſeù Fulmen; Typhon,ſeù Turbo; Præſter, ſeù Incenſio.

Iſidor.

117 Ecnephias,ſeù ἐκνεφίας Græcis,ideſt, ruptio;exhalatio quædam copioſa,& craſſa eſt, tota ſimul è ruptis nubibus excuſſa, & magna vi deorſum impulſa; & quia talis exhalatio nimium craſſa eſt, non coruſcat,

ſcat, ſeù fulget; quia non agitatur,nec intrà nubem reuoluitur, non murmurat,aut toniat. Audi *Senecam lib.5.nat. quæſt.c.12.* *Cum magna inæqualitas,& diſſimilitudo Corporum,quæ Vapor terrenus emittit, in ſublime eat,& alia ex his Corporibus ſicca ſint,alia humida; ex tanta diſcordia Corporum inter ſe pugnantium,cùm in vnum conglobata sūt, veriſimile eſt,quaſdā cauas effici nubes,& interualla inter illas relinqui fiſtuloſa,& in modum tibiæ anguſta; his interuallis tenuis includitur ſpiritus, qui maius deſiderat ſpatiū, cumque euerberatus curſu parum libero incaluit,& ob hoc amplior fit,ſcindit cingentia,et & erumpit in Ventum,qui ferè procelloſus eſt, quia ſupernè demittitur, & in nos cadit vehemens, & acer,quia non fuſus,nec per apertum venit, ſed laborat, & iter ſibi vi,ac pugna parat.* *Senec.*

118 Aliquando Ecnephiam comitantur Coruſcationes,& Tonitrua;quia nimirum aliqua pars ſubtilior craſſæ exhalationis incenditur, & aliqua pars in nube ipſa tonat,& obmurmurat.

118 Hinc collige, Ecnephiam habere ſimilitudinem quandam cum fulmine; & valdè differre à cæteris Ventis, quia hi exhalationes non ſunt, ſed aer commotus, *Procella.*

Ecnephias exhalatio eſt. Alij Venti à Terra ſunt, Ecnephias è nubibus eſt.

119 Procellarum ſecunda ſpecies eſt Typhon, latinè Turbo; à *Plinio* dicitur vibratus Ventus, ab alijs Vortex, ab *Ariſtotele*, Ventus indigeſtus, ideſt, turbidus; hic non perfectè ſeparatur à nube, ſed ſecum trahit nubis partem; Turbo non rectà deſcendit, ſed in gyrum voluitur; ſecum ſurſum effert ſaxa, & alia ingentia corpora, indè fit pluuia lapidum, quos Turbo in ſublime euexerat.

Plin. 120 *Plinius* aduerſus Turbinem remedium ponit, acetum effundere, quia vis aceti frigidiſſima, & ſubtiliſſima, ardorem turbinis extinguit; craſſitiem minuit, ac diducit. Nautæ bombardarum exploſione venientem Turbinem diſpergunt.

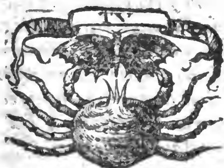
Luſitani. 121 Luſitani Nautæ cùm nubem deſcendentem aſpiciunt, rati deſcendere Turbinem, vela contrahunt, vt ità ſe à periculo ſubtrahant imminentis ſubmerſionis.

Neapolitani. 122 Neapolitani Nautæ cùm Turbinem appropinquaſſe iam naui aſpexerint, gladio intercidunt, atque ità Turbo in pluuias diſſoluitur.

123 Tertia Procellarum ſpecies Præſter, ſeù πρηστήρ eſt. Procella eſt non diuerſa

à tur-

à turbine, & Ecnephia, sed differt forma; tùm quia ad modum Fulminis inceditur, & inflammatur, tùm quia cùm descendit, sæpè columnæ figuram refert. Differt loco, quia propè Terram incenditur, & non in sublimi; Denique differt modo, quo gignitur, quia non rumpitur Nubes, cùm Præstera generatur.

DISPVTATIO III.

De Impressionibus Aqueis.

Aqueæ Impressiones sunt, quæ circa Aquam contingunt, vti sunt Pluuia, Imber, Nubes, Nebula, Pruina, Ros, Mel, Manna, Saccharum, Nix, Grando, Granedula, Glacies. Meteorologicorum Scriptorum Vsus obtinuit, vt etiam de Fontibus, Fluminibus, & Mari tractaretur hic, quamuis hęc Meteorologicæ Impressiones propriè, & in rigore non sint, quia nō sunt Mixta imperfecta, aut Elementorum Accidentia, sed potiùs ipsummet Aqua Elementum.

LECTIO PRIMA.

Quid sit Pluuia, explicatur, eius species assignantur.

1 PLuuia dicta est à pluralitate decidentium guttarum, quando

enim

enim Aqua è nubibus guttatim cadit, & ſtillatur quodammodo, Pluuia eſt; ſeù vt *Iſidoro* placet, dictum eſt pluere, quaſi fluere, fit enim, vt *Ariſtoteles* docet, quodammodo Fluuius Vaporum ſurſum, & Aquarum deorſum. *Iſidor.* *Ariſt.*

2 Materia proxima Pluuiæ Nubes eſt; Remota Vapores, adhùc magis Remota eſt Aqua; præſertim verò Aqua Maris, nã Sol, vel etiam alia Sydera attollunt, & efferunt ſurſum vapores ex Aquis; Vapores à Sole elati condenſantur, & fiunt Nubes, Nubes enim nihil aliud ſunt, quàm vapores addenſati, & dicuntur Nubes, quia ſæpè Solem tegunt, & obnubunt.

3 Rurſum Nubes, & addenſati Vapores reſoluuntur in Aquas, ideòque benè *Ariſtoteles* tranſmutationes iſtas mutuas Aquarum in Vapores, & Vaporum in Aquas, appellat Fluuium *lib.* 1. *Meteor. ſum.* 3. *cap.* 1. *oportet*, inquit, *intelligere hunc veluti Fluuium fluere perenniter ſurſum, & deorſum communem Aeris, & Aquæ.* *Ariſt.*

4 Dixi, præcipuè Aqua Maris, tùm quia Aqua maris excedit magnitudine, & quantitate cæteras Aquas omnes Fõtium, Fluminum, & Lacuum; tùm quia magis eſt ſubiecta Soli attrahenti, & ſurſum eleuan-

Amos. ti vapores ex Aqua; Hinc illud *Amos Prophetæ cap.*5. *Qui vocat Aquas maris, & effundit eas super faciem Terræ.*

Suess. 5 Notat *Suessanus*, plerunque æstiuo Tempore pluere sinè nubibus,& Aerem vaporosum immediatè in Pluuiam conuerti, sicut enim Ros, qui minutissima quædam Pluuia est,non fit ex nubibus, sed immediatè ex Vaporibus, ità Pluuia ipsa potest immediatè ex Vaporibus fluere,& oriri.

6 Confirmatur quia,Nubes sępè addēsatæ ob nimium frigus,concrescunt in Niuem,Nix dum decidit,liquescit, & fit Pluuia; vnde fit,vt quod in Montibus est Nix, in Campestribus sit Pluuia,ergo etiam potest Pluuia immediatè oriri ex Vaporibus, sicuti immediatè oritur ex Niue.

7 Dices primò. Non datur transitus ab extremo ad extremum sine medio, seù
Arist. non transeundo per medium, ex *Arist.* 5. *Phys. t.* 22. sed inter maximam raritatem Vaporum,& maximam Aquarum densitatem datur mediocris densitas Nubium, ergo non possunt Vapores resolui in Aquam, nisi prius resoluantur,& conuertantur in Nubes. Confirmatur,quia nō potest Aqua conuerti in Aerem, nisi prius vertatur in Nubem, quæ est quid medium Vaporem

in-

inter, & Aquam.

8 Respondeo. illud Axioma esse intelligendum de motu locali, vt explicaui *Disp.5.Physs. Lect.6.* non enim potest quis transire ab A. ad C. nisi prius transeat per B. Prætereà Axioma illud fallit in transmutatione Elementorum, potest enim Elementum dissymbolum immediatè in aliud transferri, & transmutari, non transeundo per medium, idest, per Symbolum, ideò etiam Axioma illud patitur exceptionem in transitu Vaporis in Aquam.

9 Ad Confirmationem similiter dico; posse Aquam immediatè transire in Aerē, licèt regulariter, & vt plurimum transeat prius in Vaporem.

10 Dices secundò: ex *Vincen. in Specul. Natur. lib.4. cap.46.* Vi Ventorum effertur sursum Aqua, & eadem relabitur in guttas, imò sæpè Venti sursum efferunt etiam Pisces, & exindè formatur pluuia Piscium, ergo Pluuia non fit ex Vaporibus, & Nubibus. *Vinc.*

11 Respondeo. id esse verum aliquando, & cum perflant Venti procellosi: At falsū est omninò de Ventis ordinarijs, vndè Pluuia Piscium, vt quid insolitum, & extraordinarium narratur.

Aug de Ang. 12 Est

12 Eſt ergo Pluuia, Aqua ipſa ex Nubibus, vel ex Vaporibus guttatim decidens, ſeù Aqua ipſa in Stillas, ſeù guttas reſoluta. Et quidem quando minutiſſimæ ſunt guttæ, & tempore ſiuè nocturno, ſiuè matutino decidunt, Ros eſt; quando grandiores guttæ ſunt, dicuntur ſimpliciter Guttæ, ſeù Stillæ, græcè, *Pſecades*: quando adhùc grandiores ſunt, & in magna copia, Pluuia eſt.

13 Iterum ſi repentina, & pręceps Pluuia ſit, Nimbus eſt; gręcè dicitur, *Labroteta*; ſi tenuis pluuia ſit, & ſenſim decidens, Stillicidium eſt; ſi medio modo ſe habeat, & neque omninò ſenſim, neque præcipitanter omninò decidat pluuia, Imber eſt.

14 Quæres; quænam ſit cauſa efficiens Pluuiæ, ſeù quænam cauſa ſit, quæ nubem reſoluit in Aquam guttatim decidentem, & ſtillantem?

15 Reſpondet ex Antiquis *Anaximenes* apud Plutarchum, Pluuiam fieri quadam Nubium compreſſione, ſicuti compreſſa Spongia Aquas emittit.

16 Sed contrà eſt, quia adhùc aſſignanda eſt Cauſa talis compreſſionis; haud enim probabiliter Cauſam talis Compreſſionis aſſignabis Ventos, nam ſępè Pluuia eſt, & Venti non ſunt.

Re-

17 Respondet *Anglicus ex Beda lib. de Propriet. Elem. & Vincentius Specul. natural.lib.*4. Calore resolui nubes, & solui in Aquas. *Anglicus. Beda. Vincentius.*

18 Sed contrà est quia; vt fiat Aqua cogi potius debet, & comprimi Nubes, quàm resolui, & solui. Ratio est quia, Nubes latior, & laxior est Aqua, vt ergo exprimatur Aqua, non resolui, seù solui, seu stringi, & comprimi debet nubes. Admitto; quòd quando ex Niue fit Aqua, tunc debet Nix, quæ arctior est Aqua, calore solui, seù resolui, vt fiat Pluuia; at quando Pluuia fit ex nube, non debet nubes resolui, sed potius comprimi.

19 Respondeo igitur cum *Aristotele loco cit.* Pluuiam immediatè fieri à frigiditate, quia cùm Vapor sursum eleuatus calorem amiserit, restituitur naturali frigiditati, & consequenter fit Aqua, quæ cum in media Aeris regione consistere nequeat ob naturalem sui grauitatem, deorsum fertur; & hæc est Pluuia. *Arist.*

LECTIO SECVNDA.

Pluuiæ Qualitates, Et Præsagia.

Hyppocratos. 20 QVòad primũ *Hyppocrates Opusc. de aquis*. Pluuiales Aquas appellat dulcissimas, splendidissimas, leuissimas, tenuissimas, & alias plures qualitates, seù etiam encomia pluuialium Aquarum enumerat.

Carda. 21 Testatur *Cardanus de Variet. lib. 6. c. 22.* Aquas pluuiales adeò fæcundas esse, vt quocunq; loco ceciderint, plenæ Animalibus videantur; in mari enim, & lacubus generationem piscium augent, eosq; pinguefaciunt; In Stagnis, & Fontibus nouos Pisces procreant; in Terra iam natas Plantas alunt, & nouas progignunt, ideò autem pluuiales Aquæ natas iam plantas alunt, *Plutarchus.* quia, vt notat *Plutarchus q. 2. natural.* Aquæ pluuiales Terram diuellendo, meatus aperiunt, per quos Aqua ad radices faciliùs peruenit, absq; eò quod radices denudent, contrà quod faciunt Aquæ irriguæ, quæ radices denudando, in causa sunt, vt exsic- *Plutarchus.* centur ardore Solis. Addit *Plutarchus loco cit.* cæléstes Aquas aereas esse, & leues, spirituq;

rituq;admixtas,proindè celerius digeri,& in Plantarum alimenta transire; fontanas verò tardius mutari, & plantis nutriendis se accommodare; dulciores esse, & mitiores, vbi statim à Ventis emissæ fuerint, ideòq; Pecus eas libentius bibunt.

22 Pluuialis Aqua vtilior est Seminibus, cùm inter Tonitrua, & Fulgura decidit, ideòque Astrapa,& fulguralis Aqua appellatur; Ratio est, quia tunc Aqua spiritum includit maiorem ób conturbationem, & commixtionem Aeris, spiritus autem humorem sursum facilius effert, idest, ad ramos Plantæ. Est etiam calidior, quia fulmina eam excoquunt, & calor humorem concoquens,eum reddit frugibus vtiliorē, & ob hanc etiam causam Aqua cum fulminibus lapsa prodest Tuberibus.

23 Vtilior est,quandò cadit sinè impetu, & violentia; quia quando sinè impetu, & violentia cadit, calidior est; ità notat *Albertus lib.2.tract.1.c.21.* Aqua pręcipitanter,& impetuosè descendens multum habet expulsæ frigiditatis ab Aere, frigiditas autem est qualitas mortificatiua, & maleferiata,ideòq; Astronomi tales Aquas volunt causari à Saturno, sydere mortificatiuo,& maleferiato:lētè descendēs Aqua, *Albertus.* *Astronomi.*

altius penetrat,& aſſimilatur Rori, qui eſt vtiliſſimus.

24 Guttæ magnæ ſi ſolæ cadant ſinè Grandine, vtiles ſunt, ità notat *Albertus c.29.* quia calidæ ſunt,ideòq;optimè infundunt Terram,& non niſi per accidens, ex vi ſcilicet percuſſionis, tenellos fructus cadunt. Hæc etiam ratio eſt, cùr Aquæ irriguæ,ſi manſerint in Sole, fæcundiores ſint. Quòd ſi magnæ guttæ cadant ſimùl cùm grandine, valdè nocent, quia ſunt coniunctæ cùm frigiditate qualitate mortificatiua,& maleferiata.

Albert.

25 *Plinius lib.17.c.2.* Nocturnas pluuias præfert Diurnis, quia noctu fruuntur magis Aquis ſata non exſiccante ea Sole,Plantis eſſe magis vtiles pluuias Aquilonares, quàm Auſtrales, quia illæ dulces ſunt, hæ autem amaræ, docet *Theophraſtus.* Hieme Plantis vtiles eſſe Aquas docet *Plin.loc.cit.* & rationem reddit,quia Plãtis fætu exinanitis,foliorum amiſſione lãguidis,naturale eſt auidè eſurire,at earum cibus, Aqua eſt.

Plin. *Theophraſt.* *Plin.*

26 Pluuia incongrua, & inopportuna plurimum obeſt, noxias herbas multiplicat,ſemina corrumpit,& fructus:ſeminum, & fructuum maturitatem retardat, germina corrũpit,animalia noxiis inficit morbis.

Quoad

27 Quòad secundum de Pluuiarum Præsagijs, seù Signis, Præsagia, & signa imminentium Aquarum habentur, vel ex Astris, vel ex Animalibus, vel ex Plantis, vel deniq; ex varijs Hominum affectionibus.

28 Primò quidem signum Pluuiæ habetur ex *Astris*; præcipuè verò à Sole, nam si Sol oriens nigrescat, si aquosæ concurrant nubes; si antè illius ortum conspiciātur radij solares, signum est commune Aquæ, & Venti. Similiter cùm Sol puniceus, & purpurascens occumbit, in triduum pluuias prænuntiat; Deniq; insuetus Solis calor, vicinam Pluuiam designat.

29 Secundò. Ex Luna etiam habentur futuræ pluuiæ Indicia, nā cū Luna debilitato lumine apparet rubra, Ventos, si obscura, & Atra, Pluuias; si pura, serenitatem demonstrat. Et quia octauo quoquo die fit noua Lunatio, cōmunis obseruatio est, futuram esse serenitatem, vel pluuiā per octo consequentes dies, si pluuia, vel serenitas contigerit in primo lunationis pūcto: Imò si primæ lunationis quarta, & quinta dies serena fuerit, vel pluuiosa, tota Luna ita decurrit, si tamē decima nō fallat, vulgare.n. & satis familiare dictū est; *Quarta quinta qualis, tota Luna ferè talis, si decima nō fallit.*

30 Tertiò ex Cælo ipso, quod cùm obscurum euaserit, pluuias promittit; si cùm minutissimis, ac inter se propinquissimis stellulis plenum apparuerit, pluuiam, imbrem, & hyemale Tempus præsignat.

31 Quartò ex Aere, nam si nigrescat, pluuiam significat; si rubro colore appareat vespertino tempore, sequentis diei serenitatem, matutino tempore pluuiam significat. vndè habetur in Euangelio *Matth.* 16. *facto vespere dicitis, serenum erit, rubicundum est enim Cœlum. & manè hodiè tempestas erit, rutilat enim triste Cœlum.*

Matth. 16.

32 Quintò ex Nubibus. Nam in primis, si nubes, vt vellera apparuerint, & velut in floccis lanarum dispersæ, imminentem pluuiam ostendunt. Deindè si ex occasu ascendant nubes, pluuiam important. Deniq; *Cardanus lib.* 15. *Variet. ait.* Nubes humiles citò pluuiam casuram nuntiant, tardè sublimes, magnam, & diuturnam densæ, paucam, & breuem raræ; tenuem quoq; & diuturnam; quæ admodum densæ sunt, sed altius positæ iam cadere incipiunt.

Carda.

33 Sextò ex nebula. Si è mari nebula petat Terram, etiam flante in oppositum Vento; si mare diutius hæserit Montibus, & elatioribus locis, si videatur ascendere, pluuiam indicat.

34 Sep-

34 Septimò ex Ventis; nam si circà AEquinoctium hyemale Africus spiret, imbres expectantur, ex *Arist. sect. 26. Probl. 30.* *Arist.*

35 Octauò ex Igne, nam cum fungi Lucernarum, exigui sunt, milio similes, ac splendidi; vel si continuati nō sint, & compacti, sed diuisi, & distincti instar granorum milij, aut si per hyemem Lucernæ ægrè possit accendi, expectãda Pluuia est. Fuligo è caminis cadens, fumus per camini foramina non liberè euolans; olla scintillans. Cinis in Igne concrescens; flamma Ignis solito fluxior, Aquam pluuialem esse proximam, indicant.

Nonò ex Aquis, nam Bullæ super flumina apparentes. Mare murmurans. Aquarum scaturigines solito maiores. Sal in Vasis liquescens, Pluuiam denuntiant.

36 Decimò ex Arboribus nemorũ, nã auditio sonitus absq; sensibili Vento, insueta florum fragrantia, signa sunt, & præsagia futuræ pluuiæ.

37 Vndecimò ex Animalibus. Hirundo quandò iuxtà lacũ tam propinquè volitat, vt alis aquas tangat. Graculi si serò è pabulis recesserint; si in tectibus Domorum sedeant. Ardea in medijs Areis tristis, aut suprà altam nubem volans. Grues è valli-

bus,& decliuibus locis abeuntes. Gallus in primis Horis noctis, aut paulò post Solis occasum cantans; muscæ cùm grauius nos morsibus vrgent; Feles cùm Sputo faciem lauant, maximè si aures lauando excesserint. Delphinus si ad Terram natet, & crebro ex vnda maris emergat; omnes pisces extrà *A*quam Saltantes tranquillo, & sereno tempore, pluuiam denunciant.

38 Duodecimò tandem ex varijs Hominum affectionibus: Testatur *Cardanus* 15. *Variar.c.* 83. in Homine capitis grauedo, palmę manus siccitas, sternutationes; si doleant, qui læsa ossa habent, somniare pluuiā, somniare, propinquos, aut notos mortuos, aut Pisces aqua carentes; se natare, se volare, aues capere, Aquas præsignificant, & Ventos.

Carda.

LECTIO TERTIA.

Inundationes, Et Diluuia.

39 INundationum, & Diluuiorum nomine venit nimia pluuialium Aquarum, seù Imbrium copia, quæ vel totam, vel notabilem Terræ partem, seù Prouinciam operiat. Et quando ingens Aqua-

rum

rum copia Prouinciam operit,dicitur fieri Diluuium Prouinciale;quando totam, & Vniuersam Terram occupat, est Diluuium Vniuersale.

40 Tria fuisse Prouincialia Diluuia magis famosa,& nota, memorant Historici. Primum quidem tempore Enos, quando fuit obruta,& cooperta Aquis tertia Terrę pars,vt refert *Genebrardus in Chronolog.* Secundum fuit tempore Ogygis Regis in Achaia circà Annum 1040. antè Vrbem conditam. Tertium tēpore Deucalionis in Thessalia 230.Annis post illud Ogygis. Referuntur aliæ quoq;minus famosæ, & celebres Aquarum pluuialium inundationes à *Maiolo in Colloqu.* In Turingia Anno 1432. Imbrium magnitudine 40.Villæ alluuione submersæ sunt. In Saxonia An.1421. Pagi 70.deleti sunt.Cōstantinopoli, & in Bithinia fuisse aliquando tàm ingentem pluuiā, vt ad tres, aut quatuor dies Aquæ è nubibus instar fluuiorum præcipitarent, Montes in planitiem deprimerentur Aquarum vi. Refert *Euagrius lib.2.c.14.* In Campania, & propè Neapolim frequenter contingere Aquarum pluuialium inūdationem,quàm vulgo,*acquaro*,appellamus,satis notum est. Et quidem recens est Memoria eius Allu-

Gene-brard. *Maiolus.* *Euagr.*

uionis, quæ anno superiore contigit, quando omnes latè campi, paludes, Hortiq; omnes Aquis, & luto cooperti apparuerunt non sinè magno seminum, olerum, ac Plantarum detrimento.

41 Sæpè accidit Inundatio ex fluminum incremento, frequenter enim vel à pluuia, vel à niuibus resolutis, vel à Ventis impedientibus liberum exitum in mare fluminibus tāta est Aquarum fluuialium accretio, vt extrà Alueum exeāt flumina, & omnem circà Planitiem occupent, atq; operiant. Ità inundant notabiliter Rhodanus in Gallia, in Italia Padus, Arnus, Tyber. In Germania Danubius, Albis, & Rhenus; in AEgypto Nilus. Sebethus noster rarò intumescit, placidè sēper fluit, quia ad augēdas Neapolitanæ Vrbis delitias est natus, & factus. Inundationes sunt semper cùm notabili Populorum excidio. Sola Nili inundatio ditat AEgyptum.

Tyber.

Sebeth.

Nilus.

42 Audi rem mirabilem; Nuceriæ Paganorum cùm duo Fluuij, quibus ea Ciuitas alluitur, inūdassent, consecuta est Lues contagiosa, qua Hominum ferè 5000. perēpti sunt, & duobus consequentibus Annis nullus omninò natus homo est, relicta ex Diluuio in Mulieribus per id tempus sterili-

Nuceria Paganorū

tate

tate Anno Domini 1600. refert *Simon Lunadorus eius Vrbis Episcopus in quadam Epist. quæ in Calce Synodi Diœcesanæ legitur.*

43 Deniq; Inundatio etiam à Mari est, quod cùm sit altius Terra, ex infrà dicendis, vt in Holanda, & Zelanda, suos fines egrediens, Terræ planitiem occupat, Ciuitates absorbet. Sub Valentiniano Imperatore à marinis Aquis Panhormum fuisse obrutam, refert *Paulus Diaconus.* In AEgypto Triphonis exercitum tali Aquarum inundatione periisse, refert *Possidonius.* *Paulus Diaconus.* *Possidonius.*

44 Diluuium Vniuersale vnum contigit tēpore Noè, vt habemus in Scripturis Sanctis, vbi sic describitur. *Gen. c. 7 factumq; est Diluuium quadraginta diebus super Terram, & multiplicatæ sunt Aquæ, & eleuauerunt Arcam in sublime à Terra, vehementer enim inundauerunt, & omnia repleuerunt in superficie Terræ; porrò Arca ferebatur super Aquas, & aquæ præualuerunt nimis super terram, opertiq; sunt omnes montes excelsi sub vniuerso Cælo, quindecim cubitis fuit altior Aqua super montes, quos operuerat.*

45 Huius Diluuij Causa duplex solet assignari; Moralis vna, altera est Physica. Et quidem Causam Moralem fuisse Hominū malitiam, & peccata in iisdem Scripturis

Sanctis sic legimus. *Gen.c.6. Videns autem Deus, quòd multa malitia Hominum esset in Terra, & cuncta cogitatio Hominis intenta esset ad malum omni tempore, ecce ego adducam Aquas Diluuij super Terram, & interficiam vniuersam Carnem.*

46 De Causa Physica huius Diluuij non eodem modo philosophantur Auctores.

Auic. Petrus Aliacensis. Gulielmus. Paris. Resta. Seneca 47 *Auicenna apud Conimbr. hic, Astronomi nonnulli, Petrus Aliacensis, Gulielmus Paris. quos refert Resta hic Seneca lib. 3. nat. quæst. volũt* tale Diluuiũ ex Causis naturalibus, & Physicis contingere, non secus, ac contingunt Hyems, & Aestas.

Arist. Damascenus. 48 *Aristoteles lib. 1. Meteor. c.* 14 quem sequuntur communiter omnes, & Philosophi, & Sancti Patres, vt *Damascenus lib. 1. Fidei Orthodoxæ c.* 3 negãt Vniuersalis Diluuij posse Causam Physicã assignari. Ratio est quia: Dei Opera sicut in perfectione, ità etiam diuturnitate excedunt aliorũ Artificum opera, non ergo debuit Vniuersum hoc à Deo Sapientissimo Artifice factum, & efformatum breui tempore durare, & Diluuio mergi, ac interire, cùm multa artificum notæ longè inferioris à Deo, Aedificia præsertim ferè per æternitatem durent, & conseruentur.

49 Con-

49 Confirmatur quia, vt patet ex citatis Scripturæ Sacræ verbis, sic ore proprio testatus est *Deus*, *ego pluuium aquas Diluuij*, ergo miraculosa fuit, & extraordinaria hæc pluuia, & nullatenus à naturalibus Causis orta, aut originata.

50 Sunt, & aliæ pluuiæ prodigiosæ, & extraordinariæ; Acciduntt, cum aquis pluuialibus permixtæ decidunt Ranæ, Pisciculi, Sanguis, Lac, Lapides, Ferrum Hæ autem aliquando ad mortalium terrorem à Deo immittuntur, aliquando merè naturaliter accidunt; Et quidē quando Animalia, Ferrum, Lapides cùm pluuijs cadunt, id accidit, quia fuerunt prius illa Ventorum vi, & Turbine in sublime elata, vt deindè cum pluuia Ventos, & Turbinem consequente, caderent: Aut denique quia vi subterranei Ignis, & in mōtium visceribus inclusi magno impetu sursum lapides eiecti sunt; Ità de lapide *A*naxagorico fatetur *Arist.*1.*Meteor.*8.& de lapidū pluuia, quæ in eruptione Montis Vesuuij propè Neapolim nostris oculis aspeximus. An. Dom. 1631. vt elegāter describit in *suo Nūcio f.*14.*Casar Recupitus*, En verba, *Lapides exerti tāta Copia, vt piuui imbrem saxeum efficerent*; *tāta vi*, *vt procul etiā naturalis oblita ponderis*, *saxa euolarent.* *Arist.* *Recup.*

Aug. de Angelis. 61 Nun-

51 Nunquam verum Lac, aut verus Sanguis, naturaliter pluit, sed pluuia modò albo, modò rubro, & sanguineo colore ex reflexione radiorum Solis depicta decidit.

LECTIO QVARTA.

Nebula, Seù Caligo.

Arist. NEbula, seù caligo excrementum nubis dicitur ab *Arist* 1. *Meteor.* 11 est enim nebula & caligo reliquiæ nubis, in nube enim aliquæ sunt partes densæ, & crassæ, quæ facilè resoluuntur in aquam, & aliæ sunt partes subtiles, & tenues, quæ cum non possint in aquas resolui, in fumum, seù caliginem, & nebulam cõuertuntur, ideòq; nebula solet dici nubes aquæ sterilis. Sed

Carda. 53 Obijcit *Cardanus Lect.* 46. *in Hipocr. de aere*. Si nebula esset ex materia subtili, & tenui, non descenderet ad Terras, sed persisteret in sublimi, ergo potius dicendum est, quòd nebula sit terrestris halitus crassus, qui prius erat permixtus cum vapore, ex quo compacta est nubes, & consecuta est pluuia.

54 Respondetur; Nebulam esse partem tenuiorem, & subtiliorem nubis, at postquã sepa-

separata est a nube, in maiorem cogitur densitatem, & ideò descendit ad Terras, & non remanet in sublimi.

55 Respondent alij. Nebulam esse duplicis generis, nam alia est tenuis, & rarus halitus ad nubem consequens, seù ex nube relictus, & hæc in sublimi remanet; altera est halitus crassus, & densus, & hic propè Terram sedet; solet autem ex locis aquosis eleuari, sed non longè à Terra: hinc fit, vt propè flumina sæpè nebulæ appareant, & Vrbes fluminibus irrigatæ, maximè nebulis subiectæ sint.

56 Frequentius obseruantur nebulæ in Montibus, quàm in Campestribus, quia in Montibus frequentiores sunt nubes, quarũ reliquiæ sunt nebulæ; Vel etiam quia nebulæ in montibus ob maiorem frigiditatem magis addensantur, non sic in Campestribus, vbi ob Calorem radiorum Solis in Terra reflectentium, facilè dissipantur reliquiæ nubium, antequàm dêsitate durescăt.

57 Agricolæ obseruant, noxiam esse frequentiorem caliginem tẽpore Veris, quia sua caliditate exsiccat humorem fructuum, qui tunc incipiunt; exsiccato humore, atq; adusto, stirpes steriles sunt, perecit fructus. *Agricolæ.*

58 Nebula Serenitatis inditium est. Ratio

tio est, quia quicquid erat aqueum in nubibus, iam est in pluuias resolutū: Reliquæ partes, quia raræ & tenues, facilè resoluuntur à Sole, & sic breui Serenitas apparebit.

59 Aliqui volunt, nebulam ascendentem significare pluuiam, quia tūc fit nubes, nec separatum est, quod in vapore est crassius; at cùm descēdit, Serenitatem indicat, quia tunc facta iam est separatio.

Alex. 60 Sed benè aduertit *Alexander*; Caligo, quæ verè caligo est, semper serenum nunciat, etiam si attollatur, & ascendat, quia quando ascendit, eleuatur à Sole, & ab eodem facilè dissipatur. At si sermo sit de nebula, & caligine, quæ ex fluminibus eleuatur, & lacubus, valdè probabile est, à tali nebula, & caligine, quæ impropriè nebula, & caligo est, prædici pluuiam, maximè quando suprà syluas, aut suprà montium cacumina conspiciuntur.

61 Obiecta, quæ per nebulam, tamquam per medium aspiciuntur, remotiora apparent, quàm verè sint; Ratio est, quia cum admodum rara, & sicca nebula sit, non refrangit species, quæ solùm ab humore, & opacitate refranguntur, & ideò lucem, & species debiliores reddit, hinc videtur obiectum remotius, imò & minoris molis, quā

verè

verè fit: Ità contingit, cùm per aerem nebulosum conspiciuntur Sydera, quæ quia remotissima, longè minora videntur, quàm per aerem clarum, & lucidum.

62 Aenigma est de nebula: eam conspici è longinquò, nō propè: Sequentem fugere, sequi fugientem. Ratio est, quia lux hebetatur ex caligine, & ex vtriusque mixtione fit quædam vmbræ apparentia; hæc autem apparentia completur ex distantia, ideò in propinquo non videtur nebula, sed è longinquo perfectè conspicitur.

LECTIO QVINTA.

Ros, Pruina.

63 ROs à rodendo dicitur, quia ros vim quandam habet rodendi, potus enim Roris potantes reddit graciliores; & mulieres pingues, si vestimētis rorem excipiant, macrescunt, & graciliores fiunt: hinc Cicadæ, quia rore viuunt, valdè graciles sunt, & macræ, ideòque *Theocritus in Thyrside de macra vetula cecinit.* *Theocritus.*

Rore nè viuit more Cicadæ?

64 Est ergò Ros parua pluuia, sed frigore nocturno concreta, & constipata propè

Terram, seù mauis dicere; Ros est vapor parum absens à Terra frigore nocturno concretus minutatim descẽdens Ità rorẽ, Arist. rorisq; formationem explicat. *Arist.* 1. *Met. cap.* 11. *cum vapor tam modico igne afficitur, vt non ascendat ad mediam regionem, sed propè Terram consistat in imo, accedente noctis frigore, expulsoque igniculo sustentante, deorsum relabitur.*

65 Ex quibus verbis patet; ad rorem duo præcipuè concurrere, moderatum ignem, seù calorem, & moderatum noctis frigus: facit moderatus calor, vt vapor non ascendat ad supremam aeris regionem; moderatum noctis frigus, facit, vt concrescat vapor moderatè; Si enim existente calore moderato frigus noctis esset nimiũ, & immoderatum, non fieret Ros, sed pruina, quę propterea dicitur Ros congelatus, seù gelidus: patet ergo, quòd Ros, & pruina idem sunt, sed differunt ipso magis, & minus, seù differunt secundum quod maiori, vel minori frigore concrescit, & condensatur tenuis vapor moderatè calidus.

66 Ex descripta Roris formatione colligitur primò; non nisi serena nocte Rorem fieri, nam si pluuius, aut nubilosus aer esset, facilè vapor tenuis dissiparetur; similiter.

ter si venti dominentur, dispergitur vapor tenuis; & Ros non formatur. Hinc est vt Ros dicatur, & verè sit serenitatis signum.

67 Colligitur secundò: in quo sensu verũ sit; Lunam esse causam Roris, iuxtà quod *Virgilius 3. Georg.* Lunam appellat Roscidam, *& à D. Ambrosio 4. Exam. c. 7.* ipsa Luna larga Roris asseritur; imo & obseruatũ est, in Plenilunio maiorem fieri Roris copiam: id enim verificatur, non quia Luna speciali aliquo influxu ad Rorẽ conficiendum concurrat, sed quia Ros decidit nocte, at nocti præsidet Luna, sicut Diei præest Sol. In Plenilunio maior est Roris copia; quia eo tempore, vt potè tepidiore, frigus est moderatum. *Virg.* *D. Ambros.*

68 Ideò autem nocte potius, quàm Die Ros decidit, quia nocte dominatur frigus, Die calor Solis: & quia frigus debet esse moderatum, ideò non quolibet Anni tempore, sed Autumno tantum, & Vere decidit Ros, quia iis temporibus frigus moderatum, & moderatus calor est.

69 Colligite tertiò; cur oriente Sole statim dissipetur Ros, causã esse, quia nimius Solis calor, sicuti frigus Noctis expellit, ità concretionem illam dissoluit; ideòque tanquã quid omninò mirabile recipitur, quod

Aug. de Angelis. de

de quadam Herba, quæ in Anglia nascitur, Historici referunt; nimirum, eam seruare Rorem, & firmiter ad Meridiem vsque custodire, appellatur Herba illa, Ros Solis.

Ros Solis.

70 Et quia Ros parua quædam pluuia est, ideò sapientissima Dei, & Naturæ Prouidentia factum est, vt ijs in locis, in quibus rarò pluit, frequentiùs, & copiosiùs roret, sic in Palæstina, vbi raræ sunt pluuiæ, adeò abundat Ros, vt in eum fertilitas, & vbertas terræ potissimum referatur; ita habemus ex Scripturis Sanctis, vbi Sancti illi, Patriarchæ introducuntur in filiorum Benedictionibus precari abundantiã Roris. *Det tibi Deus de Rore Cœli, & de pinguedine Terræ, Gen. c. 27.* In Africa ferè nunquã pluit, sed ibi noctes Roscidas esse, refert *Plinius lib. 2. c. 26.* In Arabia circa Vrbem Adea vix septennio pluit, nulla est aqua Fluminum, & tamen Sata omnia mirè virescunt, quia ibi Ros est copiosissimus, scribitur ab *Andræa Corsalio.*

Gen. c. 27.
Plin.
Andr. Corsal.

71 Non ita tamen vtilis est quibusdam regionibus Ros, vt alijs non sit noxius, & perniciosus, nam refert *Albert. c. 14.* à Rore aliquando Herbas siccari, & si post copiosum Rorem Sol fuerit feruentior, plantas ad marcorem adducit, exhausto spiritu, quo

tu, quo fouebantur, nisi pluuia succedat, Messes corrũpit, si pluribus Diebus cadat, imò & pannus linus lotus, teste *Suessano de Signis Seren. c. 5.* cum noctu capitur à Rore, redditur lacerabilis, q̃a Ros illũ putrefacit. *Suessa-nus.*

72 Animalibus quibusdam nocet, prodest alijs. Prodest in primis Cicadis, quæ Rore viuunt, ex *Arist. 4. de Hist. Anim. c. 7. & lib. 5. c. 30. Ex Virg.* *Arist.*

Dumq; thijmo pascetur apes, dũ rore Cicadæ.

73 Prodest Coruorum pullis, qui albicãtes à parentibus alieni existimati ob coloris contrarietatem deseruntur, sed ij Rore pascuntur, ità disponente Diuina Prouidentia, iuxta illud *Psal. 146. Qui dat escam pullis Coruorum inuocantibus eum.*

74 Prodest Conchilijs, in quibus ex Rore Margaritæ concrescunt, & Vniones; ità docet *lib. 9. c. 34. Plinius*, cui tamen contradicit *Cardanus 7. subtilit. Tales Conchiliæ, inquit, in imo mari morantur, vnde fabulosum est, Margaritas ex Rore fieri.* *Plin.* *Carda.*

75 *N*ocet Serpẽtibus, nã quãdiù Roridæ sunt Herbę, Serpentes hærent inertes, & veneno non lædunt. Nocet Ouibus, quæ dum auidę depascunt Herbas Rore plenas, fluxu ventris moriuntur. Nocet Hominibus, quos lepra inficit, Audi *Plutarchum lib. 9.* *Plutarchus.*

Aug. de Ang. N na-

natural.q.6.si quis crebrò per roscidas arbores transeat,membra materiam tangentia, lepra corripiuntur; Similiter teste *Seneca 3. nat. c.* 32. Aqua ex Rore collecta scabiem causat. Denique vniuersaliter docet *Arist. sect.* 1. *problem.* quòd morborum alij ab igne, alij à Rore creantur;sed morbos ab igne curat Ros;morbos à Rore, curat ignis, qui Rorem exsiccat.

Aristoteles.

LECTIO SEXTA.

Mel,Et Saccharum.

76 MEl,Saccharum,Manna,nec propriè Meteora,nec propriè Roris Species sunt. Ad Meteorologicas tractationes Scriptorum Vsus reduxit, & Similitudo,quam cùm Rore habet, quòd de ijs hic agatur,obtinuit.

77 Et quidem Mel esse Cælorum Spumam,vel Syderum Saliuam, asseruit *Plin. lib.*11.*nat.Hist.c.*12.Sed nemo est, qui risu non excipiat hoc *Plinij* Commentum. Mel esse Vaporem eleuatum ex dulcibus Corporibus asserunt Plures; Verum non esse tantam Vaporum Copiam, quæ ex dulcibus corporibus eleuetur, & totum repleat

Plinius

Aerem,

Aerem, ex quo putatur Mel decidere, longè est probabilius.

78 Communis Sententia ponit; Mel esse halitum, seù Vaporem tenuem, Aqueum mixtum cùm subtili terreo per calorē Solis benè concoctum, & concretum in humorem, seù succū qui herbis, folijs, flosculis, & Terræ Solo excipitur. Dulcedinis Forma tunc inducitur in Aqueum vaporem, cùm hic in humorem, seù succū cōcrescit.

79 Hinc est, quòd matutino tantum Tēpore Mel colligitur; quia tunc aptè, congruèque Vapor eleuatur, atq; à Sole cōcoquitur super folia, in quibus extēsus, & diffusus ille Vapor inuenitur; & ideò iuxtà varietatem florum, ex quibus Mel colligitur, varia est aliquando Mellis deprauatio. In Sardinia Mel amarum est, quia ex absynthio hauritur; in Heraclia Pōti Mel nascitur, quod qui edunt, aut bibunt, æquè affligantur, ac si aconitum bibissent, ex *Plinio lib. 21. c. 13.* In Corsica Mel nasci amarum, & apud Macronas Mel esse insaniosū, quod qui nimium ederint, cogātur euomere, & excernere, refert ex *Xenophonte Pier. Valerian. Hierog. lib. 26 fol.* 187. Deniq; *Plinius lib. 21. c. 13.* Titulum ponit, de *Melle venenato, atq; insano.* Plin. Xenophon. Pier. Valer. Plin.

80 An *Apes* Mella colligant,an conficiãt? Quæstio est inter Auctores. Probabilior, eaq; communior Sententia est; Apes colligere Mella,non conficere. Ità docet manifestè *Arist.lib.5.de Hist. Anim.c.* 22. Confecerunt verè Mel Apes,quandò assumptę in Barberinæ Gentis Insignia Vrbano VIII. Pontificum Maximo regnante innumera Populo Christiano cõtulere Beneficia. Verum suam Sententiam probat *Arist.*duplici Argumento

Arist.

81 Primum est, quia Apiarij inueniunt Cellas Melle repletas vno,aut altero die,at tam breui tempore non videtur posse Mel ab Apibus cõfici;probabilius est ergo, Mel colligi, & ab apibus ad Cellas è floribus asportari.

82 Secundum est.Autumno Mel postquã detractum est,non reparatur; repararetur autem ab Apibus.si earũ munus esset,mella conficere.Imò *Plinius lib.*11.*c.*12. putat, Apum ministerio potius Mel infici, quàm meliorari,sicut inficitur,quando in Aconitum,& absynthium spargitur.

Plin.

83 Confirmatur quia.Referunt cùm *Seneca* probatæ Fidei Auctores apud Indos Mel reperiri in Arũdinum folijs, quod aut Ros illius Cæli, aut dulcis eiusdem Arundinis

Seneca

dinis humor distillet: maximè probabile id redditur ex eo, quòd eius Regionis Solum tantæ fertilitatis putatur, vt inibi Terrestrem Paradisum conditum, & diù seruatum eorum Populorum Opinio sit, & sanè Arundines tantæ magnitudinis esse feruntur, vt ex ijs dolia conficiantur; ex Palmarum incisis truncis suauissimus liquor albi coloris stillat, & eo eius Regionis incolæ pro Vino vtuntur, & nisi Aqua liquoris illius efficaciam tẽperent, inebriantur çquè, ac si Phalerna nostra, & Campana Græca bibissent. *Boterus in suis Relationibus*; & idẽ refert, contingere in Africa propè flumen Senega in Insula dicta Elephantum. Sed nè rei huius fidem ab exteris emendicare videamur, fama est certissima, & experientia ipsemet probaui in folijs quorundã florum dulcem rorem, & folia ipsa dentibus attrita dulces Succos distillasse, manè tamen, & & antè Solis ortum: His floribus plena sũt Viridaria Italiæ, Romana præsertim, & Neapolitana.

Indiæ Regiones. *Palmarũ succus Vinũ est.* *Boter.* *Viridaria Romana Neapolitana.*

84 De Melle duo notabilia narrantur, & probantur. Primum est, quòd melior Mellis pars sit infima; Olei pars summa; Vini media; Ratio adducitur à *Conimb. hic trac. 6. c. 9.* quia id optimũ est Mel, quod vt Sac-

Conimbric.

charum concrescit tale verò ad imum descendit proprio pondere. Oleum optimum est, quod est nitidius, defæcatius, lenius, aereumq; tale autem sursum euolat. Deniq; Vini ius in Calore cõsistit, at Calor vini in suprema parte læditur ab aere, in parte ima læditur à fæce, in medio ergo persistit Vini præstantia, & robur.

85. *Alterum* est, qui Vitam in multos annos producere voluerint, Melle vti pro cibo, nam Democritũ Melle naribus admoto, & calidi panis suffitu per aliquot dies vitam produxisse, & Cyrnios Populos in Corsica Melle pasci solitos, diutiùs vixisse, tradit ex *Athenæo, & Diophane Pierius Valerianus loc. cit.* Fortasse hoc cibo vsus est Ioannes à Stampis è Marchionibus Soncinatis, quem annis 61. suprà trecentos vixisse, & obijsse Anno 1138. refert *Ciacconius* in Vita Innocentij II.

Athen. Dioph. Pier. Valerian.

Sacchara, gulæ irritamenta, Tricliniorum luxus, Regum delicias, Species Mellis esse, & eodem modo, ac Mel decidere, verum non in floribus, sed in Arundinibus, tanquam in fistulis, quas, *Cannamela*, Vulgus appellat, excipi, Opinio est probabilis *Aliquorum*; Reuerà tamen non ità est, nam in Calabria, vbi vel Syluæ; & nemora dulce-

scunt

ſcunt in Sacchara ex Arundinibus ità conficiuntur Sacchara: Eliguntur Arundines aptæ natæ ad concipiendum Saccharum, quæ Arundines eius regionis incolis benè ſunt notæ, plantantur non ſecus, ac alterius generis Plantæ, & *Arbores*, & cùm per annum creuerint, cõciduntur in fruſta, exijſq; in Trapetis Mel exprimitur, nõ ſecus, ac ex oliuis oleum, ex vuis vinum, tùm coquitur, inſpiſſatur, & in Saccharum mira arte, & induſtria efformatur. Saccharum ergo non eſt Vapor cadens ex aere, inſtillatus è nubibus, ſed medulla eſt *Arundinum* è ſolo benigniſſimo Telluris enata.

86 Vrſi Martij Baro, & Dominus Io. Baptiſta Græcus omni quidem Literatura, ſed Philoſophiæ præſertim laude celebris, in hoc præ alijs Philoſophis plus ſapere viſus eſt, quòd copioſius vna ex Arundine, quàm ex Terræ viſceribus, aut fodinis Indicis ſcitè nouit aurum eruere, & lapidem Philoſophicum verè inuenire; fertur enim duo ſuprà decem millia aureorum ampliſſimo cęteroqui Patrimonio quotannis addere perfectiſſimi aggeſtione Sacchari, quo Iuriſdictioni ſuæ ſubiecta Terra dulceſcit. *Baro. Vrſi. Martij.*

87 Antiquis haud erat nota Ars iſta Saccharum conficiendi, ſed expectabant, vt ex

Arundinibus ipsis naturali vi, tanquam lacryma, seù Grando erumperet; Hanc eandem consuetudinem esse in quibusdam Indiæ Orientalis regionibus, præsertim in Traprobana Insula, vbi mira est Sacchari perfectissimi copia, satis probabile reddit eorum Populorum ignauia, ac inertia, nulla est enim apud efferatas illas gentes, ac penè Barbaras, Artis, aut industriæ commendatio; & sanè de hoc Sacchari genere intelligendum est, quod dicit *Plinius lib. 12. cap. 8. Saccharum esse amplissimum nucis Auellanæ magnitudine.*

Taprobana Insula.

Plin.

LECTIO SEPTIMA.

Manna.

88 SAcchara, & Melli cognatum Manna est, sed sanè Melli est magis affine; nam ab Aliquibus Manna appellatur Mel aereum, ab alijs Mel Syriacum: Est autem succus quidam candidus, sed cõcretus ad similitudinẽ gummi; dulcis est, ac melliti saporis. Dicitur Manna, seù Hebræa voce *Manhù*, redditur latinè, *quid est hoc*, quia cùm primò è Cœlis Manna pluit miraculosè, nescientes Hebræi, quid esset liquor ille

dul-

dulcissimus, exclamauerunt admirati, *quid est hoc*, seù Manhu. *Exod.* 17. *Quod cùm vidissent filij Israel, dixerunt adinuicē; Manhu? quod significat, quid est hoc? ignorabant enim quid esset.* *Exod. 17.*

89 *Galenus lib.3. de Alim. c.39.* asserit, hoc mellis genus abundè colligi in Libano Liburniç Mōte, & eius regionis Rusticos expansis humi velleribus excipere, cōcussisq; arboribus plena eorum fictilia domum referre; referunt *Matthiolus super cap. 73. lib. 10. Diosc. Vallesius in suo opere de Sacra Philosophia c.57.* *Galen. Matthiolus Vallesius.*

90 *Piccolomineus hic c.14.* refert, Manna colligi ex Arborum folijs, præsertim Orni, & Fraxini; & quidem si huiusmodi Arbores leuiter incidantur, similem liquorē, & aliud Manna proferunt, quod ex Aere delapsum Arbores hæ, tanquam Spongiæ, receperunt, sed nō eiusdem bonitatis cùm Manna, quod ex earum folijs colligitur, quia cùm natiuo arboris Succo commixtum, aliquantulum inficitur. *Piccolomineus.*

91 Narrat *Chrysost. Iauellus lib. 3. epit. Meteor. cap. 1.* se in Agro Placentino Anno 1496. vidisse Manna plurimum generatum cecidisse super folia salicum, quæ folia statim combusta sunt, est enim Manna cali- *Iauellus.*

dissimum, & subtilissimum, ideò folia, super quæ cadit, cōburit, & demissū in animalis stomachū, facilè soluit Ventrē, ac ꝓpterea inter medicinas benedictas cōputari.

Gaspar Aragonius. 92 Triplex esse Mannæ Genus ait *Gaspār Aragonius in suo Ench f* 87 aliud, quod cadit in truncis arborum, & vocatur manna Corporis, aliud quod cadit in frondibus, & appellatur Manna frondium, aliud deniq; quod fit percussis arbornm trūcis, & dicitur, *Manna forzata*; hoc vltimum Mannę Genus est omniū imperfectissimū.

Recupitus. 93 Mannæ Historiam sic describit *in suo Nūcio Recupitus fol.*136. Iuxtà Altomōtem in citeriore Calabria, & in vlteriore ad antiquæ Turrianæ Vestigia Ros est è Cęlo deciduus Syluestribus prunis exceptus quà folijs, quà trunco; noctis frigore constipatur in grana, quæ posteà in prædulcem eliquata humorem, medicamenta suauissima præstant, sorbenda vel pueris; tanta salubritate, vt in ea cæleste munus agnoscas, tanto

Neap. pretio, vt interdum Neapoli Mannæ Calabricæ vncia septem nummis aureis venierit, quasi è Cęlo imber aureus cecidisset.

Ioseph Caracciolus. Torellę Princeps. 94 Anno Domini 1648. Atellæ cùm essem (quæ Ciuitas Lucaniæ est sub ditione Iosephi Caraccioli Torellæ Principis ex Abel-

Abellinatum Principum Styrpe)ibiq;Nũdinæ haberentur, à *Rustico* quodam vili pretio notabilis Mannæ quantitas vendibilis ostendebatur,quod erat in plures Roris candidissimi,seù albi Coliandri Guttas distinctum;gustaui,dulcissimi erat saporis, sed dentium attritu sentiebatur vt Cera: Erat autē adductum ex CastroVillari, vbi electissimum Manna colligi referunt eius regionis Incolæ, & Mercatores.

95 Verum non in Calabria modo, sed & apud Antiquos Sãnitas, seù Irpinos Populos,præsertim in Territorio Montis Mytri sub ditione Donati Coppolæ Canzani Ducis,Regij *Sanctæ* Claræ Consiliarij,colligitur Mãna perfectissimum ex Orni truncis,& ramis hoc modo.Ardente Canicula, sereno Cęlo,& minimè pluuio,conueniunt vbi nemora sunt Ornis consita,eius regionis accolæ colligēdi Manna peritissimi,& Serris,alijsq;ferramētis ad id idoneis,truncos incidunt, & grandiores ornorum ramos;tribus, vel quatuor transactis diebus, inueniunt in incisis ramis, & truncis, eductum calore Solis Manna liquidum cæteroqui natura sua, sed consequentium noctium Serenarum frigore concretum, ac cōgelatum in grana,tùm colligunt,& Mer-

Donat. Coppola Canzani Dux.

Sannitæ, seù Irpini Populi.

catoribus vicinarum non modo, ſed & remotarum regionum illùc confluentibus, quamuis tolerabili vendant pretio, eo tamen mercium genere diteſcunt, ac locupletantur.

96 Eſt & aliud in hoc Regno Neapolitano miraculoſum Manna, ſed liquidum, inſtar *Aquæ*, aliquantulum tamen viſcoſum, quod ex plurium Sanctorum Reliquijs emanat, & religioſiſſimè adoratur. Ità ex Sacro Corpore D. Nicolai Myrenſis Epiſcopi Manna fluit, & in Phialis vitreis receptum per omnes Orbis Chriſtiani partes ad varios morbos curandos liberaliſſimè diſtribuitur. Baritani hoc Manna vtuntur, vt remedio aduerſus Igneos Veſuuij Cineres non ſecus, ac Catanenſes velo D. Agathæ contrà AEtnæ ignes, vt *Fazellus refert Deca* 1. *c.* 4. & Neapolitani D. Ianuarij Inuictiſſimi Martyris Sanguine in ampullis aſſeruato, & in Sacellum nouiſſimè à Neapolitanis regali penè magnificentia extructum tranſlato ex Ara veteri olim ab Oliuerio Carafa Card. Archiepiſcopo è Styrpe Ducum Andriç in crypta ſubterranea Maioris Templi exædificata.

Mana D. Nicolai.

Oliuer. Carapha. Duces Andriç

97 Amalphiæ, quç Vrbs eſt ab Aeris benignitate, à Viridarijs omni pomorũ genere

Amalphia Ciuitas.

nere refertissima, ab Hortis, vbi mala citria, medica, aurantia in auri speciem pendula ad fastidium vsque ostentãtur, à Magnetis Inuentione laudatissima, Sanctissimi Apostoli Andreæ Corpus *Sacrũ* Manna distillat miraculosum, ad omne morbi genus exterminandum miræ efficacitatis, & virtutis. *Mãna D. Andrea Apost.*

LECTIO OCTAVA.

Nix, Eius Vtilitas.

98 QVid sit Nix, & ex qua materia generetur, & constet; variæ sunt Auctorum Sententię. *Seneca lib.* 4. *nat. Quæst.cap.*4.docet, Niuem esse Aerem con gelatum frigore. *Cardanus lib.* 21. *de subtil. & Lect.* 44. *in Hipocr. Albert. Magnus* 2. *Meteor.tract.*1.*cap.* 10. ponunt, niuem fieri ex vapore congelato à frigore. *Seneca. Cardanus. Alber. Magn.*

99 *S*ed contrà relatas Sententias videtur esse quia; Nix fit ex materia longè dẽsiori, atque crassiori, quàm sit Vapor, aut Aer, vt patet ad sensum, & quia non sursũ attollitur, aut in sublimi residet, sed descẽdit ad ima, quod euidens signum est eius densitatis, & crassitiei. Prætereà quia ex

Arist.

Arist. 1.*Meteor.sum.*3.*cap.*1. Vapor congelatur à cōtrario frigore,& videtur esse manifesta Sententia *Arist.loco cit.* habet enim *cum congelata est nubes,nix est; cum autem Vapor,Pruina.*

100 Sed contrà hanc communem cęteròqui Sētentiam videtur esse,quia Nubes obscura est,& nigra antè congelationem, per congelationem verò,quia augetur frigus, augetur nigredo, & obscuritas nubis,omnia enim frigida, nigra sunt, sicut omnia calida sūt alba. Si ergo ex nube nigra,& obscura fieret,& componeretur nix, verè nigra esset,vt visam aliquando fuisse Anaxagorę,refert *Tullius lib.*4 *Acad.q.* illiquè niues ꝓ Atramēto fuisse,testatur *lib.*5. *Diuin.Instit.cap.*3.*Lactantius*.At id est contrà sensum,& non nisi cum Risu Anaxagoræ Sententia excipitur,ergò.

Tullius *Lactāt.*

101 Ponit *Iauellus in suo Epit. lib.*3. *c.* 4. niuem fieri ex nube,calida tamen eo calore,ex quo compactus est Vapor,qui est nubis materia,Grandinem verò fieri ex nube calidissima

Iauell.

102 Sed contrà videtur esse, quia Vapores attracti ad mediam Aeris regionē, reducunt se ad naturalem frigiditatē, & humiditatem,imò & condensati, iam suppo-

nun-

nuntur esse nubes, ergo non retinent calorem, quia omnia calida sunt rara. Prætereà nix fit hyemali, & frigido tempore, loca niuosa frigidissima sunt, nix ipsa frigidissima est, non ergo fit ex nube calida, aliàs nix posset quoque dici calida, quod non minus videtur absurdum, & ridiculum, ac dicere, niuem nigram cum *Anaxagora*.

103 Mihi omnium probabilior videtur esse sententia *Magni* Alberti *2. Meteor. tractat. 1. c. 15.* vbi docet, niuem fieri ex nube, dum est in fieri Aqua, seù dum conuertitur in Aquam. *M. Alberti.*

104 Ratio est quia; dum nubes est in fieri Aqua, est in suo conuerti in Aquam, non est pura nubes, quæ nigra est, & obscura, vndè argueretur satis probabiliter obscænitas aliqua, & nigredo in niue. neque est pura Aqua, hæc enim vt congelata. Grando est, non verò nix; sed est Aqua multum aeris, & nubis habens admixtum, seù est nubes in plures sui particulas concisa, & in plures aquæ guttas resoluta; quia ergo nix mixtio est particularum nubis, particularū Aeris, guttarum Aquæ incipientis decidere, & cadere: seù, quia nix est nubes rorida, ideò albicat, candicat; solum enim ea, quæ purè nebulosa sunt, & maximè densa, nigra

sunt,

sũt,& obſcura; quæ aerea,rara, & ſpirituoſa, alba ſunt.

105 Hinc Aqua oleo ſuperfuſa albicat, ſpuma candicat ratione incluſi aeris,vndè ſi è niue Aer euolaret, rubra fieret, & ità docent *Ariſt.*5.*de hiſt.animal.c.*15.*Plin. lib.* 11.*c.*15. niuem vetuſtate tabeſcentem, rubore infici.

Ariſt. Plin.

106 Confirmatur hæc Sententia Auct. *Ariſt.lib.de Mundo ad Alexand.c.*3. vbi habet, *nix gignitur denſitate nubium friatoli, quæ ſimul ac in Aquam verti cæptæ ſunt, in minuta vertuntur*, & clariùs 2. *de Gen. Anim.c.*2.niuem appellat quandam ſpumã, ſpuma enim tunc fieri accidit,cùm eſt mixtio partium diuerſorum corporũ,& ità in præſenti materia,cũ fit nix,mixtio eſt partium Aeris,Nubis,& Aquæ.

Ariſt.

107 Hinc etiam redditurRatio,cur Nix ad modum mollis lanæ, ſeù bombacis cadat, nimirũ quia nix cõpacta eſt ex particulis aeris,& nubis,quæ particulę latæ sũt, & expanſæ, vt lana, ideòque benè *Magnus Albertus cap.*19. notat, niuem habere figuram à nube,ex qua fit.

M. Albert.

108 Nix tanquam ab efficienti cauſa, à frigiditate eſt,dum enim nubes eſt iam in plures ſui particulas diuiſa, & in guttulas

Aquę

Aquæ resoluta, per frigus congelatur, & cõcrescit, atq; ità particulæ illę nubis Aquarũ, illæ guttulæ sic congelatæ, atque concretę, globuli, & flocci sunt niuis decidentis è sublimi.

109 Hinc est, quòd loca montuosa, quia frigida, niuosa quoque sunt; Alpes enim ab albedine niuis nomen habent, Caucasus dicitur à Candore, sẽper enim niuibus obsidetur. Regiones Septẽtrionales, quia frigidissimæ, niuosæ quoq; sunt, & ideò nõ nisi hyemali tempore, vtpotè frigido, cadunt niues, non enim cadunt æstate ob calorem ambientis aeris, & ob calefactam à Sole Terram, neque cadunt in Mare ob caliditatem æstus Marini, qui niuem cadentẽ dissoluit, & in Aquam potiùs cõuertit; nec demum in loca, & Regiones calidas. Vt miraculum refert *D. Augustinus 3. de Ciuit. Dei c. 7.* niues horrenda altitudine in Foro Romano per dies 10. mansisse. Neapoli cũ nix cecidit, prodigium est, non minus, ac si Cometa apparuisset. *D. August.*

110 Dices primò. Cadente niue aer mitescit, & sentitur calidus, aut saltem nõ ità frigidus, ergo nix non habetur à frigore, tanquam ab efficiente causa.

111 Respondeo, à cadente niue detine-

ri in Terra euaporantes halitus calidos; quibus sanè coaceruatis, atq; vnitis, ima hæc calidiora euadunt, vel, vt alijs placet, nix retinet aliquid antiqui caloris, quem aeri, & Terræ, dum descendit, communicat.

Galen. 112 Dices secundò. Ex *Galeno lib. 9. de simpl. med. facult. c. 1.* refertur, quòd nix aliquando pedes ambulantium adusserit, ergo nix non est frigida, sed potius calida, caloris enim est vrere.

113 Confirmatur quia. Si quis manu niuem prehendat, incalescit manus. Deniq; si nix in frusta concidatur, halitus calidos emittit, ergo calida in se est, non frigida.

114 Respondeo. Adustionem contingere duplici modo; Primò quidem per intromissionem caloris, & talis adustio fit ab Igne, seù à summo calore: Secundò per extractionem caloris naturalis, & vitalis ex partibus internis ad externas, & extremitates, & hæc est à frigore, maximè si frigus summum sit, vt est frigus Niuis. Adustio ergo illa pedum, & calefactio manus niuē tangentis fit per extractionem caloris naturalis, non per caloris introductionem.

115 Halitus, qui ex niue concisa expirant, quia calidi, manifestè ostendunt, reliquias aliquas antiqui Caloris esse in niue; seù

seù meliùs, ostendunt, in niue esse inclusas partes aeris, qui calidus est; non ergo nix propterea calida dicenda est, sed potius frigida omninò, quia multum continet frigoris intensissimi, & parum caloris, qui etiam in remisso gradu est.

116 Dices tertiò: nix in fossis subterraneis, quæ calidæ esse solent, imò & operta paleis, quæ calidæ sunt, & siccæ, diù seruatur, ergo non est frigida, quomodo enim à re calida, & sibi contraria potest nix frigida conseruari?

117 Respondeo. Niuem in fossis seruari calidis, quia facta *Antiperistasi*, nix magis concrescit, & induratur, vndè sæpè fit, vt nix ità in fossis inclusa glacietur: cōseruatur Paleis tùm ob dictā rationē, tùm quia paleę leues sunt, molliter incubāt, & non comminuunt Niuis compagem; ex alia parte siccissimæ cùm sint, tuentur niuem ab humiditate; eadem ratione rudes panni cooperiētes niuem, Niuem seruant; quia impediunt calorem, à quo nix dissolueretur.

118 Dices quartò. Calefacta Aqua citiùs infrigidatur à niue, quàm Aqua frigida, ergo nix symbola est cùm *Aqua* calefacta; facilior enim est transitus à sym-

ri in Terra euaporantes halitus calidos, quibus sanè coaceruatis, atq; vnitis, ima hæc calidiora euadunt, vel, vt alijs placet, nix retinet aliquid antiqui caloris, quem aeri, & Terrę, dum descendit, communicat.

Galen. 112 Dices secundò. Ex *Galeno lib. 9. de simpl. med. facult. c.* 1. refertur, quòd nix aliquando pedes ambulantium adusserit, ergo nix non est frigida, sed potius calida, caloris enim est vrere.

113 Confirmatur quia. Si quis manu niuem prehendat, incalescit manus. Deniq; si nix in frusta concidatur, halitus calidos emittit, ergo calida in se est, non frigida.

114 Respondeo. Adustionem contingere duplici modo; Primò quidem per intromissionem caloris, & talis adustio fit ab Igne, seù à summo calore: Secundò per extractionem caloris naturalis, & vitalis ex partibus internis ad externas, & extremitates, & hæc est à frigore, maximè si frigus summum sit, vt est frigus Niuis. Adustio ergo illa pedum, & calefactio manus niuē tangentis fit per extractionem caloris naturalis, non per caloris introductionem.

115 Halitus, qui ex niue concisa expirant, quia calidi, manifestè ostendunt, reliquias aliquas antiqui Caloris esse in niue; seù

seù meliùs, ostendunt, in niue esse inclusas partes aeris, qui calidus est; non ergo nix propterea calida dicenda est, sed potius frigida omninò, quia multum continet frigoris intensissimi, & parum caloris, qui etiam in remisso gradu est.

116 Dices tertiò: nix in fossis subterraneis, quæ calidæ esse solent, imò & operta paleis, quæ calidæ sunt, & siccæ, diù seruatur, ergo non est frigida, quomodo enim à re calida, & sibi contraria potest nix frigida conseruari?

117 Respondeo. Niuem in fossis seruari calidis, quia facta *Antiperistasi*, nix magis concrescit, & induratur, vndè sæpè fit, vt nix ità in fossis inclusa, glacietur: cōseruatur Paleis tùm ob dictā rationē, tùm quia paleę leues sunt, molliter incubāt, & non comminuunt Niuis compagem; ex alia parte siccissimæ cùm sint, tuentur niuem ab humiditate; eadem ratione rudes panni cooperiētes niuem, Niuem seruant; quia impediunt calorem, à quo nix dissolueretur.

118 Dices quartò. Calefacta Aqua citiùs infrigidatur à niue, quàm Aqua frigida, ergo nix symbola est cùm *Aqua* calefacta, facilior enim est transitus à sym-

bolo in symbolum, quàm à dissymbolo in
Arist. dissymbolum ex *Arist. 2. de Gen. t. 24.* vbi licèt loquatur de Elementis, æquitas tamen rationis potest ea verba ad mixta etiam extendere, & ampliare. Antecedens patet, quia refertur vt Neronis inuentum à *Plinio lib. 31. c. 3.* Aquam decoquere, & vitro immissã per niues refrigerare. Imò *Arist. 1. Meteor. sum. 3. c. 2.* fatetur, præcalefactam Aquam citiùs infrigidari, & aliquos volẽtes citò Aquam refrigerare, ad Solẽ prius ponere; qui circà Pontum venantur, aquã calidam arundinibus circumfundunt, vt citiùs congelata, vice plumbi, arundines sistat.

Plin.

Arist.

119 Respondeo. Aquam præcalidam ideò citius refrigerari per niuem, quia rarefacta iam à calore citiùs, & faciliùs hostem admittit, vt Ciuitas pluribus aperta ianuis, facilius hostibus patet.

Quò ad Vtilitatem Niuis.

120 Nix in primis valdè vtilis estPlãtis. Audi *Plinium lib. 17. c. 2. Vota arborum, frugumque communia sunt, niues diutinas sedere.* Causa est, non solum, quia Animã Terræ euanescentem exhalationẽ, includit, & comprimit, imò & retrò agit in vires frugum,

Plin.

gum, atque radices, sed etiam quia liquorem sensim præbet, purum, aereum, leuissimumque, & denique si quos reperit vermes radicũ depopulatores, occidit, & enecat; vnde nix si copiosa decidat oportuno tempore, signum est abundantię frumenti, & oliuarum ex *Suessano*. Nucum auellanarum ex *Fromondo*. Prouerbium est, *Anno di neue, Anno di bene.* *Suess.* *From.*

121 Secundò nix ferarum vestigia odoratiora facit, quia gelidus, & torpens aer non facilè dissipat, aut aliò transfert odoris halitus, sed hærent hi, vbi desierit animal.

122 Tertiò Boreales, & frigidos ventos causat; hi autem solent esse salubres regionibus pręsertim humidis, vt Romæ, & Neapoli. *Roma.* *Neap.*

123 Quartò. Animalibus, & vermibus quibusdam vitam tribuit, & seruat; sicuti enim Salamandra viuit igne; ità in niue, pręsertim vetustiori nascuntur vermes, qui pilis hirti sunt, & rubidi. *Ex Arist. 5. de hist. Animal. c.* 19. *Arist.*

124 Quintò. Candore oculos intuẽtium delectat, & rapit, imò in æstu adeò iucundam esse visui niuem, vt media apprehensione; etiam sanguini refrigerationem in-

Maiol. ferat, testatur *Maiol. colloq.* 16.

125 Sextò. seruat nix carnes multo tempore innoxias, quia arcet calorem, qui putredinis causa est.

Vinc. 126 Septimò. *Vincen. Specul. Natur. lib.* 4. *c.* 50. Narrat; in Oriente seruari niuem ad aerem refrigerandum circa infirmos.

127 Octauò Famem excitat, & sæpè caninam, vt loquitur *Arist. sect. 7. prob.* 1. quia per antiperistasim aucto naturali calore, cibi, alimenta faciliùs, & citiùs decoquuntur, ac digeruntur.

Ar. ſ.

128 Nona; eaque famosior, & notior vtilitas Niuis est; tempore æstiuo, refrigeratio potus: licèt enim haud leuis Controuersia sit inter Medicos; iuuet nè, an noceat potus frigidus; communior tamē Sētentia, & experientia probarunt, potum moderatè frigidum saluberrimum esse.

LECTIO NONA.

Grando, Granedula, Eius Damna.

129 Grando à similitudine granorum sic dicta secundum *Isidorum* nil aliud est, quàm aqua frigore congelata, dum enim descē-

dit

dit aqua, & propè Terram est, si in frigus impingat, condensatur aqua, gelascit, & in grandinem commutatur.

130 An frigus sufficiat ad causandam Grandinem, an verò vlterius etiam calor requiratur; Diuisi sunt Auctores inter se.

131 *Anaxagoras, Seneca, Cardanus* ponũt, ad Grandinem formandam sufficere nimium frigus, ideòque ad formãdam Grãdinem frigidissimum, & remotissimum aerem requirit, quia Aer propè Terram tepidior est. *Anaxagora. Seneca. Carda.*

132 Probabilior Sententia cum *Aristotele* ponit, Grandinẽ fieri in aere Terris vicino, & aquam congelari nè dùm à frigore, sed etiam à Calore, facta per Antiperistasim magna frigoris natiui accessione in guttis decidentis aquę. Verba *Aristotelis* sunt *lib. 1. Meteor. sum. 5. c. 2. In tepidioribus anni temporibus circumobsistentiam passum intus frigidum propter eam, quæ in circuitu est, caliditatem, aliquando quidem citò aquam ex nube facit, aliquando verò grandinem.* *Arist.*

133 Primò. Probatur hæc Sentẽtia quia; si solum frigus ad Grandinem sufficeret, fieret illa in sublimi loco; idest, in Media regione Aeris, quæ frigidissima est, sed Grando fit circa infimam aeris regionem,

vbi frigus nō viget, ſed calor; ergo dicēdū eſt, obſidente calore natiuum aquæ frigus, per Antiperiſtaſim frigus intēdi, & aquam in Grandinem gelaſcere.

134 Quòd autem Grando in infima Aeris regione fiat, & generetur, patet primò, quia ſublimiores montes ſunt immunes à Grandine, ſi autem Grando fieret in ſublimi, vt nix, non minus grandinaret in ſublimi, quam ningat; imò fierent in Montibus maiores Grandines, montes enim frigidiores ſunt, & loco Generationis Grandinum eſſent proximiores. Secundò, quia intra Grandinem, aliarum rerum Terreſtrium ſæpè reperiuntur fragmenta, hæc nō ſunt in ſublimi, ſed in Aere propè Terram oberrant, non ergo in ſublimi, ſed in loco propè nos Grandines fiunt.

Sententia probabilior.

135 Secundò, ſuadetur illa Sententia probabilior quia: Grandines non cadunt, neque ſe diffundūt per magnas regiones, ſed breuem aliquem loci tractum non excedunt, non niſi quia fiunt coactione frigoris cæteròqui latè diffuſi in anguſtiorē locum, ergo non ſolum frigore, ſed etiam obſidente calore frigus aquæ niuiū, Grandines fiunt.

136 Hinc eſt, quòd frequentiùs æſtiuo

tem-

tempore Grandines fiant, quàm Hyberno; Aestate enim obsidente calore frigus, hoc incalescit,& fit intensius; Hinc etiam est, vt æstate pleniores fiant aquarum guttæ, quia frigus internum aquæ impulsum ab ambiente,& obsidente calido, magna celeritate Nubem in magnas guttas addensat,& quando maiori vi agit, aquam ipsam vertit in Grandinem.

137 Facilè tamen hæ duæ Sententiæ cōciliari possunt, assignando duplex genus Grandinis; nam aliud est, quod hyberno tempore decidit,& aliud est, quod decidit æstate. Primum est minus, & figuræ rotundæ. Secundum est maius, & figuræ oblongæ. Primum Grandinis genus fit in sublimi,& media *Aeris* regione frigidissima, est enim figuræ rotundæ, quia dum cadit, impingit in alia corpora, & ideò angulos deperdit; Secundum Grandinis genus fit in Aeris regione infima vi Antiperistasis aucto frigore,& est oblongæ figuræ, quia angulos non deperdit: ità videtur se explicare *Arist.* loco cit. En verba. *Magna autem sunt, quæ figuris non rotundæ, hoc autem signum est, quòd sunt congelata propè Terram, quæ enim feruntur eminus, propterea quod ferantur longè, circumfracta sunt, & figuræ* *Arist.*

rotun-

rotundæ,& magnitudine minores.

138 Hęc dixerim de figura,& magnitudine ordinaria Grandinum; interdũ enim miræ , & extraordinariæ magnitudinis Grandines visæ sunt;nec non miræ,& stupendæ figuræ.

Alcaffar. 139 Et quidem magnitudinis miræ referuntur à pluribus Historicis. *Alcassar in Apocalip.ad c.* 11. refert, se Hyspali 1603. die 11.Octobris vidisse Grandines instar Nucum.Aequales ouo Gallinaceo; refert

Maiol. *Maiolus* in Germania anno 1391.in Italia, & Gallia ouo Anserino æquales.

Hist. Tripartita. 140 Legimus in *Hist. Tripartita lib.* 7. *c.* 22. Acto in exiliũ D.Io.Chrisostomo.Cõstantinopoli pluisse grandinem lapidum.

Krantius. 141 Mirę etiam figurę plures referũtur Grandines;nam *Krantius Vand.lib.* 9. *c.* 5. refert,lapsas Grandines in Septentrionalibus regionibus cum faciebus humanis virorum,ac mulierum.

Vincetius. *Vincetius Specul.Hist. lib.*30.*c.*138.refert,Cremonę,(quæ vrbs est Italię Nobilissima)anno Dom.1240.Grãdinis frustum cecidisse , in quo insculptum videbatur Crucis signum,Christi Domini facies cũ literis,*Iesus Nazarenus*; ex huius Grandinis stillis lumen Cęco redditũ est.

142 Iam verò plura sunt damna,quæ secum

cum affert Grando. In primis Grando, nõ solũ destruit fructus, quos inuenit, sed impedit fertilitatem sequentis anni. Secundò Plantas exulcerat, & confringit. Tertiò naturalem, & vitalem calorem extinguit; Ratio horum redditur ab *Alberto Magno* 2. *Meteor. tract. primo c.* 24. quia Grãdo multum continet frigoris, frigus autẽ est qualitas mortificatiua, & maleferiata, vt alibi dictum est, & habetur ex *Arist. lib. de Morte, & Vita*. Quartò fructus à Grandine percussos experimur amaros, vt patet ex vino Grandinato, quod indicat adustionẽ factam in Vuis à Grandine percussis. *Albert. Magn.* *Arist.*

143 Plerique Auctores, vt *Iauellus*, & *Rees*. Grandini adiungunt Granedulam, quæ est species quædam minuta Grandinis, & non excedit magnitudinem coliandri, vel anexi minuti; cadit in secunda medietate Mensis Februarij, & prima medietate Mensis Martij Sole existente in Piscibus, & spirantibus Ventis Septentrionalibus. Fit hoc modo, dum Nix descendit ad infimam regionem, impingit in vernale calidum, ideòque liquefit, & liquefacta vi natiui frigoris aucti vento Septentrionali vertitur in minutam Grandinem, quæ Granedula, vel etiã Nix glomerata dicitur, *Iauellus.* *Rees.*

LECTIO DECIMA.

Glacies. Beryllus, & Chryſtallus.

144 AQua, quæ ſiuè in Lacubus, ſiuè in Stagnis, ſiuè in Fluminibus Terræ incubat, ſi congeletur, Glacies eſt; & ſanè Congelatio nil aliud eſt, quàm cõſiſtentia in ſubſtantiam duram rei, quæ prius mollis erat.

145 Duobus modis res cæteròqui mollis, fit dura, & conſiſtens; Primò quidem per extractionẽ humidi, idque rebus Terreis conuenit. Secundò per extractionem caloris, idque conuenit rebus aqueis, & hæc Congelatio locum habet in aqua, quæ in Lacubus, Stagnis, Fluuijs incubat.

146 A quo cauſetur Congelatio iſta, & veluti tranſmutatio aquæ in Glaciẽ, certum eſt apud Auctores, cauſari à frigore, quia frigoris eſt, vel expellere, vel extrahere ab aqua Calorem, qui ſicuti eſt peregrinus, & extraneus aquæ, ità contrariũ igni eſt frigus, contraria autem ſe extrudũt adinuicem. 1. *de Gen. t.* 54. *Ariſt.*

147 Verum à quo Frigore congeletur, & glacietur aqua, Auctores non cõueniũt,

148 In primis *Vallesius lib. de Sacra Philos.c.*150.*&* 54. Affirmat aquam congelari à propria,& naturali sua frigiditate. *Vallesius.*

149 Communis Sentetia ponit. Aquam densari,& congelari ab extraneo frigore, quod calorem,vel absumit,vel extrahit ab aqua,quæ proindè dura fit, & consistens. Ratio est, quia experientia fidem facit, aquam congelari, & glaciari in superficie sui,quæ est vicina Aeri frigido, nõ in medio, vbi natiuum frigus aquæ valentius est,& efficacius, ergo iam nõ à natiuo frigore, sed à frigore extrinseci ambientis gelascit,& glaciatur aqua. Præterea aqua de sui natura fluida est,& vaga,quia humida, non ergo de sui natura, seù naturali frigore potest durescere,& consistere.

150 Dices primò: Congelatio fit per extractionem partium humidarum ipsius aquæ,ergo non fit per extractionem caloris à frigore, Antecedens probatur experientia,quam adducit *Hipocr.lib. de Aere.* Expone vas aqua plenum sub diò, & fiat Congelatio,postridie idem vas asportetur cùm aqua congelata in locum calidum, Glacies dissoluetur, sed aqua reperietur minor,ergo cum glaciata est, exhalarunt partes aqueæ,& humidæ. *Hipocrates.*

Aug. de Angelis. 151 Re-

151 Respondeo. Vel partes aqueas euaporare, quando dissoluitur Glacies; Vel aquam redactam ad pristinam raritatem occupare minorem locum, quia euolarūt ex illa partes Aereæ, quæ sunt calidæ.

152 Dices secundò. Glacies leuior est aqua, ergo aqua non congelatur per condensationem, & indurationem, sed potiùs per rarefactionem, & liquefactionem. Antecedens patet; quia Glacies cuiuscunque sit quantitatis, & figuræ supernatat aquæ, ergo leuior est illa.

153 Respondeo: in Aqua partes superiores leuiores esse, inferiores esse grauiores: fit Congelatio in superioribus aquæ partibus, quæ proindè benè supernatant inferioribus, vt etiam supernatabant ante Congelationem, neque enim per Congelationem acquisiuerunt grauitatem tantam, vt debeant descendere infrà partes aquæ inferiores. Adde, quòd inferiores illæ aquæ partes resistunt, nè Glacies descendat, habet enim inclusos spiritus, & calidas exhalationes, quæ cum ascendere sursum tentent, impediunt, nè grauiora, & superiora deorsum ferantur.

154 Dices tertiò. Plures sunt aquæ in regionibus frigidissimis, quæ non congelā-

tur

tur; aqua Marina non congelatur, ergo aquæ à frigore Aeris externo non congelantur.

155 Respondeo. Eas aquas non congelari, quia oleosæ, & bituminosæ sunt; aut quia salsæ, vt sunt aquæ Marinæ. Ratio est quia, nimia calidorum spirituum copia Congelationi, & frigori resistit; imò refert *Ortelius* in Scotia Lacum Mirtoum vna tantum parte congelari, quia altera pars oleosa est, & bituminosa. Mare Septentrionale glaciari scribit. *Herodotus apud Gellium lib.* 17. *c.* 8. & probatum est experientia, nam anno Domini 1594. Mense Iunio Nautæ Hollandi cum versus Indias Orientales nauigationem per Mare Septentrionale instituissent, vt celerius illùc pertingerent, steterunt in glaciato Mari Naues gelu obstrictæ; spe delusi Mense Septembri rediere quibusdam eorum saluis, reliquis frigore partim, partim fame extinctis.

Ortelius.

Herodotus.
Gellius

156 Verùm si Glacies nimium obdurescat accessione facta maioris, & intensioris frigoris, Chrystallus fit: dicitur Chrystallus ex Græcis à κρυμνος idest glacies, & στελλω idest, contraho. Quia Chrystallus est Glacies obdurata, & concreta in

lapidem candidum, & pellucidum: Porrò Chrystallus, non nisi in frigidissimis reperitur locis, vt in Alpibus, & regionibus Septentrionalibus. Calabria, quæ Regni Neapolitani celeberrima Prouincia est, Alpinis iugis Chrystalla nō inuidet, nam in Agro Altomontano frigore constrictæ niues in Chrystallinos Grumos cōcrescūt.

Calabria.

157 Mediolani, Vbi frigus viget intensius, quàm in hisce nostris Regionibus, copia Chrystalli est; ibique visitur in Templo Maiori antiquam Gothorum Regū ostentante magnificentiā, Arca laminis Chrystallinis notabilis magnitudinis argento, auroq; obligatis, in qua Diui Caroli Borromæi Sacrum Corpus recluditur Hyspaniarum Regis Nostri *Philippi IV.* Pietate, ac Munificētia magnificētissimè extructa.

Mediolanum. *Corpus D. Caroli.* *Philippi IV. Regis Hyspaniarū Pietas.*

158 Quòd si adhuc magis, quā in Chrystallo, Glacies obdurescat, Beryllus fit, Gēma, nimirum, subuiridis, & pellucida, cuius tanta durities est, vt igne potiùs comburatur, quàm liquefiat, nec limari, neque dolari potest, & percussa malleo, ignem emittit.

LECTIO

LECTIO VNDECIMA.

Origo Fontium, Et Fluminum.

159 FOns à fundendo dicitur, quia Aquam fundit; sicuti Fluuius dicitur, quasi fluens Aqua. Quatuor sunt de Fontium, & Fluminum Origine Opiniones.

160 Prima, quæ Antiquorum fuit, ponit Fontes, & Flumina ab Aquis pluuialibus oriri, & originari; Fundamentum, & Motiuum Antiquorum fuit, quia quando, & vbi copiosæ sunt Pluuiæ, plures sunt Fontes, plura Flumina; quando, & vbi desunt Pluuiæ, desunt quoq; & Fontes, & Flumina: Hinc in Africa, vbi raræ sunt Pluuiæ, haud fontes, & flumina reperies. In Italia, & Germania, quia frequentes sunt, & copiosæ pluuiæ, plures sunt fontes, plura flumina. Similiter tempore hyberno, quia frequens est Pluuia, mirùm, quàm copiosè etiam extrà proprios alueos decurrant flumina, quę tamen æstate, non cadente pluuia, omninò siccantur.

161 Secunda, quæ *Arist. est* 1. *Meteor. c.* 13. *Arist.* ponit, Flumina oriri, & augeri ex Vapori-

bus aereis,quæ in fluuios resoluuntur; sunt enim Antra, & cauernæ subterraneæ plenæ Aere,qui facilè resoluitur in Vapores, Vapores in Aquas;quæ dum fluunt, fluuij sunt,seù Flumina.

Arist. 162 Fundamentum,& Motiuum *Aristotelis* fuit,quia sæpè Fontes,& flumina,imò & lacus sunt in Mōtium cacuminibus,sed eò non possunt, nisi vapores ratione innatæ,& propriæ caliditatis ascendere, ergo Aqua pluuialis non est, nisi Vapor aereus in Aquam conuersus,& trāsmutatus.Neq; enim ad montium cacumina ascendere possunt Aquæ pluuiales, aut Marinæ, nam graues cùm sint,in decliue,& in imas Terræ partes naturali pondere feruntur

163 Tertia, quæ est Communis non solum apud Philosophos, sed etiam apud aliquos ex SS.Patribus, quos fusè relatos habes apud *Conimb.hic tract.q.c.3. Restam lib.3.tract.2.Auersa q.52.sect.8.*ponit, omnia flumina oriri ex Mari. Fundamentum præcipuum huius Sententię est Auctoritas Scripturæ. *Eccl.1.omnia flumina intrant in Mare,& mare non redundat,ad locum, vndè redeunt flumina,reuertuntur,vt iterū fluant.*

Conimbric. Resta. Auersa

164 Alterum fundamentum est quia;perennitas, & constans omni tēpore fluminum

num cursus cùm in aliam Causam refundi potest meliùs,& congruentiùs, quàm in perennem, & quodammodo infinitam Oceani Immensitatem,ergo.

165 Quarta Sententia ponit;Flumina ex Terra deriuare,si enim ex Aqua fit Terra, potest etiam ex Terra fieri Aqua ; facilis enim transitus est ab Elemento Symbolo in Symbolum , cuiusmodi sunt Terra , & Aqua. Refertur hæc Sententia à *Seneca lib.* 3. *c. V.* eam defendit *Ioannes Baptista de Porta in suo Tract.de spiritalibus, & Natalis Comes lib.7.Mythol.c.*2.ideò,ait,fabulatum esse ab Antiquis , quòd Terra mater fuerit *A*cheloi fluminis . Et sanè data hac Sentētia facilè saluatur, quomodo in Mōtium cacuminibus reperiantur sæpè Fontes,& Lacus,quia nimirum ibi fit conuersio,& trāsmutatio partiū Terræ in Aquas. *Seneca* *Io.Baptista de Porta.* *Natalis Comes.*

166 Sententia mea est , quòd sicuti diuersi,& multiplicis generis sunt Fontes,& flumina , ità diuersas , & multiplices habeant Origines,& Causas;atq; adeo alia flumina ex halitibus in Aquas conuersis, alia ex Aqua pluuiali , alia ex Terra in Aquas transmutata,alia deniq; eaq;maiora,& celebriora ex Mari.

167 Ità videntur sentire *Conimbric. loco cit.* *Aug.de Angelis.* *Conimbric.*

Io. Ibernus. cit. *Ioan. Ibernus hic disp. VI.* & apertè docet *Auersa loco vbi supra.*

Auersa. 168 Et sanè quis negabit, Torrentes, & subitaneos quosdam fluuios, quos decurrere non nisi magna descendente Aquarũ Copia videmus, ex Aquis pluuialibus non oriri? Et quidem Torrens à Græcis dicitur, Hybernum flumen, quia hyberno tẽpore pluuiæ sũt. A Latinis dicitur Torrẽs, à torrendo, quod est siccare, quia æstate, quando pluuiæ non sunt, torridus, & siccus

Festus. Alueus Torrentis est; ideòq; *Festus*, definit Torrentem, quòd sit Flumen subitis imbribus concitatum, siccitatibus arescens.

169 Similiter Flumina, & lacus in summitatibus Montium facillimè saluantur, vel per Vapores ibi eleuatos, & conuersos in Aquam, vel per Terram ipsam in Aquã conuersam; ægrè autem, & non sinè magno naturæ incommodo saluantur, vel per Aquam Marinam, vel pluuialem, quæ illùc ascẽderint; difficilè enim assignabis Causam, quæ eleuet Aquas in sublime, cùm de facto videamus ægrè varijs Instrumentis, & magna Hominũ industria posse Aquas, vel in sublime eleuari, vel à naturali, & cõsueto cursu deflectere, & aliò inclinare.

170 Deniq; Magna, & celebriora flumina,

mina, vt Nilus, Euphrates, Ganges, quia sunt æternæ quædam Aquarum Scaturigines, congruentiùs saluamus à Mari, & Oceano aquarum opulentissimo deriuare, quàm à pauca Vaporum Copia, aut à pluuialibus Aquis, quę & modicæ sunt, & non semper è nubibus cadunt. *Nilus. Euphrates. Ganges*

171 Dices primò. Horum fluminum Aquæ dulces sunt, salsæ autem *A*quæ marinæ, ergo fluuiales *A*quæ non oriuntur ex Mari.

172 Respondeo. *A*quas cæteroqui salsas dulcescere, quando per meatus Terræ, tanquam per fistulas transeunt, experientia enim patet, Aquas marinas per Ceram colatas, dulces fieri, sicuti *A*qua dulcis per calcē colata fit *A*mara, ideòq; docet *Arist.* *Arist.* 2.*Meteor.c.*2.*Colatum fieri, quod salsum est, potabile.*

173 Replicabis. *A*quas marinas per varios cuniculos, & Terræ meatus deriuari in flumina, potius probat, Aquas pluuiales debere esse amaras, cùm enim per meatus trāseunt aquæ illæ, miscentur terreis exhalationibus, à quibus vtiq; inficiuntur, & tali ex mixtione oritur Salsedo, non dulcedo, ergo.

174 Respondeo, Salsedinem contrahi

Aug. de Angelis. P 3 per

per admixtionem cùm exhalationibus terreis non quomodocunq; acceptis, sed adustis;at in visceribus, & profunditate Terræ non sunt exhalationes terreæ adustæ,ideò non inficiuntur Aquæ; neq; salsedinem tenent,sed dimittunt.

175 Dices secundò. Aliqui fontes,& fluuij exsiccantur,& alij enascuntur de nouo; si autem è mari essent flumina, aut è terra in Aquas resoluta, aut deniq; è vaporibus in Aquas conuersis, fontes, & fluuij nunquam exsiccarentur.

176 Respondeo. Sæpè Fontes,& Fluuios exsiccari,quia obstruuntur Terræ meatus, & Cuniculi, vel per Terræmotum, vel per admixtionem partium terrearum,quæ cũ Aquis fluuialibus simul defluunt, & ideò impeditis meatibus fontes exsiccantur;retrorsum autem rediens Aqua, cùm non possit præ magna Copia in Terræ cauitatibus detineri,in alia Terræ parte erumpit, & hinc est, nouos quandoq; fontes, & fluuios generari.

LECTIO

LECTIO DVODECIMA.

Mirabiles Quorundam Fontium, Fluminum, Et Lacuum Virtutes.

177 NOn minorem ex Aquis, quàm ex Cometis concipiunt aliquãdo Mortales admirationem; de Aquis enim miracula quædam narrantur, quæ humanam videntur fidem excedere, vt propterea benè notauerit *Plinius lib.* 31. *c.* 1. *&* 2. In nulla parte naturæ maiora esse Miracula, quàm in Aquis. Audi verba. *Nũquam natura potentia maiore exerit vires, quàm in Aqua, quippe hoc Elementum cæteris omnibus imperat, Terras deuorant Aquæ, flammas necant, scandunt in sublime, & Cælum quoq; sibi vendicant, ac nubium obtentu spiritum vitalem strangulant.* *Plin.*

178 Primò igitur Aqua Vini naturam assumit; nam Aqua Lyncestis Fluuij vini more temulentos facit bibentes. Audi *Ouid. vlt. Metam.* *Ouid.*

Quẽ quicunq; parũ moderato gutture traxit
Haud aliter titubat, quã si mera vina bibisset.

179 E contrà Aquæ Clitorij lacus in Ar-

cadia bibentibus tantum vini odium ingerunt, vt nec vini odorem ferre queant; de qua *Ouid. ibidem.*

Clitorio quicunq; sitim de fonte leuarit,
Vina fugit, gaudetq; meris abstemius vndis.

180 Secundò Aqua Officium assumit Ignis, nam Samosata in Comages vrbe stagnat Aqua, & emittit flagrantem limũ, qui adhæret tangentibus, ipsos insequitur, aquisq; magis inardescit. Refert *Plin. lib. 2. c.* 104. Quare Lucullo eam Ciuitatẽ obsidente, iniecerunt Ciues eius fluminis limum, quo infecti milites proprijs armis flagrabant. Aquas Thermales calidissimas, non minus, ac Ignẽ, Puteolis, & in Ischia nostris oculis spectauimus; in ijs oua coquuntur, pulli expoliantur pennis, corpora humida exsiccantur, Morbi è nimia humiditate causati, curantur. Sanè dũ hæc scribo. *D.* Carolus Lopez æquè fumosis Auorũ Imaginibus, ac suarum fulgore virtutum Illustrissimus frequenti calculi dolore vexatus cũ ad saluberrimos Ischiæ fõtes deferri nequiret, quòd in Vrbe Neapolitana æquissimus Criminalium Causarum Iudex assideret, indè sibi vespertino tempore deferendam curauit Aquã, cuius ardorem vix pati poterat ad medicinam,

Plin.

D. Carolus Lopez.

licèt

licèt sequenti mane præparatum in balneũ ingrederetur, vt profectò veram Ignis substantiam illis admixtã aquis asserere non alienum videatur ab experimento.

181 *D. Augustinus lib. 21. de Ciuit. Dei c. 7. Plinius lib. 2. c. 103.* Fontes esse narrant, qui extinctas faces accendunt; & talẽ fuisse fontem in Dodone. *Aristoteles de Mirab. Audition.* Fluuium Pontum Thraciæ, qui lapides vrentes defert, commemorat. *Recupitus in suo Nuncio fol. 16. & sequent.* in immani illa Vesuuij irruptione refert, exijsse Torrentem igneum, qui antequam è monte deuolueretur ad Campos, in plures veluti riuos, & ramos fluminis similitudine deriuatos septem aliò, atq; aliò flammarum fecit diuortia. *D. Augustin.* *Plin.* *Recupitus.* *Arist.*

182 Tertiò subit Aqua vices olei. Ex *Vitruuio lib. 8. c. 3.* iuxta Chartaginem in fõte natat oleum odore instar scobris vitrei. Addit *Aristoteles lib. de Admirandis Audit.* nemini ad hunc fontem accedere fas est, nisi naturæ fontis nescius sit, nam hac data ignorantia, licet oleum ex illo fonte plurimum haurire. *Plinius lib. 31. cap. 2.* alium similem fontem refert in Cilicia, alium in Aethiopia *Theophrastus*, alium in *Ecbatanis*, *Polo lib. 1. c. 4.* Apud Thocum Re- *Vitruuius.* *Arist.* *Plin.* *Theophrast.* *Polo.*

Aug. de Angelis. qui

gni Neapolitani oppidum fons olei scaturit, ad varios morbos curandos aptissimi; & alium similem Puteolis esse, fama est.

183 Quartò subit *Aqua* vices lapidū. Nā Cepusij Aqua in vrceos inclusa, lapis euadit. In Antris Corcyrijs distillantes guttæ lapides sūt; *Plin.* refert *lib.* 31. *c.* 2. in Regno Polonię esse riuū, cuius Stillæ lapidescunt, addit *Comer. in descrip. Regni Poloniæ lib.* 1. non modo Aquas ipsas lapidescere, sed alia corpora in ijs admissa, in lapides ab Aquis cōuerti; Simile quid accidit in Silari fluuio propè Salernum, vbi folia, & virgulta lapidescunt. Sarni (quæ Ciuitas est Principatus citrà) fluuius, quæcunq; excipit, lapidea efficit. Vidi ego Somaschæ, quę Pagus est Bergomēsis Territorij, B. P. N. HIERONYMI AEMILIANI Sanctitate, Virtutibus, miraculis famosus, & celebris; herbas ab aquis frigidissimis in lapides quàm citissimè conuerti. In Danico Mari propè Lubecam repertum fuisse arboris ramum cùm nido, & pullis purpureum colorem retinentibus, in lapidem conuersa. Refert Magnus Albertus.

Plin. *Comer.* *B. Hieronym. Somaschæ.* *Albert. Magn.*

184 Quintò circà Bruta mirabiles ab Aquis producuntur effectus. Puteolis in Amne, qui Aniano lacui vicinus est, in dies hoc

hoc experimentum cernimus, si quid viuū in illud introducatur, statim itá mortificatur, vt videatur prorsus extinctum, sed subitò extractum, si in Aquas vicini Stagni immergatur, statim reuiuiscit, quia frigore illius Stagni aliquantulum recreatur. Refert *Corona Pighius in Itinerario Italiæ*, se vidisse, quòd Ductores Hyspani duos villaticos canes proiecerūt in Antrū, tùm extracti exanimes per immersionē in Aquā reuersi ad vitā sūt, sed alter eorū iussu Caroli Cliuiæ Principis retractus in antrū denuò, cùm periclitari coactus esset, nec immersione reuiuisceret, tanquam cadauer in ripa relictus est, non magna tùm interposita mora, veluti excitus profundo somno, non nihilq; cespitans, ac vacillās, quàm ocissimè potuit, fugam arripuit, cūctis, qui videbant, ridentibus, atque Canem laudantibus, quòd Orco victima cadere noluisset. *Corona Pighius.*

185 Circà Cappadociam ad lacum, cui Tatta nomen est, fontes emergunt Salsuginosi, atq; adeo facilè Sal rebus immersis circumgelascit, ità vt Volucres ipsæ alijs aquas contingentes facilè capiantur, nam propter gelationem Salis longiùs euolare non possunt. *Barth. à Cliuolo lib. 2. de Balneis* *Aug. de Angelis.* *Barth. à Cliuol.*

*neis c.*36 In Agro Gadareno Aqua est, ex quâ bibentia animalia, pilos, vngues, & Cornua amittunt.

186 In Armenia fons est, cuius Pisces letales sunt. Refert *Ctesias*. Aqua Cassinthij in Thracia bibentes equos reddit efferatos; in Auerno lacu apud Puteolos volantes aues statim pereunt Aquarum graueolentia; pisces in eo, aut nulli sunt, aut quàm paucissimi, & nigerrimi. In lacu Aniano propè eandem Vrbem solùm Ranę viuunt. In Sicendo, & Seripho Lacubus Ranæ silent, quæ in alium Fluuium translatæ, vocales fiunt. *Solinus cap.* 11. refert, Lacum esse Piscibus plenissimum, sed quæ in Ripis circunstant arbusta, mirùm, quã abundent auibus, & feris; duplicem ergo, & venandi, & piscandi præbet Mortalibus voluptatem. Arabiæ Paludes Serpentibus abundant, eosq; Serpentes pennatos esse, venenum effundere nocentissimum. Refert *Solinus cap.* 34. Rhendanus Fluuius propè Olympum pro Piscibus Serpentes defert. *Pomponius Mela lib.* 1. *c.* 6 Nilæus in Eubęa albas oues, Anaxius in Macedonia, nigras, Xantus iuxta Illium rufas reddit. Clytumnus in Vmbria Boues reddit candidos.

Ctesias

Solinus.

Solinus.

Pomponius Mela.

LECTIO DECIMATERTIA.

Aquarum Virtutes Mirabiles Circà Homines.

187 SIngularia sunt iuxtà, ac mirabilia, quæ Hominibus Aquæ impartiunt Beneficia, aut Damna, nam

188 In Bæotia Flumen est, quod obliuionem, & lethes dicitur, Alterum Memoriã, & Reminiscentiam causat. In Cæa Insula Fons est hebetans sensus. Aqua stygis in Arcadia mortem infert. Aquæ Zamæ in Africa voces canoras reddunt. In Hybernia Fons est, quo qui abluitur, canescit; alter, quo qui abluitur, nunquam canescit ex *Ortelio*. Aerychris est Amnis, qui pilos gignit ex *Plinio lib.*13. In Regione Gadâra lacus est, qui bibētes pilis priuat. Ex *Strabone lib.*16. Cizigi fons est, qui amoris sensum tollit. Ex *Plinio lib.*13.*c.*2. In Boætia lacus est, à quo bibentes ardore libidinis inardescunt, ex Isidoro lib. 13.c.13.

189 Consentiæ, quæ Vrbs Calabriæ celeberrima est, duo sunt flumina; Chratis, & Sybaris, ille fęminarum capillos electro similes,

miles, Sybaris nigros efficit. *Ouid. Metam. lib.* 15.

Chratis, & hinc Sybaris vestris conternimus oris.
Electro similes faciunt, auroq; capillos.

190 In Aethiopia lacus est insaniam inducens, *Ouid. ibidem.*

Cui non audita est obscænæ Salmacis vnda?
Aethiopesq; lacus, quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut patitur mirũ grauitate Soporẽ.

Sebethus. 191 Neapoli Sebethus à Sebethide Nympha dictus Fluuius, quamuis à Vesuuio Igneo Monte trahat originem, instar frigidi Balnei, æstum epatis refrigerat, sanguisugis abundat, & quamuis paruus sit alueo, virtute magnus est, duodecim enim Molendinos mouet haud sinè magna Neapolitanę Vrbis vtilitate, & commodo.

Abellini. 192 Abellini Fluuius est, oriundus è Mõte Virgini Genitrici Sacro; Belli, & Pacis argumenta ministrat; ad victum necessaria, *Deliciæ* oportuna ad vestitum parat: Aegris Salutem, suis delicias Principibus offert, nam Aqua eius gelidissima cuditur ferrum, Belli, omnisque Artis Instrumentum: Scriptoribus, & otio fruentibus carta disponi- *Molendini.* tur. Molendini mouẽtur supra duodecim, rei farinariæ, & cibi vsualis artifices: Parã-

tur

tur Vestimenta, cùm tenues cæteròqui lanæ impetu cadentis Aquæ spissantur, densantur in Pãnos. Noui huius Inuẽtor Opificij retroactis Sæculis prorsus incogniti, ille idẽ est, qui Vrbi præsidet Solertissimus Ingeniorũ FRANCISCVS MARINVS CARACCIOLVS Optimus Princeps. *Franc. Marinus Caracciolus.*

193 Quà se eadem Aqua in cuniculos Terræ effusa surgit è Fonte, mirùm quàm leuis sit, quàm sit ægrotis proficua, quàm saluti cognata: Deniq; miro artificio, magnis impensis in Viridarium amænissimũ, & toto Regno celeberrimum Principum eius Vrbis euehitur: Et dum hæc scribo iussu Optimi, & Excellentissimi Principis maioribus impensis, arte, & industria lõgè maiori, mirabili sanè Metempsichosi vertitur in Mare non fluctibus horridum, aut Procellis exundans, sed ad delicias factũ, ad voluptatem, & oblectamenta formatũ. *Viridarium. Mare. Fontes.*

194 Hinc liquidissimi fontes è tripulo prosilienres in altum, deorsum ingeniosissima tempestate refluentes, latumq; craterem ex alabastrite ferientes, dulcissimo murmure resonant.

195 Aquæ sonum comitatur amabilis odorum, colorumque concentus ex Floribus penè innumeris, quorum alij subni- *Flores.*

neo, alij lutheo, cæruleo alij, alij alio colore induti æterni Veris oblectationem pariunt Naribus, Oculis; & sua nè desit delectatio Gustui, omnis generis fructus Natura hic vbertim exhibet fæcundissima vel inuitis.

196 Viridario Nemus adiacet, & Sylua nouis semper frondibus conuestita, vbi ferarum lusitantium agmina venationi, & prædæ frequenter inseruiunt, vbi diuersorum auium cohortes discoloribus pennis volitantes dulcissimis cantibus à primæ lucis radio ad Solis occasum, animos quamuis dolentes, mæstissimosq; suauissimè mulcent.

Nemus

Feræ

Aues

197 Matalunę Aqua est surgens ex imo solo propè Sancti Saluatoris Ecclesiam vetustate collabentem, per campestria dispergitur; Homines tùm à Lepra, tùm à Scabie liberat; confluunt illùc ex omni Regione Peregrini, vt Saluti restituantur. Marmoreũ craterem, quo Aqua Sanitatis (sic enim appellatur) excipiatur, iussit parari Excellentissimus Matalunę Dux Diomedes Carafa, quem profusissimę largitiones pro Animabus Purgatorio igne cruciatis, Fides in Catholicum Regem, Constantia in Aduersis, in omnes comi-

Matalunæ

tas,

tas, in re æconomica Solertia, & industria, valdè commendant.

198 *Agriæ*, quæ Terra est Scapharum inter, & Nuceriam *Paganorum* nobilem Vrbem sita, sub ditione Nicolai *Aurei* optimi Principis, Fons est, quo si quis se abluat, ipso tantum festo die Sanctissimi Ioannis Baptistæ Præcursoris, Terræ Patrono, à Lepra, Scabie, plagisquè putridis liberatur, dicitur *Aqua* Sanctæ Mariæ. *Del Bagno.*

199 Romæ extrà Portam, quæ in Pincis dicitur, per Campestria excurrens Mineralis Aqua inuenta est regnante Paulo V. Burghesio Summo Pontifice, vulgò dicitur, *Acqua Acetosa*. Frigidissima est, & ad sensũ veluti ferrea; dispergebatur per cãpestria, sed iussu eiusdẽ Põtificis collecta, Fontana marmorea excepta est, & vt quæ mortalibus hęc Aqua beneficia importet, exprimeret, hoc distichon iussit insculpi,

Renibus, & Stomacho, Spleni, Iecoriquè
medetur
Mille malis prodest, ista salubris Aqua.

200 Puteolis Vrbe nobili à Neapoli octo milliaribus distanti, decem sunt Balnea, quæ nullum non morbi genus propel-

lunt; Scriptura in marmoreis lapidibus insculpta designatas olim fuisse illorum virtutes, & Medicorum astu elisas, nè illis inconsultis vsui essent, vulgò iactatur.

201 Primò hypocaustum ibi est, angusto loco camerato, vbi statim sudor elicitur; aduersus hijpochundricos dolores, scabiē, & alios similes morbos plurimum potest. Secundò Balneum est sulphureum, dolori capitis antiquo, lachrymis compescēdis, acuendo visui, dolori ventriculi, scabiei, & sterilitati est accommodatum.

202 Tertiò. Balneum est, quod dicitur *de Bulla*, Capiti, oculis, hepati, spleni, & vtero vtile. Quartò Balneum est *Astrane* dictum, cuius decidens in caput gutta, catharro, seu distillationi, & patientibus oculis confert, ventriculi fastidium tollit, appetentiā prouocat, pulmones tussi fatigatos, pectus, & raucedinem lenit. Quintò. Balneū *de Iuncare* dictum, iuxtà litus Maris positum, ventriculum, & hepar roborat, Cor, & animum exhilarat, suspiria tollit, gaudia inducit, hilares reddit Homines. Sextò Balneum, *locus*, appellatum, à quocunq; morbo, à quouis dolore, à qua voles angustia liberat, & ideò præ cæteris sæpiùs frequētatur. Septimò. Balneum *de Cripta*, dictum

eius aqua dulcis est,& potabilis, potata ventriculi,& epatis debilitatem tollit, hydropicis nocet, pulmonem læsum sanat, tussim vel mitigat,vel aufert.Octauò.Balneum est. *Petra*, dictum, quia Petrã,idest, Calculum frangit, omnesq; capitis molestias propellit.Nonò.Balneum est, *Colatura*,dictum,cor exhilarat, appetentiam excitat,tussim tollit.

203 Decimò.Balneum est,*Lauacrum*,dicitur,splenis duritiē tollit,iecori subuenit.

204 Lucæ,quæ Ciuitas est Tusciæ nobilissima,& Libertate,qua fruitur,celeberrima; tria tenet Balnea, de Torseno, Rubeum,& de Villa.

205 In Diœcesi Patauij, quæ Vrbs est antiquissima iuxtà,ac studijs florētissima omnium,quæ Venetorum Reipublicę potentissimæ parent,septem habet Balnea, Aponi,Sancti Petri,Domus nouæ, Montis Grotti,S.Bartholomæi,S.Helenæ, Montis Orthonis.

206 Pisis, Volaterris, Senis, Viterbij, Asculi,Perusij,Aquarij,in Germania,& Sicilia plura recensentur Balnea, quorum Virtutes Humano generi proficuas, refert *Bart.à Cliuolo* in peculiari Libello,& Trac.

207 Omnium celeberrima hac tempe-

ſtate eſt *A*qua limpidiſſima,leuiſſimaque, quæ Nuceriç in Vmbria potatur; omne morbi genus propellit, præcipuè à Veneno,& morbo Gallico omninò liberat.Sed alias miras eius Aquæ virtutes, *Annibal Camillus* refert in peculiari libello;illum conſulite.

LECTIO DECIMAQVARTA.

De Mari, Et Eius Partibus.

208 E Fluminum,Lacuum, & Paludũ anguſtijs egreſſi, Maris, & Oceani vaſtitatem ingredimur. Geographorum Sententia eſt, Terram in medio Vniuerſi vti Centrum ſituatam,à Mari vndiq; ceù Inſulam ambiri, & cingi, quod confirmat D.Baſilius lib. 1. Exam. explicans illud *Pſ. 23. ipſe ſuper maria fundauit eum*; Refertur à *D. Aloyſio Sanſeuerino in Collect. col.*529. & ſanè *Plinius lib. 2. c. 66.* Terram eſſe præcinctam circumfluo mari, ait,non eſſe argumentis inueſtigandum, cùm experimentis cognitum ſit. Porrò Mare,quod Vniuerſam Terram cingit, & ambit, Oceanus dicitur. Oceanus iuxtà varias Terræ Regiones,& partes, quas al-

luit

luit, varia sortitur nomina: In primis à quatuor Regionibus præcipuis, ideſt, ab Oriente appellatur Orientalis, ſeù Eous. Occidentalis ab occidente; à Meridie Notius, ſeù Auſtralis, à Septentrione Septentrionalis.

209 Deindè ſecundum quod varia litora diuerſorum locorum alluit, adhùc varia, & magis peculiaria, ac propria ſortitur nomina, dicitur enim Sarmaticus, Scythicus: Hyperboreus, Indicus, Perſicus, Aethiopicus, Atlanticus, Gallicus, Britannicus, Hybernicus, Cantabricus, Germanicus: Deniq; dicitur Mare pacificū à quiete fluctuum, qui non franguntur, Mare illud omne, quod eſt inter Europam, Africam, Aſiam ex vna parte, & Americam, ſeù Occidentales Indias ex altera. Hæc sūt nomina, quæ ſortitur Oceanus, prout Terrarum extrema litora complectitur.

210 Verum prout Oceanus in varia Terræ gremia diffunditur, & ipſemet à Continenti ambitur, & cingitur, varios in ſinus ſubdiuiditur: Sunt autem ſinus præcipui quinq; Primus eſt ſinus Suedicus, dicitur communiter *Mare Balthicum*, & eſt inter Daniam, *S*uediam ex vna parte, Pomeraniam, Pruſſiam, & Liuoniam ex parte

te altera. Secundus est, qui Medius inter Europam, *Asiam*, Africam ad Paludem usq; Meotim protenditur; dicebatur olim ab Antiquis mare Internum, modo Mediterraneum. Tertius dicitur Persicus, qui latere suo dextero Persidem radit; Quartus, qui latere suo dextero *Arabiam* perfundit, Arabicus, seù Mare Rubrum. Quintus est Mare Caspium, seù Hircanum, quem Ptolomæus lacum, quàm Mare maluit appellare, quia pedibus circuiri potest.

211 Iam verò Mediterraneum Mare intranti à læuo latere Europa est; à dextro Africa, inter has ad imum recessum *Asia*. Sortitur & hoc ipsum Mare nomina varia, prout varijs regionum litoribus adfunditur. Ad Iberiam, seù Hyspaniam, dicitur Ibericum: ad Baleares Insulas, Balearicum ad Narbonensem Prouinciam, Gallicum; mox ligusticũ ad Liguriam: ab eo ad Tusciam Mare Tuscum, quod Græci Tyrrhenum, Latini appellant Inferum; Hoc ex aperto conductum sinu isto Neapolitano beatissimo clauditur, quem Syrenum Sedem, Ganimedis Craterem, seù etiam Craterem argenteum lacte plenum admirata dixit Antiquitas. Huic Mari corona Collium amænissimorum præsidet Nostra Nea-

Mare Neapolitanũ.

Neapolis Vrbium nobilissima, Europæ totius Emporium, Vniuersi delitium. Læuum Neapolitani litoris latus tenent Pagi plures, & oppida celeberrima, Herculanum, & Pompei, è regione Vrbis visuntur antiquæ Stabiæ, Surrentum, Massa Lubrensis, & diremptæ procelloso, & angustissimo freto Capreæ, Insula Tiberij domicilio celebris. Dextrum latus tenent Mons Echia, nunc *Castrum Oui* à figura Ouali, dictus. Plaga, nunc *Chiaia*, Margellinæ, & decantatę omnibus ab Historicis, & Geographis Pausilyppi Deliciæ, quas inter fas est numerare regalia penè Palatia, Villas amænissimas, & deriuata in Principum, seù Procerum Regni Domos Maria ipsa nè dū Flumina. *Neap.* *Castrū Oui* *Chiaia.* *Mergèllina.* *Pausilippus.* *Principum.* *Regni.* *Palatia* *Villa.*

212 Hinc suę amplitudini restitutum Mare Mediterraneum, circà Corsicam Insulam, Corsicum; circà Sardiniam, Sardoum: à Sicilia Cretamq; vsq; Siculū; indè Creticum, ad Cyprum vsq; mox Cyprium ad Asiæ vsq; continentem, appellatum est.

213 Inter Siciliam, Italiam, & Græciam Ionium mare dicitur, cuius pars Adriaticū ab *Adria* Vrbe, quod etiam Mare Superū relatiuè ad Inferum, & Tyrrhenum. Adriaci pars est Mare Illyricum, quod est duplex. Dalmaticum ad Dalmatiam, Lybur-

nicum ad Liburniam. Inter Siciliam, & Hadriaticum sinum dicitur Mare Ausonium, quia hæc pars Italiæ antiquitùs dicebatur Ausonia. Inter Græciam, & Cretam situm Mare, AEgeum, seù Arcipelagus, quia innumeris penè Insulis refertum.

214 Rursus inter Cretam, & Rhodum Insulam Mare Rhodium, Syriacum apud Syriam, ad Palæstinam Palæstinum; ad Iudæam Iudaicum, ad Cariam Carium, ad AEgiptum, AEgiptium. Ad Africam, Africum; ad Numidiam Numidium; deniq; ad Mauritaniam Mauritanum Mare appellãt Hydrographi, & Geographi omnes, in quorum Tabulis plenius hæc, & planius vno prospectu conspicietis.

LECTIO DECIMAQVINTA.

Causa Salsedinis In Aqua Marina Inuestigatur.

215 MAre salsum esse, iudex est sensus, imò Mare à Salis amarore, & salum quoq; à salsedine dici pleriq; opinantur. Vndè illud *Virg.* *Virg.*

Vela dabant læti, & Spumas salis ære ruebãt.

216 Verùm qua ex Causa oriatur in Mari

sal-

salsedo,nõ vna Philosophorũ Sentẽtia est.

217 Ponit *Empedocles*. Terram ardore Solis æstuantem, sudorem expirasse; & ab eo sudore Mare fuisse salsum redditum, patet enim sudorem salsum esse natura sua; ex parte huic Sententiæ videtur adhærere in suo *Enchir.fol.*80, *Gaspar Aragonius*. *Empedocles.* *Gaspar Aragonius.*

218 Ponit *Theophrastus* salsedinem Maris esse à salis Montibus, seù à Salinis Rupibus, iuxtà quas ab initio creatum, & positum fuit Mare. Sequitur hanc Sentẽtiam *Le Reès hic*, vbi probat sal non solum concrescere vi Ignis ex aquis, sed effodi ex Terra, idq; dici Sal minerale: Refert ex *Isidoro lib.*16.*c.*2. rupes salinas inueniri, ex quibus sal ferro excidatur etiam ad Domos construendas, id etiam fieri in Arabia ex *Plinio*, In Africa ex *Solino*. *Theophrast.* *Reès.* *Isidor.* *Plini.* *Solini.*

219 Ponit *Aristoteles* Aquam Maris salsam esse, tùm propter multitudinem adustarum exhalationum, quæ Ventis asportatæ in eam decidunt, tùm quia Solis ardore coquitur, & id, quòd tenue est, exhalat, ità docet 2.*Meteor.c.*3. *Arist.* *Scotus.*

220 Ponit *Scotus lib.*2.*Met.q.*3.*n.* 6. Salsedinem esse qualitatem naturaliter debitam Aquæ Marinæ, quæ vt marina est, specie differt ab Aqua fluuiali, & dulci. Se-

Gaspar Arag. *Conimbric.* *D. Basilius.* *D. Isidorus.* *Recupitus.*

quuntur hanc Sententiam. *Gaspar Aragonius in suo Enchir. fol.* 80. ex parte *Conimb. tract. 9. c. 5. Pronunc. 2.* vbi pro se citant *D. Bas. hom. 4. Hexam. D. Isidorũ lib. 13. Aetym. c. 14. Recupitus in suo Nuncio fol.* 115. Licèt Aristotelis Sententiam approbet, ponit tamen, datam esse Marinis Aquis à natura, crassum lentorem quendam, quo terrei vapores vi Solis è subiecto Maris solo euocati, impediuntur expirare, & sursum ascendere.

221 Sentio cùm *Scoto, & Aragonio,* Mare esse salsum ex sui natura, seù salsedinem esse qualitatem naturaliter debitam Aquæ marinæ.

222 Probatur quia, quod tale est à principio ortus sui, & est semper tale, est tale de sua natura, sed Mare à principio ortus sui, & creationis fuit salsum, & est omni tempore salsum, ergo salsedo est illi naturaliter debita qualitas.

223 Minor probatur quia, Mare ob duos præcipuè fines est creatum, & separata est aqua in locum vnum, vt habetur *Gen. 1.* & vt aquatilia animantia in eo, tanquã communi domicilio seruarentur, & nutrirentur, & vt nauigatio posset exerceri ad humanam politiam, & societatem fruẽdam,

& con-

& conseruandam, sed neq; Pisces possunt sinè Aqua salsa conseruari,& nutriri, nam extracti è Mari, aut statim moriuntur,aut non diù viuunt; neq; nauigatio vnquam exerceri potuisset,nisi Aqua marina salsa esset, atq; adeò crassa, aliàs non esset potens ad sustinenda, & ferenda nauium pondera,ergo.

224 Confirmatur quia,nisi Aqua marina salsa esset,calore Solis putresceret,calor enim Agens in humidum, putredinē causat,danda ergo fuit Mari salsedo, vt à putredine seruaretur.

225 Addit *Gaspar Aragonius fol.* 81. In omni Aqua etiam dulci esse salsedinem, nam Igni apposita dulcis Aqua, facta in illa vi caloris separatione partium etherogenearum euadit salsa; ità se expertum esse per artem spargiricam fatetur *Honorius Augustodonensis in lib. de Mūdi Philos.* *Arag.* *Honorius Augustō Donensis.*

226 Data autem semel, & ab initio salsedine Mari,aucta deindè illa fuit ex permixtione adustarum exhalationum incōcoctarum; patet enim liquores inconcoctos cōmixtos terreis exhalationibus salsos esse, tales sunt Lixiuium, Vrina, aqua per calcem colata, sudor, & his similia: Adustio harum exhalationum à Sole est,

qui fortius in Mare ob sui planitiem agit calefaciendo,& adurendo terreas exhalationes permixtas Aquis: & in hoc sensu intelligendus,& explicãdus est *Aristoteles*, quando in adustas exhalationes, & calorẽ Solis maris salsedinem refundit, ponit enim *Aristoteles initio cit. cap. Tertij, vbi agit de Maris Salsedine*, Mare semper fuisse idem, nunquam minus, aut maius fieri, & *Democritus.* contrariam *Democriti* doctrinã ab Aesopi fabulis non differre,apertè pronunciat.At Mare non esset idem prorsus immutatum, nunquam maius,aut minus, si ad illud fieret aliquando notabilis accessio exhalationum adustarum, illiq; ob talium exhalationum copiam,salsedo adderetur; ergo *Arist.* dicendũ est iuxtà *Aristot.*Sentẽtiã, exhalationes terreas sẽper fuisse permixtas Mari, Mare fuisse sẽper salsũ,sed auctã fuisse processu tẽporis salsedinem,facta aliquali, & modica exhalationũ terrestriũ è fũdo Maris calore Solis eductarum,& adustarum.

227 Dices primò. Etiam Aquæ fluuiorum,& lacuum sunt permixtæ exhalationibus adustis terrestribus, & subiectæ sunt calori Solis, sed illæ non fiunt Amaræ, & salsæ,ergo salsedo non originatur, nec incremẽta sumit ab exhalationibus adustis,

Re-

Resp. hoc Argum. vim habere in Sẽtẽtia refundentiũ adæquatè salsedinẽ maris in exhalationes adustas, nõ in mea Sẽtẽtia, q̃ in tm̃ pònit ab exhalationib. adustis prae-nire Maris salsedinẽ, in quãtũ Maris Aqua iã ab initio salsa fuit salsedine naturali.

228 Præterea dico aliquorum lacuum, & fluuiorum Aquas salsas esse, quatenus in ijs fuit congrua dispositio ad recipiendam salsedinem ab exhalationibus adustis, & calore Solis, vel quia eorum Aquæ fluxerunt per meatus, & cuniculos amaros, & salsos Terræ; quod non potest militare de Mari, quia non fluit per Terræ cuniculos. Esto quòd secundum aliquam sui partem possit crescere quò ad salsedinem ex propinquitate cùm Salinis Terræ.

229 Dices secundò. Salsedo non est prima qualitas, sed commixtio ex primis, ergo nõ pòt esse cõnaturalis Elemẽto Aquæ, & Mari, nam Elementis solum cõnaturaliter sũt debitæ primæ qualitates, ergo salsedo non est qualitas connaturalis Mari.

Respondeo in primis. Aliud esse, quòd salsedo sit connaturalis Elemento Aquæ, & aliud esse, quòd salsedo sit connaturalis Mari, neq; enim solum Mare est Elementum Aquę. Præterea esto salsedo

non sit connaturalis *A*quæ quasi primò; est tamen connaturalis quasi secundò, nā etiam *A*quæ est connaturalis nigredo, & densitas, omnia enim frigida, sunt nigra, & densa, & tamen nigredo, & densitas non est prima qualitas; sicuti ergo nigredo est connaturalis *A*quæ, quasi secundò, ità etiā salsedo.

230 Dices tertiò: Si salsedo esset connaturalis Aquæ, statim, ac fuit creata, fuisset data salsedo Aquæ, at hoc non potest dici, quia notabile fuisset illatum nocumentum fertilitati Terræ; ergo.

231 Respondeo. Salsedinem Aquæ initio suæ creationis fuisse modicam, & vix sensibilem, ideò nullum damnum passa est fertilitas Terræ ex illa salsedine.

LECTIO DECIMASEXTA.

Varij Motus Maris Referuntur.

232 MAre moueri, & quidem varijs motibus extrà dubium est; cùm ad sensum pateat, imò per Antonomasiam dicitur Elementum Mobile. Sanè ne putrescat, si staret immotum; aut omninò fordescat, si per motum sordes iniectas

non

non egeat, deniq; vt aptius sit piscationi,& nauigationi à natura ipsa communis Boni amantissima ad varios motus subeũdos Mare impellitur,& excitatur.

233 Et quidem præter motũ naturalem; quo naturali pondere Mare deorsũ fertur, pluribus alijs motibus agitatur,& fertur.

234 Primò quidem Mare mouetur nunc hàc,nũc illàc à Ventis,atq; adeò pro Ventorum diuersitate in diuersas fertur partes,& in diuersa litora impingit Mare, modo lentius, modo concitatius, modo placidis, modo inflatis, & turbidis fluctibus delatum,& vndis.

235 Secũdò mouetur veluti ad motum Cęli ab ortu in occasum:Hunc motũ Nautæ peritissimi experimẽto probarũt, nam ex Hyspanijs soluentes versus Americam, & Occidentales Indos iter intrà mensem conficiunt,sed ob contrarium Aquæ motũ non redeunt,nisi trium, aut quatuor mẽsiũ spatio.Similiter nauigantes versus Orientales Indos transacto Bonespei Promontorio litoris Africani, licèt aliàs secundis fruerẽtur Ventis,cùm proram in Solis ortum vertunt,tardius feruntur,retardati nimirum ab Aquis in contrarium fluẽtibus.

236 In Mari Mediterraneo, qui ex Hy-

ſpanijs in Palæſtinam contendunt, plus temporis eundo, quàm redeundo conſumunt. Deniq; in noſtro hoc ſinu Neapolitano, qui Neapoli verſus Antiquas Stabias vehuntur, trāſacto Pompei Promontorio, vulgò *Capo del fico*, citius feruntur, & eunt, quàm redeant è Stabijs Neapolim, licèt id aliqui non in Maris motum contrarium, ſed in eius decliuitatē refundant.

Neap. Antiquæ Stabiæ.

237 Tertiò vtrumq; Mare, Oceanum, ſcilicet, & Mediterraneum, mouetur motu laterali à Septentrione in Auſtrum, quo motu etiam Cęlum moueri putant plerique Aſtronomorum; Qui ſanè motus non in maiorem frigiditatem, quæ ſit in Septentrione, nam æqualis, vel maior frigiditas in Auſtro eſt, vbi pauciores, & minutiores ſunt Stellæ, quæ poſſint rigorem frigoris temperare, ſed in *A*uſtralis regionis decliuitatem maiorem refundendus eſt.

Contarenus. *Conimbric.*

238 Quartò *Contarenus lib.2.de Elem.* aſſerit, Mare Venetum circulari quodā motu moueri; id approbant *Conimb.tract.8.c.3.* & rationem reddunt quia; cùm Aquæ marinæ intrà Terras concluſæ, & in litora impingentes, nequeant cōtinuare motum ab ortu in occaſum, indè fit, vt propè Terras flexuoſo itinere in gyrum voluantur, &

cir-

circularem motum imitentur; Quæ ratio cùm æquè militet in nostro hoc Mari Neapolitano, & alijs flexuosis Sinibus, in his quoque motum illum quasi circularem fieri, negandum non est.

239 Quintus Motus principalis notabilior, magisq; mirabilis, est motus fluxus, & refluxus, quo videntur Aquæ marinæ modò ad litora accedere, modò recedere; nō enim fit hic motus in maris medio, sed circà litora, & in his variè, nàm in aliquibus partibus vix æstus sentitur, vt in Mediterraneo apud Barchinonē, Narbonam, & in Mari Tyrrheno, seù Infero; contrà quod contingit in Mari Adriatico, & Supero, vbi maximè sentitur fluxus, & refluxus Maris.

240 In Oceano Hyspanico, Gallico, Belgico, & cōmunitèr circà alias partes, sex horis fluit, sex refluit: Circà Aquitaniā septem fluit, & quinque refluit. In aliquibus Africæ locis fluit quatuor horis, refluit octo. In Litore Cambaiæ in faucibus Indi fluuij duabus horis mare triginta leucas inundat, duabus iterùm tantum spatij detegit, atque ità tanta rapiditate fertur, vt homines cymbali sonitu admoneantur, nè incauti rapiantur à fluctibus,

Denique in Euripo, quod est angustum mare inter Eubœam Insulam, & Aulidem septies fluit, & refluit mare spatio 24. horarum.

241 Fama est in huius motus natura cōsideranda tm̄ operæ,& studij insumpsisse Aristotelem, vt tædio, & labore confectus illùc diem obierit; hinc Prouerbium. *Aristoteles non habet Euripum, Euripus habet Aristotelem*. Sed Famam hanc inanem esse omninò, & à veritate alienā conuincit,eius motus naturam, & causam perspectam esse alijs longè inferioris notæ

Arist. Philosophis, quomodo ergò occulta fuit Aristoteli naturæ oculo,& oraculo? Difficiliora, & penitiora Naturæ secreta penetrauit Aristoteles,hoc vnum ignorauit? His scriptis oblatus est Tomus Primus Nicolai Cabei, qui *lib. 2. Meteor. qu. 6.* Præcipitium Aristotelis in Euripum aperte fabellam dicit.

LECTIO XVII.

Causa Marini Aestus assignatur.

242 ANtiquorum opiniones nō referam hic, tùm quia vix aliquam habent probabilitatis vmbrā, tùm quia

quia sufficiẽter refutatæ sunt ab alijs Auctoribus, præsertim à *Conimb. tract.7. c.5.* *Conim.* Recentiorum, & probabiliores Philosophantium Opiniones adduco.

243 Primò igitur *Leonardus Lessius* *Fromõd* *apud Fromõdum, & Restam tract. 1. de Mari* *Resta.* *cap.14.* ponit. Maris æstum concitari ab Intelligẽtia Aquis præsidẽte, quæ in Apocalypsi dicta est Angelus Aquarum, sicut *Ioa. 5.* etiam in Euangelio legimus Aquas probaticæ Piscinæ statis temporibus ab Angelo motas.

244 *Le Reès* in Diuinã Prouidentiam refundit æstum Maris, quia nimirum sic Deus disposuit Maris alueum, Insularum, Scopulorum, & Terrarũ occursus, nec nõ fluminum illapsus, vt reciprocatio fieret sinè causæ alterius extrinsecę concursu, si enim artifices gloriantur, se ità quędam instrumenta disposuisse, vt motus perpetuus sequatur, quantò magis id diuinę tribuendum est Potestati?

245 Sed contrà Opinionem *Lessij, &* *Lessius* *Reès* est quia, videntur hi Auctores cùm *Reès.* Anaxagora, & Vulgo in Deum omnia refundente, pessimè in Philosophiã peccare, quę docet effectuum naturalium naturales causas esse assignandas.

Sfondr. Resta. 246 Secundò, *Pādulphus Sfondratus apud Restam vbi suprà.* æstus causā ponit, Aquarum copiam, quæ quādo in angustam alicuius freti oram impingit, cùm non possit tota simùl transire, litoribus impulsa regurgitare cogitur, & refluo cursu in oppositum litus transire, atq; ità alternis vicibus fluere, & refluere.

247 Sed cōtrà est quia. Aestus cōcitatior, & longè maior est in Plenilunio, quàm in Luna manca, & vacua; experientia teste, imò cùm Luna manca, & vacua est, Mare recedit à litore, at si per Aquarum regurgitationem fieret fluxus, & refluxus Maris, æquè cōtingeret in Plenilunio, & cùm Luna manca est, ergò.

Adelari Pius M randul. 248 Tertiò, *Adelardus apud Ioannem Picum Mirandulanum lib. 3 contrà Astrologos cap.* 15. ponit; Mare moueri versus litus ex amore, & propensione se coniungendi cùm alio Mari.

249 Sed cōtrà est quia. si Caspium Mare excipias, cætera Maria omnia continuata adinuicem sunt, imò & ipsum Mare Caspium per Terræ meatus, & Cuniculos cùm alijs Marinis Aquis continuatur, & iungitur, ergò per affectum ad talem coniunctionem mare non fluit ad litora; & si flue-

fluerret, nō deberet refugere, & à litore recedere, quia videretur ea... coniunctionem respuere, & odisse.

250 Quartò ponit *Vallesius cap.* 52. *sacra Philos.* proximam causam æstus esse flatum intrà cauernas Terræ inclusum, est enim æstus Maris quædam Aquæ marinæ ebullitio; patet autem, quòd quādo Aqua feruens ebullit, se se erigit, & ad ollę labra confluit, cessante ebullitione Aqua subsidet, & à labris ollæ recedit, ità ebulliente Mari vi flatuum calidorum, causatur fluxus Maris ad litora, cessante ebullitione à flatibus causata, subsidet Aqua marina, & se ad interiora recipit, ac refluit. Potest hęc Doctrina hoc alio exemplo febricitantis Hominis declarari, vt enim in Homine patiente febrim cùm intermissione aliqua, certis horis humores colliguntur, & accessionem febris faciunt, ijsdem dissolutis febris recedit; ità in Mari exhalantibus, & ebulliētibus vaporibus fit fluxus, at euanescentibus vaporibus fit refluxus, & quiescit Mare recedens in priorem sui locum, & situm. *Vallesi.*

251 Sed cōtrà est quia: licèt iste discursus, hanc Sententiam faciat alijs hucusque relatis probabiliorem, adhùc tamen plenè

non explicat, quare talis ebullitio fiat in Plenilunio,& non alio tempore.

252 Quòd si dicas, talem ebullitionem esse à flatibus, & hos à Luna; iàm ista Sententia non differt à communi, quàm mox adducam.

253 Quintò, ponit *Galilæus in suis Dial.* 4. Aestum maris esse à motu Terræ Copernicano, seù Pythagorico.

254 Sed contra est quia: in primis tutò, & integra Fide non potest defendi, Terrā moueri, vt in *nostris Lect. Phys.* ostendi, & probaui. Prætereà dato illo motu Terræ, adhùc ab illo non causaretur æstus maris, quia motus Terræ, vtpotè Circularis, esset vniformis,& regularis, at æstus maris nō est vniformis,& regularis. ergo.

255 Communis ergo Sententia ponit, refluxum,&fluxum maris à Luna causari. Ità ferè omnes Philosophi, Theologi; sancti Patres, & etiam plures ex Astronomis, quos fusè relatos legite apud *Conimbricen. hic tract. 7. cap. 6.* *Conimb*

256 Verùm contrà communem Sententiā facit primò. quia æstus, vt vel ipsa nominis Ethymologia indicat apertè, efferuescentia quædam, & nimius quidam ardoris effectus est, nam ea temporis pars,

quà

quà calor, & ardor feruent solis, æstas dicitur, ergo non potest causari à Luna, Planeta frigido, & humido, frigus enim non solum non est aptum ad feruorem caussandum, sed, nec *M*otum quidem causare potest, vndè in partibus Septentrionalibus, vbi frigus est nimium, mare non mouetur, sed pigrum gelascit.

257 Contrà secundò. Eleuata Luna suprà nostrum Orizontem æquè per totum mare humiditatem, & frigus diffundit, quandiù suprà Orizontem durat, deberet ergo semper in mari caūsare fluxum, aùt semper refluxum; sed illa modo fluxum, modo refluxum causat, ergo talis motus omninò inæqualis non potest esse ab æquali Lunę humiditate, æqualiter per omnes partes Maris effusam. Prętereà Luna dominatur nocturno tempore; non diurno, æstus autem potiùs fit diurno, quàm nocturno tempore, ergo non fit à Luna sydere nocturno.

258 Contrà tertiò: quia fluxus, & refluxus Maris sunt motus contrarij, & sæpè eodem tempore, & in eodem mari contingunt; at motus contrarij eodem tempore non possunt ab eodē principio fieri, & originari, vt de se patet, ergo.

Magn. Alber. Ludiatus Fromõdus 259 His fortaſsè rationibus moti alij qui apud *Magnum Albertum tract.2.cap.7.* poſuerunt, Mare intumeſcere, & fluere, quando vi ſua naturali expirat, & calidos halitus emittit; refluere verò, & quieſcere, quãdo iam expirauerit. *Thomas Lydiatus apud Fromondum* ponit; Maris fluxum eſſe ab Igne latente ſub *M*ari, accenditur enim ab Igne latente ſub *M*ari, Bitumen, ſeù fortaſſe ſulphur, quo accenſo intumeſcit, & fluit *M*are.

260 Sanè hæc Sentẽtia videtur alijs omninò probabilior, quia *M*arini æſtus, & efferueſcẽtiæ effectum in proportionatam cauſam refundit, nempè Ignẽ, & calorem.

261 Sed adhùc in duobus deficit; Primò, quia non explicat, quare talis accenſio bituminis, ſeù ſulphuris ab Igne latente ſub *M*ari potiùs in Plenilunio, quàm alio tempore contingat. Secundò, quia talis Ignis à maris profunditate videtur potiùs obrui, atque adeò vel extingui, vel ad ſummum impediri, nè valeat euaporare, & ſurſum ad ſuperiorem Aquæ ſuperficiem aſcendere; & quia ſemper Ignis ſub *M*ari latet, ſemper duraret fluxus, & refluxus, ac proindè nõ fieret certo tẽpore, & ſtatis horis.

Puto,

262 Puto, marini æstus causam in Solem esse refundēdam, Sol enim calore suo rarefaciendo Aquam, illam cogit ebullire, & intumescere, atque adeò fluere; at rarefactione cessante, cessant ebullitio, & tumor, ac proindè resilit Aqua, & refluit.

263 Hanc Sententiam fuisse *Aristotelis*, & ab *Heraclito* Philosophorum antiquissimo ingeniosissimè excogitatam, refert *Plutarchus lib. 3. de Placitis cap.* 17. ex Recentioribus sequitur *Rugerius Bacchonus epist. ad Clem. V.* *Aristo. Heraclitus Plutarchus*

264 Probatur primò quia, videtur effectus calidissimus efferuescentiæ, & aquæ marinę ebullientis in Calorem, atq; adeò in proportionatam causam refundi.

265 Secundò quia: hac data Sententia facilè redditur ratio, cur in Plenilunio cōcitatior æstus contingat; quia tunc, nimirùm, maior luminis, & caloris copia à Sole diffunditur tùm in Lunam, tùm in reliquas orbis Terræ, & maris partes sibi subiectas: Facilè etiam redditur ratio, cùr statis horis, & certo tempore æstus fiat, quia nimirùm sicut inæqualitas Solaris luminis, & caloris quadripartitam Anni diuisionem causat in Ver, Aestatem, Autumnū, & Hyemem, ità inæqualitas eius-

dem luminis,& caloris,facit, vt statis horis fluxus,& refluxus contingat. Et denique ab eadem luminis, & caloris inæqualitate oritur, quòd in aliquibus regionibus maior,& diuturnior, in alijs minor,& breuior æstus fiat. In quam rem Audi *Senecam lib.3. nat. Quæst.cap.16. Quartana ad horam venit, quemadmodùm Podagra ad Tempus respondet, quemadmodùm purgatio, si nihil obstitit, statum diem seruat, quemadmodùm præsto est ad mensem suum partus, sic Aquæ interualla habent, quibus se retrahant, & quibus reddant.* & paulò post. *& quid hoc mirum est, cùm videas ordinem rerum, & naturam per constituta procedere? Hyems nunquam aberrauit, Aestas suo tempore incaluit, Autumni, Verisque vt solet, facta mutatio est; tàm Solstitiũ, quàm Aequinoctium suos dies retulit.*

Seneca

266 Dices primò, *Arist.* videtur, Aestum Maris in Lunam refundere, vt patet ex Libro *de Mundo ad Alex.* & in Libro *de Elementorum Propriet.* ergo.

Arist. 267 Respondeo. *Arist.* primo loco loqui in aliorum opinione, vt patet legenti textum,& Liber ille ad Alexandrum non putatur esse Aristotelis, sicuti nec Liber de Elementorum proprietatibus, qui, vt testatur

tur *Conimbricen.* Arabi cuiusdam est, non Aristotelis.

268 Dices secundò: Communis Astronomorum Sententia est; Lunam corporibus humidis, atque adeò Mari dominari, sed tale dominium tunc maximè videtur exercere, cùm fluxum, & refluxum causat, ergo.

269 Respondeo. vel ipsos Auctores, qui æstus causam Lunæ attribuunt, non attribuere Lunæ per se duntaxat, sed vt illa Solis aspectu promouetur, & fouetur, vt apertè fatentur *Conimbricen loc. cit. cap. 6.* Esto igitur Luna dominetur Mari, sed non dominatur, nisi, vt illuminata à Sole, maximè verò quãdo effectus iste fluxus, & refluxus contingit in Mari, Vel etiam dico, exerceri à Luna dominium in Mare quò ad alios effectus humidos, non quò ad istum, qui calidus effectus est, ac proindè non potest à Planeta humido causari, & originari. *Conim.*

270 Dices tertiò: quando Luna manca est, vt in Quartis, valdè minuti sunt Marini æstus, ergo iam à Luna tales æstus causantur.

271 Respondeo. ideò in Quartis Lunæ minores fieri æstus, quia tunc minor lucis, & caloris copia communicatur à Sole, tùm

Lunæ, tùm alijs sibi subiectis Terræ partibus,& Mari,quod proptereà non ità sensibilem, & notabilem ebullitionem admittit impartiente parum caloris Sole.

LECTIO DECIMAOCTAVA.

Maris Opes, Diuitiæ
Purpura, Coralia, Vniones.

272 AEmula Terris sunt Maria,nam non ea modo,quæ ad victum Hominum,vti sunt varia piscium genera, sed etiam ea, quæ vel ad vestitum,vti sunt Mare,& Purpura,vel ad ornatum spectant, vt Vniones, & Coralia, abundè,& copiosè suppeditant. Tria sunt ergo præstantissima, & apprimè pretiosa, quæ haurimus è Mari; Purpura, Coralia, Vniones.

273 Purpura igitur Piscis genus Conchis,seù Conchilijs inclusum scopulis, seù arenoso limo adhærescentibus, nigrantis Rosæ colorem refert, medijs in faucibus florem illum,seù succum habet, qui tingēdis vestibus expetitur, reliquum eius corpus inutile est,ac ignauum. Capitur viua, quia

quia cùm vita succum illum euomit; Vtilissimum est, Purpuram capere post ortũ Caniculę, aut ante vernum tempus, quia cũ fęticauerit, & parturierit, fluxos, & spontaneos habet succos. Capitur autem hoc modo, paruulis, rarisque textu nasśis in Mare proiectis, quibus inest esca, clusiles, mordacesque conchæ, ceù mituli aperiuntur, & escam rapiunt; Conchas esca saturas iam, appetit Purpura, porrectaque lingua infestat, at illę aculeo extimulatę claudunt sese, comprimuntque mordentẽ Purpuram, quæ proindè ità pendens auiditate sua tollitur, capiturque; alio nomine Purpura, Pelagia dicitur.

274 Purpuræ varia sunt genera, pabulo, quo nutriuntur, Solo, quo nascuntur, discreta, atquè distincta. Lutense genus Purpuræ putri limo, Algense, idest, alga enutritũ, vilissimum; vtrisque melius Teniense in Tenei Maris ora collectum, quod sanè leuius, atque dilutius, calculosum appellatur à calculo maris mirè apto Conchilijs loco; omnium optimum Purpuræ genus est Dialutense, idest, vario Soli genere pastum, & enutritum.

275 Purpuræ Vsus semper fuit Romæ ab initio ortus sui ad hæc vsque tempora, nã

Romæ fuere semper purpurati Patres. Romulus Vrbis Conditor in Trabea, Tullus Hostilius à Regibus primus deuictis Hetruscis in prætexta vsus est; Purpura nostris hisce temporibus vtuntur in paludamentis Sanctæ Romanę Ecclesię Cardinales, & Patres, ac ipse in primis, qui Patrũ, & Ecclesiæ tenet Principatum Summus Pontifex. Audi *Plinium lib.9.cap. 36.* vbi de Purpura sic loquitur, *huic fasces, securesque Romanæ viam faciunt, idemque pro maiestate pueritiæ est, distinguit ab equite curiam, Dijs adnotatur placandis, omnemque vestem illuminat, in triũphali miscetur auro.*

276 Non absimilem succum emittit Murex, vndè & vestes tinguntur murice; Accipe ex *Virg.4.Eclog.*

Ipse sed in pratis Aries iam suaue rubenti murice.

277 Verum licet muricis color rubeus sit, non nigricat, vt Purpureus succus, sed albicat potius, & Pyropo similis est.

278 Coralium in Mari frutex, & Planta est, extractum è Mari, lapis est; quantum apud nos Indicis Margaritis pretium est, tantum apud Indos in Coralio, pretiosa enim, quæ sunt ex Gemmarũ genere, ęstimatione, & persuasione Hominum pensantur.

236 Co-

279 Coralium in Aquis forma frutricē refert,& colore viride eſt; Baccę eius candidæ ſub Aqua,ac molles,exemptæ confeſſim durantur, & rubeſcunt; euelluntur è Mari, aut ferramentis præciduntur Coralia.

280 Eorum variæ ſunt ſpecies loco, in quo naſcuntur,diſcretę,atque diſtinctæ;gignuntur enim in rubro mari,cui etiam dediſſe nomen,fama eſt: in Perſico Mari,vbi nomine alio vocatur *Iace.* laudatiſſimum eſt, quod in Gallico ſinu circa Stœcadas Inſulas reperitur, & in Siculo circa Heliā, & Drepanum;naſcitur,& apud Grauiſcas, & in ora Maris noſtri Neapolitani;Probatiſſimum eſt, ſi rubeum notabiliter, & ramoſiſſimum ſit.*Virtutes Coralij ſunt.*

1 Torminum, veſſicæ,& calculorum mala auertere, ſi virtute Ignis redactum in puluerem cum aqua potetur,ideòque Coralium ſurculos infantibus alligari conſuetudo inuexit.

2 Si ex vino,aùt æſtuāte febri,ſi ex aqua, potentur Coralia,ſomnum conciliant.

3 Sanguinem reijcientibus, exereantibuſque medentur.

4 Vlcerum caua explent, cicatrices extenuant, Ignibus diù repugnant; ſi cinis

eorum medicamentis immisceatur oculorum, mirè prosunt.

281 Vniones, seù Margaritæ rerum omnium culmen pretij tenent; Conchis, seù Conchilijs non secus, ac ostreæ includuntur, sed vbi genitalis anni eas extimulauerit hora pandentes se se oscitatione quadã impleri roscido conceptu, tradunt, grauidas posteà eniti, partumq; Concharum esse, Margaritas, meliores, aut deteriores pro qualitate roris, quem exceperint; nã si purus influxerit, candidæ enascuntur; si verò turbidus, sordidæ, pallidę, & nubilosę oriũtur Margaritæ; si Conchæ tempestiuè satientur, grandescunt, si parum roris excipiant, & veluti ieiunæ claudantur, minuũtur Margaritæ; Porrò cum fulgurat, comprimunt Conchæ se se, ac ieiunæ clauduntur; cùm tonuerit, pauidæ, ac repẽtè compressæ, abortus vnionum fit, generantur physemata.

282 Sed mirabilem accipe Concharum proprietatem, & penè solertiam, nam si Conchæ manum videãt Vrinatoris, comprimunt se se, operiuntq; opes suas, gnarę propter illus se peti; manumq; si præueniant, acie sua abscindunt; Concharum examinibus, sicuti & Apum singulas magnitu-

gnitudinem, & vetustate præcipuas esse veluti duces miræ ad se cauendum solertiæ, *Plinius tradit lib.9. cap.15.* ideòq; vrinatoribus, & Margaritarijs præcipua cura inest, has capere, quia illis captis, facilè est, cæteras palantes includere retibus.

283 Margaritæ è Conchis extractæ, Vniones dicuntur, quia non nisi plures, aut duas arctissimè coniunctas licet extrahere, & è Conchis præcidere.

284 Vnio in Aquis mollis est, extractus ab Aquis, statim durescit; aceto infusus, iterùm mollescit; ostendit id experientia, nam cùm Cleopatra Aegypti Regina duos vniones per omne æuum celeberrimos per manus Regum Orientis haberet, licèt exquisitis quotidiè ab Antonio saginaretur epulis, lautitiam tamen eius, dapumque apparatum publicè obtrectabat; quærēti Antonio, quid astrui magnificentius posset, respondit; vna se cæna centies H.s. absumpturã; cupiebat discere Antonius, sed posse fieri haud arbitrabatur; sponsionibus ergo factis postero die, quo iudicium agebatur, magnificam aliàs cænam, sed quotidianam ius sit apponi Cleopatra; irridenti Antonio, computationemque expostulanti, inferri

ſecundam menſam iuſſit; ex præcepto miniſtri vnum tantum vas antè eam poſuere aceti, expectante Antonio, quidnā eſſet actura, detractum alterum ex Vnionibus, quos auribus gerebat, Regina ſolertiſſima, merſit in acetum, ac liquefactum abſorbuit; tum L. Plancius Sponſionis Iudex victum pronūciauit Antonium, refert *Plinius loco cit.*

285 Margaritarum, & Vnionum in Indico Mari copia eſt; præcipuè verò in ſinu Bengalæ, & Malipur, quæ Ciuitas eſt prædicatione D. Thomæ *A*poſtoli, celeberrima, refert *Boterus in Relat.* adſunt nautæ peritiſſimi, & expeditis cymbis cum Vrinatoribus ad nota loca, & ſcopulos accedunt, tùm Vrinatores demittunt per tranſuerſum ligatos fune, cui campanula appenſa eſt; altera manu Caniſtrum vrinatores ferunt; quod cùm Conchis abūdè repleuerint, Campanulæ ſono admonent Nautas, qui ſtatim vrinatores fune ſurſum attollunt, atquè ità Conchis, & Vnionibus diteſcunt eius regionis incolę, Vrinatores, & Nautæ.

Ma-

LECTIO DECIMANONA.

Maris Mirabilia.

286 MAre occultę potentię documentum immensum esse, quo à ntauralium rerum Inquisitoribus, nec aliud vltrà quæri debeat, nec par, aut simile possit inueniri ipsa se vincente Natura, docet *Plinius lib.* 32. *cap.* 1. *Plin.*

287 Miracula Maris plura sũt;in primis Mare induit fluminis naturam, quia vi plenè inenarrabili reciproci Aestus fluxu,atque refluxu continenter mouetur, atque fluit, ità vt ferè Flumen esse videatur. Induit & Mare Cæli conditionem, & Naturam; Cælum ponunt Astronomi ab ortu in occasum perpetua vertigine circumuolui; ab Aquilone in Austrum motu Laterali quodammodo agitari; motibus ijsdem ferri Mare, experientia adeò sensata innotuit, vt in confesso apud omnes sit.

288 Quamuis Mari Ventis,Turbinibus, Procellis agitato,commotoque nihil violentius sit, potentiusvè; duo tamen sunt, entium ceteròque minima, quæ eius vio-

lentiam coercent,& frænant. Primum est modica, & ſicca litoris arena,illo iubente, qui Mari præcipit, & hic confringes tumentes fluctus tuos. Secundum, quod Maris potentiam frænat, & cohibet paruus, *Echeneis*, dictus, eſt; qui ſanè nullo ſuo labore,non retinendo,aut alio modo,ſed adhærendo frænat mare, ſiſtit nauigia, & remoratur,ideòque Remoram eum Latini appellant. Ruant Venti licèt, ſæuiant Procellæ; ſolus Echeneis tanto imperat furori, vires tantas compeſcit; domat rabiem frementis Elementi, cogit morari nauigia, quæ vincula vlla, non anchoræ pondere irreuocabili iactæ tenerent.

289 Actiaco Bello Echeneim tenuiſſe Prætoriam nauim Antonij properantis circumire,& exhortari ſuos,donec tranſiret in aliam, ideòq; Cæſarianam claſſem protinus veniſſe, refert *Plinius loco citato.* Tenuit Echeneis, & quinqueremem Caij Imperatoris ab Aſtura Antium properantis; & cùm è tota Claſſe Quinqueremis ſola non proficeret,admiratus Caius, cognita cauſa exilientibns protinus, qui id quærerent circà nauim,inuenerunt adhærentem gubernaculo Echeneim, oſtẽderuntque Caio indignanti, hoc fuiſſe,

quòd

quòd se reuocaret, quòd iter eius, & nauigationem impediret, quod 40. remigum obsequium contrà se inhiberet, vetaretque; Creuit in Caio admiratio, eò quod adhærens naui tenuisset, receptus in nauigio non idem polleret. Haud minus mira est Leporis Marini natura, hic enim in potu, aut in cibo datus, aut etiã visus, venenum est. Homines, quibus impactus est, piscem olent, & totidem moriuntur diebus, quot Lepus vixit; Marini Leporis alius mas, alius fęmina est; diuersa vtriusque virtus, nam si Prægnantem fæminam aspexerint, laborant nausea, & abortum faciũt, remedio est mas, & ideò sale duratus, in bracchialibus seruatur.

290 Omnia in Plenilunio Maria purgantur, quædam & statuto tempore: Circà Messanam, & Milas exponuntur in litus purgamenta fimo similia; Hinc orta fabula, Solis ibi boues stabulari. Nullum Animal expirare, nisi æstu recedente, narrat Aristoteles apud Plinium lib. 2. c. 96. idque obseruatum in Gallico Oceano, & in Homine esse compertum.

291 Transgreditur interdum Mare fines suos, nam Pyrrhum, & Antissam circà Mæotim absorbuit; Elicem, & Buram

insulam Corinthiaco mersit. Insulam Cæam amplius triginta millia passuum abruptam subitò cùm plurimis mortalium rapuit; Calabriam à Sicilia, Capreas ab *A*malphitana costa diremit.

292 Visum est sæpè Mare litora deseruisse: Accidit hoc in Vesuuiana conflagratione postrema, quādo in Portu Neapolitano, & Surrentino hæserunt penè in sicco Naues, perituræ, nisi Mare refluente, ad deserta litora redijssent Aquæ.

Zonor. Dio. 293 *S*æpè Mare excipit, & fouit Ignem; narrāt.n. *Zenoras, & Dio in Tito* Ignē Vesuuianum duodecim, & eò amplius dies inter Thyrrenas Aquas arsisse. Refert

Strabo *Strabo lib.* 1. propè Modonem igneo halitu erumpente mare ad quinque stadia

D.Aug ferbuisse. *D. Augustinus lib.* 3. *de Ciuit. Dei cap.* 32. de flammis ætnæis ità loquitur. *Legimus apud Aethnicorū historias Aetnæis ignibus ab ipso Montis vertice vsque ad lacum proximum decurrentibus, ità ferbuisse mare, vt rupes exureret, pices nauium soluerentur.*

294 Idem Accidit in Vesuuiana conflagratione nouissima, & ebulliente mari, infinita propè piscium multitudo extincta est; & quamuis essent elixi iam Aquis

pisces,

piſces, & in dapes parati, prædæ, & gulæ irritamentum, abſtinuere tamen incolæ, gnari, piſces illos halitu ſulphureo, & peſtilenti eſſe infectos; probarunt id malo ſuo Liparenſes, de quibus narrat *Oroſius lib.*5. *c.*10. morbo fuiſſe arreptos, & perijſſe, importata inſuper lue in Inſulam totam, eò quod piſces flammis ætnæis elixos, auidè deuorauerint. *Oroſius*

DISPVTATIO IV.

De Impressionibus Terreis.

Terreæ Impressiones sunt Terræmotus, Mineralia, siuè Fossilia, siuè Metallica; Quorum occasione, examinatur, an Terra sit altior Mari; Quænam sint eius Partes habitabiles; Quædam deniquè de Montibus, & Insulis.

LECTIO PRIMA.

Terrarum Mirabilia.

1 VAstissima hæc, & ferè in infinitum extensa Terrarum spatia cùm Firmamento collata, esse instar Puncti Astronomi Cæli mensores æquissimi definierunt. *Audi Senecam lib. 1. nat. Quæst. in Præf. Hoc est illud Pūctum,* Seneca *quod inter tot gentes, ferro, & Igni diuiditur; Punctū est illud, in quo nauigatis, in qua bella-*

bellatis, in quo Regna disponitis.

2 Verùm in hoc puncto maiora miracula sunt ijs, quæ in alijs circumferuntur esse Elementis. Quid? non nisi in Terris est metallorum opulentia tàm varia, tàm diues, tàm fæcunda, tot sæculis sub oriens. Gemmarum pictura tàm multiplex, lapidum tàm discolores maculæ; Ignium tot locis emicantium perpetua tot sæculis incendia, Terra semper salua, & incolumi.

3 In Monte Soracte propè Romam spiritus exhalant mortiferi, sed volucribus tantum; in Agro Puteolano, & Sinnessano lethales omnibus animantibus spiritus excurrunt, exceptis Hominibus. *Plinius*

4 In Hirpinis Ansancti locus est, quem qui intrauere, illicò moriuntur; idē accidit Hierapoli in *Asia*. Alibi fatidicos esse specus, quarum exhalatione temulenti futura prænuncient, refert *Plinius lib.2.cap.93.*

4 In Peruuio Vallis est fæcundissima *Mahitz*, quod est frumenti genus in ea Prouincia, insertum pisciculorum faucibus, & in fossiculis frequentissimis eius vallis seminatum, mirùm quàm Soli benignissimi fæcunditate multiplicetur, &

cre-

Boteri crescat . *Boterus in Relat.*

5 In Lybiæ Deserto arenæ fluctuant, non secùs ac Maris vndæ, similiter & in Apulia albæ ad messem segetes flante vento.

6 Iuxtà *H*arpasa Asiæ oppidũ Cautes stat horrenda, vno digito mobilis, eadem si toto corpore impellatur, resistit, nec loco suo dimoueri potest. In Taurorum Peninsula in Ciuitate Characena Terra est, qua sanantur omnia vulnera.

7 Propè flumen Indum duo *M*ontes sunt, alterius natura est, ferrum trahere, alterius ferrum omne respuere. In Agro Ardano frumentum satum non nascitur. In Agro Ciuitatis litterarum propè Neapolim, vulgò dicto, *La Marena*, Ager est, in quo vel herbæ spontè enatæ, & omnia prorsus sata, venena sunt. In Crustomino Agro fænum natum, ibi noxium, extrà, salubre est.

8 Quædam Insulæ fluitant semper, nam in Vadimonis lacu, & ad cutilias Aquas opaca sylua est, quæ nũquam die, ac noctu eodem loco visitur. In Lydia, quæ vocantur Calaminæ non ventis modo, sed etiam contis, quo libeat impulsæ, mouẽtur, & fluctuãt. In Nimphæo paruæ, sal-

saltuares dictæ, quæ in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur.

9 Quædam sunt Terræ semper trementes, talem esse Agrum Labiensem, & Reatinum, refert *Plinius lib. 2. cap. 94.* *Plin.* Elephãtes si Terram comedant, ægrotant; si ea frequenter vtantur, vt Lupi, sanantur, *Arist. Hist. Anim. lib. 8. c. 25.* *Arist.*

10 Quædam gignit Terra, quæ cocta cibo sunt idonea, quædam vel cruda comeduntur, quia primæ succus, nisi calore dulcescat, amarus est, atque adeò contrarius naturæ, cui non nisi dulcia sunt amica, & consentanea; at posteriorum succus protinus gratus naturæ est. *Arist. problem. 20. nu. 10.* *Arist.*

11 Ipsa se comedens Terra deuorauit Cybosum altissimum Montem cùm oppido Curite, Sipylũ in Magnesia, & prius eodem in loco Vrbem clarissimam, quæ Tantalis vocabatur. in Phœnice vrbes duas cùm Agris, Phegium Aethiopiæ iugum excelsissimum, tellus absorbuit, & deuorauit; sæpè in aliquo Mari repentè emergunt Terræ, nam ità Delos, & Rhodos memoriæ produntur enatæ. inter Lemnum, & Hellespontum Næa, inter Sebetum, & Theon, Alone; inter Cycladas Thera, & Therasia.

In

12 In Agro Mutinensi, vt refert *Plinius lib.2.cap.83.* Montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes, recedentesque, inter eos flamma, fumoque in Cælum exeunte, interdiù spectante è via Aemilia magna equitum Romanorum, & Viatorum multitudine.

13 In Agro Marrucino prædij Vectij Marcelli equitis Romani, prata, oleraque, intercedente via publica in contrarias sedes, trangressa sunt.

14 Sed illud est Vulgo valdè mirabile, circunfundi Terræ vndique Homines, conuersisque inter se pedibus stare, & cunctis similem esse Cæli verticem, ac simili modo ex quacunque parte mediam calcari.

15 Quærit Vulgus, cur non decidant contrà siti; mirantur & Antipòdæ, cur nō cadamus, & nos contrà illos siti, ac positi. Philosophis id mirum non est, quoties enim Terram tenemus, haud est timendum posse nos cadere, cadere enim est deorsum tendere, at si abiremus è terra, quam calcamus. ad sūperiora vtique ascenderemus. non ergo casus esset iste motus, sed ascensus.

16 At exoritur hinc longè maius in

Vulgo

Vulgo miraculum, qua ratione stet Terra, & subsistat pendula, non timens casum.

17 Affert huius quæsiti solutionẽ Vulgo peraccomodam *Plinius lib. 2. c. 65.* Igniũ sedes, non nisi in ignibus est, Aquarum nõ nisi in Aquis, Aeris, seù spiritus in Aere, itá Terræ arcentibus cunctis, nisi in se locus non est, sed altera ab eodem, & ab aliis Philosophis solutio adducitur magis solida, & ęquè clara; Terra globosa est, & quia tota homogenea, omnes eius partes globosę sunt: partes globi id habent, vt tendant ad Centrum, omnes ergò partes Terræ in interiora nituntur.

18 Hæc etiam ratio est, cur Mare non cadat, quamuis margine nullo claudatur, quia nimirum omnes eius partes ad centrum, omnes in viscera, & in interiora nituntur; & vt melius cohæreret Terra, staret Mare, Prouidentissima natura res ita disposuit, vt cum Terra, arida cæteroqui, & sicut constare per se, & sinè humore ægrè posset, nec sursum stare aqua fluida semper, & mobilis, nisi sustinente Terra Mare, mutuo implexu iungerentur, vnusque ex ijs globus fieret.

19 Denique Terra medicamenti vices subit, nam quæ propè Nucerinum Balneũ

in

in Vmbria Terra est, quę epota à veneno liberat, malignas febres, imò & contagiosas curat; varios habet colores, sed quæ albi coloris est, præfertur cæteris, ideoq; Terra Alba, vel Sancta appellatur. Eiusdem generis sunt Terra Armena, Samia, & quæ in Melitensium finibus est Terra albi coloris, quę vulgò dicitur, *di S. Paolo*, liberat hæc à veneno, qua quis serpentium morsu fortasse fuerit infectus, & vulneratus.

LECTIO SECVNDA.

An Terra sit Altior Mari.

20 SVppono: ex Terra, & Aqua vnum Globum, seù Sphæram vnam cõstitui: Pluribus id Argumentis probant Astronomi; præcipuum, & efficacius est, quia quando fit Lunæ Eclipsis, vna tantũ corporis opaci vmbra eleuatur, & mediat Solem inter, & Lunã; at deberẽt duæ vmbræ eleuari, & mediare, si duo essent corpora Sphærica T rra, & Aqua, ergo. Verum vnus iste Globus, seù vna Sphæra ex Terra, & Aqua constituta non est ad Geometricam rotunditatem perfecta, plures enim

enim in ea deprehenduntur eminentiæ, & inæqualitates; & quia eiusdem magnitudo sensim se in tumorem, & altitudinẽ attollit, ideò sensus noster globosam hãc figuram non discernit, sed potiùs planam esse iudicat, & omninò æqualem.

21 De proposito quæsito duæ sunt potissimum Opiniones.

22 Prima ponit, Mare esse altius Terra. Probatur primò ex Scripturis Sanctis, in quibus videtur denotari altitudo Aquæ suprà Terram, & solo Dei miraculo, ac præcepto cohiberi, nè Terram operiant. *Psal.*103. *Terminum posuisti, quem non trãsgredientur, neque conuertentur operire Terram. Prouerb.*8. *legem ponebat Aquis, nè transirent fines suos. Ieremiæ* 1. *Me non timetis, qui posui arenam Terminos Maris, præceptum sempiternum, quod non præteribit?*

23 Probatur secundò quia, ex Terra, & Aqua vnus Globus efficitur, sed in quolibet Globo debet esse pars superior, seù conuexa, & pars inferior, seù concaua; at pars superior, & conuexa non potest esse, nisi aqua, aqua enim est minus grauis, ergo. *Burg.*

24 *Burgensis ad cap.* 1. *Gen. Catherinus* *Cathe.*

ibi-

gregatę eodem modo,ac prius,antequam segregarentur, naturali pondere inclinarunt semper ad Centrum,& ad medium Terræ,& de facto, si auferrentur impedimenta,ad Centrum ferrentur, ergò naturaliter inclinant ad esse inferiores Terra.

29 Ità discurrunt *Contarenus lib.* 2. *de Elem. Clauius ad Cap.*1. *Sphæræ pag.* 528. *Conimbric.*2.*de Cælo c.*8.*q.*3.vbi alios plures refert. *Contarenus. Claui. Ruu.*

30 Puto has duas Sententias cęteroqui oppositas posse facilè conciliari,si cùm distinctione procedatur, nam vel loquimur de altitudine,& eminentia,quæ debita sit ex natura rei vni,vel alteri Elemento,vel loquimur de eminentia,& altitudine,quæ de facto in vno,vel altero elemento reperitur.

31 Si loquamur in primo sensu, sentio cum Auctoribus Primæ Sententię,Mare ex sui natura esse altius , & eminentius Terra ; & præter Argumenta iam adducta,videtur euidenter deduci ex illo *Gen. cap.*1.Cōgregentur *Aquæ in locum vnum,et appareat arida, & factum est ità ; & vocauit Deus aridam,Terram,Congregationesq; Aquarum appellauit Maria*. quæ verba manifestè indicant, antè segregationem,

& congregationem Aquarum in locum vnum fuisse Terram, seu Aridam discoopertam Aquis Dei nutu,& prouidentia, at id,quod res quæcunque habet initio ortus sui, est illi naturaliter debitum, ergo iam Aqua de sui natura debet Terræ supernatare.

32 Confirmatur quia; Aqua est grauis secundum quid,Terra est grauis simpliciter,minus ergo grauis est Aqua, atque adeò eminentior est, & superior Terra.

33 Et quidem falsum est omninò,quod assumunt Aduersarij, inclinasse Aquas ad Centrum Terræ post earum congregationem in locum vnum; quinimò nec de facto ad tale Centrum naturaliter, & per se inclināt,sed merè per accidens, & quādo lege naturę coguntur replere vacuum, ad quem finem eleuantur quandoquè etiā supra Terram, vt ostendi *Disp. 4. Phys. Lect. 2. per totam.*

34 Quòd si ex descensu Aquæ ad replēdum Vacuum, benè argueretur eius inferioritas ad Terram, similiter ex ascensu Aquæ super Terram ob eundem finem, deberet argui superioritas,& eminentia Aquæ suprà Terram.

35 Si verò in secundo sensu loquamur

de

de Terra,& Aqua,vt de facto sunt, & reperiuntur,neutrum est altero simpliciter, & secundum omnes sui partes superius,& eminentius,sed vnum est altero secũdum quid, & secundum aliquas partes altius vicissim,& eminentius.

35 Et primò, quòd neutrum sit altero simpliciter eminentius,patet quia,neutrũ est altero eminentius secundum omnes sui partes,mare enim quà fretis arctatũ, qua Sinibus conclusum, quà in fluminibus deriuatum,non esse eminentius, sed potius depressius,& inferius Terræ litoribus,Ripis,Mõtibus, & Insulis de se patet. Ex alia parte nec Terra est secũdũ omnes sui partes altior Mari,& eminẽtior;de facto enim dantur Regiones, quæ sæpè à Mari obruuntur,vulgò dicuntur,*Paesi bassi*, vti sunt Hollanda,& Zelanda, vbi sæpè absorptæ vrbes,& exercitus leguntur ab Oceano submersi; Totam Aegyptũ fuisse aliquando Aquis submersam, refert Arist. apud *Iauell.lib.4.cap.4.*& antè tempora Philippi Macedonis regionem quãdam fuisse à Nilo submersam, refert *Albertus apud eundem*; ergo iam Terra non secundum omnes sui partes altior Mari est. *Iauell.* *Albert.*

36 Ex quibus iam patet, Terram secundum aliquas sui partes excedere,&supereminere Mari,quatenus videlicet assurgit in Montes,vel eleuatur in Insulas,vel grādescit in Ripis,& Litoribus; & hoc tantū voluisse Auctores Secundæ Sententiæ, neque posse ab Auctoribus primæ Sententię negari; Mihi est valdè probabile.

37 Dices. Si Marę spectata sui natura, est eminētius Terra, & aliàs deberet Terræ supernatare, omninò violenter detinetur in loco depressiori, neque posset diù ità durarę,nullum enim violentum durabile,at ità durat per annorum myriades, ergo locus depressior est illi connaturalis.

38 Respondeo.detineri in loco depressiori non esse *A*quę simpliciter violentum, licèt enim id sit contrà peculiarem , & priuatā Aquæ naturalem inclinationem, non tamen est contrà inclinationem naturæ vniuersalis, quæ cōmunis boni amātissima, exigit hoc incommodum ab Aquis, vt in loco depressiori se contineant, & ad replendumVacuum, & ad hoc vt Animalia viuere suprà Terram possint,germinare Arbores,Plantæ oriri,& frondescere. Porrò Axioma illud Aristotelicum debet

debet intelligi de eo, quod est Violentum simpliciter, & toti naturæ; vt explicaui hic *Disp.* 1. *Lect.* 2. *in Resp. ad* 2. *obiect.*

LECTIO TERTIA.

Partes Terræ Habitabiles, & de Antipodis.

39 Pono primò. A Cosmographis Terram secundum sui longitudinem consideratã diuidi primò in quinque amplàs Zonas, Plagas, seù Fascias; quarum prima est in medio, & dicitur, Torrida; à nimio calore, & æstu quo torret, & ardet; à Sinistro Zonæ Torridæ Latere sunt duæ Zonæ, Temperata vna dicitur, à temperato, & moderato Solis calore, frigida altera, ob carentiam caloris, & copiam frigoris. Similiter & à dextro latere aliæ duæ Zonæ numerantur, Temperata vna, frigida altera ob similes supra descriptas rationes, & causas. *Audi* à *Poeta Neapolitano* has Zonas carminibus Hetruscis ità descriptas. *Io. Bapt. Marin.*

Vedi le Zone feruide, e l'algenti,
E doue bolle, e doue agghiaccia l'anno.

40 Secundò in sui longitudine admit-

tit Terra plura Climata. Clima est spatium Terræ, in quo dies longissima crescit, vel decrescit per dimidiam horã: Ab Antiquis septem Climata designabantur; longè probabilius à Modernis recensentur 23. nam prima est per Meroen. 2. per Syenen. 3. per Alexandriam Aegypti. 4. per Rhodum, & Babylonem. 5. per Romã, Corsicam, & Hellespontum. 6. per Venetias, & Mediolanum. 7. per Podoliam, & Tartariam minorem. 8. per Vuitembergã. 9. per Rostochium. 10. per Hyberniam, & Moscouiam. 11. per Bohuscastrũ Noruegiæ. 12. per Ghotiam. 13. per Bergis Noruegiæ. 14. per Viburgum Filandiæ. 15. per Suetiam. 16. per DalenKanlij Fluuij ostia 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. per alia loca Noruegiæ, Suetiæ, *Albæ* Russiæ, & vicinarum Insularum.

41 Pono secundò. Totum ambitũ Terræ continere milliaria Italica 22400. & secundum longitudinem, & latitudinem milliaria 70000. Diuiditur autem Terra Vniuersa in quatuor Partes, Europam, Africam, Asiam, & *Americam* ab Americo eius primo Inuentore sic dictam, cuius sanè tanta vastitas, & amplitudo est, vt noui Orbis agnomen meruerit.

Pono

42 Pono tertiò; certum eſſe; Partes terræ vtriuſque Zonæ Temperatæ habitabiles eſſe, & de facto frequentiſſimè habitari. Dubium eſt, an Terræ partes Zonæ Torridæ, & Zonarum frigidarum habitētur, aut etiã habitari, & coli poſſint; Torrida enim Zona ob nimium æſtum, & calorem videtur omninò inhabitabilis; aliæ duæ frigidæ ob nimium frigus à pleriſq; inhabitabiles aſſeruntur.

43 Prima igitur opinio Antiquorum
fuit, Zonam Torridam, & extremas duas *Plin.*
Frigidas inhabitabiles eſſe. Ità *Plinius* *Philo*
lib.2.c.70.Philo Iudæus lib.quis rerum di- *Beda*
uinarum hæres ſit. Beda de ratione Tempo- *D.Th.*
rum c.32.D.Thomas p. p. q.12.art.2. ad 4. *Scotus.*
Scotus, & Durandus in 2. d.17. Tribuitur *Durã.*
etiam Antiquiſſimis Pythagoræ, Heſiodo, *Pythag.*
Proclo, & Homero; præcipuè verò Ariſto- *Heſiod.* *Procl.*
teli 2. Meteor. vbi deridet operam eorum, *Homer.*
qui contendunt deſcribere totũ Orbem, *Ariſt.*
tanquam habitationi idoneum.

44 Secunda opinio ponit. Totam Terram habitabilem eſſe. Ità Moderni om-
nes Philoſophi, Aſtronomi, Geographi, & *Amici*
Hiſtorici; *Barth. Amicus tom. de Cælo* *Conim.*
tract.8.de Elem.q.4.dub.4. Art.2. Conim- *Philal.* *Olaus*
bricenſes, Philalteus hic; Olaus Magnus; & *Clau.*

denique *Clauius in Sphæram*, vbi hanc opinionem tribuit Antiquissimis Theologis asserentibus, Paradisum Terrestrem fuisse situm sub Zona Torrida.

44 Probatur autem; & Primò, quòd Zona torrida sit habitabilis, quia licèt calidissima sit ob nimium Solis ardorem, temperatur tamen varijs ex causis, & circunstantijs; primò quidem,quia Homines ibi nati,& educati talis sunt complexionis, vt à nimio calore non lædantur: secundò quia à Ventis frigidis ea Regio refrigeratur: Tertiò quia imbribus continuis humectatur. Quartò quia à Mari, & Oceano ea Regio alluitur.Quintò quia ibi noctes sunt diebus semper æquales, & ideò calor Solis hodiernus noctis frigiditate compensatur, vt præsertim in Prouincia Brasilię contingere, refert *Nicol. Cabeus* hic. Sextò ob altitudinem eius Terræ, sicut enim Montes frigidiores sũt Vallibus,in quibus fit reflessio radiorum Solis,ità pars illa Terræ altissima, quia non sentit reflexionem radiorum solariũ, non ità calida est, vt nequeat inhabitari. Septimò denique artificiosis remedijs, vt sunt loca subterranea ad declinãdam vim caloris aptissima.

Pro-

45 Probatur secundò experientia, quia Lusitani, & Hollandi Nautæ peritissimi totam eam Regionem peragrarunt, & totam de facto habitari experti sunt; & referunt eius Regionis incolas fusci, & nigri esse coloris ob Solis ardorem, & æstū. Quòd etiam Regiones extremarum, & frigidarū Zonarum habitabiles sint. Probatur primò quia: cùm Sol est in Signis Hybernis, prçsertim verò quando est in Capricorno magis abest à Scythis, quàm absit, quando est in signis çstiuis, & præcipuè in Cancro ab habitantibus in frigida Regione Poli Arctici; nam quando est in Capricorno distat à Scythis gradibus 99.; quando est in Cancro distat à Zona frigida 79. vel paulo plus gradibus, vt Astronomi peritissimi testantur, sed Scythæ in suis regionibus commodè viuunt, atque salubriter, ergo eodem modo viuere possunt Incolæ frigidæ Zonæ Poli Arctici. Confirmatur quia frigiditas illa nimia potest temperari vel Igne, vel assueta inhabitantium complexione, natura, & vsu.

Lusit.
Hollan.

46 Probatur secundò; quia *Nicolaus Germanus Tabulis Ptolomæi* addit ad Boream plures alias regiones, idest, Gothiā

Nicol. Germa. Ptolomæ.

Orientalem, partem Liuoniæ Insulã Ventilandiam, Groetlandiam, & Islandiam.
Olaus. *Olaus Magnus lib.1.de Partibus Septentrionalibus*. varias describit Regiones,& Nationum mores habitantium iuxtà Polum, & plura loca vltrà Thylem inuenta.

47 Fateor; sub Polo Antarctico Regiones nondum fuisse cognitas,& deprehensum, habitentur nec nè, ideòq; in Tabulis Geographorum ponitur quædam pars eius,& dicitur, Incognita, alia dicitur, *Terra di vista*. Tertia demum, *Terra del Fuego*. Verum quia de Regione ista sub Polo Antarctico eadem ratio militat, ac de illa altera, quæ deprehensa est habitari sub Polo Arctico, ideò valdè probabile est, has quoque Regiones inhabitari, & vltrà fretum Magallanicum adhuc esse Populos obscuri nominis,& conditionis.

48 Dices primò. Zonæ illæ frigidissimę sunt ob maximam Solis distantiam, vt patet ex Vento ad nos indè proueniente, gelidissimo, sed nihil est vitæ magis contrarium, quàm summa frigiditas, ob illam enim Venena mortem Animalibus inferunt, ergo multò magis vbi est summa, frigiditas, non solum virtualiter, vt est in Venenis, sed etiam formaliter.

Respon-

49 Reſpondeo. Aduerſus eam Aeris frigiditatem non deeſſe remedia, qualia sũt hypocauſta, veſtes pelliceæ, & ſimilia, quibus illa Regio maximè abundat. Ventus aquilo perfectè ibi non viget; fateor tamen Homines illarum Regionum modicum caloris habere, nempè tantum, quantus ad vitam ſuſtentandam ſufficit.

50 Dices ſecundò: Regiones illæ perpetuò carent lumine, ergo non poſſunt habitari, & coli; nota eſt enim exclamatio illa *Tobiæ c.5. quale mihi eſt gaudiũ, qui in tenebris ſedeo, & lumen Cæli non video.* *Tobia*

51 Reſpondeo. Habitantes ibi habere diem ſex mẽſium, & noctem ſimiliter ſex Menſium, & ideò non carere prorſus lumine, quod licèt concedam eſſe neceſſarium ad vitam iucundè, & cum gaudio tranſigendam; nego tamen neceſſariam eſſe omninò, & ſimpliciter ad Vitam. Addo; quod Lumen Ignium, & Candelarum artificio poteſt comparari, vt ſit apud nos hyberno tempore.

52 Dices tertiò. Si Regiones illæ habitarentur, aliquis ex illis locis veniſſet ad nos aliquando, at nullus legitur veniſſe, ergo.

53 Respondeo. quòd licet illi habitatores ad nos non venerint, quia non fuerũt tantæ industrię, vt nostras Regiones inuenirent, & ad nos commearent, multi tamẽ ex nostris Europæis illuc peruenerunt, viderunt homines earum regionum, quos, & referunt simijs esse simillimos ob frigoris rigorem.

Arist. 54 Ad Auctoritatem Arist. qui citatus est pro contraria Sententia Dico; eas Regiones non fuisse discoopertas, & visas à Græcis; vel dici ab Arist. inhabitabiles ab Hominibus nostrorum Climatum, nõ ab ijs, qui nati sunt in ijs Regionibus: vel denique dici inhabitabiles, quia non ità frequenter habitantur Regiones Zonæ Torridæ, & Zonarum Frigidarum, sicut habitantur Regiones Zonarum temperatarum.

Quò ad Antipodes.

55 Loqui de Antipodis, idest, Hominibus, qui ex contraria parte Terræ nobis aduersa premant vestigia, qui & Anticto-nes dicuntur, idest, Terram contrariam colentes, seù etiam Antigonę, idest contrario nati; fabulosum esse, dicunt *Lactãtius lib.*3. *Diuin. Instit. cap.*23. D. *Augustinus* 16. *de Ciuit. Dei cap.*9. *Beda lib.*4. *de*

Lact. D. Augʼust. Beda

Ratio-

Ratione Temp.c.32.Nazianzenus Epist.71. **Nazia-**
56 Sed Antipodas dari docent *Plinius* **zenus**
lib.2.Cæli t.15.& 2.Meteor.sum.2.c.2 Phi- **Plin.** **Arist.**
lolaus, Conimbr. Amic.loc.cit.dub.6. Art.2. **Philol.**
Audi ex Poetis Manilium in Astron. **Amic.**

Nec minor est illis Mundus, nec lumine peior, **D Hieronym.** **Conim.**
Nec numerosa minus nascuntur Sydera in Orbem. **Manil.**

57 Hanc etiam Sententiam docuit *D. Hieron.epist.128.ad Fabiolam.*

58 Et Ratio est quia, ea Regio est temperata, sicuti Nostra, illi ex diametro correspondens, ergo non est, cur habitabilis non sit. Imò hac de re habemus experientiam eorum, qui suis nauigationibus illùc peruenerunt, & quotidiè ad nos indè multa, eaque pretiosa reportant.

59 Volunt aliqui. Hanc nauigationem fuisse quoque in vsu apud Veteres, & Classem Salomonis tertio quoquo anno missam ad aurum deportandum ex Ophiri regione; peruenisse ad eam partem, quæ dicitur *Peru*, vel ad Insulam Hispaniolam à Columbo detectam; fides sit penès Auctores. **Class. Salom.**

60 Verùm hac in re celebris est nauigatio, & iter factum à D. Elisæo à Sarbagna

Armeno, qui cùm quinque Mensium spatio ad eam Terræ partem, quæ à Geographis Incognita, dicitur, peruenisset; mox Flumen ingressus, quod Arte potius, quàm natura videbatur efformatum, ex flumine in planitiem per 30. dies excurrens, tandẽ à Socijs eius itineris ænea Tabula inuenta est; in ea literis Græcis hæc legebantur.

Gloriæ Magni Alexandri Maced. addictũ Mausol.
Qui primus ad Antipodas descendit
Via inuia hæc, vi, & arte comperta est faciliter.

REVERTERE.

Si non es Alexander, alter quicunque es,
Quem, aut fama, aut Prudentia hùc vectauit.
Facilis descensus, haud est ascendere tutum absque
Vulcano, & Cerere: *haud desunt latices,*
Dextera te monet Crypta.

61 Qua Scriptura monitus Elisęus Igne, & cibo comparatis audacter Cryptam ingreditur, & vix septem dierum spatio Cryptæ tandem foramen luminosum occurrit Elisęo, qui ex inuento foramine, tanquam ex alto, & eminenti loco subiectam, & longè inferiorem planitiem prospicit;

ſpicit; deſcendit illicò cum ſocijs, viſumque eſt illi ordine ſanè inuerſo, caput ibi locare, vbi habuerat priùs pedes: raræ in ea Planitie Caſæ, huc, atque illùc diſperſæ, & ex piſcium oſſibus compactæ. Homines puſilli ſtatura, comis auratis, pedibus rotundis, naribus aduncis, & acutis iaculorum ad inſtar. Exceperunt hi Eliſæum magno cùm Honore, & plauſu, tanquam Hominem eius ſpeciei, cuius iam antè notitiam habuerant, oſtenderunt enim illi ſtatuas, & figuras Hominum ſimilium, imò & ipſius Magni Alexandri effigiem, qua ſanè in Regione beatiſſima, omnia videbantur aurata, herbæ, frondes, frumenti ſpicæ, fructus, aquæ, ſquamæ piſcium: Raræ ibi Pluuiæ, ſed frequens Ros; haud aratro, ſed Ventis Tellus ibi vertitur; ſemina, quæ dùm colliguntur, cadunt, ſine Hominum induſtria ſtato tempore renaſcuntur. refert *Gregor. de Maur. End. fol.* 476.

LE-

LECTIO QVARTA.

De Montibus, & Insulis.

62 QVædam Terræ partes è planitie in altum assurgunt; hæ dicuntur Montes; quorum origo non eadem ab omnibus assignatur.

Contar. 63 *Contarenus lib. 2. de Elem.* ponit, Montes naturaliter fuisse formatos vi Syderum, & caloris in altum sublata Terra. *Georg. Agric.* *Georgius Agricola lib. 3. de Ortu Subterraneorum*, ponit. Vi Ventorum fuisse formatos Montes; legitur enim Cambisis exercitus arenis vento iactatis obrutus. *Car. V.* In Syria tempore Caroli V. Imperatoris iuxta Tripolim Arenæ congestu constitisse Montem, legitur.

64 Alii ponunt. Vi Terræmotuum excitatos esse, & eleuatos suprà Terram Montes. *Fulgo.* Refert *Fulgosius lib. 1. de Prodigijs.* tempore Lottarij Imperatoris in Saxonia emersisse collem 6000. passuum longitudine; Astrunum Montem repentè apparuisse in Campania propè Neapolim, refert *Leander.* *Leand.* sub Theodosio Imperatore

Ma-

magno Terræmotu,quo totus orbis concussus est,ingentes formatos Montes, tradit *Nicephorus lib.* 14.c.46. Deniq; Montes aliquando Hominum industria, & arte esse formatos, ostendit Mons Testaceus Romæ, quem ex testis in vnum locum congestis efformatum esse, liquidò constat.

65 Aliquando etiam Montes Hominum arte,& industria complanati sunt, & Terræ solo æquati. *Plinius lib.* 2.c. 88. narrat Epopum emissa flamma Campestrē æquatum in planitiem,& cap 91. Ipsa se comens Terra Cybotum altissimumMontem deuastauit,& Phegium Aethiopię iugum celsissimum. Vesuuij cacumen continuis incendijs depressum,& in dies deprimi,ad sensum patet. Genuæ Mons quidam de industria supposito puluere pyrio scissus in partes,comminutus in saxa,tandem solo æquatus est,& in mare asportatus nauigijs,noui Portus materia est. *D. Gregorius Thaumaturgus* precibus à Deo impetrauit,vt Mons,qui Ecclesiæ fabricam impediebat,tantum loci cederet,quantum ad construendam Ecclesiam opus erat,legitur in eius Vita.

Plin.

Genua

D. *Gregorius Thaumaturgus.*

66 Puto dicendum, Montes insignio-

V res,

res,& præcipuos à Deo Mundi initio esse formatos,& creatos, esto alij Montes, seù veriùs Colles progressu temporis, vel Terręmotibus,vel Vẽtis,vel Diluuijs,vel opera Hominum,vel ẽt miraculo assurrexerint;

67 Probatur auctoritate Sacræ Scripturæ. *Psal.89.Priusquam Montes fierent,aut formaretur Terra,& Orbis.Prou. 8.nondum Montes graui mole constiterant, antè omnes colles ego parturiebar.Gen.8. dicitur Arca Noe* post Diluuiũ stetisse super Mõtes Armeniæ,ergo iã tunc erãt Mõtes altissimi.

68 Confirmatur quia, Montes necessarij sunt non solum ad Terræ ornatum, sed etiam ad plura commoda hominibus importanda, ergo debuerunt creari Mõtes simùl cùm rebus alijs mortalium bono,& cõmodo creatis à Deo,atq; productis.

Quò ad Insulas,quæ in Mari assurgunt.

69 Insula dicitur,quia in salo, idest, Mari,non quia Insulæ omnes in Mari sint, sed quia Maiores, & celebriores in Mari esse,referũtur;est autem Insula Terræ portio vndiquè Aquis cincta; & quia valdè probabile est,totam Terram mari Oceano ambiri,& cingi,ideò ab *Aristotele lib. de Mundo ad Alexandrum,* dictum est,Vniuersam ipsam Terram Insulam esse vnicam

Arist.

Atlan-

Atlantici Maris ambitu circumdatam.

70 Non desunt Auctores, vt *Cluuerius Introd. Geograph. lib.* 1. *c.* 19. qui totum Terrarum orbem in tres magnas Insulas, quas Oceanus circumfluus efficit, diuiserunt: quarum prima est, quam nos incolimus; Asia, Africa, & Europa. Altera est America; Tertia Magallanica, quæ etiam Terra Incognita, seù Australis vocitatur, quia eius præter litora nihil dum, à nobis cognitum est. *Cluuerius.*

71 De Insulis eodem modo philosophandum, & discurrendum est, sicuti de Montibus philosophati sumus; nimirum celebriores Insulas, Vastiores, magisq; à Continenti diremptas initio creationis Vniuersi fuisse à Deo ità creatas, & formatas Mortalium bono, & commodo; Alias verò non ità Magni nominis, & amplitudinis à variis causis fuisse de nouo inductas progressu Temporis,

72 Siuè quia Arenæ Magna copia à Fluminibus asportata in locum quendam Maris congeritur, notabiliter augetur, & paulatim durescit. Ità Echinades Insulæ ab Acheloo flumine congestæ sunt, quo eodem modo aggestu segetum ex Campo Tarquinii Regis in Tyberim proiecta-

rum, Insulā factā esse, narrat *Titus Liuius.*

73 Siuè quia Mare aliquam Terræ planitiem repentè occupat, eamq; à reliquo continenti dirimit, & interrumpit. Sic refert *Plinius lib.2.c.88.* diremptam, ac diuulsam esse Siciliam à Calabria, Cyprū à Syria, Angliam à Gallia; arcades à Scotia; Rhodum ab Asia, & in sinu Neapolitano Capreas à Costa, Prochytā, & Ischiā à Cumis, Nesetam à litore Puteolano. Accidisse hæc inuitis Terris, indicio sunt tot angustiæ, atq; tàm parua naturæ repugnātis interualla; inquit *Plinius lib.6.c.1.* Notat *Bodinus apud Restam tract. de Mari c.* 21. maximam harum Insularum partem sub Aquis coniungi propinquo Continenti, idq: obseruari iactu bolidis, quia nimirum vis illa Terram disiungens, non potuit omninò eam corrodere, sed solùm in parte superiori, Vbi Vētorum, & fluctuum vis est vehemētior, & minus resistens Terra. Hoc eodem modo Alluuionibus, & magna siuè fluuialium, siuè pluuialiū Aquarum violentia, fiunt in Fluminibus, & enascuntur Insulæ; ideoq; *Cassius Longinus* Iuris Auctor, ponit Casum, quòd si Aquarū violentia sit facta Insula, hæc esset sub Iurisdictione, & possessione eius, è cuius

Plin. *Bodin.* *Restn.* *Cassius Longinus.*

Agro

Agro Insula facta esset, & si est communis Agenquisq; suam partem reciperet.

74 Deniq; vi Terræmotus enascuntur Insulæ, quia nimirũ nimia Vẽtorum vi è fundo Terra attollitur, & in tumulum erigitur. Ità testatur *Seneca. Therem, & Theream Insulas nostra'ætate spectantibus nobis quis dubitat, quin in lucem spiritus vexerit?* *Seneca*

75 Sæpè etiam euanescunt Insulæ, & tolluntur, vel quia hiatibus sorbentur, ità Theodosio imperante plures Insulas absorptas esse in Asia, refert *Nicephorus lib.* 14. c. 46. Vel etiam quia occupatum est interiectum mare à Terris; ità iunctas Antissmam Lesbo, Zophirum Helicarnasso, Heturam Mindo, Permon Mileto, Sanæ fidei Auctores narrant. *Nicephorus*

76 Referuntur, & Insulæ in Mari, siuè etiam in lacubus, Mobiles, non minus, ac Cymbæ; præsertim verò in Lemno Scotiæ lacus, qui sinè Ventis, tempestatibus agitur. Insulam esse notabilis magnitudinis ad pascua vtilem, hinc indè agitatam; refert *Ortelius.* *Ortelius.*

77 Huius rei duas causas assignat. *Seneca lib. 3. c. 26. sic. Duplex causa est, aquæ grauitas medicatæ, & ob hoc ponderosæ: &* *Seneca*

ipsius Insulæ materia vectabilis, quæ non est Corporis solidi, quamuis arbores alat: fortasse enim leues truncos, fundosq; in lacu sparsos pinguis humor apprehendit, ac vinxit. Itaq; etiam si quæ in illa saxa sunt, inuenies exesa, ac fistulosa, qualia sunt, quæ duratus humor efficit vtiq; circà medicatorum fontium riuos, quæ vti purgamenta aquarum coaluerunt, ex spuma solidantur, necessariò leue est, quod ex ventoso, inaniq; concretum est.

LECTIO QVINTA.

Causa Terræmotus assignatur.

78 MAiorem Terręmotus, quàm alij extraordinarij, & prodigiosi naturæ superbientis effectus admirationem non modo, sed & Terrorem in animis mortalium excitarent, si Mala, Damna, & Clades, quas Terræmotus afferunt, expenderemus prouenire ex Terra aliàs mortalium generi beneficentissima, hominum communi parente amantissima: Terra est, quæ in cæteris malis præbet effugium, nam si fulserit, si tonuerit, si fuerit quidpiam tactum de cęlo, præbent Valles, & antra Terrę securitatem; Si Venti,

ti, si Pluuiæ, si Grando fuerit, aeris iniurias tecta defendunt; si flumina exundent, tuta est in Sicca Terra Salus; si Mare deseuiat, ad Terram, & litora confugimus; at dum Terra motibus quatitur, & concutitur, quæ cætera sustinet, ipse ruinam minari videtur Orbis Terrarum, & quasi fundamento lapso omnia ruere.

79 Verùm hic nomine Terræmotus non venit Motus circularis, quo Terra, stante, & quiescente Cœlo circulariter feratur ab ortu in occasum, nam tali motu Cœlum circumagi stante, & quiescente Terra probauimus in *Lect. Philos. Disp.* 7. *Lect.* 1. Sed nomine Terremotus venit Motus, quo Terra secundum aliquas sui partes tremit, & concutitur. Huius Motus, & Concussionis causam inuestigamus cùm Antiquis, & Recentioribus Philosophis.

80 Mitto Poetarum fabulas, Gigantes, nimirum, Montibus oppressos, submouere Terras sibi superpositas; Enceladum aliquando fessum, mutare latus, atq; adeò Terram concutere, ac totam tremere Trinacriam. Et quod est Rabinorum Commētum, Leuiathan Piscem sua magnitudine Terras complectentem, vstum à Sole, indignatione actum, commouere Terram, de- *Poetæ.* *Rabini*

Mahometes. niq; mitto palmarē,& ſplendidum Mahometis Mendacium, Terram in vnius Tauri cornu ſitam commoueri , & concuti , Tauro capite agitante , & deyciente quodammodo Terras. His, inquam, Fabulis,& Mendacijs omiſſis.

Thales. 81 Prima Antiquorum ; & Thaletis Opinio eſt, Terram Mari ſupernatare tamquam grande nauigium , mota ergo in Aquis tempeſtate, fluctuat Terra, & commouetur .

82 Sed contrà eſt quia : licèt Terra circumambiatur Oceano, non tamen ſubtus Terram aquæ ſunt in tanta copia , vt poſſint tempeſtatibus iactari , & Terram concutere; imò ſæpè videmus è Montibus igniuomis Terræmotus cauſari , cum tamen in fundo horum Montium , Ignis , non Aqua ſit .

Anaximenes. 83 Secunda Antiquorum , & Anaximenis Opinio ponit, Terræmotus cauſam eſſe, Terræ ipſius ſenectutem, ac vetuſtatē, ſicut enim vetuſta Aedificia, dum per partes cadunt, vicinas domos concutiunt , ita Terra cum ab ea partes reuulſæ cadunt,& introrſum reuoluuntur in præceps , Terram quatiunt,& vndique mouent.

84 Sed contra eſt quia ; ſi Terræmotus

tus à vetustate eiusdem Terræ modo explicato causarentur, omni tempore, & omni in loco Terræmotus contingerent, at hoc est contra experientiam, quia Vere, & Autumno vt plurimum Terræmotus fiunt, rarò Aestate, & rarius Hyberno tempore, ergo. Præterea nō in omni loco Terræmotus accidunt, vt explicabimus infra, ergo.

85 Tertia Antiquorum Opinio fuit: Terræmotum causari ab Aquis pluuijs, quæ in cauitatibus Terrarum receptæ, & loci angustijs pressæ exitum quærūt, & nō nisi commota, & concussa Terra, inueniūt.

86 Sed contra est quia: longè minor hæc Aquarum copia est, quàm fluctuantis Oceani vastitas, & impetus, qui tamē Terras non commouet, ergo nec Aquæ pluuiales in cauitatibus receptæ Terrarum talem effectum possunt causare.

87 Quarta Recentiorum, & *Annibalis Romæi in Dialogo de Terræmotu* Opinio est, Terræmotum causari ab Igne accendente, & inflammante exhalationes terrestres calidas cęteroqui, & siccas natura sua in Terræ cauernis inclusas, quæ loci cauernosi, & subterranei angustijs pressæ, vt sibi exitum ad superiora faciant magna vi Terrram commouent, ac quatiunt. *Annibal Romæus.*

88 Sed contra est quia: videtur Ignis in subterraneis locis inclusus deuorare potiùs, & absumere exhalationes, quàm exitum illis permittere ad superiora; Ignis est comburere, non concutere, ideoquè reprehenditur ab Arist. & Peripateticis cōmuniter Anaxagoras, eòquod dixerit, Terræmotus causam Ignem esse.

Arist. 89 Quinta Aristotelis, & Recentiorum communiter Sententia est; Terræmotum causari ab exhalationibus calidis, & siccis, quæ in cauernis Terræ tanquam ergastulis & carceribus inclusæ nimium calefactæ, & rarefactæ, vel à Sole, vel ab Igne, vel per Antiperistasim, & obsessionem circunstantis frigoris, vt se in locum promoueant ampliorem, magno impetu, & vi Terram quatiunt, ac in partes scindunt; sicuti puluis Pyrius in tormentis bellicis inclusus, calore ignis rarefactus magno impetu Aenea tormenta scindit, atq; disrumpit, nisi exitum liberum habeat.

Arist. Audi *Arist. 2. Meteor sum. c. 2. Terra à Sole, & ab eo, qui in ipsa est, igne, incalescit, vt multus quidem extra, multus quoque intra fiat spiritus.* Et paulo post. *Non igitur Aqua, neque Terra causa vtique erit motus, sed spiritus, cum nouo fortè fluxerit, qui extra exhalat.*

lat. Et quidem Rarefactionis tanta vis est, vt *Fromundus ex Snellio apud Nicol Cabeū lib. 3. Meteor. q. 1.* referat, vnum pulueris granum concepto igne rarefieri, & excrescere in molem 12500. se maiorem.

90 Probatur hæc Sententia primò quia; post Terræmotum frequentes excurrunt per Aerem Venti, quia nimirum egressæ exhalationes ad superiora, & sublimia, Aerē frigidū calefaciunt, consequēter Aerē cōmouent, at Aer cōmotus Vētus est.

91 Probatur secundò quia; Terræmotus non fiunt, nisi magna præcesserit antea tranquillitas Aeris, qui nimirum inclusis intra cauernas Terræ exhalationibus, ibique constipatis quiescit Aer, & in summa tranquillitate est, non enim habet à quo agitetur, & moueatur.

92 Ob id etiam magis noctu, quàm interdiù, & meridie magis, quā spatio diei reliquo; noctu quidem, quia tunc exhalationes intra Terrę cauitates constipantur, nec à Sole euocantur; *noctè plures, & maiores fiunt terræmotus, quia noctes diebus trāquilliores sunt propter absentiam Solis.* Meridie verò, quia hæc diei pars tranquillior esse solet, quam cæteræ, quia tūc Sol est in sui Auge, & dissoluit exhalationem in

Aug. de Angelis. Ter-

Terris, dissolutis autem exhalationibus magna tranquillitas in Terris fit; *Terræmotus, qui fiunt in die; fieri circa meridiem, quia tranquillissima est, vt in pluribus diei meridies.* Subdit, *cũ Sol maximè dominatur, dissoluit exhalationem in Terra, dominatur autem maximè circa meridiem.*

93 D. primò. Non est assignabilis ratio, cur exhalationes hę rarefactæ, ampliorem exigant locum, itaut ob id deberent Terras disrumpere, & perrumpendo commouere, ergo Terræmotus non causatur ab exhalationibus dicto modo rarefactis.

94 Resp. non minus esse absurdũ, & cõtra naturæ leges, dari Vacuum, quàm admittere in vno loco duo corpora, vel plura; sanè exhalationes rarefactæ, maiores sunt, & plures, quàm antea erant densatæ, & constipatæ, & ideo in eodem loco non possunt capi, & circunscribi, amplior ergo, & maior debetur illis locus, quem dum quærunt, obsistit Terra sua duritie, & opacitate, resistit suæ obiectu molis, at spiritus, seù accensæ exhalationes omnẽ vim adhibent, enituntur magno impetu, diuque premunt terram, & premuntur vicissim à Terra, concutitur ista, & tremit, erumpentibus illis in laxiora, & ampliora vastissimi Aeris spatia.

95 Di-

96 D.secundò:Ignis est consumere,non rarefacere,ergo ab Igne inclusæ cauitatibus Terræ exhalationes absumuntur,non rarefiunt.

95 Resp. non semper exhalationes rarefieri ab Igne,sæpè enim rarefiunt,vel à Sole,vel ob Antiperistasim; aliquando ēt ab Igne rarefiunt,& nè penitus absumantur,diffugiunt,& qua data porta in sublime feruntur; absumerentur sanè ab Igne, quando ita constrictæ in cauernis,tanquā in ergastulis,diù detinerētur.Et sanè Terræmotus,quos anno 1631. eructante flammas Vesuuio experti sumus,ab Igne exhalationes accendente,originatos esse, luculentissimè lingua Rhethorum describit *in suo Nuncio Recupitus fol.9.& fol.77.*

96 D.tertiò:Terra spongiosa est, & pluribus patens spiraculis,atq;meatibus,ergo rarefactæ exhalationes, & spiritus commodè queunt per huiusmodi meatus exire, nulla facta concussione, aut commotione Terræ. *Recupitus.*

97 Resp.Ideo rarò cōtingere Terræmotus, quia exhaletiones, vt plurimum per meatus,& poros Terræ ad superiora euolant,sed quando exhalationes sunt plurimæ,& constipatæ,seù densatæ frigore,non

possunt per poros illos, & meatus euolare, ideò inflammatæ rarefiunt, & vt se in ampliorem locum extendant, Terram quatiunt, & dicto modo concutiunt.

LECTIO SEXTA.

Quæ Antecedant, Comitentur, Et Consequantur Terræmotum.

99 ANtecedunt, & præeunt Terræmotum ea, quæ sunt ipsius Terræmotus, veluti prænuncia, & presagia.

100 Primò quidem præit Terræmotum, intempestiua quædam Aeris trāquillitas, & serenitas, tunc enim omnes illæ exhalationes, quæ cæteroqui Aerem commouerent, & agitarent in cauernis Terræ tanquam carceribus inclusæ detinentur, mox quassaturæ Terram, & Terræmotum causaturę: sic narrat *Seneca lib.* 5. *Natur. Quæs. c.* 12. ante eum Terræmotum, qui Neronis tempore in Campania accidit, multis diebus serenitatem fuisse. *Seneca.*

101 Secundò. Præit Terræmotum, in Puteis turbidior Aqua, & tetrum, ac sulphureum odorem emittēs, talis enim turbatio, & teter odor non nisi ab exhalatio-

tionibus iam tum incipientibus sursum ascendere, prouenire potest: sic Phęreci des Magister *Pythagoræ* haustu Aquæ è puteo futurum Terræmotum prædixit. *Pherecid-s. Pythagoras.*

102 Tertiò: Præit Terræmotum Aqua putei, vel Fluminis ebulliens, & ascendēs, quia nimirum Aqua illa ab ascendentibus exhalationibus impellitur, & ebullire cogitur. Id obseruatum est in Eridano paulo antè Terræmotum, qui anno 1570. Ferrariam concussit: Non absimile huic præsagium Terræmotus est, repentinus Maris tumor, à Ventis nimirum factus, atq; causatus, talis enim tumor, non nisi ab exhalationibus introrsum ascendentibus originatur, vt enim benè habet *Plinius lib. 2. c. 81. Terræmotus futuros nauigantes quoque sentiunt, non dubia coniectura, sine flatu intumescente fluctu.* *Plin.*

103 Quartò. Præit Terræmotum Nubecula interdiù, vel paulo post Solis occasum sereno Cęlo apparens, in lõgum spatium, velut linea, extensa: quia tunc signũ est, magnam esse in Aere serenitatem, nec minimam spirare auram, atq; adeo omnes exhalationes intrà caueas Terræ inclusas esse, à quibus necessè est, vt breui erumpant, & Terram concutiant.

104 Quintò. Præit Terræmotũ, qui Aestate contingit, insolitum, frigus quo stipatæ exhalationes in visceribus Terræ, & Antiperistasi calefactæ explicato modo Terræmotum causant.

105 Sextò. Neapoli, & in toto Regno præit Terræmotum, sicut & alias ingentes calamitates, si quæ obuenturæ sint, Diui Ianuarij liquefactio, & ebullitio Sanguinis nullo Sacri Capitis occursu, ipsa enim experientia Sęculorum docuit, insignes calamitates à tali liquefactione sine capitis occursu præsagiri, & sanè annis superioribus talis liquefactio Terræmotum illum ingentem, quo vtraq; Calabria afflicta est, præcessit. Refert *Recupitus fol.* 111.

D. Ianuarij Sanguinis ebullitio

Recupitus.

106 Comitatur Terræmotum ingens quidam sonitus, & boatus, qui bonum mugitnm imitetur, de quo *Virg. 6. Aeneid.* *Sub pedibus mugire solũ, et iuga celsa mœreri*

Virg.

107 Ita ante Terræmotũ, qui anno 1631. *die* 16. Mensis Decembris ex Vesuuiano incendio accidit, auditi sunt Neapoli, & omnem circa regionem ingentes quidam sonitus, & bombi bellicorum tormẽtorum explosioni simillimi, sed prætereà cæca quædam Montis obmurmuratio, & tenuis quidam mugitus: testes sunt auriri ciues

Nea-

Neapolitani omnes. Est autem huiusmodi sonus varius,& multiplex, quia quemadmodum in Hominibus pro varia gutturis, & arcteriæ cōpositione variæ efformantur voces,varij fiunt soni, ita ex varia cauernarum forma, varij fiunt boatus, & sonitus, quibuscum exhalationes erumpunt: itaque ex amplis meatibus, magni soni,ex angustis, tenues,ex recuruis,& vario flexu impeditis,terribiles, & varij; ex læuibus,clari,& perspicui eduntur soni.

108 Comitatur Terræmotum secundò, Timor,ac tremor mortis vt plurimum cōtingentis inHominibus,qui sanè tunc sibi certissimò persuadent vltimum imminere exitium;quando à communi parente Terra in omnibus cæteroqui benefica, malum,& calamitas oriuntur.

109 Cōsequuntur Terrĕmotum Vrbium excidia,Turrium casus,Montium ruinæ, nouæ Aquarum scaturigines,exsiccati fōtes,Ignis quādoque eructatio,interitus Animalium, Mortalium præ timore arescētium confusio,& stupor,Ciuitatum depopulatio. Oculati sunt testes Neapolitani Cives omnes,quando in Vesuuiana eruptione cōcussa Terra est, & Vrbes in Campos, Cāpi in Vrbes cōmutati sunt. Testes

Calabriæ Populi. oculati ſunt vtriuſque Calabriæ Populi, quos paucis annis elapſis à Veſuuiano incēdio vti Terræmotus, lōgè maior, ac diuturnior perterrefecit; ità clade longè maiori afflixit; nam eo Terræmotu triginta millia Hominum interēpta ſunt: deiectæ ſunt decem, & ſeptem Ciuitates, quas inter Conſentia, & Catacium Prouinciarum Metropoles, numerantur: ſeptuaginta ferè Oppida, Pagique, aut ingentem perniciē, aut integram perpeſſi ruinam ſupputantur: Villæ, ſiuè rurales, ſiuè litorales quaſſatæ, ac detritæ ſinè numero. Nullus eſt Regni huius incola, qui hæc non nouerit, qui non ſenſerit.

110 Sed vt ab Exteris quoque fidem extorqueam; placet hic referre ex *Recupito*, quidquid anno illo, & die memorata, ac memorabili acciderit Neapoli graſſante iam Veſuuiano incendio. *Demum, erumpente flamma, ingens fragor ex cacumine mōtis acceptus, quem tamen tubæ clangor pugnam prænunciaſſet, Terræmotus excepere adeo crebri; vt non multi, ſed vnus per dies multos, continēti ductus halitu videretur. Natura perpetuo ſolum ſæpiſſimè ſuccuſſari, frequenter etiam ſubſultare: idque ea ſecuta eſt, nocte circa primam horā, & quintam; poſtridie*

Recupitus.

die circa decimam septimam tanto impetu, vt vrbem suis diuellendam sedibus putaremus: neque moueri tecta, sed euerti. Nemo certè fuit pectoris adeo saxei, quin saxis, terraque trementibus contremuerit. Repente mutata facies vrbis: & iam, silente forensi strepitu, exaudiebantur clamores veniam, ac misericordiã deposcentium. Conuolauere pœne omnes ad eluendas confessione labes: neque solum confertissima fuere templa, sed in foro etiam Sacerdotes petentibus aures dedere. Extortæ sunt eo metu Confessiones criminum, quæ lõgo, aut etiã toto vitæ decursu pudor impudentissimus obstinato silentiõ texerat. Vetustissimæ inimicitiæ depositæ: nefariæ inimicitiæ resectæ: concubinæ, aut desertæ, aut in coniuges commutatæ. *Grass. Terræ motu Pœnit.*

LECTIO SEPTIMA.

Quædam Alia ad Terræmotum Spectantia.

111 AD absolutam Terręmotus notitiam, remanent hic explicanda quædam alia.

112 Primum est species Terręmotuum. Hęc autem ab *Aristotele* enumerãtur duę, *Arist.*

Tremor,& Pulsus.Tremor est,cùm Terra, modò ad hanc, modò ad illam partem fluctuat , & agitante exhalatione hàc,illàc flectitur,tunc enim veluti tremit, seù contremiscit.Pulsus est,cum Terra ex imo cōcussa sursum,deorsumque iactatur;quo pacto se habet in animalibus Pulsus,quoarteriæ, nunc se efferunt , nunc concidunt. Aliæ Terræmotuum species, quas *Georgius Agricola lib.2.de ortu subter* . Et *Magnus Albertus lib.5.tract.2.cap.*18.enumerant,ad has duas ab *Aristotele* assignatus,facilè reducuntur.

Georg. Agric. Alber.

113 Quædam sunt Regiones Terræmotibus magis subiectæ,quædam minus: nā Regiones nimis frigidæ, vt Septentrionales Terræmotibus minus subiectæ sūt,quia ob nimium frigus exhalationes in Terræ cauitatibus non adunantur;Gaudent hoc priuilegio tota Gallia Cisalpina, quam Lombardiam dicimus,Flandria, Gallia, Germania,Gothia,Dania, Noruegia, & aliæ similes Regiones.Similiter & Regiones nimis calidæ, minus subiacent Terræmotibus,quia nimirum nimius calor exhalationes absumit,& non finit in magna copia concrescere in Terræ cauernis:Hoc priuilegio gaudent Hyspaniæ, & Africæ

Lombardia

loca

loca sub Zona Torrida.

114 At è contrà loca caua, fungosa, vt est nostra Neapolis, Calabria, & omnes Insulæ maximè Terræmotibus subijciūtur, quia moderato calore feruent, & habent receptacula idonea ad excipiendas, & fouendas exhalationes. *Neap.* *Calab.*

115 Remedia contrà Terræmotum sūt plura. Primum est, fugere ad Campestria, qui enim in cāpos se receperint, nisi Terra fluctuet, nisi dehiscat, liberi sūt ab omni pernicie; ità Neapoli, & in Calabria obseruatum est Terræmotu durante, Vrbes enim in solitudines, solitudines in Vrbes transierunt, deserta sunt alta palaria serico, aulæisque constructa, non Hyemis asperitas, non inclementia noctis, non Venti, non Pruina, non Aeris è conflagratione vicina grauior timebantur, victa .n. sunt hæc omnia maiori metu; erigebantur per Campos viris primarijs tentoria, quasi aduersus naturæ bella castrametatis; multi etiam Rhedis per Campos, atque Hippodromis dispositis sternebantur, vehiculis itinerum in quietis domicilia commutatis.

116 Secundum remedium, Virginis Genitricis inuocatio. Agnouit remedium *M. V.* *Inuoc.*

hoc Antiquiorum Græcorum Pietas die
Leo Isaur. festo annis singulis instituto illi memoriæ sacro, qua sub Leone Isaurico ab immanissimo Terræmotu Ciues Cōstātinopolitani Virginis Genitricis ope seruati sūt.
Baron. Legitur in *Chronico Baronij anno* 446.

117 Tertium remedium Trisagium de-
Trisag. uotè canere,& recitare. *Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalis miserere*
D. Damasce. *nobis.* Habetur in *Concilio Chalcedonensi, & ex Diuo Damasceno 3. de fide cap.* 10.

118 Quæ pietas ortum habuit ex eo, quòd cum alio non minus terribili Terræ-
Theod. Imper. motu grassante, Theodosius Imperator cū Proclo Patriarcha, & Ciuibus Orationi,
Procl. Patr. precibusque incumberent, raptus è turba repentè puer in Aerem, oculisque subductus est; tum eadem via demissus, Imperatori, & Episcopo mirabundis narrauit candidè, audiuisse se Angelorum concentem in eas efformatum voces, addito monitu, vt ipsi eodem modo concinerēt, quo præstito Terræmotus illicò siluit.

119 Quartum remedium. Conscribere in domorum foribus Sacra hæc verba, *Christus nobiscum state*: refert enim ex
Cedren. *Cedreno Baronius tom.7.* Iustiniano impe-
Baron. rante Terræmotibus dirissimis perculsa

An-

Antiochia, domorũ fores ad auertendũ Terræmotum ita conscribi cæptas, Vrbe exindè incolumi.

120 Quod sanè remedium confugiendi ad Deum,& Cælum, quassante Terræmotu Terram,agnitum est ab Antiquis Populis falsa religione imbutis, nam grassante Terręmotu,facta esse perVrbem Sacra; refert *Capitolinus in Galieno*; parietes deprecationibus conscriptos narrat *Plin. lib.* 28. *c.* 2. Ferias peculiari decreto imperatas,narrat *Gellius lib.* 2. *c.* 21. *Capitol.* *Plin.* *Gellius*

121 *Præsagia* ex Terræmotu tria potissimum sunt.Primum.Ventorũ flatus plurimos venturos, nã egressis exhalationibus per apertas Terrarum à Terræmotu vias Aerem commouent, turbant; turbatus,& commotus AerVentus est ex dictis.

122 Alterum præsagium est, sequentibus annis futuros alios Terræmotus:Doctrina est *Aristotelis* 2.*Meteor. sum.* 3. *c.* 2. En verba. *Cum fortis factus fuerit Terræmotus, non mox, neque ad semel cessat agitans,sed primò quidem vsque ad quadraginta dies agitat; Posterius autem,& ad vnum, & ad duos annos dominatur secundũ eadem loca.* Simile quid docet *Plinius lib.* 2. *c.*83. *Creberrimus Punico bello Terræmotus sep-* *Arist.* *Plin.*

ties, atque quinquagies nunciatum Romam.

123 Tertium præsagium est, futuram esse pestilentiam, & famem, nam sicci halitus adurunt flauam segetem, motuq; Terra crebro in hiatus aperta, et perforata, spiritus graueolentes, pestiferos, ac noxios exhalat. Audi *Senecam lib. 6. Natur. Quæst. cap. 27. Solet post magnos Terrarum motus pestilentia fieri, nec id mirum est, multa enim mortifera in alto latent, & Aer ipse corruptus internorum Ignium vitio cũ longo situ emissus purum hunc, liquidumq; maculat, ac polluit, insuetusque ducentibus spiritum affert noua morborum genera.*

Seneca

LECTIO OCTAVA.

Causa Efficiens, & Materialis Mineralium Assignantur.

124 MIneralium nomine veniunt hic, tàm Fossilia, quàm Metalla; Mineralia enim sunt non modò ea, quæ quia ex fodinis eruuntur, & Fossatorum Arte, dicuntur Fossilia, sed etiam Metalla veniunt nomine Mineralium.

135 Ne-

325 Negant Aliqui. Causam efficientē Metallorum esse corpora Cœlestia, idest, Solem,& alia Astra,volunt enim Mineralia omnia fuisse à Deo creata initio Mundi.

126 At communior, & probabilior Sētentia ponit,quędam Mineralia fuisse à Deo initio Mundi creata, quædam verò alia fuisse genita vi Cœlestium influxuū, præcipuè verò Solis.

127 Probatur hæc Sententia, quia sicut initio Mundi creauit Deus,Herbas, Plantas,& Animàlia,eisque inseruit vim Seminalem generandi alias Herbas,Plantas,& Animalia;ideoq; benè notauimus ex *Aristotele Disp.*14.*Phys. in Proemio: naturalissimum opus naturæ esse, generare alterum quale ipsum,animal,animal,Plantam, Plantam*; ità initio Mundi creata sunt immediatè à Deo quædam mineralia,sed simul data est Naturalibus causis Virtus producendi alia;at naturales hę Causæ non possant aliæ assignari,nisi Cœlum,& Astra, præcipuè verò Sol,qui Pater Luminis est, Caloris,& aliarum influentiarum, ergo. *Aristo.*

128 Confirmatur quia; experientia cōstat Mineralia temporis progressu augeri, imò & in Nubibus aliquādo de nouo ge-

nerari; constat Margaritas, & pretiosos alios Lapides in Mari, & Terræ gremio paulatim efformari,& in dies vsq; ad statum perfectum crescere,ergò non omnia mineralia fuerunt à Deo in communi rerum omnium creatione producta.

129 *Antecedens* potest pluribus experientijs ab *Aristotele relatis lib. de Mirab. Auscult.*probari; nam refert ibi Philosophus circa Philippos in Macedonia Metalla inueniri, quorum ramenta crescant disiecta, aurumque manifestè producant; in Cypro Ferrum in minuta frusta concisum seri, Aqua perfusum augeri, surgere, itaut colligatur,circa Pęoniam crebris imbribus liquefactaTerra inueniri aurum, quod *A*pyrum vocant.

Arist.

130 Dices primò.*Causa* efficiens debet esse,vel nobilior,vel ęquè nobilis cũ effectu suo,at Cœlũ nõ est nobilius,aut æquè nobile cum Mineralibus,ergo. Probatur Minor,quia Cœlum est corpus constans ex materia prima, & Forma,ęquè,ac sunt Mineralia,non ergo est nobilius; sed neq; est æquè nobile,quia nõ est formaliter minerale aliquod,ergò.

Mirãda. Arist.

131 Respondeo.Cœlũ esse nobilius Mineralibus; nam vel constat ex materia

eius-

eiusdem rationis cum materia Mineraliũ, & aliorum sublunarium, vt est probabilis Sententia, vel dato, quòd eius materia sit eiusdem rationis, tamen Cœli forma est longè nobilior quacunque forma Mineralium, & consequẽter virtualiter, & eminenter continet vim, & virtutem producendi Mineralia, sicut & alia plura mixta, siue animata, siuè inanimata iuxta illud Philosophi; *Sol, & homo generant hominẽ* 2. *de Gen. c.* 9. *t.* 55.

132 Dices secundò. Mineralia gignuntur in sinu, gremio, seù visceribus Terræ, sed illùc Cœlum, & Sydera nequeunt pertingere, & approximari, nec supposito, nec virtute, ergo: & quidẽ, quòd non approximentur virtute; probatur, quia si approximarentur virtute, maximè per lucem, quę subtilissima cum sit, videtur posse penetrare viscera Terræ; at verè non potest lux peruadere profunditatem Terræ, quia hæc nimium densa, & opaca est, ergo.

133 Respondeo. non solum per lucem, sed per alias etiam qualitates occultas, & subtilissimos influxus, illùc peruadere Solis, & aliorum Astrorum actiones, nedum qualitates, Terra .n. licet opaca sit, & dẽsissima, quia tñ Poris, & Meatibus patet

plu-

plurimis, per illos admittit lucem,& alias qualitates,tũ primas,tũ secũdas,& occultas,si.n.tãtaFulminis vis est,vt corpora vel dẽsissima terebret,&penetret,nihil obstat, quò minus etiam Cœli,& Solis subtilissima Virtus , & actio ad ima vsque Terræ viscera se extendant.

134 Dices tertiò. *A*gens naturale non agit in passum à se remotum, nisi priùs agat in medium,at patet,Cœlum in corpora intermedia nihil omninò producere, ergo nec Mineralia producit in Terræ Visceribus.

135 Respondeo. patere ad Sensum in corpora intermedia produci à Sole,& Cęlo lucẽ,Calorẽ;à Luna frigiditatẽ,& humiditatẽ; esto qualitates occultę,vtpotè minus sẽsibiles in medio nõ appareãt,sicuti nec apparent Virtus Magnetis trahentis ferrum,*E*t Virtus opposita Theamedis detinentis ferrum; & virtus Magnetis coloris nigri, & Thalassici propulsantis ferrum; quod Magnetis genus reperiri in Insula Ilua, refert *Boterus in* Relat.

Magn. Thea. *Magn. Nigri Coloris* *Boter.*

Quòd spectat ad causam materialem.

136 Ponunt in primis *Chymici*; *M*ineralium materiam esse Sulphur,Sal,&*M*ercurium. Sentit cum Chymicis *Franciscus*

Le

Le Rees hic exponit, tria hæc esse prima corpora,& Elementa,vt explicauimus, & impugnauimus *in Lect.Philosop. Disput.*8. *Lect.*5.

137 Sed contra est, quia ex ibi dictis, neque tria hæc sunt Elementa, neque ex his possunt conflari *M*ineralia; nam licèt aliquando in venis *M*ineralium Sulphur, & Argentum Viuum inueniantur: sæpè tamen,imò vt plurimum non inueniuntur,ergo non sunt materia *M*ineralium.

138 Ponit secundò.*Magnus Albertus in suo Opere de Mineral.* Materiam *M*ineralium esse aqueum humorem, quia si Mineralia Igne coquantur, resoluuntur in humorem aqueum, ergo ex illo constant, vnumquodque enim resoluitur in ea, ex quibus constat. *Magni Alber.*

139 Sed contrà est quia esto *M*etalla in humorem resoluantur,nego tamen ex solo humore conflari,aliàs *M*ineralia essent, vel Aer,vel Aqua, quæ sunt humida Elementa; Præterea nego, *M*ineralia in humorem resolui, nam si centies coquatur Aurum,non in humorem,sed in Terram rubram, & friatilem ad modum arenæ resoluitur, vt sæpiùs ipsemet vidi Mediolani, vbi Artifices plures inueniuntur, qui

profitentur se Igne, & alijs remedijs Aurum à cæteris Metallis excoquẽdo secernere, & depurare.

Georg. Agric. 140 Ponit tertiò *Georgius Agricola in lib. de ortu, & causa Subter.* Materiam Metallorum esse Aquam, & Terram, quia haud vnquam inuenies Metalla sine Aqua, & Terra.

141 Sed contra est, quia non inueniri Metalla sine Aqua, & Terra, ostẽdit, Aquã, & Terram esse loca, in quibus Mineralia generantur, & fiunt, non verò probat Mineralia constare ex ijs, tanquam ex Materia.

Nicol. Cabeus 142 Ponit quartò *Nicolaus Cabeus lib. 4. Meteor. q. vnic. in t. 19. Arist.* Mineralia generari partim ex materia corporea, fixaque; partim ex materia spirituosa, & volatili, itàut hæ duæ partes vniantur mediante humido.

143 Sed contrà est quia; hoc est, quod quærimus, quid sit pars ista corporea, fixaque, quid sit pars ista volatilis, & spirituosa? maior hic explicatio, & doctrina clarior omninò desideratur.

Aristo. 144 Denique *Arist. lib. 3. Meteor. cap. 6.* & cum eo alij omnes Philosophi cõmuniter, ponunt, Materiam Mineralium esse

exha-

exhalationes,& vapores simul iunctos, sæpæ enim duo hæc, Vapor,& exhalatio simul miscentur,& coeunt. Ratio est, quia eadem est Materia concretionum, quæ in sublimi, seù Aere fiunt,& earum, quæ in Terræ visceribus eueniunt, sed illarũ Materia est exhalatio,& vapor, prout Frigore addensantur, ergo etiam in Terra eædẽ illæ exhalationes,& vapores Materia sũt Mineralium.

145 Confirmatur quia, experientia patet in Aere etiam quandoque concrescere Ferrum, & lapides, & simul cum Fulmine ad Terras excuti; & vt referunt *Conimbricenses, Ruuius, & Ioannes à Sancto Thoma* in Regno Valentiæ decidit è Nubibus massa lapidea; & in Perside non semel ænea corpora hamatis sagittis similia cecidisse, refert *Auicenna*. *Conim. Ruuius Io. à S. Thom. Auice.*

146 Confirmatur secundò. ex *Gaspare Aragonio in suo Enchiridio fol.* 21. Quia si Sol agat in Terram, frigus omninò debellando per immissum, & diffusum à se calorem generat Sulphur, quod ideò est facilè inflammabile, quia est omninò calidum carens ferè omni frigiditate: Si verò non omninò frigus debellet, generat Mineralia, quæ semper frigida sunt, ideòque *Gaspar Arago.*

venenosa,& mortifera.

147 Verum sicuti exhalationes, & Vapores calore Solis eleuantur, ità frigore condensantur,vt durescant, & concrescãt in Mineralia.

148 Quòd autem aiunt Astronomi,Aurum à Sole, Argentum à Luna, à Saturno Plumbum, à Ioue Stamnum, à Venere Aes,denique à Marte Ferrum generari, id ità intelligendum est,vt Sol habeat præcipuas partes in horum Mineralium generatione,sed quando solus agit,& sine concursu alterius Planetæ generat Aurum, & ideò ex tali actione, & generatione, in qua solus est, omnique sui actiuitate maiori agit,appellatur Sol, quando autem simul cum Saturno attemperante eius calorem,& actiuitatem agit, generat Plumbum, quando cum *Marte* similiter eius actiuitatẽ attẽperante agit, generat Ferrum,& sic de reliquis. *Aragon. in Enchir. fol.* 20. *Arago.*

LECTIO NONA.

Mineralium Partitio, & Diuisio.

149 EOrum, quæ in Terræ visceribus Mineralia generantur; diuiduntur primò itàut 'alia sint Fossilia, alia *M*etallica. Fossilia sunt, quæ vel sunt ineliquabilia, vt lapidum genus omne, Sandaracha, & ochra memorantur hic ab *Arist.3. Meteor.6.* vel sunt liquabilia, vt Sulphur, Bitumen, Miniū, Cinnabriū, Linū Vinū, Sal, Alumen. *M*etallica sunt. quæ vel fusilia, quæ facilè fundi possunt, vt Plumbum, & Argentum viuum: vel sunt ductilia, quæ scilicet, *M*alleis, alijsque Instrumentis in tenuissima fila, bracteolas, folia, & laminas ducuntur, & dilatantur. *Arist.*

150 Fossilium ineliquabilium, seu Lapidum, species sunt; Saxum, Marmor, Gemma, & Lapis vulgaris. Saxum maius quid, asperius, duriusque est, quàm Lapis, qui è contrà mitior, minor, ac tenerior est; Petra non est Fossile, sed excinditur è Rupibus, vel Lapidicinis. Marmor quid mediū est Lapides inter, & Gemmas, nam ratio-

ne nitoris,& candoris accedit ad Gēmas, ratione molis ad saxa,& lapides.

151 Multiplex est Marmor ratione coloris, & duritiei; appellationes varias trahit modo à Colore, modo à Regionibus, in quibus gignitur.

152 Gemma est lapis nitens, & rarior. Hæc vel est vera, vt Carbunculus, vel adulterina, vt vitrum præferens speciem veræ gemmæ, sed dignoscuntur ex pondere, probantur Igne, Fulgore, Colore,& aliis proprietatibus, alijsq; inditijs.

153 Lapides subdiuiduntur, itàut alij sint naturales, vt lapides vulgati, alij artificiales, vt lapides cocti, seù lateres.

154 Alij aquis supernatant, vt pumex, alij Aquis immerguntur natiuo pondere; alij crescunt adiectione partis ad partem, vt Adamas, alij non, vt Coralium,& Fungi, hæc enim primò sunt Plantæ, deindè lapides.

155 Gemma subdiuiditur, itàut alia sit principalis,& alia minus principalis, vt infrà fusius dicemus, & explicabimus.

156 Iam verò Metalla alia simplicia sunt, alia composita ex Metallis alijs. Cōposita sunt, Aes Corinthiacum mixtum ex variis metallis simul fusis, cuius tanta

olim

olim erat exitumatio, vt auro, argentoque præferretur.

157 Metallorum simpliciũ species sũt, Aurum, Argentum, Aes, Plumbum, Ferrũ. Addunt aliqui Stannum, sed hoc videtur esse compositum ex Plumbo, & Argento, prævalet tamen plumbum. Addunt alij Auricalchum, at hoc non est ab Aere distinctum, quia videtur esse genus quoddã Aeris rubicundioris, Aes enim suapte natura non est flauum, sed flauedinem accipit ex admixtione. denique alij addunt Argentum viuum, sed hoc species Argenti est; sicut Chalybs ferri species est, Ferro ipso nitidius, adeò ut nisi vno tantum igne, vnaq; fornace purgetur, argento reddatur quàm simillimum.

158 Metallorum primus Inuentor ponitur Tubalcaim. 4. *Gen. malleator, & faber in cuncta opera æris, & ferri*, ità hæc verba explicat *Clemens Alex.* 1. *strom.* sed aliorũ opinio est; à Semiramide Heroina sagacissima prius fuisse excauata metalla, ità refert *Suidas in Semiram.* In Hyspanijs octoginta millia Hominum ad excauanda metalla fuisse deputata, refert *Strabo lib.* 3.

159 Aegyptij prius vel captos hostes,

vel ad mortem destinatos excauādis metallis deputarunt; tum Romani, referunt *Diodorus lib.* 1. *Plinius lib.* 33. *cap.* 4. Christianos quoque tanquam flagitiosos, & criminosos Homines ad metalla damnatos, habemus ex historijs Ecclesiasticis, & *Romano Martyrologio* passim.

160 Metallorum proprium est, vt vna inuenta vena, alia non procul inueniatur, dicuntur enim Metalla à Græcis, παρὰ τὸ μετὰ τὰ ἄλλα ἐρευνᾶσθαι.

LECTIO DECIMA.

Lapidum Quorundam Mirabiles Virtutes.

161 LApidum Vulgus non ità ignauum, & plebeium est, vt eorū aliqui præstantis non sint virtutis, ac planè mirabilis.

162 Amianthus in primis, græcè, ἀμίαντον, lapis triatilis ad modum lanæ, Alumini Scissili adeò similis, vt pro eo à Seplasiarijs supponatur, eius virtutis est, vt ab igne non consumatur, lædatur omninò nihil: Hinc ex hoc lapide ellychnia

chnia conciuntur, texuntur vestes, & mappæ, quę sorditatæ, igne purgantur, sed minimè comburuntur. refert *Isidorus lib.* 16. *c.* 4. D. *Basil. Hom.* 39. *de Ieiunio.* Hinc etiam mos introductus cremāda Regum cadauera hisce mappis inuolui, quo fiebat, vt nè minima quidem eorū cinerum particula dispergeretur, aut decideret. *Plin. lib.* 19. *c.* 1. *Isidor. D. Basil. Plin.*

163 Putant Aliqui, Aluminis speciem esse Amianthum; sed decipiuntur omninò; quia Alumen Aquis innatat, Amianthus Aquis mergitur; Alumen substantiæ tenuitate linguam mordicat, & quandoque exulcerat; Amianthus omnis acrimoniæ, mordacitatis omnis expers est; *Alumen* in Ignem iniectum, liquescit, bullasque excitat. *Amianthus* in Ignē coniectus, perpetuò durat.

164 Ceraunia lapis in litoribus Lusitanis frequentissimus Igne non læditur, refert *Isid. lib.* 16. *c.* 13. Similiter & æchitis colore viridi subobscuro Viperæ similitudinem referens ab Igne nō inficitur. *Aquilæ* ex æchite nidum conficiunt, & parant. *Plin. lib.* 37. *c.* 11. *Isidor. Plin.*

165 Denique Galactites Lactei Coloris Lapis iniurias ab Igne nō timet. est quo-

que Galactites Lapis alius cineritij coloris, qui cote attritus liquorem reddit colore, & sapore lacti non dissimilem. *Galenus lib.8.simpl.Dioscorides lib.5.*

Galen. Diosc.

166 Asbestus Lapis Igne semel conceptο æternum durat. *Isidor. lib.16.* Candelabrum in Templo Veneris hoc ex lapide compactum per multas annorum myriades arsit. Sed & Gagates mirabilis naturæ est, nam Aquis inflammatur, concepta flamma oleo extinguitur. *Plin.lib.39.c.19.* Fictilia ex Gagate inscripta non delentur; si uratur, odorem reddit sulphureum, fugat serpentes, deprehēdit sonticum morbum, & Virginitatem eius suffitus, reperitur in Gage Lyciæ fluuio, abundat in Anglia.

Isidor. Plin.

167 Droselitus Igni approximatus, quāuis siccissimus natura sit, humefactus sudorem stillat. *Isidorus lib.16. c.12.*

Isidor.

168 In Monte Gonio Territorij Carthaginensis lapis est, æstate flammas eiectās, alio omni tempore Aquas emittit. Perites manu prehensus vrit, atque incendit. *Solin.cap.14.*

Solin.

169 Ex Silice mira virtute ignis elicitur, si chalybe percutiatur, quod quia notissimum est, & quotidianis experimen-

tis

tis probamus, admirationem nullam pariit, magnitudinem enim miraculi cõſuetudo ſubducit, *nam ità compoſiti ſumus, vt nos quotidiana, etiam ſi admiratione digna ſint, tranſeant; contrà minimarum quoque rerum ſi inſolita prodierint, ſpectaculũ dulce fiat; Seneca lib.7.nat.q. c.1.* At re ipſa valdè mirabile eſt, *quòd duriſſimi rigoris materiæ, ſi vehementiori collidantur ictu, Ignis excutiatur; num in Ferro, aut Silice abſconditi latent? quis incluſit, aut cur ſua ſpõte non emicant? aut quomodo ſemina Ignis in materia frigidiſſima permanſerint?* Ita diſcurrunt *Lactantius de Ira Dei c.10. Baſil.hom.1.exam.* *Seneca.* *Lactãt.* *D.Baſ.*

170 In Friſia lapis eſt, qui madefactus vino, Ignem emittit, quem facilè extinguis oleo, & cum colore pallidus ſit, ſi folle in eum perſſes, illicò euadit rubeus. *Iſidor.lib.16.c.4.* *Iſidor.*

171 In Scotia lapides ſunt, qui Cælo aperto frigidiſſimi ſint; ſi approximẽtur eſcæ, produnt Ignem, quo eſcam deuorant, & abſumunt. *Ortelius in Geog. Scotiæ.* *Ortel.*

172 In Flandria lapides ſunt, qui non minus, ac Carbones ignem concipiunt, & diù tenent ad communes vſus. *Boter. in Relation.* Hos lapides appellari Turbam

Porcac. refert *Porcacchius Tract. de Insulis.*

173 In Troade Lapis nascitur, quo consumuntur cadauera vno die, Sarcophagus appellatur; ex eo antiquitus ædificaban-
Celsus. tur sepulchra. *Celsus lib.4.cap.24.*

174 In Territorio Malauer Lapis est, qui folijs inuolutus, si ore detineatur æquè nutrit, ac vsualis cibus. *Gregor. de Maur. in*
Gregor. *Endelech. fol.*

175 In Hyspanijs lapides sunt, qui diuersarum herbarum imagines referunt; has inter refertur palmatus lapis, qui palmæ refert effigiē. Audi *Plinium lib.36.c.18.*
Plin. in Hyspania palmati lapides reperiuntur, idq; quoties fregeris.

176 Fama notus est lapis Lydius, quo metalla probantur: dicitur & lapis Heraclius, lapis Chrysites, Coticula; Audi *Plin. lib.33.c.8 auri, argentique mentionem comitatur lapis, quem Coticulam appellant.*

177 Nec minus notus est lapis alter, qui Cos dicitur; eo crescunt splendor, & acies ferri; de Cote sic cecinit ille Hetrusco carmine.

Politia. *E farci, come suol marmorea Rota,*
Ch'ella non taglia, e pur il ferro arrota.

178 Mihi valdè notus, & experimento probatus est Lapis, qui defossus in Ter-

ra, & madefactus, fungos producit.

LECTIO VNDECIMA.

Magnetis, & Bezahar Natura, Species, Virtutes Mirabiles.

179 PRincipem inter lapides locum tenent Magnes, & Behazar;

180 Et quidem Magnetis tanta vis est, est, vt meritò dicatur lapis Herculeus; trahit ad se se ferrum, pigrum cæteroqui, & ignauum Corpus: Accidit quandoque, vt dum Naues secundis Ventis feruntur, magneticis Montibus approximatæ, clauis ferreis destituantur, vtpotè à Magnete attractis, ac illicò dissoluantur; & pereant. Refert *Aloys. Cadamust. in sua nauig. c.* 55. *Cadamust.*

181 A Democrate Templi Arsinois structuram ex magnete compactā refert *Plin. lib.* 3. *c.* 14. *Plin.*

182 In Serapidis Templo ferream Solis statuam in sublime elatam, & sustentatam esse à magneticis lapidibus circunstantibus, & ex occulto positis, vt altiùs Populorum animis superstitio insideret, refert *Ruff. ad Euseb. hist. lib.* 11. *cap.* 23. *Ruffin.*

Aug. de Angelis. Mar-

183 Martis, & Veneris Statuas à Sapientissimo Fabro indissolubili nexu fuisse arctissimè coniunctas eo artificio, quia vna erat ex magnete, altera ex ferro compacta. Refert *Claudianus in Epig. de Magnete*. Verum, vt magnes ferrum trahit, sic ille trahitur à Stella Polari, circà quam agitur, & voluitur, adeò ut nauigantibus, tanquam Index itineris, & veluti Pharo sit.

Claud.

184 Aliud esse Magnetis Genus coloris nigri, & Thalassici propulsantis ferrũ, idque reperiri in Insula Ilua, refert *Boter. in Relat.* Imò Magnes ipse, qui ferrum trahit, altera obuersa parte ferrum propellere, haud improbabilis Opinio est; in quã rem Audi Marcelli Macedonij Hetrusca carmina.

Boter.

Marc. Macedon.

Frà Thesor di natura è Calamita,
Che di virtù cõtraria hà doppia faccia.
L'vna à guisa d'amante il ferro inuita,
L'altra sdegnosa l'odia, e schiua il scaccia.

185 Lapis Bezahar, sic dictus, Arabũ lingua; apud quos valdè in vsu est, & inter merces eius Regionis locum tenet præcipuum; à Turcis dicitur *Peazan Madani*: ab alijs Lapis mercaturæ, quia nimirum est pretiosissimus, vt ipsa Vox Bezahar,

Ara-

Arabum corrupta lingua indicat, nam idem sonat, ac merces.

186 Tres Bezahar species ratione triplicis coloris ponit *Matthiolus in Diosc. lib. 5.c.72.& in Pandectis cap.402.* Nam alius est coloris luthei, alius coloris viridis puluerulenti, alius denique viridis, sed albicantis, seu, vt Matthiolus ipse loquitur, in albo virescens. Sed melius ratione originis tres Bezahar species assignat, *Greg. de Maur. in Endel. fol.*484. nam *Matth. Diosc.* *Grego.*

187 Behazar alius est lapis Mineralis, alius Orientalis, quiq; apud Indos Orientales in Visceribus Capricerui reperitur; Tertius est occidentalis, qui apud Indos occidentales in visceribus etiam Capricerui reperitur.

188 Capricernus Animal Syluestre est, in desertis degit locis, vbi herbæ, pascua, & Aquæ veneno serpentium inficiuntur, cui malo oportunè videtur consuluisse Diuina Prouidentia, ingenerans in Capricerui visceribus Bezahar lapidem, quem esse aduersus venena remedium ualidissimũ, mox ostendemus.

189 Behazar friabilis est, & resolubilis in puluerem, exteriùs rudis, intus ueluti stellulis lucentibus resplendens, obtegitur

Ang. de Angelis. uarijs

narijs membranis, & pelliculis, seù uestibus Orientalis magis commendatur, quã Occidentalis, sed huius frequentior est usus, quia pretio uenditur tolerabiliori, & in copia maiori reperitur; eius Virtutes sunt.

1. Antidotum est omnium potentissimum aduersus Venena, & non solum si hauriatur, & potetur, sed etiam si sinistra in parte vtpotè magis vicina cordi deferatur, uenena depellit.

2. Antitodum est contra febres, quas Medici malignas uocant, contrà morbos ęgrè curabiles.

3. Mirùm quàm valeat aduersus colicam passionẽ, lepram, scabiem, & pestem, Audi *Matthiolum in Diosc. lib. 5. c. 37. Lapis, qui Arabicè Bezahar appellatur, Antitodum est omnium præstantissimum contrà omnia venena, quippe qui non haustus modo, sed etiam alligatus, itàut sinistram lateris carnẽ cõtingat, venena omnia superat.* Valere contrà Pestem, & alios morbos referunt *Garzias in lib. de simpl. India Orient. Arnatus Lusitan. lib. 2. in* Diosc. *narrat. 39. fol.* 170. *Monardes 2. libro de simpl. India Occident.*

LE-

LECTIO DVODECIMA.

Gemmarum Diuisio, Gemmæ Ignobiliores numerantur.

190 VT ait elegantissimè *Ioannes Baptista Theodorus 2.p.tract. polit.* omnia ab Hominibus spreta decus amittunt, præter gemmas, quæ in cænum quãuis proiectæ fulgent,& in vulgari positæ loco vberius earũ pretij amplitudinem exprimunt; sunt ergo

191 Gemmæ aliæ Principales,pretio scilicet,& fama maiores, vt Adamas, Sapphirus, Amethystus, Hyacinthus, Carbunculus, Sardonix, Smaragdus, Topazius, Iaspis, Sarda, Heliotropiũ. Aliæ minus principales sunt, pretio videlicet, & fama minores. Harum præcipuas ordine alphabetico sic enumero.

192 Achates Gemma versicoloribus venulis ità distincta, vt nemorum, fluuiorum, Montium, nonnunquam etiam Iumentorum, curruum species referat; insignem Achatem Pyrrhus, Epirotarum Rex habuisse traditur, in quo nouem Mu-

sæ

sæ,& Apollo Cytharam tenens,spectabantur,non arte,sed naturę solertia, ità discurrentibus maculis,vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Hanc in Hechate fluuio Siciliæ nasci tradit *Plin.* Belus nucis iuglandis magnitudine, vitrea specie, hanc Gemmam in Arbelis nasci
Democ. tradit *Democritus apud Plin. lib.* 37. c. 10.

193 Ceromites testæ colorem habet. Cerites Ceræ similis est.

194 Cyanus, vulgò *Turchina*, coloris cærulei; prodest equitantibus, nè cadant, aut si fortè cadant,lædantur; frangitur.n. Cyanus incolumi equitãte: si ab Homine infirmo,vel mortuo deferatur,expallescit; si à sano,& vegeto,natiuo,ac viuo colo-
Ruecc. ri restituitur; refert *Francisc. Rueccus de Gemmis lib.* 2.c.18,

195 Diadochus Berillo similis. Diphris duplex,candida,ac nigra; mas, & fæmina,genitale vtriusque sexus distinguente linea. Dracontia,è cerebro fit Draconum.

196 Eusebes ex eo lapide est,ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta sedes, ex qua Dij facilè assurgebant.

197 Galactites ex vino colore lactis est. In educatione nutricibus lactis fæcunditatem, infantium quoque alligata collo

collo saliuam facere dicitur, in ore autem liquescere; eandem dicunt, memoriã adimere, mittit hanc Achelous amnis.

198 Heliotropiũ nascitur in Aethiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, sanguineis venis distincta gẽma, causa nominis est, quia Elios græcè sol est, deiecta in uas Aquæ fulgorem Solis accedentem, percussu sanguineo mutat; eadem extrà Aquam Speculi modo Solem accipit, deprehenditque defectus, subeuntem Lunam ostendens.

199 Idæi Dactyli in Creta, ferreo colore humanum pollicem exprimunt. Ion apud Indos violacea est, sed rarò saturo colore lucet.

200 Lepidotes squamas piscium vario colore imitatur.

201 Medea nigra est, à Medea illa fabulosa inuenta, habet venas aurei coloris, sudorem reddit Croci, Saporem vini.

202 Nebrites Bacco Sacra, nomen traxit à nebridum eius similitudine; sunt & aliæ nigræ eiusdem generis.

203 Ostracias, cui ostrea nomen, & similitudinem dedere.

204 Panchrus ferè ex omnibus coloribus constat.

206 Solis Gemma candida est, & ad speciem syderis in orbem fulgentis spargit radios.

207 Thracia trium generum est, viridis aut pallidior, tertia sanguineis guttis.

Veientana Italica gemma est, Veijs reperta, nigram materiam distinguente limite albo.

208 Zanthenem nasci in Media tradit *Democritus* electri colore, & si quis terat in vino palmeo, & croco, ceræ modo lētescere, odore magnæ suauitatis. Hæc ex *Plin. lib. 37. cap. 10.*

LECTIO DECIMATERTIA.

Adamantis, & Sapphiri Naturæ, Species, & Virtutes.

209 ADamas dicitur ab, A, particula priuatiua Græcis, & δαμάζω, idest, domo, eò quod lapis durissimus, & indomabilis sit. Huius lapidis incredibilis durities Prouerbio locum fecit, quo Hominem inexorabilem, durum, infatigabilem, imò quicquid inuictum, & inexpugnabile est, adamantinum dicimus. Con-

210 Contendunt aliqui verè esse in Adamante duritiem hanc, si feriatur in acumine, non tamen si per latera, imò *Cardanus lib. de subtilit.* negat, Adamãtem non rumpi, & frangi ferro; sed retinenda est communis Opinio, Adamantem indomabilem esse, & solum calido Hircorũ sanguine emolliri, & frangi; verùm dum frangitur in tam paruas crustas, & particulas dissoluitur, vt cerni vix possit; notat *Plin. lib. 37. cap. 4.*

211 Adamas Gemma est translucida, & albicans, vt Chrystallus; Apud Antiquos auri comes, & non nisi in auro nasci credebatur, sed experientia ostendit, in Chrystallo Adamantem nasci, vndè vbi magna est Chrystalli copia, Adamas quoque abundat.

212 Adamantis sex species enumerat *Plin. loc. cit.* nã aliùs est Indicus, Chrystallo quàm simillimus colore translucido, & laterum sexangulo læuore turbinatus in mucronem; magnitudine similis est Auellanæ nucleo. Huic affinis est Arabicus, minor tamen, sed & similiter nascens, colore pallidus est. Tertius dicitur Cenchron, quod est milij magnitudine. Quartus est Macedonius in Philippino *Species*

auro repertus,cucumis ſemini par.

213 Quartus eſt Cyprius in Cypro repertus vergens in æreum colorem.

214 Sextus eſt Siderites,cæteris ponderoſior, coloris eſt ferrei; ſed quia alio Adamante perforatur,videtur ſolo nomine Adamas reputari,& credi;Adamas.n. ſola duritie deprehenditur, ità enim reſpuit ictum,vt ferrum vtrinque diſſultet,& incudes ipſæ diſſiliant.Virtutes eius ſunt.

1 Venena prodere, ac manifeſtare, ſudat enim Adamas veneno pręſente, innuit *Beda apud Gregor. de Maur. Endel.* obſcuratur,inquit *Iſidor.lib.16.c.13.*

Beda.
Iſidor.

2 Antidotum eſt contrà Venena, obſtat enim nè venena noceāt, inquit *Plin.*

Virtus

3 Ignem non ſentit, imò nec incaleſcit quidem. *Plin.lib.37.c.4.* quod limitat *Cardan.loc cit.* ad nouem dies, & non vltrà.

Plin.
Card.

4 Lymphationes abigit, & ligatus bracchio,itàut carnem contingat,nocturnos,& vanos timores pellit.

5 Trahit paleas,vt ſuccinum, licèt nō ità perfectè; & ſi duo Adamantes perfecti confricentur inuicem, nexu iunguntur indiſſolubili.

6 Si mucroni enſium circumponatur,

tur, ferrum penetrat, & durissima quæque scindit, ac frangit.

7 Tanta est *Magnetem* inter, & Adamantem Antipathia, vt vetet Adamas à Magnete trahi ferrum, & si traxerit, rapit, & aufert Plinius *loco cit.* quod tamen negat Cardan. *Plin.* *Card.*

215 Sapphirus Cærulei, seù Aerij coloris est, aureis punctis collucet, & præter pretiositatem, nihil habet, quod aduertamus, quod speculemur.

LECTIO DECIMAQVARTA.

Ametysti, & Hyacinthi Naturę, Species, & Virtutes.

216 Amethystus colore Violam fuluore nõ prorsus igneo, sed in vini colorem desinente, Purpuram reparsentat. Dicitur Amethystus ab *α* priuatiua Græcis particula, & *μεθύστος*, quod est, inebrior, præseruat enim, vt mox dicemus, *Amethystus* ab ebrietate.

217 Reperitur *Amethystus* in *Arabia* Petrea, *Armenia* minori, *Aegypto*, & Gal-

lia; Reperitur etiam in Cypro,& Hyspanijs,sed hi omnium vilissimi sunt.

218 *Amethysti* quinque species assignantur à *Plin.lib.37.c.9.* Prima est eius, quę nascitur in India coloris perfectè purpurei. Secunda est,quę ad Hyacinti colorem deflectit, quam *Sacon* Indi vocant. Tertia nobilitate Coloris, vocatus, *Saspinas*,ab *Arabis*,apud quos inuenta primum fuit.Quarta colore vinum adamussim refert;Quinta est,quę albicat,vt Chrystallus,verũ hæc *Amethysti* species ignobilior est alijs,non enim est *Amethystus*, nisi vt Rosa purpurascat,ideòq; Amethystus Veneris Gemma dicitur ab Rosæ colorem valdè purpureum.

Plin.

Species

219 Constantinopoli abundat *Amethystus* albicans,visitur passim in uittatis Hybridarum Pileis. Virtutes eius sunt.

1 Præseruat ab ebrietate, seù ebrietati resistit,vt eius ethymon indicare, ostendimus; dummodò tamen in vmbilico sit posita,inquit *Cardan. de variet.*

Card.

2 Steriles fæcundat mulieres, Hominem reddit ad actiones promptum,& expeditum,testatur *Camillus Leonardus lib.de Fonte Lapidum.*

Camil. de Leonard.

3 Si potetur *Aqua*,in qua aliquandiù

Ame-

Amethystus fuerit, vim habet contrà venena efficacissimam. *Camill. de Leonard. lib. de Fonte Lapidum.*

4 Præseruat ab Igne, experientia enim patet, quòd si carta, vel tela iuuolutus Amethystus superponatur prunis, igne minimè consumitur, esto incalescat. *Greg. de Maur. End. fol.* 479. *Gregor. de Maurtio.*

5 Denique præseruat à Grandine, Tẽpestate, Fulmine, & Locustis. *Georg. Agricola*, & *Isidor. loc. cit.* *Gregor. Agric. Isidor.*

220 Hyacinthus licèt Amethysto nõ sit absimilis colore; hic tamen in Hyacintho dilutior est, magis purgatus, & veluti expallescẽs, itàvt in Aethiopia nati referantur Hyacinthi colore verè Aureo: Perfectissimus tunc est Hyacinthus, cum eius floris, à quo sortitus est nomen, colorem habet. Verum *Beda apud* Pelbartum *in Rosario* enm Hyacinthum perfectissimum vocat, qui colore Igni sit quã simillimus. A Turcis Hyacinthus appellatur *Sarisilan*, idest, Granatum expallescens. *Natur. Beda. Pelbart.*

221 Itali eum putant perfectissimũ, qui coloris est, voce patria, *Guarnaccini*, idest, similem vino, quem, *Guarnaccia*, appellamus.

222 Diuiditur Hyacinthus in Marẽ,

& Fæminam, nam ille ad Atrum, hic ad
Georg. Agric. album colorem deflectit. *Georg. Agricola lib.6.Min.*

Camil. Species 223 *Camillus Leonard.in lib. de Fonte Lapidum*, Hyacinthi tres species assignat, ideſt, Granato similem, & aliquantulum expallescentem; Chrysolito parem, qui scilicet, magis clarè expallet, denique Sapphiro homogeneum, cærulei coloris albicantis.

Carda. 223 *Cardan. lib. de Variet.* quatuor Hyacinthi assignat species; Prima est, qua Hyacinthus colore similis est Carbûcunculo; Secunda, qua similis est Sardæ. Tertia, qua similis est Chrysolito; Quarta qua similis est Topatio. Virtutes eius sunt.

Damascen. 1 Præseruat à Fulmine. *D.Damascen. apud Card.lib.de Variet.*

2 Præseruat à Peste orta ex aeris infectione, ideò Constantinopoli, vbi tertio quoquo anno Pestis grassatur, tunc eius Vrbis Ciues, & Aduenæ eorum Saluti bene
Virtut. consultum esse putant, cùm penès se Hyacinthum habuerint. Refert *Greg. de*
Gregor. *Maur. Endel. fol.* 498. In Italia aduersus morbos, quos malignos vocamus, Medici Hyacinthum consulunt.

3 In Polonia, nè putrescant vulnera

Hya-

Hyacinthum adhibent vulnerati. *Gregor. de Maur. loc. cit.*

4 Mirum, quàm lętificet, roboret Cor, atque confirmet. testatur *Auicenna lib. de Virt. cord. tract. 2.* in Puluerem solutus fit potabilis, aut ore detinetur. *Auic.*

5 Somnum conciliare, augere diuitias, ad Honores promouere, quos Hyacinthus tetigerit, fama est.

LECTIO DECIMAQVINTA.

Carbunculi, & Sardonychis Naturæ, Species, & Virtutes.

225 CArbunculus colore igneũ, seù accensum carbonem refert; dicitur quoque Rubinus à colore rubro, qui in accensis prunis est; dicitur Pyropus, idest, Ignis, à colore igneo, quem habet; non quia calore ignis sit, nam Carbunculus, sicut & alia quæcunque Gemma ex iam enumeratis, frigidissimæ naturæ est; nec ignem sentit, aut flamma incalescit, ideòq; dicitur ab aliquibus Apyrotus. *Natur.*

226 Gemmarum Princeps Carbunculus est. Audi *Plin. lib. 37. c. 7.* *Principatum* *Plin.*

tum habent Carbunculi à similitudine Igniū *appellati, cum ipsi non sentiant* Ignem. Idem affirmat *M. Albert. in Phys. Arist.*

227 Carbunculus ab *Arabis*, & Persis appellatur *Hacut*; ab Indis *Maricca*.

228 Diuiditur in primis, itàut alius mas sit, fęmina alius. Mas est is, qui splendet magis, fæmina qui minus lucet, splendet minus. *Ludouicus Vartomanus Romanus refert*; Apud Indos Regem Perù vti in paludamento Carbunculis eius magnitudinis, & splendoris, vt omni ex parte Cubiculum Regium illuminetur, æquè ac illuminaretur in Meridie à Sole.

Vartoman.

Species

Cassan.

229 Refert *Cassanæus* in eminentissima Pyramide fuisse aliquando Carbunculum tanti luminis, & splēdoris, vt æquè, ac Sol Vrbem totam illuminaret.

230 Aliam Carbunculi speciem Solinus assignat, quem appellat Chrysolampum, hic Diei lucem obtenebrat, & noctē prodit. Virtutes eius sunt.

1 Abigit aerem pestilentem, & venenatum. motus Veneris cohibet, corpori salutem, imaginationi quietem, affert Homini prosperitatem. *Camillus Leonard. loco cit.*

2 Carbunculus, quamuis in vmbra

sit

sit, Ceram liquefacit. refert *Archelaus apud Greg. de* Maur. *Endel fol.* 513.

3 *R*esolutus in puluerem, si potetur, oculos liberat à lippitudine, epar refrigerat. *Camillus Leonard.* *Camil. Leona.*

231 Sardonyx summa sui parte vnguis humani cădorem, inferiore dilutum sardæ ruborem refert, itàut cuipiam videri possit non simplex esse Gemma, sed ex onyche, & sarda composita. Est autem Sarda Gemma, in Sardo Greciæ Prouincia reperta, rubri, & inflammati coloris: Ab eruditis Scriptoribus dicitur Corniola, à Margaritarijs corrupto vocabulo, Carniola. *Natur.*

231 Sardonychem insignem habuit Polycrates Samiorum Tyrannus, quem vt Fortunæ nimium blandientis insidias, alicuius rei caræ iactura redimeret, in mare iniecit, qui tamen in Ventre Piscis paulò post inuentus ad eum relatus est. Primus Romanorum in vestimento Sardonychem tulit Scipio *M*aior Africanus; hinc creuit apud Romanos eius gemmæ vsus, & æstimatio. *Species*

232 *S*ardonychis tres sunt species. Indicus, Arabicus, Armenus. Indicus est hucusque descriptus, Arabicus circulo lu-

Aug. de Angelis. cidis-

cidissimo. Armenus pallido circulo mirificè ornatur. Virtutes eius sunt.

1 Motus Venereos cohibet. 2. Cor Hominis exhilarat. 3. Ingenium acuit. 4. Damna Onychis auertit.

LECTIO DECIMASEXTA.

Smaragdi, Topatij, Iaspis. Natura, Species, Virtutes.

253 SMaragdus viridis est coloris, & translucidus; tanta est eius æstimatio, vt vix notus sit locus, & minera, ex qua Smaragdus excauatur; Margaritarij enim nullum omninò Smaragdi fragmentum, in mineris, ex quibus Smaragdum effoderint, relinquunt. Appellatur à Persis, & Indis *Pachec*, ab Arabis *Zamaïrut*. *Natur.*

255 Legimus Neronē Inspicillo Smaragdino Gladiatorum pugnas aspexisse, vt maiorem indè delectationem perciperet. Fragilis naturæ Smaragdus est, & nimium calorem non tolerat.

Species 256 Species Smaragdi ex diuersis locis, in quibus reperiuntur, sumimus; nam sunt

ſunt Cyprij in collibus reperti; alij ſunt Aethiopici coloris maximè viridis,& notabiliter denſi. Armeni alij,alij Perſici,ſed illi ignauè intumeſcunt, hi nō translucēt; Imò Soli,& Ambræ expoſiti non parum lęduntur,ijſdem laborāt defectibus Aethenienſes ex argenti fodinis eruti. Enati in Media vndas marinas, & varias auium Imagines referunt. Virtutes ſunt. *Virtut.*

1 Oculos delectant mirificè, nam nullius coloris aſpectus iucundior eſt; ſoli gemmarum contuitu oculos implent,nec ſatiant.*Plin.*

2 In Menſis poſitus,vel ore detentus, veneni vim eludit *Garzias lib.*1.*cap.*44.

3 Remedium contra Morbum comitialem. teſtantur *Albert.& Beda.*

4 Procellas ſiſtere, & tempeſtates;facundiam influere,Memoriam in Homine confouere,affirmant *Camill. Leonard.lib. cit. & Dioniſ.Carthuſ. ſuper Exod. cap.*28. *art.*55.

5 Si in digito,vel in alia corporis parte deferatur ab oppilatione Hominem liberat. *Garzias cap.*113. & ideò Infantium Collo ſolet alligari.

6 Puluis eius epotus leproſis prodeſt, teſtatur Raſis. ſi oculi Bufonum in Smarag-

ragdum incidant, putrescunt.

257 Topatius & ipsa viridis Gēma est, Topatius Græca vox est ἀπὸ τοῦ τοπάζειν. idest, quærere, siuè quod Troglodita prædones, cum diutius fame, & tempestate pressi, herbas, radicesque effoderēt, hāc Gemmam Primi eruerunt. siuè à Topatio Insula *Rubri* Maris, vbi hic lapis mirè pellucidus inuenitur, & similiter ea Insula Topatios dicta est à quærendo, quia nebulosa cùm sit, sæpè à nauigantibus quæsita fuit, antequā inueniretur. *Strabo lib. 6.* ab Arabis dicitur *Tarbarget*, à Turcis *Tiberget*.

Natur.

Species 258 Tres sunt Topatij species. Prima quidem lutei, seù mellei coloris, parum omninò retinens viridis, hanc speciem *Plinius* Chrysopterum appellat. Secunda species viridis omninò coloris eorum retinens mellei, seù lutei. Tertia species coloris porracei, seù Prasini. Eius Virtutes sunt.

1 Vulneribus applicata Topazius sā guinem stagnat. Mariscas curat, frenesim abigit, iram temperat, passiones lunaticas frænat, mæstitiam pellit. *Pelbartus in Rosario.*

2 Ore hausta, vel carnem tangens, præ-

præseruat à Peste. *Michael Marc. lib. de Preseru. partium*, vbi refert Romæ à quodam Medico tactos esse contagio infectos anulo Clemẽtis VI. & altero anulo Greg. XI. in quibus alligata Topazius erat, eosque statim conualuisse *Mich. Marc.*

3 Iacobus Milorus Concione de Angelis testatur, morti proximis Topatium prodesse, vt vitæ restituantur. *Milor.*

259 Iaspis Gemma est, & ipsa viridis coloris, sed sanguineis tincta Stillis, per quod differt ab Heliotropio, hæc enim gẽma & ipsa viridis est coloris, sed tingitur non quidem sanguineis stillis, sed venis earum. Eius species enumerantur ab *Isidoro.* *Natur.* *Isidor.*

260 *Dioscorides lib. 5. cap. 17.* Iaspidis varias species desumit ex similitudine, quam Iaspis habet cùm alijs Gemmis, nã aliquando Iaspis Smaragdo assimilatur, interdum Chrystallo, aliquando Aeri, interdum Calcidiæ, Gemmę quidem viridi, sed albicanti. Eius Virtutes sunt. *Diosc.* *Species*

1 Febres pellit, hydropisim curat, cibum digerit, phantasmata abigit; à periculis Hominem reddit immunem; sudorem sistit, sanguinem stagnat, visum acuit. *Dionys. Carthus. super 9. Pelbar. in Rosario. Aug. de Angelis.* *Dion.* *Disc.*

Men-

2 Menstruos fluxus sistit; ne Mulieres concipiant, impedit, parturiẽtes adiuuat, libidinem temperat. *Albert. Magnus loco alias citat.*

Alber. Magn.

LECTIO DECIMASEPTIMA.

Aurum, eius Nobilitas, Vtilitas, Damna.

261 AVrum pretiosissimum Metallorum sic dicitur vel ab Aurio primo eius inuentore, vt refert *Ioachin. Camerar. Decur.* 5. *Probl.* 4. vel ab aura, quam fulgor, vel splẽdor auri emittit, & parit. vel denique ab *αὔρος*, quod è Græco potentem, & diuitem significat. ex *Plin. lib.* 7. *c.* 56. Inuentor auri fuit vel Cardonus Phœnix ad *Pangæum* montem, vel Thoas, & Euclis in *Pãchaia*, aut denique *Sol* Oceani filius.

Ioach. Camer.

Plin.

262 *Apud* nos tribus modis inuenitur aurum, vt tradit *Plin. lib.* 33. *c.* 4. *Primò* quidem Fluminum ramentis, vt in Tago Hyspaniæ, Pado Italiæ, *Pactolo* *Asiæ*, Gãge Indiæ, nec vllum absolutius, aut purius

Plin.

au-

aurum est,cursu ipso,trituq; perpolitum.

263 Secundò puteorum scrobibus effoditur,glareæ marmoris inhæret, & micat,per marmorum venas, tanquam per canales vagatur, ideòq; canalicium, seù canaliense appellatur.

264 Tertiò inuenitur aurum in Montium ruinis,excauantur enim,& euiscerātur Montes,vt aurum prodant; nam cuniculis per magna spatia actis ad lucernarū lumina,ità vt pluribus mensibus non cernatur dies,inquiritur aurum; [Id cuniculorum genus,Arrugiæ vocatur.Sæpè accidit,vt factæ rimæ Montiū sidant subitò,& opprimant operarios, ꝙ nè accidat, relinquuntur fornices crebri *M*ontibus sustinendis. Sed cùm in Cuniculos noui operarij immittuntur,Scalis 200. pedum,miræ sanè longitudinis, aptatis, vna manu lucernam, altera ferramenta ad scindendos *M*ontes idonea ferunt; si qui in summitate Scalæ cadat, multorum ruina est. refert *Boter.in Relat.* *Boter.*

266 Nuceriam Paganorum, in septē quibus cingitur,seù alteram Romam collibus,auri venis ditescere,eorum Populorum Opinio est: & dùm hæc scribo,à Fossoribus quibusdam itum est ferè in Terræ

Aug.de Angelis. vi-

viſcera ſpe auri, vel etiam Theſauri anquirendi; ſed adhùc in opere cæpto laborãt ſpe præconcepta ferè deluſi. At id, quod tanquam veriſſimum, veriſſimumque aſſeritur, eſt, ab Hyppolito Francono eius Vrbis Epiſcopo dignitate iuxta, ac meritis Illuſtriſſimo, Viro integerrimo plurimum auri in inſtaurando Templo Maiori, in conſtituendo annuo Cenſu diuini penſum Officij perſoluturis, in amplificando Nucerinorum Antiſtitum domicilio effuſum eſſe, & effundi in dies liberalitate planè Pontificia, donec cæpti operis amplitudo grandeſcat, augeatur Templi Maieſtas antiquiſſimi, ſuccreſcat Diuini Numinis magnis expenſis promota Religio.

167 Inuenitur aliquando in ſumma Tellure aurum rara fęlicitate: Quod effoſſum eſt aurum, tunditur, lauatur in fornace, vritur, mollitur, & in farinam friatur. Quod exit è fornacis ſudore, argẽtum eſt; quæ à catino iactatur, ſpurcitia, ſicut in omni metallo, ità & in auro, ſcoria dicitur.

168 Ratio cur Aurum Metallorum perfectiſſimum ſit, & æſtimationis longè maioris, non eadem ab omnibus redditur, Nonnulli aurum cæteris *Metallis* præfe-

runt

runt ratione coloris, ità *Amian. Marcellin.* *Marcellin.*
lib. 23.

269 Sed contrà est quia; in *Argento* clarior color est, ideòque magis diei similis, & in signis militaribus olim apud Romanos familiarior, vtpotè quia lõgiùs fulget, testatur *Plin. lib.* 33. *c.* 3. neque quia *Plin.*
in Auro color syderum sit, debet alijs metallis præferri, nam in gemmis, alijsque rebus Color præcipuus non est, nec primas partes tenet.

270 Alii præferunt aurum Metallis reliquis ratione ponderis, aut facilitatis materiæ, potest enim auri vncia in plura, & subtilissima fila duci, atque extendi.

271 Sed contrà est quia, & pondere, & facilitate cedit aurum Plumbo. teste *Plin. loc. cit.*

272 Alij, vt ipse *Plinius*, præferũt Aurum cæteris *Metallis*, quia Ignem non sẽtit, tutus in incen[illegible]s, rogisquè non modo durat, sed proficit ad bonitatem.

273 Sed contrà est quia non modo Gemmæ omnes ignem non sentiunt, sed ferrum quoque igne cæditur, seu potius perficitur, quia igne molitur, & extenditur.

274 Alij putant aurum tunc cæteris

Metallis eſſe prælatum, cùm in monetæ vſum aſſumptum eſt;nam antiquitus permutatione rerum negotia agebantur; aut monetæ loco erant grana ſalis,vel cōchiliæ(quibus & noſtris etiam temporibus Sinas vti accepimus) vel etiam bouum corijs.

275 Sed contrà eſt,quia *A*rgentum etiam, imò & *A*Es in monetæ vſum aſſumitur,vndè & dicitur quis ęre alieno grauatus,vel ſolutus, imò ab ære nomen, & vocabulum ærarij, loci, nimirum, in quo peçunia Principum ſeruatur, deriuaſſe, haud dubium eſt.

276. Puto auri pretium, & æſtimationem ſuprà cætera Metalla auxiſſe in primis Hominis manum,in eius enim digitorū articulis anuli aurei priùs apud Græcos,tùm apud Romanos vſus fuit, & ad hæc vſque noſtra tempora durat frequentiſſimus: tùm etiam maximam auro auctoritatem conciliauit eius vſus in rebus ſacris,& ſacrificijs,nam in falſa Antiquorum Religione hoſtiæ maiores non niſi auratis cornibus immolabātur.*Plinius lib.* 33. *c.* 3. in veri numinis cultu multiplicē auri vſum eſſe,patet ex *cap.*28.*Exodi*, & *Libris Regum*, nam & veſtes Sacerdotales

les

les intestæ auro,& vasa auro incrustata ex pręcepto Dei adhibebantur ; in Christiana nostra Religione sacra vasa, vel ex auro conflantur, vel saltem auro incrustantur.

277 Deniquè auri pretium auxit,quā minimū vsu deteri, nā cū Argentum, ęs, Plumbum, tractantur, manus sordescunt decidua materia, haud ità, cùm tractatur aurum. Aurum denique neque rubigine obducitnr, neq; vnquam decoloratur, vt accidit in cæteris Metallis.

Quò ad Auri damna.

278 Si physicè spectetur aurum,si naturalem vim auri exploremus, ad plura vtile Aurum est; rarus enim illius in re medica est vsus,& in primis ad melāchoniam propellendam iuuare,scribit *Auicen. apud Barth.àCliuolo lib.3.cap.*11.Secundò. Auri puluerem,ad sananda puerorum vlcera,ad abstergendas fistulas, & lichenas prodesse,nec non Melle decoctum, & vmbilico illitum,leuiter aluum soluere,docet *Plin.lib.*33.*cap.*4.auro verrucas curari,*M. Varro* est auctor. *Auice.* *Barth. à Cliu.* *Plin.* *Varro.*

279 At si moraliter consideremus auri naturam, & effectus, nihil est humano Generi auro nocentius. Audi *Propertium.*

Auri pulsa Fides, auro venalia iura,
Aurũ lex sequitur; mox sinè lege pudor.

Audi *Virgilium Aeneid.6.*

Vendidit hic auro Patriam, dominumque potentem
Imposuit, leges fixit pretio, atque refixit.

Plin. 280 Licet ergo exclamare cum *Plinio cap.1. Vtinam posset è vita in totum abdicari aurum, sacra fames, vt celeberrimi Auctores dixere, proscissum conuicijs ab optimis quibusque, & ad perniciem vitæ repertum, quamtum fæliciore æuo, cùm res ipsæ permutabantur inter se, & in* Proœmio Libri; *quàm innocens, quàm beata, imò verò, & delicata esset vita, si nihil aliud, quàm suprà Terras, concupisceret.*

LECTIO DECIMAOCTAVA.

Argentum, Eius Natura, & Qualitates.

281 CAndidum, sonorosum, & fulgidum, seù albicãs metallum, Argentum est; quò mollius; eò pulchrius; mirabile est, quòd cùm album, &

& candidum argentum sit, nigras tamen facit manus tractantis.

282 In Puteis reperitur, difficiliùs, quàm aurum, quia nullis, vt in auro lucētibus scintillis deprehenditur. Tempore Plinij durabant adhùc inchoati ab Annibale Putei in Hispanijs sua ab Inuentoribus habentes nomina. Argenti Vena, quæ aliquando in Summa Tellure inuenitur, crudaria appellatur.

283 Inuentum Argentum coquitur, sed simùl cum plumbo nigro, aut cùm vena plumbi, hinc ope ignis fit, vt pars ignobilior cum plumbo descēdat, purior, & quæ propriè Argentum est, supernè innatet.

284 *M*aior Argenti, quàm Auri copia est, adeòut Salomonis tempore instar lapidum construendo Templo paratæ videbantur Argēti plures laminæ, & massæ, vt habetur 3.*Reg.c.* 10.*fecitq; vt tanta esset abundantia argenti in Ierusalem, quāta & lapidum.*

285 Argentum auro prius in Monetæ vsum, assumptum est, vndè per Antonomasiam, *M*oneta vocitata est Argentū, referunt *Zonara tom.* 2. *in Druso. Plinius lib.* 3.*cap.* 3. Zonar. Plin.

286 Qui Basilisci cineribus Argentū confricauerit, æquè pondus, ac auri Fulgorem Argento impartit. testatur *Alber.* Alber. *lib.25. de Animal.*

287 Argenti spuma curat vulnera, uerrucas exsiccat. Odor ex Argenti fodinis inimicus est animalibus omnibus, sed maximè Canibus.

288 Propè Argenti uenas lapis est, cuius uomica liquoris æterni, argentum uiuum appellatur; argentum quidē, quia calore albo simillimum argento est. uiuū uerò, quia nullo impellente, se se mouet continuò, & agitat, non secus, ac si inesset illi uita, principium omnis motus ab intrinseco orti, non ab extrinseco motore causati; tunc solùm huic Argento quies est, cùm uitro, tanquam ergastulo, includitur.

Plin. 289 Qualitates Argenti uiui sic describit *Plinius. Argentum viuum venenum est rerum omnium, exest, ac perrumpit vasa permeans tabe dira. Omnia ei innatāt, præter aurum, id viuum ad se trahit, ideò & optimè purgat, cæteras eius sordes expuēs crebro iactatu fictilibus in uasis, ita uitijs eiectis, vt & ipsum ab auro discedat; in pelles subactas effunditur, per quas sudoris vice* de-

defluens, primum relinquit aurum, & cùm æra inaurantur, sublitum bracteis pertinacissimè retinet lib. 33. c. 6.

290 Si *Argentum* uiuum inijciatur Igni, in fumum euanescit, & resoluitur, quòd si velo fumum illum cooperueris, fumus ille *Argenti* viui naturam reassumit, & formam, refert *Greg. de Maur. in Endel. fol.* 549. *Grego. Maur.*

LECTIO DECIMANONA.

De AEre, Plumbo, & Ferro.

291 AEs Metallum est, Aurum colore, Sono Argentum referens; in Cypro fuit prima AEris inuẽtio, & primũ AEs temperare, atque cõflare, docuisse Lydum Scythen, refert *Plinius lib. 7. c. 96.* Post Aurum, & Argentum primum inter Metalla locum AEs tenet, imò antè Argentum, & Aurum in monetæ usu AEs fuit, nam ab AEre Tribuni ærarij, ærarium, & obærati, dicti sunt. è lapide ærosо, quem Cadmiam uocant, AEs fit, & frigore magno meliùs funditur. *Plin.*

292 Celebritas AEris in Asia priùs

fuit,cùm in Campania Regni, Agro Bergomensi,& Germania; celebre nunc est, quod Marianum,seù Cordubense abVrbe Hyspaniæ Beticæ,Corduba,dicitur.

293 AEre,quia maximè sonorabile illud est,maximè si concauum sit, vtimur in Campanarum structura; quia rubigine non inficitur, symbolum est perpetuitatis,vndè illud Lyricorum Poetarum *Maximi.*

Monumentum AEre perennius.

294 Ideò laudat *Vegetius* in Nauibus clauos æreos potius,quàm ferreos; Antiquos in signum perpetuitatis deferre solitos æreos clauos,refert *Pierius lib.* 48.

294 Apud Indos reperiri *A*Es adeò splendidum,purum, syncerumquè, vt colore,& specie nequaquam ab auro discerni queat,vndè & inter Darij pocula quosdam cados fuisse,qui nisi olfactus indicio ab auro distare cogniti sint.refert *Aristot. lib.de Mirab.Auscul.*

296 Ad curanda vulnera miram vim habet *A*Es,quia præstantissimi medicamēti genus est,ex *Arist.in Problem.sect.*1.seruat enim à putredine; hinc Venatores vt captas feras diù seruarent incolumes, & incorruptas,clauos æreos ferarum capitibus

bus infigebant. refert *Pineda in Iob. cap. 20. vers. 24.* Infirmi ære faciliùs, quã ferro, sanescunt, quia æs leuius cùm sit, minùs lacerat, ictum que facit. *Arist. ibid.*

297 Plumbum metallum est multum habens substantię à frigore cõgelatę, coactæq; nec non et aereæ, parum autem terreæ; Quòd multum habeat substantiæ humidæ à frigore coactæ, patet ex eo, q; vbi admotum sit igni, celeriter funditur, fluitque; quòd etiam aereæ sit particeps, patet ex eo, quia, omnium, quæ nouimus, vnicum plumbum, tùm mole ipsa, tùm pondere augetur, si condatur in ædibus subterraneis, vbi multum est aeris turbidi, & pigri.

298 Plumbi duo sunt genera, nigrum, & candidum, Pretiosissimum candidum, à Græcis appellatur, Cassiteron, gignitur in Lusitania, & in Galæcia summa Tellure arenosa, & colore nigra, pondere tantum ea deprehenditur; interueniunt, & minuti calculi, maximè torrentibus siccatis. Metallici eas arenas lauant, & quod subsidit, in fornacibus coquunt: Inuenitur & in aurarijs metallis, quæ vocantur elutia, quia plumbum inuenitur immissa aqua eluente calculos nigros immixtos aurarijs metallis.

lis. Nigro plũbo Cãtabria abundat. Iungi inter se *P*lumbum nigrum sinè albo non potest, neq; album nigro ex se se, requiritur enim oleum, tanquam vtriusq; gluten; at nè album quidem secum sinè nigro.

299 Nigri Plumbi origo duplex est; aut enim sua prouenit vena, nec quicquam aliud ex se parit, aut cùm argento nascitur, mistisq; venis cõflatur. *Plin. lib.* 34 *c.* 16.

300 *D*eniq: Ferrum, sic dictum volunt aliqui, eòquod omnia alia ferire queat, à nullo autem diuersi generis meliùs, quàm à seipso feriri possit; vel, vt *I*sidoro placet, ferrum dicitur, eòquod farta, idest, semina arando iuuet; vel deniq; ferrum, quia ferreis *I*nstrumentis ferè omnia fiunt, ideòq; interrogatus Heraclitus Philosophus ab Hadriano Imperatore, quid esset Ferrum; respondit, omnis artis Instrumentum.

301 Ferrum à *Plinio* dicitur, optimũ & pessimum vitæ Instrumentum; optimũ quidem ob plures, quas secum affert, vtilitates, siquidem ferro tellurem scindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites squallore deciso cogimus quotannis iuuenescere. Ferro extruimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad alios vsus ferro utimur. Pessimum verò, quia eo vtimur

ad

ad bella, cędes, latrocinia, non cominus solum, sed etiam missili, volucrique, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc uerò pennato. *lib.* 34. *cap.* 14.

302 Ferrum est vilissimum metallorũ, & quia vbique Terrarum eius magna copia, & quia rubigine obducitur, veluti in pænam, quòd sit Hominum generi infestissimum; Physica ratio, ob quam rubigine obducitur, est, quia multum habet sulphuris adusti, & atramentosi; hinc est, quòd limatura ferri multum conferat nigredini atramenti, & ignem facilè concipiat; retinet etiam diù, quia pars eius sulphurea non est purgata ab humore vnctuoso, & oleagino so. Terreæ quoque est, & siccissimæ naturæ, ideòque durissimum est ferrũ, extinctione in aqua durius ferrũ redditur; si mollire ferrum desideras, dũ candens est, oleo extingue.

303 Agendum esset hic de Sulphure, Bitumine, Minio, Cinnabrio, Vitro, Sale, Alumine; sed de ijs singularia, quæ referã, nec apud Scriptores inuenio, nec fama denuntiat, communia dedignor transcribere.

Laus Deo, Virgini Genitrici, Inuictissimo Martyrum Ianuario.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO

INDEX DISPVTATIONVM, ET LECTIONVM.

DISPVTATIO I.

De Impressionibus Igneis.

Re-

DISPVTATIO II.

De Impressionibus Aereis.

Effi-

DISPVTATIO III.

De Impreſſionibus Aqueis.

DISPVTATIO IV.

De Impressionibus Terreis.

INDEX

Rerum, & Verborum Notabilium.

Prior Numerus Paginam, Alter numeros Intermedios indicat.

A

*A*sphal-

B

Cero-

Cero-

ſalis

Gala-

G

H

Hen-

fer-

Lampas

L

Magnes

M

quati-

P

R

S

T.

Vapor

V

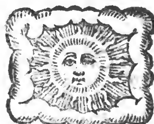
Zonæ

Z

	Errata.	Corrige.
272. lin.26.	illus	Illas
238. lin.21.	Argumenta	Inftrumenta
238. lin.3.	Conternimus,	Conterminus
286. lin.21.	Trra	Terra
208. lin.11.	Friatoli	Friatili
301. lin.2.	Antipodas	Antipodes
320. lin.18.	bonum	Bonum
320. lin.27.	auriri	Auriti
337. lin.11.	vinum.	Viuum
353. lin.9.	iu	In
355. lin.17.	repærfentat	Repræfentat
356. lin.15.	ab	ob

APPENDIX

Ad Cometam visum Mense Decembri Die 21. cadentis Anni 1652.

IX in lucem publicam editis Lectionibus hisce repentè nouus in Neapolitano hoc nostro Cęlo Vesuuium inter, & Antiquas Stabias Cometes apparuit die 21. Mensis Decembris circà mediam noctis Horam iuxtà Pleiades, seù Bootem: & quidem priùs à Sapientibus deprehensus, & obseruatus, euulgata de eius apparitione in Vulgus fama, omnium oculi in Cælo fuere, admirantibus cunctis, & simul sciscitantibus, Sydus nè esset, an portentum, fausti nè esset ominis, & salutaris, an infausti, & maligni.

Sanè Cometes hic peculiare exposcit examen à me, qui adhùc in Meteororum tractatione moror, qui sępiùs illum intui-

tus obseruaui naturam eius attentiùs, & accidentia.

Fuit ergò Cometes hic non æthereæ, & cælestis, sed aereæ, & elementaris Regionis, tùm quia sensibiliter videbatur] in situ longè inferiori ad Pleiades, tùm quia erat luminis, adeò fusci, & subobscuri, vt nulla ratione cum syderali lumine fulgẽtissimo comparari potuerit; non ergò fuit Astrum aliquod, vel Sydus nouum, aut antiquum, multò minùs congregatio plurium Stellarum, cum tanta fuerit in hoc Cometa luminis inopia; & vt loquitur *Plin. lib. 2. c. 25.* de simili quodã Cometa, qui suo tempore apparuit, *Non Stella verius, sed igneus Nodus fuit*; idest, exhalatio hæc fuit crassa, & viscosa, in suprema Aeris regione accensa.

Et quia Cometes hic circà mediam Noctis Horam apparebat, & hora duodecima dissoluebatur, & euanescebat, certò conijcitur, Cometam hunc nõ fuisse partem Aeris illuminatã à Sole, qui haud noctu lucet, sed nec etiam à Luna, quia hac ascendente, Cometes euanescebat.

Non fuit exhalatio hæc à Fulmine aliquo accensa, quia non generantur fulmina, nisi obscæno Cælo, & pluuio; at Cometes

metes hic claro,& sereno Cælo apparuit ; fuit ergo hęc exhalatio incensa,& inflammata vel ab Igne supremæ Aeris regioni vicino,vel à motu Aeris, vel deniq; à motu ipso exhalationis per aerem dispersæ atque diffusæ.

Fuit is ex Crinitis, non ex Caudatis, aut Barbatis Cometis, visi sunt enim circa ipsum radij,seù Crines dispersi Comæ ad instar ; aptè in hanc rem cadit illud Arati in Phœnominis.

Crinita existunt multa squallentibus annis; nam verè prę nimia siccitate,quæ duobus ferè Mēsibus edurauerat,squallebat hic Senescens Annus Millesimus Quinquagesimus Secundus.

Dices: ex Doctrina tradita *Disp.1. Lectio* 5.*n*.102. Cometæ non apparent, nisi Autumnali,aut Verno tempore , at iste Cometa hyberno tempore apparuit,ergo nō fuit verus Cometa , sed Sydus aliquod de nouo genitum,aut congeries minimarum plurium Stellarum,aut aliud Meteoron.

Responderi posset ex *Plin.lib.2.cap.25* hyberno etiam tempore,licèt rarissimè, Cometas apparere; en verba; *Fiunt et hybernis mensibus,& in Austrino Polo, sed ibi citrà vllum iubar.*

Respondeo secundo: Diem 21. Decembris claudi intrà Autumnale Tempus Astronomicum, quod sanè est à die 22. Septembris vsq; ad diem 22. Decembris: Prætereà antè huius apparitionem Cometæ tanta præcessit Aeris Temperies, vt non Hyemale, sed Autumnale, aut etiam Vernum Tempus existimari potuerit.

An Cometa hic fausti sit Ominis, & salutaris, an potius infausti, & maligni; incertum, nam

Viso statim nouo Cometa communis sensus, & communis omnium Vox, & Opinio fuit, eum infausti Ominis esse, & maligni. Astronomorum Aliqui dixerunt, huius infausti Ominis effectus non huic Regno, & Vrbi; sed exteris Prouincijs prænunciari, & indici.

Sed contrà est quia: vt patet ex historica inductione hic adducta *Disp.1.Lect.7. à nu.113. vsque ad nu.153.* Cometarum effectus ibi experimur, vbi apparent, cùm ergo Cometa huic Vrbi impenderit, non alibi expectandæ sunt, si quæ præsignantur à nouo Cometa, calamitates.

Nouum Cometam fausti Ominis esse, & salutaris duæ Rationes suadere probabiliter videntur. Quarum prima

fun-

fundata est in obseruatione circunstantiata huius Cometæ, quandoquidem nouus iste Cometes apparuit eo tempore, quo agebātur festi dies Vrbe tota ob Barchinonem á Gallis receptam, aliasque insignes Victorias ab Inuictiss. Rege Nostro PHILIPPO IV. in Italia, Belgio, & Gallijs fæliciſſimè reportatas; Porrò quando Cometa apparet, vel impendit Vrbi, aut Regno, in tali circunstantia temporis; & quando festi dies aguntur, fausti est Ominis, & salutaris; refert enim *Plin. lib. 2. cap. 25. admodum faustum, & salutarē fuisse Cometam Vrbi, & Augusto, qui incipiente eo apparuit ludis*, (seù festis diebus) *quos faciebat Veneri Genitrici non paulò post obitum Patris Cæsaris*, ergò si ab experimento, argumento, nimirum, omnium efficaciſſimo, coniectare licet Cometæ huius prognosticon, haud dubium est, faustum fore huic Vrbi, & Regno Cometam ita circunstantiatum, idest, ortum, & visum in tali temporis circunstantia, quæ non minus in re morali, quàm in re Physica, & Astronomica signanter aduertenda est, & notanda. *Plin.* Circūstantia Notanda.

Secunda Ratio, q̄ suadere vī, nouū Cometam fausti Ominis esse, est quia: Co-

Aug. de Angelis. metæ,

metæ, qui retroactis Sæculis infausti Ominis fuere, diù edurarūt, Cometes enim gladiatus, qui Regni Hierosolymitani excidiū præmonstrauit, per annū suprà Hierosolymā pependit. Cometes, qui per tres annos ariditatē prænunciauit, tēpore Agathonis Papæ, tribus annis; Cometes, qui anno 1618. interitus Magnorū Principū, & alias Calamitates indixit, tribus mēsibus durauit, at hic Cometa vix septenniò perstitit, ergò Calamitates huic Vrbi, & Regno haud nullas prænunciat, aūt itâ breues, vt pro nullis censeri debeant.

Dices primò. Cometa hic fuit plumbei coloris, & subnigri, atque adeò similis Saturno, Planetæ maligno, & maleferiato, ergò infausti est Ominis, & calamitatis prænuncius.

Respondeo. Cometā hunc non retinuisse sēper eundē colorē, immutatū, fixumq; sed variasse, & modò quidē plūbei, & subnigri coloris fuisse, modò verò coloris argētei vergētis ad nigrū; & sanè argēteus hic color, clariùs in villis, & Coma apparebat, quā in Corpore Cometæ, quādo autem argentei coloris Cometes est, assimilatur Ioui, Planetę benefico, & salutari, vt dixi *Disp.* 1. *Lect.* 5. *n.* 37. Hinc licet conie-

ctare

ctare, malignos cæteroqui influxus Saturni, Iouis benignitate, fore, Deo fauente, temperandos, & mitigandos.

Dices secũdò. Generalis Regula est; fuisse sẽper Cometas infausti Ominis, & maligni, vt historica Inductione *Disp.1. Lect.6 & 7.* fusè probatũ est, ergò ẽt Cometa hic infausti est Ominis, & maligni.

Respondeo. Nullã esse regulã adeò generaliter verã, quæ non aliquã patiatur exceptionẽ; & sanè excipiendus hic, & secernẽdus à reliquis Cometa circũstantiatus est, quia in ea circũstantia temporis apparuit; quando festi dies agebantur; & sanè visum est Cœlum, exultante, ac gestiente Terra, emissione Cometæ Terris applaudere, gratulari, & accẽsis Vrbe tota luminaribus, lumẽ addere, Ignibus nouos Ignes adijcere.

Dices Tertiò. ex Doctrina *Aristotelis* prædicit Cometa Terræ ariditatẽ, at hic consecutæ sunt ingentes, & longę pluuię, ergò nõ fuit verus Cometa, sed nouum fortasse Sydus, aut aliud Meteoron.

Respondeo. ex eiusdẽ *Arist.* Doctrina, ad Cometas consequi solitas Tẽpestates, quæ [illegible] sinè magnis Pluuijs; Docet ergo *Fer*[illegible] aliquãdo Cometarũ tẽpore ingẽtes effundi pluuias [illegible] mirũ quando Planetę

Ang. de Angelis: cùm

cùm pluuiosis Stellis in Signis, & Mansionibus humidis degunt; vel etiã quando ad apparitionẽ Cometæ præcessit ariditas nimia, vt accidit in præsenti, tunc .n. inquit *Fernandez*, reuocato in suã armoniã (rerũ quadã vicissitudine) cũ Tellure Cælo, cadere longæ pluuiæ cõsueuerunt. Imò hæ Pluuiæ sunt prænunciatæ à Cometa fælicitatis initium, nil enim oportunius, aut fælicius accidere potuerat Plãtis, & Satis, quæ iam nimia siccitate aruerant.

Fœlicitatis Initiũ.

Quòd si quæras, quando expectandi sint huius Cometæ circunstantiati effectus.

Respondeo: Regulã Astronomorũ esse; apparente Cometa in Oriente, expectandos esse eius effectus, siuè faustos, siuè infaustos primis Mensibus, nempè Verno tẽpore, apparente verò Cometa in Occidente, expectandos esse illius effectus in quatuor vltimis Mensibus; si erit in Culmine, expectandos esse effectus in quatuor medijs Mensibus; cùm ergò Cometes hic in Oriente apparuerit, expectãdi essent eius effectus Verno tẽpore; at experientia sensata ostendit, aliquos effectus, nimirum ingẽtes pluuias, statim consecutos ad apparitionẽ C[illegible]tæ; reliqui ergò Verno Tempore [illegible] pectandi, rogandusq; [illegible]us est, vt in melius hæc ostenta, & mor[illegible] conuertat.

GOTTSCHER RESTAURO
1971